

ГЛАСНИК

ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ

ШКОЛСКА ГОДИНА 1982/1983.

КРАГУЈЕВАЦ, 1984.

Издавач:

Правни факултет у Крагујевцу, ул. Слободе бб

Редакциони одбор:

Проф. др Владимир Водинелић, проф. др Милан Петровић,
проф. др Тодор Подгорац, Милена Петровић, асистент-
приправник, Дубравка Вељић, студент

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Живомир Борбевић

Секретар Редакционог одбора:

Проф. др Тодор Подгорац

Учесници у финансирању штампања овог броја:

Републичка заједница науке Србије,
Основна заједница науке региона Шумадије и Поморавља и
Регионална привредна комора у Крагујевцу

Тираж:

350 примерака

Штампа:

ГРО „Просвета“, Београд, Буле Баковића 21

Печат Лицеума Књажества Србије
у Крагујевцу
(1839)

САДРЖАЈ

Д. Ц.

Уз пети број „Гласника“ (Посвећеног стогодишњици Париске конвенције о заштити индустријске својине) — — — — —

5

РЕВИЗИЈА ПАРИСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ О ЗАШТИТИ ИНДУСТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ И УДРУЖЕНИ РАД У УСЛОВИМА ПРИВРЕДНЕ СТАБИЛИЗАЦИЈЕ

Др Драгомир В. Церовић, ред. професор, Правни факултет, Крагујевац

ОСВРТ НА ПРЕДСТОЈЕЋУ РЕВИЗИЈУ ПАРИСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ О ЗАШТИТИ ИНДУСТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ И УДРУЖЕНИ РАД У УСЛОВИМА ПРИВРЕДНЕ СТАБИЛИЗАЦИЈЕ

REVIEW OF REVISION-EFFORTS OF THE PARIS CONVENTION ON PROTECTION OF INDUSTRIAL PROPERTY AND CONSIDERATIONS ABOUT ASSOCIATED LABOUR IN CONDITIONS OF ECONOMIC STABILISATION — — — — —

9

Др Милан Булајић, главни правни саветник — начелник Службе за међународноправне послове Савезног секретаријата за иностране послове

РЕВИЗИЈА ПАРИСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ ЗА ЗАШТИТУ ИНДУСТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ „У ИНТЕРЕСУ ЗЕМАЉА У РАЗВОЈУ“

THE REVISION OF THE PARIS CONVENTION FOR PROTECTION OF INDUSTRIAL PROPERTY „IN THE INTEREST OF DEVELOPING COUNTRIES“ — — — — —

30

Мр Зоран Параћ, асистент, Правни факултет, Запреб
 САДРЖАЈ ПАТЕНТНЕ ЗАШТИТЕ У НОВОМ ЈУ-
 ГОСЛАВЕНСКОМ ПАТЕНТНОМ СИСТЕМУ
 CONTENTS OF PATENT-PROTECTION IN THE
 NEW YUGOSLAV PATENT SYSTEM — — — —

77

Др Живомир С. Борђевић, ред. професор, Правни
 факултет, Београд

О НЕДОСТАЦИМА У РЕГУЛИСАЊУ ПОЈЕДИНИХ
 ПИТАЊА ИНДУСТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ

ON DEFECTS IN REGULATION OF SOME QUE-
 STIONS OF INDUSTRIAL PROPERTY — — —

86

Академик Стојан Претнар, Правни факултет, Љубљана
 ИНОВАЦИЈСКА КРИЗА ЈУГОСЛАВИЈЕ

INOVATION CRISIS IN YUGOSLAVIA — — —

100

Братислав Новаковић, правни саветник Пословодног
 одбора, „Крка“, Ново место

МЕЂУНАРОДНО УДРУЖЕЊЕ ЗА ЗАШТИТУ ИН-
 ДУСТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ (AIPPI) И РЕВИЗИЈА
 ПАРИСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ ЗА ЗАШТИТУ ИНДУ-
 СТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ

AIPPI AND REVISION OF THE PARIS CONVEN-
 TION ON PROTECTION OF INDUSTRIAL PRO-
 PERTY — — — — — — — — — —

115

Др Миодраг Јањић, научни саветник, Институт за упо-
 редно право, Београд

РЕВИЗИЈА КОНВЕНЦИЈЕ ПАРИСКЕ УНИЈЕ У
 СВЕТАЛУ ОСТВАРИВАЊА НАЧЕЛА И ЦИЉЕВА
 НОВОГ МЕЂУНАРОДНОГ ЕКОНОМСКОГ ПО-
 РЕТКА

REVISION OF THE PARIS CONVENTION IN
 RESPECT OF REALIZATION OF PRINCIPLES AND
 AIMS OF THE NEW WORLD-ECONOMIC-ORDER

126

Др Алберт Верона, правни саветник, „Плива“, Загреб
 ЗАШТИТА ИНДУСТРИЈСКОГ ОБЛИКОВАЊА У
 ЈУГОСЛАВЕНСКОМ ПРАВУ

INDUSTRIAL-DESIGN-PROTECTION IN YUGO-
 SLAV LEGAL SYSTEM — — — — —

134

Божин Влашковић, асистент-приправник, Правни факултет, Крагујевац

ПАТЕНТНА ЗАШТИТА ПРОИЗВОДА КОЈИ СУ
ДОБИЈЕНИ У ЗАШТИБЕНОМ ПОСТУПКУ И
ЊЕНО РЕГУЛИСАЊЕ У ПАРИСКОЈ КОНВЕН-
ЦИЈИ ЗА ЗАШТИТУ ИНДУСТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ

PATENT PROTECTION OF IMMEDIATE PRO-
DUCTS OF PRODUCTION PROCESS AND IT'S RE-
GULATION ACCORDING TO THE PARIS CON-
VENTION ON PROTECTION OF INDUSTRIAL
PROPERTY — — — — — — — — —

142

Слободан Марковић, асистент-приправник, Правни факултет, Крагујевац

ПРАВНА ЗАШТИТА НОВИХ БИЉНИХ СОРТИ
LEGAL PROTECTION OF NEW PLANT VARI-
ETIES — — — — — — — — —

156

Др Милан Војновић, научни саветник, Институт за међународну политику и привреду, Београд

ЗНАЧАЈ САВРЕМЕНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ И УСЛОВИ
ЗА ЊЕН ОПТИМАЛНИ ТРАНСФЕР

THE SIGNIFICANCE OF MODERN TECHNOLOGY
AND CONDITIONS FOR IT'S ADVANTAGEOUS
TRANSFER — — — — — — — — —

176

Јелена Васиљев, „Галеника“, Београд

НЕКИ ОД УЗРОКА КОЈИ ОМЕТАЈУ РАЗВОЈ ТЕ-
ХНИЧКОГ СТВАРАЛАШТВА У ОУР-ИМА

SOME OF CAUSES WHICH OBSTRUCT THE DE-
VELOPMENT OF TECHNICAL INNOVATION IN
ORGANISATIONS OF ASSOCIATED LABOUR —

181

ОСВРТ НА ПРЕДСТОЈЕЋУ РЕВИЗИЈУ ПАРИСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ О ЗАШТИТИ ИНДУСТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ И УДРУЖЕНИ РАД У УСЛОВИМА ПРИВРЕДНЕ СТАБИЛИЗАЦИЈЕ

Као што је добро познато, 20. марта 1883. године, једанаест земаља, међу којима је била и тадашња краљевина Србија, основало је у Паризу Међународну унију за заштиту индустријске својине, доневши истовремено одговарајућу међународну конвенцију, као први међународни правни инструмент заштите нових достигнућа у техници. Година 1983. је јубиларна година стогодишњице овог значајног међународног правног акта. Данас Унију сачињава 89 земаља, са свих пет континената,

С обзиром на привредни и друштвени развој у свету, Конвенција је до сада шест пута ревидована, мењана и допуњавана и то: 1900. г. у Бриселу, 1911. г. у Вашингтону, 1925. г. у Хагу, 1934. г. у Лондону, 1958. г. у Лисабону и 1967. г. у Штокхолму. Сада се налазимо пред новом ревизијом Конвенције која, за разлику од претходних, под утицајем светског јавног мњења и све значајније улоге земаља у развоју и земаља „Трећег света“, пре свега у крилу светске организације, треба да се одвија у смислу прилагођавања одредаба Конвенције потреби интензивнијег привредног развоја земаља у развоју путем примене и међународне размене разних облика индустријске својине.

У коликој мери ће предстојећом ревизијом Конвенције бити остварен овај циљ, није лако прогнозировать. Мало је вероватно да се ту могу очекивати спектакуларни резултати, због тежње развијених земаља да што дуже сачувају своје доминантне позиције у светској привреди, али је ипак сигурно да ће се нешто променити и начинити корак напред у односу на досадашње стање.

Југославија, иако је већ достигла степен средње развијене земље, такође је земља у развоју, па према томе и заинтересована за предстојећу ревизију Конвенције. Досадашњи убрзани

развој, који се, услед релативно ограничених домаћих ресурса и капиталне инсуфицијенције, често кретао неравномерно и недовољно усклађено, ставио је радничку класу и удружени рад пред посебно озбиљан задатак привредне стабилизације. Све то указује на потребу сагледавања предстојеће ревизије Конвенције са посебних, специфичних аспеката, са којих су и организатори овога скупа желели да иницирају припремљена саопштења и очекивану дискусију учесника.

Сем тога, организатори овог научног скупа, желе да постигну још два циља: да дају свој обол светском јубилеју — стогодишњици Конвенције и да, организујући овај научни скуп баш овде, у Крагујевцу, симболично обележе стогодишњицу учешћа наше земље у стварању светског система норми правне заштите резултата техничког стваралаштва.

Желео бих да напоменем да се у свом излагању нећу упустити у појединости, које могу бити предмет новог међународног усаглашавања поводом предстојеће ревизије Конвенције. О томе ће бити речи у већини саопштења, припремљених за овај научни скуп од стране уважених референата. Припремљена саопштења садрже низ корисних идеја и конкретних предлога, укључујући и права научна открића, до сада непозната стручној и научној јавности.

Сврха мога излагања је да, полазећи од становишта класика марксизма, савремених марксистичких аутора, као и низа буржоаских аутора, чије су идеје паралелне у погледу оцене индустријске својине као прворазредног фактора развоја, изнесем већи број података о утицају међународне размене индустријске својине и трансфера технологије, у југословенској пракси и пракси на протору СР Србије, на развој привреде. Верујем да ће изнесени подаци дати одговарајући подстицај за оцenu о значају индустријске својине на рад, пословање и развој у крилу удруженога рада и о могућим консеквенцама у условима привредне стабилизације, остављајући слушаоцу или читаоцу могућност да о томе сам доноси закључке.

*
* *

Живимо у доба прогресивног развоја науке и технике, када достигнути степен развоја већ даје до недавно неслућене резултате и када су, упркос томе, готово непредвидљива даља изванредна достигнућа. Такав научно-технички прогрес, поред преображаја производних односа како у технолошком тако и у економском смислу, доноси собом дубоке и свестране друштвене промене. Оне се не испољавају само у процесу рада, већ и у целокупном животу људи, држава и светске заједнице у целини.

Отуда произилази императивна потреба да се тај бурни развој и науке и технике учини доступним што ширем кругу људи и то не само због револуционарних промена у технологији већ

и због све приметније хуманизације животога рада, као и услед продора техничких средстава у све видове рада и живота, што увећава национално благослање и подиже животни стандард. У таквој ситуацији неизбежан је паралелан процес одговарајућег модификовања система правне заштите, примене и међународне размене нових достигнућа науке, технике и технологије.

Данас је све уочљивија чињеница да у процесу привредног развоја па, према томе, и у стварању шире материјалне основе за развој друштва у целини, уместо човека и његовог животога рада, наступају остварења његовог духовног стваралаштва. За разлику од класичног индустријског модела раста производних снага у коме човек као радна снага има само „употребну“ вредност, у текућој научно-техничкој револуцији основни фактор је како се испољава волумен науке као производна снага. Статични класични модел економског раста, заснован на комбинацији три фактора — природа, рад и капитал — губи терен на коме је испраћиван и суверено владао у протеклом периоду. Новије теорије економског раста¹ истичу да напредак науке и технологије има значај пресудног фактора убрзавања економског раста. То се испољава и у констатацији да „разлике у нивоу и напресу науке, знања и технологије у великој мери објашњавају различитост стопе економског раста и међу високо развијеним земљама“.² Abramowitz такође каже: „Готово је извесно да се само открића, примена и размена нових знања могу мерити са улагањем капитала као директан узрок економског развоја“³ али, кад се ради о развијеним земљама, онда повећање нивоа технологије више утиче на пораст националног дохотка него и само улагање капитала јер се ради о директном повећању продуктивности. Амерички аутор W. Heller, трансфер технологије и нових техничких достигнућа назива „главним кључем привредног развоја“ и у случају кад се ради о земљама у развоју.⁴

Нема сумње да прогресивни развој технологије битно утиче на мењање продукционих односа и да постоји тесна корелација између укупног друштвеног развоја и унапређења производне технике. Но, као што каже Маркс, пошто свака новина носи и обележје средине у којој је настала,⁵ а пошто се многа открића, проналасци и поступци могу позајмљивати и трансферисати, за успех таквих активности неопходан услов је да она буду адаптирана и транспонована на специфичне услове, према могућностима и потребама новог места примене.

¹ Тако и J. Fourastié, у делу »Civilisation«, у уводу и даље, Париз, 1961.

² Упореди: M. Abramowitz, есеј »Economics of Growth«, R. D. Irwin Inc., Homewood, 1952, св. II.

³ Ibid., стр. 146.

⁴ W. Heller, »Fiscal Policies for Underdeveloped Countries«, у едицији Agricultural Taxation and Economic Development, Harvard University Law School, Cambridge, Mass., 1954, стр. 62.

⁵ В.: К. Маркс, „Теорија о вишку вредности“, Београд, 1953, стр. 348.

Говорећи о „економији путем проналазака“, Маркс указује да „... ваља правити разлике између општег и заједничког рада. И један и други имају своју улогу у процесу производње. Оба прелазе један у други али се разликују. Општи рад је сваки научни рад, свако откриће, сваки проналазак; он је условљен делом кооперацијом са живим људима, делом искоришћавањем радова минулих генерација“.⁶ И даље, развијајући мисао о економским преимућствима кооперације. Маркс директно указује да је кооперација, као продукциони однос, погодна „ради коришћења нових проналазака без поскупљења робе“.

Дефинишући кооперацију као заједнички рад више субјеката у истом процесу производње или у различитим али повезаним процесима производње по јединственом плану, супротстављајући се анонимности рада на проналасцима и техничким иновацијама, Маркс се прецизно изјашњава и по питању валоризације проналазака и техничких достигнућа, утврђујући да се њихова вредност (као делатности *sui generis*) не мери количином рада, него вредношћу повећане робне производње.⁷

У прилог третмана техничких новина и проналазака као фактора развоја, треба указати и на Лењиново становиште о друштвеном карактеру проналазачког рада с обзиром на „укључивање проналазака у правно организовани капитал“.⁸ Међутим, имајући у виду кретања и трендове развоја савремене привреде у свету, може се констатовати неоспорна чињеница да, без обзира на друштвени поредак који постоји у појединим деловима данашњег света, достигнућа науке и технике као резултат истраживачко-развојне делатности, нису постала само централно питање економске политике и савремене теорије развоја, већ све значајнији део укупног производног потенцијала и националног богатства.

Још пре 125 година Маркс је врло консеквентно разрадио следеће становиште: „Упоредо са развојем крупне индустрије, стварање правог богатства постаје, међутим, у мањој мери зависно од радног времена и количине уложеног рада а више од ефикасности опреме, која се током радног времена буде стављала у погон. Та опрема опет — њена снажна делотворност — није ни у каквој сразмери са радним временом, непосредно уложеним у њену производњу, већ зависи од општег нивоа науке и развоја технологије, односно од примене те науке у производњи. Развијање те науке, особито природних наука, а

⁶ К. Маркс, „Капитал“, књ. III, Култура, Београд, 1948.

⁷ У том смислу упореди: К. Маркс, *Op. cit.*, гл. VI, стр. 156, гл. XI, стр. 273 и гл. XIII, стр. 330, као и о карактеру нематеријалне производње у складу са друштвеним облицима у „Теорији о вишку вредности“, Београд, 1953, I, стр. 348.

⁸ В. И. Лењин, „Империјализам“, затим „Сочиненија“, изд. IV Том 26, Госиздат, 1949, стр. 4, *Ibid.*, Том 30, стр. 54. Слично и код Маркса, „Критика политичке економије“, Београд, 1949, стр. 20 — о аспектима друштвеног карактера индустријске својине у социјалистичком друштвеном поретку.

са њима и осталих, стоји опет у зависности од развоја материјалне производње”.⁹

Проучавајући процес стицања и одржавања нивоа знања у савременим условима привређивања и у текућој револуцији науке и технике, а разматрајући тај процес као фактор друштвеног развоја, савремени аутори¹⁰ га сагледавају са следећих карактеристичних аспеката:

а. пораст стручног знања, односно обим усвајања достигнућа науке и технике као додатна акумулација, представљајући производни потенцијал и део укупних развојних фондова друштва, сачињава део укупног „друштвеног капитала“ или укупног националног потенцијала;

б. проблем усклађивања едукације са потребама у стручним знањима карактеришу бар две ствари:

— проблем сталног застаревања знања услед убрзаног развоја науке и технике, који поставља питања времена школовања и садржине програма наставе и

— проблем усклађености општег нивоа стручног, посебно универзитетског образовања са достигнутим степеном привредног и друштвеног развоја;

в. проблем реституције уложених средстава у стицање знања, односно рока „амортизације знања“, који се своди на однос: *трошкови учења — ефикасност* (друштвена корисност) *знања — стварни ефекат стечених знања*, при чему наведени елементи овог односа не морају бити ни у каквој сразмери, чини га веома сложеним јер је пракса показала да је са друштвеног гледишта далеко лакше управљати формирањем, употребом и ефикасношћу инвестиција у материјалне производне фондове него у стицање, коришћење и ефикасност знања.¹¹

Ако прихватамо тезу да способност апсорбовања или уопште примене нове технике одређује стопу раста привреде и динамику подизања продуктивности, онда смо усвојили гледиште да је технички прогрес најдинамичнији фактор привредног развоја. Готово све значајније структурне промене у производњи па и у целокупној националној привреди базирају на примени нове технике, јер од тога зависе и обим и интензитет тих промена, као и степен диверзификације како материјалне производње тако и робне размене.

Проналасци, техничке иновације и уопште нова техника и технологија уводе се у производњу путем инвестиција. Овај процес одиграва се по одређеном логичком реду ствари и примени нових техничких достигнућа: редовно почиње од грана у којима се ствара и производи нова техника односно средства за производњу; отуда се и алокација инвестиција поклапа са

⁹ К. Маркс, »Grundrisse der Kritik der Politischen Oekonomie« (Rohentwurf 1857—1858, Dietz—Verlag, Berlin, 1953, стр. 592.

¹⁰ На пр.: Р. Стојановић, у делу „Управљање развојем у савременом друштву“, Савремена Администрација, Београд, 1980, стр. 251 и даље.

¹¹ Упореди: Ј. М. М. Ritzén, »Education, Economic Growth and Income Distribution«, Амстердам, 1977 или О. Ј. McDiarmid, »Unskilled Labour for Development: Its Economic Cost«, Washington, The World Bank, 1977.

главним правцима техничког напретка. Међутим, услед неравномерног кретања техничког напретка и примена нових техничких достигнућа, неједнаким интензитетом захвата поједине секторе производње. Тежиште ове примене помера се од једних ка другим гранама индустрије.

Када се ради о земљама у развоју, које су принуђене да се за бржи развој техничке базе своје привреде ослањају највећим делом на туђу, импортовану технику и технологију, због свега напред наведеног, веома је важно, питање под каквим правним и економским условима могу доћи до те стране технике и технологије.

Југославија је земља у развоју али чији је раст привреде и технике већ сврстава међу средње развијене земље. Познато је да су југословенски привредни субјекти, од 1954. године до данас, закључили прилично велики број лиценцих уговора са страним саговорачима о увозу нове технике и технологије али, исто тако, од 1960. године па до данас, не мали број уговора о извозу југословенске технике и технологије различитим страним купцима. Пошто је југословенски пример веома илустриран, изнео бих само неколико карактеристичних елемената југословенског привредног напретка са аспекта индустријске својине, која је била предмет размене путем поменутих лиценцих уговора.

После прве декаде напора за обнову и изградњу ратом опустошене привреде, започела је фаза убрзане индустријализације у Југославији, као резултат бројних фактора, различитог интензитета. Између ових фактора одлучујућу улогу игра технички прогрес, који се реализује кроз два правца: замашна инвестициона улагања у развој сопствене техничке базе и домаћих креативних снага, с једне, и импортовање нове технике и технологије путем лиценцих уговора о прибављању права на коришћење разних облика индустријске својине, с друге стране. У току првих пет година (1954—1959) још нема размене лиценци са иностранством, већ само прибављање страних лиценци. У почетку, прибављене лиценце односе се на унапређење базе индустрије, затим машиноградње и, најзад, почиње прибављање лиценци за производњу разних апарата и техничких средстава за употребу у домаћинству и у другим областима потрошње.

Пошто је већ у току 1960. године закључено два уговора о уступању југословенских лиценци страним купцима, у току наредних седам година (до 1966) на сваких 100 уговора о прибављању стране индустријске својине, било је закључивано просечно по 16 уговора о продаји југословенске индустријске својине страним купцима.¹²

У току наредног десетогодишњег периода југословенске размене индустријске својине са иностраним саговорачима

¹² Према подацима датим о монографији Д. Церовића „Заштита и реализација индустријске својине у свету у СФРЈ“, издавач Институт за спољну трговину, Београд, 1967.

путем лиценцих уговора, долази до даљег смањења „технолошких маказа“, јер на сваких нових сто уговора о прибављању страних лиценци, било је закључивано нових двадесет уговора о продаји југословенских лиценци, са тенденцијом даље позитивне разmere.

Од укупног броја југословенских лиценци уступљених страним корисницима, 25 одсто трансферисано је у земље ОЕСД, 11 одсто у земље Источне Европе а 64 одсто у земље у развоју Азије, Африке и Латинске Америке. Путем ових уговора уступљена индустријска својина потиче 67 одсто из метало-прерађивачке индустрије, 16 одсто из електроиндустрије и 17 одсто из хемијске и фармацеутске индустрије.¹³

Иако је југословенски економски и технички развој резултат више различитих фактора на бази смишљене економске политике, сигурно је да је и размена индустријске својине са иностранством, путем лиценцих уговора, одиграла значајну улогу, на шта указују следећи односи из истог временског периода.¹⁴

Године 1954. у Југославији 65 одсто становништва живело је од пољопривреде, 19 одсто од индустрије и рударства, а свега 5 одсто од прихода од рада у инфраструктурним делатностима. Захваљујући достигнутом степену развоја техничко-технолошке базе и укупног економског напретка, до 1979. године учињен је историјски скок, јер је од пољопривреде тада живело сасвим 40 одсто становништва, 30 одсто од индустрије и рударства а 25 одсто од делатности у инфраструктури. Данас у СР Србији само 27% становништва живи од пољопривреде.

Године 1956. носеће ставке југословенског извоза биле су: руде и концентрати обојених метала (бакра, олова, цинка), руде, концентрати и полупроизводи неметала и производи експлоатације шума; вредност извоза ових производа покривала је 65 одсто вредности целокупног југословенског извоза те године. Већ 1969. године, са извозом производа више и високе фазе прераде, носеће гране југословенског извоза постале су: металопрерађивачка индустрија, текстилна индустрија, електро-индустрија, бродоградња и хемијска индустрија. Тада је вредност извоза производа ових грана индустрије износила 65 одсто вредности целокупног југословенског извоза.

Иако ови изванредни резултати говоре сами за себе, треба рећи још нешто. Мада нисмо у могућности да овде изнесемо неки коефицијент корелације између измењене структуре југословенске робне размене са иностранством са структуром размене индустријске својине путем лиценцих уговора, карактеристично је да од укупног броја уговора о прибављању страних

¹³ На основу података датих у чланку Д. Церовића „Трансфер техничких знања у земље у развоју и могућности Југославије“, објављеном у часопису „Тржиште—новац—капитал“, Београд, 1977.

¹⁴ Изведено из података званичне статистике („Статистички годишњак“, Београд, 1960 и даља годишња.)

лиценци, у периоду од 1954. до 1966. године,¹⁵ 80 одсто односи се на нову технику и технологију из индустријских грана металског комплекса; можда је још више карактеристичан податак да се од укупног броја лиценцих уговора о уступању југословенских лиценци страним корисницима, у периоду од 1960 — 1966. године, у 84 одсто случајева радило о техници и технологији такође из истог металског комплекса, што указује на изузетно убрзан ритам развоја техничке базе југословенске привреде, уз несумњиву улогу размене индустријске својине са иностраним лиценцим саговорачима.

Овакве развојне тенденције, несумњиво потпомогнуте разменом индустријске својине са иностранством, упркос извесних недостатака и неусклађености које неизбежно прате развој једне неразвијене земље — каква је била Југославија и која је, после ослобођења, стартовала као индустријски заостала аграрна земља, поставши за релативно кратко време средње развијена — очевидно демантују песимизам неких истакнутих савремених економиста.¹⁶ Њихов песимизам, како у погледу развоја неразвијених земаља тако нарочито у погледу целисходности трансфера технологије из развијених у неразвијене земље, изражава се познатом тврдњом да, упркос прогресивних токова светске привреде, „богати постају богатији, а сиромашни сиромашнији“.

Ако се за овакав песимизам још и могу наћи потврде у неким случајевима изразито неразвијених делова света, сигурно је да оне земље које су достигле степен индустријализације на нивоу средње развијене и довољно диверзификоване привреде, могу толико интензивирати своје инвестиционе напоре да су у стању да прескоче баријеру „неминовног“ релативног осиромашивања, нарочито ако знатан део инвестиција усмере у сопствене истраживачко-развојне снаге и подухвате.¹⁷

Међутим, разлоге за песимизам у погледу улоге индустријске својине у техничком развоју и економском прогресу земаља у развоју треба тражити на другој страни — у условима под којима су земље у развоју често принуђене да прибављају страну технику и технологију. Ради се о иначе веома распрострањеној рестриктивној пословној пракси при закључивању уговора о трансферу технологије, која у великој мери успорава и саму дифузију нове технике и одговарајуће економске ефекте на новом месту примене.

Не треба схватити да је успешан пут развоја Југославије, уз помоћ апсорбовања стране технике, био присут ружама. У великом броју лиценцих и сличних уговора страни саговорачи настојали су да нову технику уступе уз разне рестрик-

¹⁵ Церовић, Д., *Op. cit.*, стр. 113—180.

¹⁶ Нпр.: Gunnar Myrdal, Ragnar Nurkse, Charles P. Kindleberger и други.

¹⁷ Међу либералистичким ауторима има и оних који се изражавају са више оптимизма, као: J. A. Schumpeter, Colin Clark, Jean Pierre Pointet, Eugen Ulmer, Dag Hamarsköld, Fritz Machlup и други.

тивне клаузуле, чија би дејства тешко било неутрализовати. Међутим, југословенска привреда је у том погледу имала чврсту заштиту два одбрамбена бедема: у планској привреди и у домаћем законодавству.

На завршној пленарној сесији, у свом излагању на XXX конгресу AIRPI у Минхену, изнео сам свој предлог да рестриктивне клаузуле у уговорима о трансферу технологије треба ставити ван закона, ако не одмах путем ревизије Париске конвенције а оно бар путем декларације AIRPI-а о томе. Ако је тада овај предлог могао изгледаати сувише радикала, данас је светско јавно мишљење, кроз Организацију уједињених нација, знатно напредовало у том правцу: 22. априла 1980. на конференцији Уједињених нација о рестриктивној пословној пракси, усвојена је Резолуција о скупу мултилатерално усаглашених правичних принципа и правила за контролу рестриктивне пословне праксе (Document GE 80—52888). Ако овај документ почне да живи неометан било са које стране, међународни трансфер технологије добиће своју праву афирмацију као фактор економског прогреса земаља у развоју. По себи се разуме да би AIRPI, требало да са своје стране пружи пуну подршку да се овај документ претвори у праксу. У противном би AIRPI могао стећи неславну репутацију кочнице прогресивних кретања и политике ОУН.

Већ дуже време чују се гласови у свету о кризи Париске уније, односно о недовољној прилагођености духа и система норми Париске конвенције духу данашњег времена и структури данашњег света.¹⁸ Сматрамо да је са тим питањем уско повезано и питање реорганизације AIRPI-а, које је и на дневном реду XXXI конгреса ове организације. С тим у вези не треба губити из вида да је већ у време XXX конгреса структура чланства Париске уније била:

— високо развијене земље	19
— средње развијене земље	15
— земље мале по броју становника	7
— земље у развоју	40
	81

Оваква структура сама собом намеће одговарајуће закључке.

Организација уједињених нација данас је веома заокупљена питањем успостављања правичнијег економског поретка у свету. Имајући у виду да је индустријска својина, као правни израз достигнућа савремене науке и технике, значајан део економске

¹⁸ У том погледу упућујемо на тезе проф. С. Претнара, у чланку »La crise de l'Union de Paris«, у јубиларном броју »Revista di diritto industriale«, 1977, као и Arracama Zorraquin, у чланку »Gegenwärtiger Zustand und Entwicklungstendenzen des Patentrechts in Lateinamerika«. GRUR Int., 1973, р. 139, поред других аутора из разних земаља.

снаге и националног богатства сваке земље, она услед своје неравномерне алокације у свету, улази у сферу акција за правичнији економски поредак у свету.

А сада, ради конкретнот илустровања трансфера технологије између привредних субјеката из иностранства и из СР Србије (ван покрајина), приказаћемо период од 1963. до 1977. године (јер су новији подаци, нажалост недоступни јавности). Ови подаци, на свој начин, доста добро показују дејство предмета закључених уговора о лиценци (разних облика индустријске својине) на развој привреде у СР Србији, показујући истовремено што у томе треба мењати и побољшати.

Организације удруженог рада са територије СР Србије (ван покрајина) почеле су, путем уговора о лиценци, са прибављањем права коришћења техничких достигнућа и технологије 1954. године, када је законским прописом омогућен овај облик сарадње по основу уговора о прибављању и уступању права на разне видове индустријске својине.

На основу извршене анкете и прикупљених података, организације удруженог рада са територије СР Србије ван покрајина имале су крајем 1977. године закључених 160 уговора. Једанаест од ових уговора је повезано са уговорима о уступању страних лиценци за производњу одређених производа од стране домаће организације удруженог рада, а једанаест других је повезано са уговорима о дугорочној производној кооперацији домаће са страном организацијом. Ипак, ови уговори нису потпуна слика трансфера технологије који је обављен у СР Србији, јер је приличан број иностраних технологија увезен уз куповину опреме, у чијој цени је садржана и цена технологије, односно пратеће техничке документације.

Закључени уговори о лиценци односе се на следеће производне групе:

— хемијска индустрија	58
— метална индустрија	38
— електро индустрија	30
— обојена металургија	7
— индустрија неметала	6
— индустрија нафте	4
— индустрија грађевинског материјала	2
— прехранбена индустрија	4
— индустрија гуме	3
— текстилна индустрија	2
— индустрија папира	1
— дрвна индустрија	1
— грађевинарство	3

С в е г а: 160 уговора

Највећи број уговора (58) односи се на хемијску индустрију; значајнији уговори закључени су за производњу сумпорне киселине, фосфорне киселине, као и за производњу поливинил хлорида. Већи број уговора у овој производној групацији закључила су предузећа фармацеутске и козметичке индустрије. Карактеристика ових уговора је да се по њима не предвиђа лиценца пристојба, већ је она садржана у набавној цени основне компоненте одговарајућих лекова односно других производа који се набављају од иностраног партнера. У овој категорији уговора ради се махом о прибављању права коришћења заштићеног знака и технологије за финалну производњу (конфекционирање) лекова, односно козметичких препарата, уз коришћење фармацеутских односно козметичких сировина иностраног партнера. И поред великог броја уговора (58) који су закључени у хемијској индустрији, на свега 6 организација отпада 43 уговора (74%).

У металној индустрији, од закључених 38 уговора, највећи број закључили су Заводи „Црвена Застава“ — Крагујевац (11). Један број уговора повезан је са уговорима о улагању средстава страних лица или са уговорима у дугорочној производној кооперацији. У овој индустрији заступљен је већи број домаћих организација удруженог рада (19) него у хемијској.

У Електроиндустрији је такође закључен велики број уговора (30) од којих су само две радне организације закључиле 24 уговора.

Највећи број уговора (154) закључен је са партнерима из индустријски развијених земаља Запада, међу којима предњачи СР Немачка (55), док је из земаља СЕВ-а закључено свега 6 уговора. Даје се следећи преглед закључених уговора и исплаћених лиценцих накнада по земљама:

Земље иностраног партнера	Број уговора	Исплаћена лиценца накнада у 000 динара
1	2	3
1. СР Немачка	55	303.876
2. Француска	21	372.000
3. САД	18	253.419
4. Италија	16	385.352
5. Швајцарска	10	222.578
6. Велика Британија	10	33.177
7. Аустрија	7	36.008
8. Шведска	5	137.305
9. Белгија	4	—
10. Норвешка	2	19.500
11. Данска	2	—
12. Јапан	2	6.944
13. ЧССР	2	2.490
14. Пољска	2	4.026
15. Холандија	1	—
16. Лихтенштајн	1	—
17. СССР	1	6.486
18. Мађарска	1	—
Укупно:	160	1.738.211

Ако се упоређи закључивање уговора по годинама у периоду од 1963—1977, може се констатовати знатан пораст у 1974. години. У наредним годинама овај број се углавном задржава на нивоу из 1974. године:

1963. година	1 уговор	1972. година	6 уговора
1965. година	2 уговора	1973. година	12 уговора
1967. година	4 уговора	1974. година	21 уговор
1968. година	6 уговора	1975. година	24 уговора
1969. година	11 уговора	1976. година	21 уговор
1970. година	9 уговора	1977. година	20 уговора
1971. година	17 уговора.		

Преглед уговора по годинама у којима је почела односно треба да почне производња на основу прибављеног права на коришћење технологије, показује да је највећи број регистрованих уговора већ реализован и по њима је производња у току. За 53 уговора почетак производње предвиђа се у 1978. години и каснијим годинама.

Динамика отпочињања производње по уговорима била је следећа:

1977. и раније године	107 уговора
1978. године	21 уговор
1979. године	15 уговора
1980. године	13 уговора
1981. године	2 уговора
1982. године	1 уговор
1983. године	1 уговор
Не располаже се подацима за	47 уговора

С в е г а: 160 уговора

Искоришћење капацитета у организацијама удруженог рада које су отпочеле производњу задовољавајуће је: у 41 случају искоришћење капацитета у 1977. години било је преко 70%, у 3 случаја 50—70%, а у 4 случаја испод 50%. Међутим, било је уговора по којима је требало остварити производњу у протеклом периоду али то није реализовано. То је случај са производњом кабловских глава, кућних прикључних кутија и разводних ормана (3 уговора), са производњом тунелских пећи за цигларску индустрију и са производњом серво управљача.

Лиценцни уговори закључивани су са различитим роковима трајања, али преовлађују уговори закључени на 7—10 година. Поједини уговори закључени су и на краће рокове (најкраћи евидентирани рок је 1,5 година), а има и уговора чији су рокови знатно дужи (20 и 30 година). Известан број уговора

је закључен са неодређеним роком трајања тј. до отказа. То су уговори који се претежно односе на конфекционирање лекова и козметичких производа. Код ових се индустрија највише појављују уговори са клаузулом о аутоматском продужевању уговора, ако га по истеку уговореног рока не откаже ни једна уговарајућа страна.

Искуства стечена у досадашњој пракси показују да организације удруженог рада не приступају преговорима за закључење уговора увек довољно припремљене. Оне по правилу не располажу, пре ступања у преговоре са иностраним партнером, довољним информацијама о иностраним фирмама које долазе у обзир као потенцијални лицендодавци, нити информацијама о већ купљеним технологијама од стране других организација удруженог рада у земљи. Имајући у виду брз технолошки развој, неопходно је познавање нивоа светских и домаћих достигнућа у одговарајућим технологијама како се не би дошло у ситуацију да се купи технологија која је превазиђена.

Организације удруженог рада куповале су, по правилу, савремену технологију, али је било случајева куповине технологије која се у датом тренутку није могла применити због недовољне припремљености организације удруженог рада да је прихвати, необезбеђености финансијских средстава и сл. Изразити је пример једне фабрике која је купила технологију за производњу металног магнезијума и 12 година је није користила па је после закључила други уговор за куповину исте технологије, коју је у том периоду инострани партнер усавршио. Међутим, куповане су и застареле технологије које нису дале одговарајуће резултате у погледу квалитета производа и конкурентности на домаћем и иностраном тржишту па према томе нису дале задовољавајуће економске ефекте.

У вези са припремама организација удруженог рада за закључење уговора о лиценци у циљу прибављања савремене технологије под најповољнијим условима, позиције организације удруженог рада у преговорима са иностраним партнерима могу се знатно побољшати:

- сагледавањем интереса домаћих организација удруженог рада са техничко-технолошког, сировинског, енергетског и економског аспекта за закључивање уговора;

- познавањем услова које нуде друге фирме за уступање исте технологије;

- претходно постигнутим договором на нивоу стране или групе у Републици и земљи, чиме би се спречила појава истовременог преговарања више домаћих организација удруженог рада са истим или другим партнерима у иностранству, као и појава прибављања технологије која већ постоји у земљи;

- кадровском способношћу организације удруженог рада да прибављену технологију прихвати и даље развија;

- ангажовањем стручних организација у припремној фази за израду предпројекта о оправданости и економичности прибављања нове технологије, а по потреби и за учешће у самим

преговорима: неопходна је већа сарадња са регионалним привредним коморама и Привредном комором Србије, као и са стручним консултантским организацијама.

Накнада за прибављену лиценцу креће се између 0,5% и 8% вредности производње по одбитку вредности испорука партнера. У неким случајевима проценат накнада за прибављену технологију варира у зависности од обима производње. Обично се за одређену количину годишње производње плаћа већи проценат, а када се та количина премаши, примењује се мањи проценат. Има уговора у којима је одређена висина накнаде иностраном партнеру као граница до које се примењује већи проценат. Након исплате одређеног износа проценат накнаде се смањује. У неким уговорима се не предвиђа посебна накнада за уступљену технологију већ је она садржана у вредности опреме, сировина, односно елемената или склопова које испоручује инострани партнер. У тим случајевима се не зна колико кошта сама технологија а колико опрема, односно репродукциони материјал, па домаћи партнер плаћа царину и на вредност која се односи на купљену технологију, што не би био случај када би се цена технологије посебно исказала. Ови примери јављају се углавном у уговорима који су раније закључени. У фармацеутској и козметичкој индустрији често се поред наведеног, јавља обавеза домаћег партнера да набавке основних супстанци врши искључиво код иностраног партнера, а не на слободном тржишту. Важећим прописима предвиђено је да накнада за технологију мора бити специфицирана уговором или морају бити специфицирани сви елементи за њено одређивање.

У уговорима о прибављању технологије инострани партнери су наметали домаћим организацијама удруженог рада одређене забране — рестриктивне клаузуле, којима су оне стављене у неравноправан положај у односу на иностраног партнера.

У већини уговора који се односе на прибављање права коришћења заштићеног знака и технологије за конфекционирање производа, право производње аутоматски престаје истеком уговора. Ово се пре свега односи на производњу лекова и козметичких препарата као и на производњу неких детерџената. Оваквих уговора има преко 30.

У погледу права извоза 63 уговора садрже ограничења, у 12 уговора предвиђа се могућност права извоза уз сагласност иностраног партнера, док у 7 уговора извоз уопште није дозвољен. Многи уговори садрже и друге рестриктивне клаузуле као што су:

- снабдевање сировинама и компонентама само код даваоца лиценце;
- ограничење права производње одређеног дела, односно компоненте производа;
- ограничење у погледу извозне цене која не сме бити нижа од цене иностраног партнера;

— уговарање примене иностраног права у случају евентуалних спорова по закљученим уговорима;

— забрана уступања документације трећим лицима и после истека уговора и др.

У СФРЈ је веома чест случај да се прибавља технологија за производњу истих производа. Тако на пример, од исте иностране фирме (LURGI — СР Немачка) купљене су технологије за производњу сумпорне киселине и фосфорне киселине, металне столарије, производњу безалкохолних пића. Од разних иностраних фирми куповане су технологије за производњу истих или сличних производа као: производња пнеуматика, путничких теретних и лаких привредних возила, трактора, производња плоча влакнатица, керамичких зидних и подних плочица, производњаа грисина и др. Такође су куповане и технологије за производе за које је освојена технологија у земљи (термоакумулационе пећи, пиво).

СТРУКТУРА УТРОШКА СИРОВИНА ПО УГОВОРИМА О ПРИБАВЉАЊУ ЛИЦЕНЦА

Групације	Број уговора Учешће домаћих сировина					
	Укупно	Са подацима	До 30%	30—50%	50—70%	70—100%
Хемијска индустрија	58	48	23	5	4	17
Метална индустрија	38	24	—	—	1	23
Електроиндустрија	30	23	—	1	5	17
Обојена металургија	7	5	—	—	—	5
Индустрија неметала	6	5	—	—	1	4
Индустрија нафте	4	3	3	—	—	—
Индустрија грађевинског материјала	2	1	—	—	—	1
Прехрамбена индустрија	4	3	—	—	—	3
Индустрија гуме	3	2	—	2	—	—
Текстилна индустрија	2	1	1	—	—	—
Индустрија папира	1	1	—	—	1	—
Индустрија обуће	1	1	—	—	—	1
Дрвна индустрија	1	1	—	—	—	1
Грађевинарство	3	1	—	—	—	1
Свега:	160	120	27	8	12	73

ИЗВОЗ ПРОИЗВОДА ИЗ СР СРБИЈЕ ВАН САП ИЗ ЛИЦЕНЦНЕ ПРОИЗВОДЊЕ У 1977. ГОДИНИ, ПО ВРЕДНОСТИ, БИО ЈЕ СЛЕДЕЋИ:

Група ција	000 дин.
Хемијска индустрија	71.703
Метална индустрија	290.747
Електро-индустрија	140.359
Обојена металургија	24.364
Прехрамбена индустрија	17.151
Индустрија обуће	27.850
Свега:	572.174

Међутим, у укупном извозу СР Србије без САП у 1977. године, овај извоз учествује свега са 2,5%, што указује на чињеницу да је купована технологија које не обезбеђује конкурентност или да многи уговори садрже клаузулу о забрани извоза. Из овог произилази да се о праву извоза производа производних по прибављеној технологији мора водити рачуна приликом закључивања нових уговора и уношења измена и допуна у већ постојеће уговоре.

У раздобљу од 1973—1978. године организације удруженог рада са територије СР Србије ван покрајина закључиле су свега три уговора о коришћењу технологије иностраних фирми и то:

Редни број	Домаћи ОУР	Предмет уговора	Инострани партнери	Године закључ. уговора
1.	ФАП — ФАМОС	документација за израду каросерија за аутобусе	ELVAN SA LOVADIA Грчка	1976
2.	ЗДРАВЉЕ Лесковац	производња декстрана	Ets N. KRALIS ETFILS SA — Атина	1975
3.	ИНДУСТРИЈА ПРЕЦИЗНЕ МЕХАНИКЕ Београд	линијске дизел пумпе — производња	THE INDIAN Eng. ang. Comerc. Corporation, Бомбај, ИНДИЈА	1974

Посебан облик прибављања права индустријске својине путем лиценце је прибављање права коришћења заштићеног знака иностраних фирми.

У СР Србији ван покрајина, а такође и у СФРЈ, постоји велики број уговора којим је домаћим произвођачима дато право коришћења заштићеног знака уз разне обавезе. Овај облик плаћања лиценце накнаде, најчешће уз обавезну куповину сировина по ценама које одређује давалац лиценце, највише је распрострањен у фармацеутској и козметичкој индустрији.

стрији, затим у прехранбеној индустрији, производњи ветшачких ђубрива, детерџената и др. Овакав начин прибављања права коришћења заштитног знака путем плаћања кроз цену активних супстанци које се купују од даваоца лиценце, сматра се најнеповољнијим. Изразит пример је случај једне организације из СР Словеније, која је према уговору била обавезна да набавља активну супстанцу од иностраног партнера по цени која је 100 пута већа од цене исте супстанце коју је купила од другог иностраног произвођача. Због тога је вођен спор и домаћа организација удруженог рада је платила оштету од 600.000 швајцарских франака.

Према подацима Савезног комитета за енергетику и индустрију у периоду од 1973. до краја 1978. године организације удруженог рада са територије СФРЈ закључиле су 700 уговора о прибављању и уступању лиценца на технологију. По броју закључених уговора СР Србија ван покрајина налази се на првом месту (177) а иза ње следе СР Словенија (174) и СР Хрватска (150). Запажа се знатно смањење закључених уговора у 1978. години, што се могло и очекивати када је ступио на снагу „Закон о дугорочној производној кооперацији, пословно-техничкој сарадњи и прибављању и уступању материјалног права на технологију“, код свих република и САП Косова, док је знатан пораст забележен само у САП Војводини. Даје се следећи табеларни преглед закључених лиценцих уговора:

	1973—1975.	1976.	1977.	1978.	Укупно
Босна и Херцеговина	29	13	13	8	63
Црна Гора	3	2	1	—	6
Хрватска	88	32	23	7	150
Македонија	12	11	16	8	47
Словенија	98	39	26	11	174
Србија (ван покрајина)	106	26	28	17	177
САП Косово	4	8	8	2	22
САП Војводина	21	27	3	10	61
УКУПНО:	363	156	118	63	700

Поред напред наведених података о закључивању лиценцих уговора, овде се дају још неки упоредни подаци о закљученим уговорима о дугорочној производној кооперацији и о пословно-техничкој сарадњи домаћих и страних субјеката, као и о оствареној робној размени са иностранством по основу ових уговора.

ПРЕГЛЕД УГОВОРА О ДУГОРОЧНОЈ ПРОИЗВОДНОЈ КООПЕРАЦИЈИ
ЗАКЉУЧЕНИХ И РЕГИСТРОВАНИХ ОД 1968—1978. ГОДИНЕ ПО
РЕПУБЛИКАМА И ПОКРАЈИНАМА*

	1968—1975.	1976.	1977.	1978.	УКУПНО
Б и Х	26	6	5	7	44
Црна Гора	7	2	1	—	10
Хрватска	111	17	10	5	143
Македонија	6	1	1	4	12
Словенија	144	15	9	10	178
Србија ван САП-а	111	12	12	7	142
САП Косово	—	—	—	1	1
САП Војводина	32	2	3	7	44
УКУПНО:	437	55	41	41	574

ПРЕГЛЕД УГОВОРА О ПОСЛОВНО-ТЕХНИЧКОЈ САРАДЊИ
ЗАКЉУЧЕНИХ И РЕГИСТРОВАНИХ ОД 1973—1978. ГОДИНЕ
ПО РЕПУБЛИКАМА И ПОКРАЈИНАМА*

	1973.	1974.	1975.	1976.	1977.	1978.	УКУПНО
Б и Х	—	2	—	1	—	2	5
Црна Гора	—	—	—	—	—	1	1
Хрватска	1	2	1	6	12	4	26
Македонија	—	—	1	—	2	1	4
Словенија	4	4	3	10	36	9	66
Србија ван САП-а	4	3	3	10	6	5	31
САП Косово	—	—	1	—	—	—	4
УКУПНО:	10	11	10	27	58	22	138

УПОРЕДНА ТАБЕЛА УЧЕШЋА ПОЈЕДИНИХ РЕГИОНА
У ИЗВОЗУ И УВОЗУ ПО ОСНОВУ ДУГОРОЧНЕ ПРОИЗВОДНЕ
КООПЕРАЦИЈЕ У СРС И СФРЈ

У 000 ДИН.

Региони	СРС	Извоз по ДПК		%	СРС	Извоз по ДПК		%
		%	СФРЈ			%	СФРЈ	
ЕЕЗ	327.046	17	2,120.436	52	359.339	17	2,240.662	51
ЕФТА	11.616	1	108.668	3	4.578	0	98.819	2
СЕВ	1,546.274	82	1,875.720	45	1,708.843	82	2,074.571	47
УКУПНО:	1,884.936	100	4,104.824	100	2,072.760	100	4,414.152	100

* Према доступним подацима Савезног комитета за енергетику и индустрију.

* Према доступним подацима Савезног Комитета за енергетику и индустрију.

ИЗВОЗ И УВОЗ ПО ОСНОВУ УГОВОРА О ДУГОРОЧНОЈ ПРОИЗВОДНОЈ КООПЕРАЦИЈИ
ПО РЕГИОНИМА, РЕПУБЛИКАМА И ПОКРАЈИНАМА (1977. ГОДИНЕ)

У 000 ДИН.

РЕПУБЛИКА	Е Е 3	Е Ф Т А		С Е В		С в е а	
	Број уговора	Извоз	Увоз	Број уговора	Извоз	Увоз	Увоз
СР Босна и Херцеговина %	(5)	691.362 98	660.182 98	(2)	13.276 2	10.161 2	—
Хрватска %	(23)	127.346 48	145.661 53	(3)	778	431	127.214 47
Македонија %	(2)	802 15	4.253 41	—	—	—	6.118 59
Словенија %	(50)	859.044 84	859.146 85	(16)	82.998 8	83.749 8	66.883 7
Црна Гора %	(4)	73.549 77	165.079 83	—	—	—	31.023 17
Србија %	(19)	327.046 17	359.339 17	(1)	11.616 1	4.578 0	1,708.843 82
Косово %	—	—	—	—	—	—	—
Војводина %	(12)	41.287 34	45.822 25	—	—	—	—
СФРЈ %	(115)	2,120.436 52	2,230.482 51	(22)	108.668 3	98.919 2	134.511 75
					1,875.720 45	2,074.592 47	121.213 100
					4,104.824 100	4,403.993 100	—
Број уговора по којима је вршена измена					Уговор 168	Укупно (29,3%)	

Драгомир В. ЦЕРОВИЋ

REVIEW OF REVISION-EFFORTS OF THE PARIS CONVENTION ON PROTECTION OF INDUSTRIAL PROPERTY AND CONSIDERATIONS ABOUT ASSOCIATED LABOUR IN CONDITIONS OF ECONOMIC STABILISATION

— Summary —

As well known, on March, 20th. 1883. eleven countries including the then Kingdom of Serbia founded in Paris the International Union for Protection of Industrial Property, and created at the same time the appropriate convention which was the first international legal instrument for protection of new technical achievements. The year 1983. is hundred-year-anniversary of this significant international legal act. Today the Union consists of 89 countries which have accepted and ratified the Convention.

Regarding economical and social development in the world, the Convention was revised, modified and amended six times: 1900 in Bruxelles, 1911 in Washington, 1925 in Haag, 1934 in London, 1958 in Lissabon and 1967 in Stockholm. Now, we are looking out for the next revision which is expected to bring forth the adjustments of the convention regulations to the requirements for more intensive economic development of underdeveloped countries by the means of international exchange and application of various forms of industrial property. For the first time the revision is going to take place under influence of public opinion of majority of the world, especially that of developing countries and countries of the »Third world« within institutional frames of WIPO.

It is not easy to predict how far the mentioned aims of the revision will be achieved. However, it is scarcely probable that the result can be spectacular because of the aspirations of developed countries to preserve their dominant positions in world economy. On the other hand, there are reasons for the expectation that some positive change and step forward will be done. Yugoslavia, considering itself as a developing country, is very interested in the next revision of the Convention. The past quick development which took place in conditions of insufficiency of domestic resources and capital was often disharmonious and interruptive and has confronted the labour class and associated labour with a very serious task of economic stabilisation. This indicates the need for considering the next revision of the Convention from various special viewpoints. The initiators and organizers of this meeting expect the following reports and discussion to help clarifying this matter.

Further, the organizers of this meeting are willing to achieve two more results: to give their contribution to the world-wide anniversary and to mark one century of membership of our country as a member-country in the Paris Union.

The purpose of my report is to present a number of informations regarding the influence of international exchange of industrial property and transfer of technology on economic development in Serbia and Yugoslavia as a whole. The attitudes hereinafter are formed upon the principle ideas of classic and modern marxists, as well as a number of capitalist authors whose ideas on the role of industrial property as an important factor of development correspond to each other.

I believe that the following informations will initiate reflections concerning estimation of importance of industrial property for economy and development within associated labour, and point out possible consequences concerning the economic stabilisation.

РЕВИЗИЈА ПАРИСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ ЗА ЗАШТИТУ ИНДУСТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ „У ИНТЕРЕСУ ЗЕМАЉА У РАЗВОЈУ“

„1. Ревизија Париске конвенције треба да допринесе увођењу једног новог свјетског економског поретка у коме ће преовладавати друштвена правда и економске неједнакости међу нацијама бити смањене.“

„2. Индустријска својина, нарочито у односу на проналаске, мора чинити елеменат у процесу трансфера технологије и мора доприносити остварењу новог технолошког напретка. Она мора служити остварењу циљева новог економског поретка, нарочито индустријализацијом земаља у развоју.“¹

Значај међународног система заштите индустријске својине у борби за остварење новог међународног економског поретка произилази из података Свјетске организације за интелектуалну својину (ОМПИ/ВИРО) да је за вријеме од преко сто година издато преко 14 милиона патената, данас у важности око три и по милиона, да је њихово власништво сконцентрисано у врло малом броју високо развијених индустријских земаља (САД — 38,2%, СР Немачка — 18,1%), да држављани индустријски развијених земаља посједују patente и у другим земаљама (Американци — 40,7%, западни Њемци — 11,9%, Енглези — 9,9%, Швајцарци — 9,2%, Французи — 6,6%, Јапанци — 3,4%).²

Учешће земаља у развоју у међународној индустријској својини најбоље показује њихов положај у савременим међународним економским односима и животни интерес за мије-

¹ Декларација о циљевима ревизије Париске конвенције за заштиту индустријске својине, усвојена децембра 1975.

² WIPO, Technical Information Contained in Patent Documents, 4 јун 1973.

њање односа у овој области, однос према међународној заштити индустријске својине: од око три и по милиона патената у свијету 1974. године само шест процената (око 200 хиљада) издати су у земљама у развоју. Од овог броја око пет шестина или 84 процената (око 175.000) посједују странци пет индустријски најразвијенијих земаља трижшне привреде (САД, СР Њемачка, Велика Британија, Швајцарска и Француска). Мање од једног процента од укупног броја патената у свијету посједују држављани земаља у развоју.³

За степен технолошке развијености појединих земаља није одлучујући само апсолутни број патената у власништву домаћих припадника, већ и интензитет инвентивности појединих земаља, који се мјери по броју патената на милион становника годишње. Проналазачка снага у Швајцарској износи 500, у Јапану 300, у Шведској 225, у САД преко 200, у Француској и Великој Британији око 160, у СР Њемачкој 155, у Аустрији око 180 патената. У социјалистичким државама источне Европе — у ЧССР око 350, у ДР Њемачкој преко 280, у СССР-а с обзиром на број становника преко 165 издатих проналазачких свједочанстава. Положај земаља у развоју показују подаци да је у Алжиру на преко 15 милиона становника издато свега 9 патената, у Ирану два, у Индији један на два милиона становника, итд.⁴ (У Југославији је 1976. домаћим припадницима издато свега 58 патената или мање од три патента на милион становника, што је ставља у категорију земаља у развоју).

У таквим условима земље у развоју су принуђене да користе страна технолошка достигнућа и проналаске у власништву индустријски развијених земаља и моћних транснационалних корпорација. Да би се обезбиједио економски развитак и национална независност, за земље у развоју је од животног значаја обезбјеђење највећег могућег коришћења, често скупо плаћених страних проналазака, патената у њиховој производњи, кроз међународноправно регулисање индустријске својине. Индустријски развијене земље, на основу сада важећег међународног система заштите индустријске својине, користе право на основу заштите патената да обезбиједе монопол на страном тржишту, кроз монопол увоза производа. Према подацима Савезног завода за патенте кроз лицендне уговоре организацијама удруженог рада трансферише се свега 0,86 до 1,2 процента од укупног броја иностраних патената пријављених за заштиту у Југославији.⁵ Положај већине земаља у развоју још је гори.

Живимо у вријеме брзих промјена у свијету, великог пораста становништва у свијету, технолошке револуције, пораста броја проналазака, када заштићени проналасци постају инстру-

³ The Role of the Patent System in the Transfer of Technology to Developing Countries — Part Three: A Framework for the Revision of the Revision of the Patent System. TD/B/AC.11/19. Rev. 1 стр. 63.

⁴ WIPO, статистички подаци за 1976. годину.

⁵ Према подацима Савезног завода за патенте од око 500 хиљада патентних пријава у свијету у СФРЈ странци пријављују годишње свега око 3 хиљаде, од ког броја око 500 добија заштиту.

менат доминације на свјетском тржишту индустријски развијених земаља. Народи у земаљама у развоју се боре за опстанак, за равноправност кроз развој, против опасности технолошког колонијализма.

У таквим условима мијења се и природа патента и његове заштите. Индивидуални и појединачни резултати губе у значају у садашњем научно-технолошком развоју. Технолошка проналазаштва су све више везана за посебне техничке услове (лабораторије, компјутерску у другу развијену електронску технологију), велика финансијска средства, бројне високо квалификоване стручњаке у тимској организацији, са чиме располажу индустријски развијене земље и њихове транснационалне корпорације. Питање власништва и заштите тих проналазака добија другу друштвену улогу у борби за нове међународне економске односе.

Смањује се значај улоге патената и законом заштићених права на сами проналазак. У исто вријеме расте значај права на коришћење знања и искуства (know-how).⁶ Ово је посебно значајно са становишта интереса земаља у развоју, које не располажу квалификованим кадровима ни потребном документацијом. Оне нијесу у могућности да користе проналаске чија је патентна заштита истекла, који су слободни за употребу али немају потребна знања и искуства (know-how).

Међународни систем заштите индустријске својине, изражен кроз штокхолмску ревизију Париске конвенције и класично национално законодавство, представља препреку трансферу технологије у земље у развоју. Међународна заштита индустријске својине представља задњу линију одбране преживјелих међународних економских односа заснованих на формалноправној једнакости и стварној зависности и економској (технолошкој) доминацији индустријски развијених над земаљама у развоју. Даљи развој међународних економских односа намеће нужност увођења принципа новог међународног економског поретка и радикалних промјена на тој основи у области међународне заштите индустријске својине.

*

* *

Индустријска својина је резултат буржоаске индустријске револуције, као негација феудалних производних односа и привилегија, у циљу заштите технолошких проналазака као индивидуалних права. Сматра се да је први закон о патентима

⁶ Под знањем и искуством (know-how) подразумева се скуп савремених техничких и технолошких знања и искустава и вјештина које садржи производно-техничка документација, укључујући и спецификацију сировина, стандарде производње и прераде, процесну технику, контролу квалитета и друге податке који се могу користити у индустријској или другој производњи; обавјештења и упутства, усмена или писмена, за ефикасно вођење и одржавање производње и технолошке опреме и произведене робе, као и методологија испитивања тржишта.

донијела држава-град Венеција 1474. Енглеска буржоазија је донијела прописе из области индустријске својине још 1623. Савремени закон о патентима, који потпуно ликвидира феудалне привилегије и проводи идеје буржоаске револуције, донешен је 1790. у Сједињеним Америчким Државама (ревидиран 1793). Развојем индустријске револуције закони о индустријској својини се доносе у Француској 1791, Холандији 1809, Аустрији 1810, Русији 1812, Шведској 1819, Шпанији 1826, Бразили 1859, Италији 1859, Аргентини 1864, Канади 1869. До краја XIX вијека скоро све индустријски развијене земље су донијеле законе о патентима.

Приликом одржавања свјетске изложбе у Бечу 1873. Сједињене Америчке Државе нијесу биле спремне да изложе своје производе док не добију гаранције заштите проналазака својих држављана. На иницијативу владе Аустрије исте године је у Бечу организована међународна конференција о заштити патената, на којој је усвојена резолуција о потреби заштите проналазака, на основу природног права.

Поводом свјетске изложбе у Паризу 1878. француска влада је организовала међународни „Конгрес у Трокадеру“, на коме је изабрана стална међународна комисија са задатком да припреми нацрт међународне конвенције за заштиту индустријске својине. Комисија је слиједеће 1879. године израдила пројекат конвенције, који је ревидиран на Конференцији у Паризу 1880. Конвенција за заштиту индустријске својине усвојена је на новој конференцији у Паризу, 20. марта 1883, (ступила на снагу 7. јула 1884), по чему је касније названа „Париска конвенција за заштиту индустријске својине“.

Париска конвенција за заштиту индустријске својине представља остварење потреба индустријализованих земаља у циљу међународне заштите индустријског капитала изван националних граница, на подручје гдје се не може примјењивати заштита националних закона. Тај циљ је оствариван кроз основно начело, на коме је заснована Париска конвенција за заштиту индустријске својине, националног третмана странаца, начело асимилације странаца са домаћим држављанима, по коме су припадници једне државе чланице изједначени са правима у другим државама чланицама.

Париска конвенција за заштиту индустријске својине је вишестрани уговор, закључен на неодређено вријеме, отворен за приступ свим државама на основу једностране изјаве. За разлику од држава чланица које су везане текстом конвенције коју су ратификовале, државе које касније приступају конвенцији могу приступити само последњем ревидираном тексту.

Државе на које се примјењује Париска конвенција сачињавају Унију за заштиту индустријске својине,⁷ која представља субјекат међународног права, има своје органе и буџет.

⁷ Члан 1, став 1. Париске конвенције за заштиту индустријске својине.

Париска конвенција се односи на заштиту читаве области индустријске својине, „има за предмет патенте, моделе за искоришћавање, индустријске узорке или моделе, фабричке или трговачке жигове, услужне жигове, трговачко име и ознаке или имена поријекла, као и сузбијање нелојалне конкуренције.“⁸ „Индустријска својина се подразумијева у најширем значењу и односи се не само на индустрију и трговину у правом смислу те ријечи, већ и на грану пољопривредних и екстрактивних индустрија и на све фабриковане или природне производе, на примјер: вина, цереалије, листове дувана, воће, стоку, руде, минералне воде, пива, цвијеће, брашна.“⁹

Париска конвенција није дала потпуну дефиницију патента, већ се ограничила на формулацију да се „под патентима подразумевају разне врсте индустријских патената примљених од стране законодавстава земаља Уније као патенти увоза, патенти за усавршавање, допунски патенти и сертификати, итд.“¹⁰

Париска конвенција за заштиту индустријске својине је ревидирана, у ствари прилагођавана међународним промјенама у интересу власника патената, шест пута.¹¹ Путем ревизија Париске конвенције утврђивана је заштита права индустријски развијених земаља кроз јачање права власника патената и жигова и ограничавања могућности националног законодавног регулисања сходно специфичним потребама економског развоја појединих економски мање развијених земаља. И последња Штокхолмска ревизија Париске конвенције из 1967. заснована је на националном третману и формалној једнакости економски и технолошки неједнаких индустријски развијених и земаља у развоју.

Међу 88 држава чланица Париске уније налази се више од половине земаља у развоју, иако Париска конвенција не садржи ни једну одредбу којом се регулишу посебне потребе развоја тих земаља. Неке земље у развоју су се нашле у Париској унији вољом колонијалне метрополе, примјеном „колонијалне клаузуле“. Неке земље у развоју су своје национално законодавство индустријске својине изграђивале путем примјене, касније преузимања закона бивших колонијалних метропола, у којима су школовани њихови правнички кадрови. Умјесто обезбјеђења трансфера технологије у интересу развоја долазило је до трансфера права у интересу индустријски развијених земаља.

Међу државама оснивачима Париске уније за заштиту индустријске својине налазиле су се и земље у развоју — Србија, Бразил и Гватемала. Еквадор, Ел Салвадор и Гватемала су на-

⁸ Исто, став 2.

⁹ Исто, став 3.

¹⁰ Исто, став 4.

¹¹ У циљу допуне Париске конвенције за заштиту индустријске својине одржане су дипломатске конференције у Риму 1886. и Мадриду 1890. Ревизије Париске конвенције су извршене у Брислу 1900, Вашингтону 1911, Хагу 1925, Лондону 1934, Лисабону 1958. и Стокхолму 1967.

пустили Париску унију 1886, 1887 и 1895. У Париској унији је 1934. било 9 земаља у развоју, 1958 петнаест, 1967. четрдесет и двије.

*
* *

Конвенције о заштити индустријске својине први је потписао 20. марта 1883. у Паризу у име краља Србије Сима Ј. Мариновић, кавалер ордена Таковског крста, итд. итд., привремено отправник послова Србије у Паризу.¹² „Милан I по милости божјој и вољи народној краљ Србије проглашујемо и објављујемо свима и свакоме, да је Народна скупштина решила и да смо ми одобрили и одобравамо Конвенцију о заштити индустријске својине између Србије, Белгије, Бразилије, Шпаније, Француске, Гватемале, Италије, Холандије, Португалске, Салвадора и Швајцарске“,¹³ којом државе потписнице ступају

Поставља се питање како објаснити чињеницу да се Краљевина Србије 1883, економски неразвијена, нашла међу индустријски развијеним државама Европе и неколико земаља у развоју као оснивач Париске уније за заштиту индустријске својине.

Кроз закључивање билатералних и мултилатералних међународних уговора Србија је јачала свој национални суверенитет заснован на Берлинском уговору од 1. јула 1878. У вези са усвајањем Трговачког уговора са Њемачком и Привремене декларације о консуларној конвенцији и о својини књижевној, уметничкој и индустријској с Републиком Француском, краљ Милан I је у Беседи 11. јануара 1883. изјавио да је одобрењем тих међународних уговора приведен крају „посао по Србију од опромног значаја у трговинским и међународним односима“. „Погледавши у XXXVII члан Берлинског уговора, који каже да се до закључења нових погодаба ништа у Србији неће моћи променити у условима трговачких односа са страним државама и да права и повластице страних поданика као и права консулске јурисдикције и заштите остају у пређашњој снази све док се не измене узајамним договором између Србије и интересованих сила — тек се сада може рећи да у Србији за најживотније њене интересе са свим престаје старо њено вазално стање, да је она потпуно равноправан члан државне породице европске, да је независност Србије потпуна и у свему остварена.“¹⁴

¹² Српске новине, број 125, петак 8. јуна 1884, стр. 642—643.

¹³ Српске новине, број 147, четвртак 5. јула 1884, стр. 792—795. у „Савез за заштиту индустријске својине“.

¹⁴ Беседа којом је Његово Величанство Краљ Милан I закључио седницу Ванредне Народне скупштине 11. јануара 1883. Српске новине, број 82, уторак 12. април 1883. Вриједно је споменути да је Србија 14. марта 1884. потписала и Конвенцију о заштити подморских каблова. Српске новине, број 125, 8. јун 1884, стр. 641—642.

Међутим, много прије закључења Париске конвенције за заштиту индустријске својине 20. марта 1883, Србија је кроз билатералне међудржавне уговоре регулисала у односима са другим државама питања заштите индустријске својине.

Уговор о трговини између Србије и Аустро-Угарске, закључен 24. априла/6. маја 1881. садржи одредбу: „С поданицима једне стране уговорнице поступаће се, у области друге стране, као и с држављанима у свему што се тиче заштите фабричких и трговинских марака или завоја и амбалаже, као и заштите цртежа и модела“.

„Влада српска поднеће скупштини и постараће се да се санкционише, у року за две године, закон о заштити ових марака и модела, према међународним начелима која су у овоме усвојена.

„Ко жели да ужива одредбе закона о заштити марака и модела, ваља да испуни услове и формалности прописане законима земаљским, а нарочито треба да депонује моделе, марке, етикете и завоје у монархији аустроугарској, код трговачке коморе у Бечу и у Будапешти, а, у Србији, код бироа који се за то нарочито одреди у Београду.

„Но заштита о којој је реч у овом члану даваће се поданицима друге стране само у толико и дотле уколико и докле ови уживају ту исту заштиту у својој земљи.“¹⁵

У Закључном протоколу речено је: „Четири месеца пре рока који ће се по закону српском о заштити марака и модела, одредити право на заштиту по ранијој пријави, индустријаци и трговци аустријски или угарски моћи ће полагати своје марке и моделе у биро који се за то одреди, но тако да им се у сваком случају осигура првенство, само ако су они прави имаоци депонованих марака или модела.“¹⁶

У Консуларној конвенцији предвиђено је да се „Његово Царско и Краљевско Апостолско Величанство одриче (се) привилегија и имунитета које су уживали досад Његови поданици у Србији на основу капитулација закључених између Аустрије и Отоманског царства а по гласу наређења чл. XXXVII Берлинског уговора од 13. јула 1878.“¹⁷

У Лондону је 4. јула 1881. потписана Декларација закључена између британске и српске владе о одредбама Трговинског уговора између Велике Британије и Србије од 7. фебруара 1880. Ова Декларација, одобрена 10. маја 1882, закључена је у жељи страна уговорница „да отклоне сваки неспоразум што се тиче Уговора о пријатељству и трговини“ од 7. фебруара 1880. управо по питању заштите индустријске својине:

¹⁵ Члан XIV Уговора о трговини између Србије и Аустро-Угарске, Српске новине, број 171, четвртак 5. 8 1882, стр. 1069.

¹⁶ Закључни протокол, „К члану XVI“, Српске новине, бр. 171, 5. август 1882, стр. 1079.

¹⁷ Консуларна конвенција, члан XIII, Српске новине, четвртак 12. август 1882, стр. 1115.

„Пошто су чланом XIV Трговинског уговора који је закључен 6. маја 1881. између Његовог Височанства Књаза Српског и Његовог Величанства Цара Аустријског, предвиђене извесне мере за узајамну заштиту трговинских марака, етикета и белега, које су одредбе потом објашњене у закључном Протоколу који је додат поменутом уговору од 6. маја 1881.

„То је, осим тога, уговорено да ће се, од дана кад ступи у живот нов српски закон о трговинским маркама, етикетама и белегама (који се закон помиње у реченом члану XIV и закључном протоколу Уговора од 6. маја 1881), оставити шест месеци рока, за које време британски имаоци трговинских марака, етикета и белега могу предузети кораке да, по закону српском, утврде своја права на трговинске марке, етикете и белеге које су пре тога могле бити протоколисане у Србији као својина странаца; и потпуна заштита даће се у Србији британским поданицима у свему што се тиче трговинских марака, етикета и белега на које би они доказали своје право.“¹⁸

На основу ове одредбе британска влада је изјавила да „не чини никакве примедбе, уколико се то тиче британских интереса, на уговор Уговора који је закључен 9. маја 1881“ између Србије и Аустрије.¹⁹

У Трговинском уговору, који је Србија закључила са Сједињеним Америчким Државама 2/14. октобра 1881., предвиђено је да ће се „с трговцима, фабрикантима и уопште с индустријалцима једне или друге земље уговорнице који путују по другој земљи или шиљу да путују своје момке-путнике и агенте — било с угледима или без њих, — у искључивом интересу трговине или индустрије коју воде у циљу куповине или продаје, или да примају поруке“, поступати „што се тиче патента, као с трговцима, фабрикантима и индустријалцима најповлашћеније нације.“²⁰

„Високе стране уговорнице, желећи да ујамче живу и потпуну заштиту индустријској и трговинској својини грађана и поданика својих, утврђују да се оштро забрањује и казни сваки фалзификат фабричких марака у једној земљи које се ударају на еспапе у другој земљи да би се означило порекло и својство њихово, и да ће се моћи тражити оштета у корист оштећене стране и гонити фалзификат на судовима оне земље где се фалзификат нађе.

„Фабричке марке којима би грађани или поданици једне од двеју земаља желели да стекну право својине у другој, треба да су депоноване: фабричке марке поданика српских у Patent Office-у у Вашингтону, а фабричке марке грађана Уједињених Држава у трговачком суду у Београду, испунивши услове и одредбе које прописују закони и уредбе земље у којој су депоноване марке фабричке.“²¹

¹⁸ Српске новине, број 204, петак 17. септембра 1882, стр. 1269.

¹⁹ Исто, Декларација од 4. јула 1881, Српске новине, бр. 204, 17. септембар 1882, стр. 1269.

²⁰ Члан III Трговинског уговора између Србије и Уједињених Држава Америчких.

²¹ Исто, члан XII.

I Трговински уговор између Србије и Грчке, закључен у Београду 19. маја 1882, садржи такође одредбе о заштити индустријске својине:

„Што се тиче својине фабричких марака, еспапских белега или етикета, индустријских цртежа или модела, поданици обеју земаља уживаће у другој земљи иста права као и поданици њени, по прописима који о томе важе.

„Ова одредба имаће потпуну важност своју кад обе силе уговорнице, узајамном декларацијом, определе формалности, испуњењу којих биће подложно уживање права која једна или друга страна даје поданицима својим.“²²

Трговински уговор, који је закључен између Србије и Немачке 22. децембра 1882, односно 6. јануара 1883, садржи посебан члан:

„Стране уговорнице, чим се у Србији законим путем а саобразно начелима које у овом погледу у опште вреде, уреди заштита модела, угледа, фабричких и трговачких знакова, као и означај и етикетирање еспапа или њихових паковања, учиниће споразум којим ће се осигурати држављанима једне стране уговорнице у области друге стране она иста заштита коју уживају њени држављани у свему што се тиче модела, угледа фабричких и трговачких знакова као и означаја и етикетирања еспапа и њиховог паковања.“²³

У Закључном протоколу при потписивању Трговинског уговора између Краљевине Србије и Немачке Царевине дата је слиједећа изјава:

„Четири месеца пре рока који ће по закону српском о заштити марака и модела, определити права на заштиту по ранијој пријави, индустријалци и трговци немачки моћи ће полагати своје марке и моделе у биро који се за то одреди, но тако, да им се у сваком случају осигура првенство, само ако су они прави имаоци депонованих марака или модела.“²⁴

Србија је у Консуларној конвенцији добила оно за што је посебно заинтересована:

„Његово Величанство Немачки Цар, Краљ Прајски, одриче се права и повластица које су до сада уживали поданици Немачког Царства у Србији на основу капитулација закључених са Отоманским Царством и према чл. 37. Берлинског уговора од 1. јула 1878. године.

²² Српске новине, број 204, петак 17. септембра 1882, стр. 1269.

²³ Трговински уговор између Србије и Немачке, закључен 22. 12. 1882., одн. 6. 1 1883., члан XI, Српске новине, 1. 06 1883.

²⁴ Закључени протокол, К члану XI, Српске новине, бр. 119, 1. јун 1883, стр. 549—595.

„Али, ове капитулације остају и даље у важности у смотрењу свију судских ствари које би се тицале односа немачких поданика са поданицима сила које се још нису одрекле права и преимућства која им припадају од капитулација, изузимајући случај ако се ове ствари односе на непокретна добра у Србији.“²⁵

У Декларацији о заштити књижевне, уметничке и индустријске својине, закључене између Србије и Француске 8. јула 1883, двије владе су се обавезале „да ће у року што је могуће краћем, утавити конвенцију о уметничкој и књижевној својини“:

„2. Док се конвенција ова дефинитивно не закључи, и док се у Србији не изда закон који ће уредити заштиту индустријске својине, држављани и једне и друге стране уговорнице уживаће на земљишту друге стране, онај исти поступак који и грађани те земље у свему што се тиче гаранције физичких и трговинских марака, етикета, еспапа и њихових завоја и амбалажа, цртежа и индустријских модела, као и имена трговинских.

„Када се изда у Србији закон о заштити индустријске својине, индустријанци и трговци француски могу у року који је дат најповлашћенијем народу положити своје марке, цртеже и моделе у надлежни биро, те да себи осигурају првенство; но разуме се да они требају да су прави сопственици положених марака и цртежа или модела.“²⁶

Када се говори о регулисању заштите индустријске својине у Југославији обично се наводи да иако је Србија била оснивач Париске уније и потписник Париске конвенције о заштити индустријске својине 1883. није имала свој закон све до стварања државе Срба, Хрвата и Словенаца односно Краљевине Југославије (1929. године). Поступајући по преузетим међународним обавезама, на основу билатералних међудржавних уговора и Конвенције о заштити индустријске својине, потписане у Паризу 20. марта 1883, краљ Милан I је потписао у Нишу 30. маја 1884. Закон о заштити мустара и модела и Закон о заштити фабричких и трговинских жигова.²⁷

Законом је одређено да се под мустром подразумева „сваки онај облик који може да служи за углед и да се преносе на какав индустријски производ“. „Модел је по овом закону свако дело у рељефу, које представља какав индустријски предмет или који се употребљује на каквом индустријском предмету.“²⁸

„Све мустре и модели, који имају вештачки карактер или уопште уживају нарочиту заштиту, као умна, вештачка или ли-

²⁵ Консулска конвенција, члан XXV, Српске новине, бр. 120, четвртак 2. јуна 1883.

²⁶ Декларација о заштити књижевне, уметничке и индустријске својине, Српске новине, број 150, уторак 12. јула 1883, стр. 774—775.

²⁷ Српске новине број 148. од 6. јула и број 149. од 7. јула 1884.

²⁸ Закон о заштити мустара и модела, I опште одредбе, члан 1.

терарна својина, не спадају у овај род, ма да су одређени за индустријску репродукцију.

„Индустријски производи код којих је облик заштићен само зарад њиховог техничког дејства, потпадају под одредбе особеног закона (*закона о патентима*).“²⁹

Искључиво право употребе траје највише до десет година, рачунајући од дана кад се мустра или модел упишу код суда.³⁰ „Искључиво право не ће се признати оним мустрадама и моделима који су начињени подражавањем самосталних вештачких дела. Мустре и модели неморалне садржине као и који се косе са јавним редом не ће се дозволити.“³¹

„Онај који је мустру или модел било сам или помоћу другог за свој рачун начинио, има искључиво право да га за време одређено овим законом и сходно одредбама његовим примени на индустријске производе. — Ово право било у целини или од чести може се на другој пренети. У овом закону одређено искључиво право употребе не може се никад задобити на мустру или модел које когод из унутрашњости земље или из иностранства незаконитим путем задобио (присвојио).“³²

У прелазним наређењима речено је: „Она права, која су међународним уговорима са страним државама закљученим, страним поданицима ујемчена у погледу првенства пријаве њихових мустана или модела пре овог закона, овим се не уништавају, већ се на ово право при увођењу закона у живот имају нарочити обзири да обрате.“³³

„Фабрички или трговински жигови јесу у смислу овог закона они знаци, који се употребљавају у разним облицима за разликовање у трговачком промету производа једне индустрије, заната или земљорада од других њима подобних производа. — Ови знаци могу се употребити у облику жига, печата, вињета, рељефа, цифара, натписа, нарочитих слика и т.д.“³⁴

Законом је предвиђено да „ко хоће да задобије искључива права на употребу каквог жига, мора да га по опредељењима следећућег одсека пријавити (регистровати).“³⁵

И у овом закону су у прелазним наређењима посебно обезбијеђена права индустријске својине странаца на основу међународних уговора: „Она права која су међународним уговорима са страним државама закљученим, страним држављанима ујамчена у погледу првенства пријаве њихових жигова пре овог

²⁹ Исто.

³⁰ Исто, члан 4.

³¹ Исто, члан 2.

³² Исто, члан 3. Закон садржи, поред поглавља I Општих одредаба, и поглавља II Упис мустана и модела, III Престанак важења мустана и модела и искључивог права на исте, IV Злоупотребе преступа и казни, и V Власти и поступак.

³³ Исто, VI Прелазна наређења, члан 33.

³⁴ Закон о заштити фабричких и трговинских жигова, Српске новине број 149, субота 7. јула 1884, стр. 807. — Општа опредељења, члан 1.

³⁵ Исто, члан 2.

закона овим се не мењају, већ се на ова права при увођењу закона у живот имају нарочити обзири да обрате.“³⁶

У име Србије допуње Париске конвенције о заштити индустријске својине на Конференцији у Риму 11. маја 1886. потписао је М. Христић, које су одлуком Народне скупштине и потврдом краља Милана Првог ратификоване 9. августа исте године.³⁷ Међу сада двадесет држава чланица Париске уније, поред Србије, налазило се пет земаља у развоју (Бразил, Мексико, Парагвај, Уругвај и Туниси).

Слиједи те исте 1886. године, сходно члану XI Трговинског уговора од 6. јануара 1883. закључење у Берлину 30. јуна Декларације између Њемачке и Србије којом су се „споразумјеле, да својим обостраним индустријалцима, узајамно осигурају заштиту марака“:³⁸

„Српски држављани у Немачкој, као и немачки држављани у Србији уживаће у погледу назначења робе или њезиног паковања, као и фабричких и трговачких марака, ону исту заштиту коју уживају и уروبеници.“³⁹

„Да би се њиховим маркама (имену, фирми и знацима робе) осигурала заштита предвиђена у предњем члану поданици обеју уговорних држава испуњаваће све услове и формалности, које су законом или расписима у једној или другој земљи прописани.“⁴⁰

Погодбу за узајамну заштиту индустријских (занатлијских) мустара и модела између Србије и Њемачке закључили су у име Србије изванредни посланик и опуномоћени министар, Милан Петронијевић, а у име Њемачке државни подсекретар у Министарству спољних послова, проф Максимилијан од Берхема.⁴¹

Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца је 26. фебруара 1921. нотификовала приступање:

1. Париској међународној Конвенцији од 20. марта 1883., ревидираној у Вашингтону 2. јуна 1911;

2. Вашингтонском ревидираном међународном Аранжману у Мадриду од 14. априла 1891. о међународном упису фабричких и трговачких жигова; и

3. Аранжману у Берну о одржавању и повратку права индустријске својине оштећених светским ратом, од 30. јуна 1920.⁴²

³⁶ Исто, члан 35.

³⁷ Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији, св. 42, Београд 1887, стр. 144—151.

³⁸ Исто, стр. 152—154.

³⁹ Декларација између Србије и Немачке, члан 1. Исто.

⁴⁰ Исто, члан 2.

⁴¹ Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији, св. 42, стр. 161.

⁴² Јанко Шуман, Законски прописи из области индустријске својине, Закони Краљевине Југославије, књига XIV, стр. 283.

Народна скупштина Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца усвојила је 19. јуна 1928. Закон о Конвенцији за заштиту индустријске својине, потписаној у Хагу 6. новембра 1925.⁴³

Социјалистичка Федеративна Република Југославије је ратификовала послератне ревизије Париске конвенције за заштиту индустријске својине — у Лисабону 31. октобра 1958.⁴⁴ и у Стокхолму 14. јула 1967,⁴⁵ која је ступила на снагу 8. фебруара 1974.

Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца је усвојила Закон о заштити индустријске својине 17. фебруара 1922,⁴⁶ који је измијењен и допуњен Законом о измјенама и допунама Закона о заштити индустријске својине, који је донесен 27. априла 1928.⁴⁷

У Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији донесен је Закон о патентима и техничким унапређењима,⁴⁸ Закон о узорцима и моделима⁴⁹ и Закон о робним и услужним жиговима, који су престали да важе доношењем Закона о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања,⁵⁰ који је ступио на снагу 26. јуна 1981.

*

* *

На иницијативу владе Бразила 1961, Генерална скупштина Уједињених нација затражила је од Генералног секретара да, уз консултације са одговарајућим међународним и националним институцијама, припреми студију о утицају патената на привреду земаља у развоју и преглед патентног законодавства у одабраним индустријски развијеним и земљама у развоју, са посебним освртом на положај страних патената. Затражена је анализа патентног законодавства земаља у развоју у свијету циљева привредног развоја, имајући у виду потребу за брзим стицањем технологије и освајања нових производа, за подизање степена продуктивности њихове привреде. Извештај је требало да садржи препоруку о погодности одржавања међународне конференције у циљу испитивања проблема у вези са давањем, заштитом и искоришћавањем патената, на основу постојећих међународних конвенција, водећи рачуна посебно о интересима земаља у развоју у коришћењу постојећег механизма

⁴³ Сл. Новине, 26. септембар 1928, бр. 223 — LXXII, 30. октобар 1928, бр. 252.

⁴⁴ Службени лист СФРЈ — Међународни уговори и други споразуми, бр. 6/65.

⁴⁵ Службени лист СФРЈ — Међународни уговори и други споразуми, бр. 5, 31. јануар 1974, стр. 19—39.

⁴⁶ Службене новине, 28. март 1922, бр. 69 — IX.

⁴⁷ Службене новине, 23. мај 1928, бр. 116 — XXXIX.

⁴⁸ Службени лист ФНРЈ, бр. 44/60 и 28/62 и Службени лист СФРЈ, бр. 24/74.

⁴⁹ Службени лист ФНРЈ, бр. 45/61, Службени лист СФРЈ, бр. 24/74.

⁵⁰ Службени лист СФРЈ, бр. 34, 19. јун 1981 — XXXVII.

Међународне (Париске) уније за заштиту индустријске својине.⁵¹

Одјељење за социјалне и економске послове Уједињених нација израдило је 1964. извјештај „Улога патената у трансферу технологије у земље у развоју“.⁵² Приликом разматрања „Међународне стратегије развоја за Другу декаду развоја Уједињених нација“ затражена је „ревизија међу народних конвенција о патентима“.⁵³

Споразум о сарадњи у области патената (РСТ),⁵⁴ усвојен на дипломатској конференцији у Вашингтону јуна 1970, садржао је посебно поглавље о техничкој помоћи земљама у развоју. Циљ споразума је усавршавање међународноправне заштите проналазака, утврђивање поступка за добијање правне заштите проналазака и организовање информативне и техничке службе за земље чланице, имајући у виду посебне потребе земаља у развоју:

„Информативна служба Међународног бироа треба да ради на начин који омогућава земљама чланицама које су земље у развоју стицања техничког знања и технологије, укључујући публикување знања и искустава (know-how).“⁵⁵ Споразум, такође, предвиђа организовање техничке помоћи за земље у развоју у циљу развоја њихових националних и регионалних патентних система.⁵⁶ Постојећи национални бирои у земљама у развоју треба да постану канал за достављање техничких обавјештења домаћој индустрији. У дужност Међународног бироа за интелектуалну својину стављена је помоћ земљама у развоју у кадровима, техничкој документацији и обезбјеђивању финансијских средстава.⁵⁷

Институционално мијењање постојећег међународног система индустријске својине у циљу прилагођавања потребама земаља у развоју дошло је до изражаја кроз предлог Свјетске организације за интелектуалну својину (ОМПИ) и новооснова-

⁵¹ Резолуција Генералне скупштине УН број 1713/XVI/ од 19. децембра 1961.

⁵² The Role of Patents in the Transfer of Technology to Developing Countries/UN Publication, Sales no. 65. II. B. 1.

⁵³ International Development Strategy of the Second United Nations Development Decade, para 64.

⁵⁴ На Конференцији је било заступљено 55 држава чланица Париске уније, укључујући и Југославију.

⁵⁵ Члан 51(3)a Patent Co-operation Treaty.

⁵⁶ Исто: »... organisation et la supervision de l'assistance technique accordée aux Etats contractants qui sont les pays en voie de développement«; и члан 50. »Services d'information sur les brevets«, »... fonctionnent de manière à faciliter tout particulièrement l'acquisition, par les Etats qui sont des pays en voie de développement, des connaissances techniques et de la technologie, y compris le 'know-how' disponible.«

⁵⁷ Patent Co-operation Treaty ступа на снагу пошто га ратификује најмање 8 држава, од којих четири које припадају групи земаља са највећим бројем пријава, тј. да број годишњих пријава прелази 40.000, да су држављани те земље поднели годишње најмање 1.000 пријава у једној страниој земљи, да је национални биро примио најмање 10.000 пријава од припадника страних земаља.

ног Техничко-правног програма за доношење нових врста специјалних патената: увозни патент (*brevet d'importation*) има за циљ да стимулише инвестиције из једне индустријски развијене земље, на основу већ заштићеног патента у тој земљи, у земљу у развоју гдје се тај патент налази у *domaine public*, јер није био заштићен у приоритетном року. „Практично, за исти проналазак који ужива правну заштиту у развијеној земљи тражи се правна заштита у земљи у развоју гдје је изгубио својство новости. Иницијатива за добијање овог патента налази се у рукама првобитног титулара који у земљи у развоју остаје искључиви носилац права на патент“.⁵⁸ Патент за пренос технологије (*brevet de transfert de techniques*) издаје се заједнички првобитном титулару индустријски развијене земље и физичком или правном лицу у земљи у развоју, под условом да је уговор о искоришћавању проналазака у земљи у развоју закључен у трајању од најмање пет година, с тим да се може продужити за два периода од по пет година. У вријеме подношења захтјева за добијање овог специјалног патента, такође, није потребно да представља новост у земљи у развоју, већ је довољно да испуњава захтјеве у погледу новости у вријеме добијања патента у земљи поријекла. Патент за индустријски развој (*brevet de développement*) представља стицање искључивог патентног права за одређена предузећа у земљама у развоју на основу већ постојећег патента, чији је приоритетни рок за заштиту истекао у тој земљи, с тим да та права не могу уступати трећим лицима путем лиценцих споразума. „Овако замишљени специјални патенти одговарају пре свега интересима титулара првобитног патентног права и то по правилу титулара из индустријски развијених земаља, што значи да досадашње спровођење у живот одредаба РТС (нарочито посебно главе за помоћ земаљама у развоју) донекле изневерава један од основних задатака Споразума — стварну помоћ земаљама у развоју у унапређењу науке и технике.“⁵⁹

На Трећој Конференцији за трговину и развој (UNCTAD) једногласно је усвојена резолуција којом је затражена од Генералног секретара УН студија о улози патентног система у трансферу технологије у земље у развоју, у циљу сагледавања потребе будуће ревизије међународне заштите индустријске својине.⁶⁰

Конвенција о европском патенту, која је у оквиру Европске економске заједнице усвојена у Минхену септембра 1973, није одговарала потребама земаља у развоју.⁶¹ У UNCTAD-у су вршени покушаји да се у заједници са Међународним бироом

⁵⁸ Весна Бесаровић Прекајски, Међународно патентно право у последњој деценији, Југословенска ревија за међународно право.

⁵⁹ Исто, стр. 381.

⁶⁰ UNCTAD, резолуција 39/III — „Трансфер технологије“.

⁶¹ Југославија је учествовала на завршној конференцији у Минхену, али није потписала Конвенцију.

Свјетске организације за интелектуалну својину (WIPO) сагледа улога патентног система у трансферу технологије у земље у развоју.⁶² Група владиних експерата о улози патентног система у трансферу технологије у земље у развоју, која се састала под покровитељством UNCTAD-а септембра 1975, закључила је да патентно законодавство може бити значајан инструменат економског развоја земаља у развоју под условом да се стави у службу јавног интереса, потреба развоја, регионалних и субрегионалних планова, политике и приоритета, узимајући у обзир приватне интересе носилаца права. Стручњаци земаља у развоју су овом приликом извршили размјену искустава својих земаља у вези међународног патентног система и извели одговарајуће закључке у погледу будуће ревизије система индустријске својине.⁶³

UNCTAD је дао велики допринос напорима за покретање активности у мијењању постојећег међународног система заштите индустријске својине упознавањем свјетске јавности са подацима који приказују праву суштину међународне заштите патената у корист власника из индустријски развијених земаља.

Генерална скупштина Уједињених нација на Седмом специјалном засиједању о развоју и међународној економској сарадњи, закључила је да „треба преразмотрити и ревидирати међународне конвенције о патентима и трговачким знаковима у циљу задовољења, нарочито, посебних потреба земаља у развоју, у циљу да ове конвенције постану кориснији инструменат за помоћ земљама у развоју у трансферу и развоју технологије.“⁶⁴ На другој страни, Генерална скупштина УН је, у разради акционог програма за остваривање новог међународног економског поретка, прихватила значајан уступак индустријски развијеним земљама усвајањем става „да национални системи морају бити, без одлагања, доведени у склад са међународним патентним системом у ревидираном облику.“⁶⁵

Свјетска организација за интелектуалну својину (OMPI/WIPO), која је децембра 1974. добила статус специјализоване организације Уједињених нација, на захтјев земаља у развоју покренула је поступак нове (седме) ревизије Париске конвенције за заштиту индустријске својине. Ad hoc група владиних експерата Свјетске организације за интелектуалну својину за ревизију Париске конвенције усвојила је децембра 1975. Декларацију о циљевима ревизије Париске конвенције: „1. Ревизија Париске конвенције треба да допринесе увођењу једног новог

⁶² Међународна група UNCTAD-а за трансфер технологије поздравила је заједнички пројекат „Улога патентног система у трансферу технологије у земље у развоју“ на својој сједници јула 1974.

⁶³ Report of the Committee on Transfer of Technology on its first session: Official Records of the Trade and Development Board, Seventh Special Session, Supp. No. 4, TD/B/593, Annex III.

⁶⁴ Резолуција Генералне скупштине УН број 3362/S — VII/, Section III, para 3.

⁶⁵ Одржано је осам састанака — три састанка Групе експерата (фебруар — март 1975, децембар 1975, јуни 1976) и пет састанака Припремног комитета за ревизију.

свјетског економског поретка у коме ће преовладавати друштвена правда и економске неједнакости међу нацијама бити наласмањене. 2. Индустријска својина, нарочито у односу на проналаске, мора чинити елеменат у процесу трансфера технологије и мора доприносити остварењу новог технолошког напретка. Она мора служити остварењу циљева новог економског поретка, нарочито индустријализацијом земаља у развоју.“⁶⁶

У Декларацији о циљевима ревизије изјављено је да „свака нова оријентација у области индустријске својине, посебно свака ревизија Париске конвенције и типских закона за земље у развоју мора се руководити уважавањем посебно слиједећих циљева: I/ наглашавање потребе економског и друштвеног развоја земаља и обезбеђење праведне равнотеже између њихових потреба и права признатих патентом; II/ подстицање стварног индустријског коришћења проналазака у свакој земљи; III/ установљење основних права и обавеза носилаца права индустријске својине; IV/ олакшање развоја технологије у земљама у развоју и побољшање услова трансфера технологије из индустријских земаља у земље у развоју, под праведним и разумним условима; V/ подстицање проналазачке дјелатности у земљама у развоју; VI/ повећање могућности земаља у развоју у погледу: процјене стварне вриједности проналазака чија је заштита затражена; испитивања и контроле уговора о лиценци; побољшања информисаности домаће индустрије; VII/ доприношење установљењу институционалне инфраструктуре у земљама у развоју намијењене постизању поменутих циљева, посебно модернизацијом или стварањем уреда за индустријску својину, центара за техничку документацију и информативних служби на располагању националној индустрији и националним проналазачима; VIII/ дозволити земљама чланицама да предузимају све одговарајуће мјере у циљу спречавања праксе злоупотреба или борбе против такве праксе у области индустријске својине; и IX/ уопште, предвидјети да сви облици индустријске својине, укључујући и жигове морају олакшавати економски развој и обезбјеђивати сарадњу између земаља са различитим системима заштите индустријске својине.“⁶⁷

У Декларацији о циљевима ревизије јасно је речено да посебну пажњу треба посветити специфичним случајевима у којима би требало дозволити изузећа од примјене принципа националног третмана и независности патената, омогућити преференцијални третман земљама у развоју у одређеним случајевима.⁶⁸

Један од главних задатака у области индустријске својине треба да буде успостављање, под окриљем Париске уније и Свјетске организације за интелектуалну својину, специјалних служби за потребе земаља у развоју, техничке помоћи да се

⁶⁶ Declaration sur les objectifs de la revision de la Convention de Paris. Doc PR/GE/II/13 и PR/DC/3, стр. 7—8.

⁶⁷ Исто, члан 3/I—IX.

⁶⁸ Исто, члан 4.

у што краћем року у земљама у развоју ојача научна и техничка инфраструктура и образују специјалисти.⁶⁹

У Декларацији се, коначно, истиче потреба једнаког третмана свих постојећих облика заштите индустријске својине; омогућавања земљама у развоју да кроз своје национално законодавство усвајају мјере које ће најбоље одговарати њиховим политичким, друштвеним, економским и потребама развоја; новог дефинисања појма индустријске својине који ће најбоље одговарати потребама и аспирацијама земаља у развоју.⁷⁰

Усвојена је и листа питања, која морају бити узета у обзир приликом ревизије Париске конвенције о заштити индустријске својине: 1. национални третман; 2. независност патената; 3—5. неупотреба и рокови употребе патентираног проналаска, принудна лиценца, службена лиценца; 6. преференцијални третман без реципроцитета; 7. техничка помоћ; 8. остали видови заштите осим патената (проналазачко свједочанство, и т. сл.); 9. жигови, индустријски узорци и модели, ознаке поријекла; 10. резерве; 11. укидање колонијалне клаузуле (члан 24); 12. обим заштите патената за поступак; 13. право првјенства; и 14. правило једнакости.⁷¹

Група владиних експерата, на захтјев и предлог земаља у развоју, заузела је став да је у поступак ревизије Париске конвенције за заштиту индустријске својине нужно укључити и друге организације из система Уједињених нација, које се интересују за трансфер технологије у земље у развоју, посебно Конференцију УН за трговину и развој (UNCTAD и Организацију УН за индустријски развој (UNIDO).

Четврта Конференција о трговини и развоју (UNCTAD) потврдила је став да свака нова оријентација у области индустријске својине мора поћи од потреба економског развоја. Потврђени су закључци Међувладине групе експерата о улози патентног система у трансферу технологије. Препоручено је да све заинтересоване државе и организације воде рачуна о закључцима експерата земаља у развоју о улози патентног система у трансферу технологије у земље у развоју у поступку ревизије Париске конвенције.⁷²

У Манилској декларацији и Програму акције, усвојеним на Трећем министарском састанку Групе 77 земаља у развоју, одржаном јануара-фебруара 1976, подвучено је да „у ревизији међународног система индустријске својине и, посебно, у ревизији Париске конвенције, морају се у потпуности узети у обзир економски, трговински и развојни интереси земаља у развоју“. Том приликом је закључено да основу преговора треба да чине закључци експерата земаља у развоју, који су учествовали

⁶⁹ Исто, члан 5.

⁷⁰ Исто, чланови 6—8.

⁷¹ Ad hoc група владиних експерата за ревизију Париске конвенције за заштиту индустријске својине, на састанку од 11. до 17. фебруара 1975.

⁷² Резолуција UNCTAD-а број 88/IV/.

на састанку Међувладине групе експерата о улози патентног система у трансферу технологије“.⁷³

Програм колективног ослањања на сопствене снаге — оквир за преговоре са индустријски развијеним земљама, усвојен на Четвртом министарском састанку Групе 77 земаља у развоју, одржаном у Аруши (Танзанија) од 12. до 16. фебруара 1979,⁷⁴ садржи поглавље „Прилог UNCTAD-а привредним, трговинским и развојним аспектима система индустријске својине у склопу његове текуће ревизије“,⁷⁵ у коме се каже:

„Ревизија Париске конвенције за заштиту права индустријске својине, која се врши у Свјетској организацији за интелектуалну својину треба да одрази историјске и економске промјене и нове тенденције у националном законодавству и пракси земаља у развоју. Процес ревизије би требало да се заврши успостављањем равнотеже између јавних интереса и ширих потреба развоја, с једне, и права власника индустријске својине, с друге стране.“⁷⁶

Министри земаља у развоју Групе 77 заузели су став да Декларација владиних стручњака из земаља у развоју о улози система индустријске својине у трансферу технологије, од октобра 1977,⁷⁷ „требало би да представља основу за предстојеће преговоре, посебно на дипломатској конференцији која ће се одржати фебруара 1980.“⁷⁸ „Да би послужила као корисно средство за олакшање трансфера технологије у земље у развоју и развој домаће технологије и да би била у складу са историјским и економским промјенама до којих је дошло у протеклих неколико декада, текућа ревизија Париске конвенције треба да призна да сва права одобрена патентом треба да буду повезана са примјеном патента и да води рачуна о разлозима и интересима које су изнијели експерти из земаља у развоју у својој Декларацији од октобра 1977.“⁷⁹ Процес ревизије Париске конвенције у погледу заштитних знакова — речено је у Програму из Аруше, — треба да се руководи Декларацијом о циљевима ревизије Париске конвенције од децембра 1975, уз „пуно признање потреба економског и друштвеног развоја земаља“, како би се отклонио текући несклад између права и обавеза власника заштитних знакова.⁸⁰

⁷³ Doc. TD/195 — Proceedings of the United Nations Conference on Trade and Development, Fourth session, vol. I, Report and Annexes, Annex V, Section 5, para 18 (No. E. 76. II. D. 10).

⁷⁴ Програм колективног ослањања на сопствене снаге — оквир за преговоре, Аруша, фебруар 1979. Међународна политика, Београд 1979, стр. 105—107.

⁷⁵ Doc. TD/237. UNCTAD's Contribution to Economic, Commercial and Development Aspects of the Industrial Property System in the Context of its On-Going Revision.

⁷⁶ Тачка 13/b/1.

⁷⁷ Doc. TD/B/C.6/24 Add. 1, Annex IV.

⁷⁸ Програм колективног ослањања на сопствене снаге 13/b/2.

⁷⁹ Исто, 13/b/4.

⁸⁰ Исто, 13/b/5.

„UNCTAD би требало да настави да развија своје активности, укључујући и техничку помоћ, и да даје свој драгоцен допринос функционисању система индустријске својине при трансферу технологије и његовој ревизији, имајући у виду економске, трговинске и развојне аспекте и резултате састанака одржаних о овом питању 1975. и 1977. године, којом приликом је тражен преференцијални третман за земље у развоју.“⁸¹

Група 77 је, коначно, апеловала на Свјетску организацију за интелектуалну својину да до краја 1979. објави нови модел Закона о изумима за земље у развоју.⁸²

Организација Уједињених нација за индустријски развој (UNIDO) у материјалима припрема Треће Генералне конференције, у Њу Делхију од 21. јануара до 8. фебруара 1980, оцијенила је да међународни патентни систем, установљен Париском конвенцијом за заштиту индустријске својине, не одговара интересима земаља у развоју из више разлога. Прије свега, тај систем због монополског карактера патента и чињенице да компаније индустријски развијених земаља посједом 99 процената свих важећих патената у свијету остварују скоро апсолутну контролу над развојем и трансфером технологије у свијету. То је мотивисало земље у развоју да покрену иницијативу за ревизију Париске конвенције. Међутим, резултати који су у току досадашњих преговора постигнути дају пуно разлога за забринутост у погледу исхода дипломатске конференције о ревизији Париске конвенције.

Констатовано је да је издавање патената врло сложен посао, који захтијева високе стручњаке различитих профила, које већина земаља у развоју нема; да је неопходно да тим стручњацима буду на располагању информације о издатим патентима у свим земљама свијета, што у већини земаља у развоју није случај. До сада предузете корисне мјере на међународном плану оснивањем Међународног центра за патентну документацију у Бечу и Центра за испитивање патената на основу уговора о сарадњи у области патената (РСТ) нијесу довољне за потпуније рјешавање проблема земаља у развоју.

UNIDO је, на основу ових процјена, предложио испитивање алтернативних рјешења, да се рјешење проблема тражи у оснивању регионалних и субрегионалних центара за испитивање патената на основу мултилатералних уговора између земаља у развоју. На тај начин, уз одговарајућу координацију преко UNIDO-а, ослањајући се на сопствене снаге, земље у развоју би свеле на минимум зависност од међународних институција које се баве патентним информацијама и испитивањем патената, у којима немају никакав или врло мали утицај.⁸³

⁸¹ Исто, 13/б/7.

⁸² Исто, 13/б/8.

⁸³ UNIDO — »Industry 2000: New Perspectives«, Third General Conference of UNIDO, New Delhi, India, 21. Јан. — 8. Феб. 1980. ID/CONF. 4/3, August 1979.

Скупштина Париске уније, одржана септембра—октобра 1976, образовала је Припремни међувладин комитет за ревизију Париске конвенције за заштиту индустријске својине.⁸⁴ Послије пет одржаних сједница⁸⁵ Припремни комитет је усвојио, консенсусом или као став појединих регионалних група, текстове, који треба да служе као основа — „базни предлози“ за преговоре на дипломатској конференцији за ревизију Париске конвенције.⁸⁶

Путем базних предлога (*propositions de base*) индустријски развијене земље су намјеравале да што је више могуће спријече или опраниче отварање нових предлога, посебно проширивање примјене принципа преференцијалног третмана за припаднике земаља у развоју, на дипломатској конференцији. Пословником је изричито предвиђено да дипломатска конференција неће прихватати амандмане нити нове предлоге изван базних предлога, осим ако се за њих не изјасни проста већина.⁸⁷

Извршни комитет Париске уније, на свом засједању октобра 1978, одлучио је да се Дипломатска конференција за ревизију Париске конвенције, седма по реду,⁸⁸ одржи у Женеви од 4. марта 1980.⁸⁹

Дипломатска конференција за ревизију Париске конвенције за заштиту индустријске својине, у одређеном периоду од мјесец дана, није стигла да се бави суштинским питањима ревизије „у интетресу земаља у развоју“. За цијело вријеме трајања дипломатска конференција се бавила процедуралним питањима и Пословника. Главна битка се водила у вези са одредбом којом се одређује потребна већина за усвајање коначног ревидираног текста Париске конвенције.

Индустријски развијене земље тржишне привреде (Група Б) је инсистирала на принципу једногласности, који је омогућивао ветирање сваке промјене која не би одговарала њиховим интересима. Оне су се позивале на традицију поступка који је примјењиван на свим досадашњим ревизијама Париске конвенције, без обзира што се то правило не налази записано у конвенцији. Њихови представници су показивали спремност одступања уз прихватање квалификоване већине од девет десетина! На овоме питању је блокиран рад дипломатске конференције, јер Група Б није прихватала предлог Групе 77 да се усвоји Пословник и без овог члана и да се приступи разматрању суштинских питања ревизије Париске конвенције.

⁸⁴ WIPO/OMPI Doc. AB/VII/11 и AB/VII/11 para 128. II.

⁸⁵ Женева — 1. новембра 1976. 2. јуни — јули 1977, 3. новембра 1977, 4. јуна 1978. и 5. новембра — децембра 1978.

⁸⁶ OMPI Propositions de base, Mémoire du Directeur général Doc. PR/DC/3, 25. јуни 1979.

⁸⁷ Члан 32. Пословника.

⁸⁸ 1. у Брислу 14. 12 1900; 2. у Вашингтону 2. 6 1911; 3. у Хагу 6. 11 1925; 4. у Лондону 2. 6 1934; 5. у Лисабону 31. 10 1958, 6. у Стокхолму 14. 7 1967.

⁸⁹ Doc. P/EC/XIV/5 para 21. II.

Група 77 земаља у развоју заступала је правило гласања у Уједињеним нацијама, по коме се најважније одлуке усвајају двотрећинском већином. Представници земаља у развоју су се позивали на владајуће међународно право, Конвенцију о уговорном праву, која је те 1980. ступила на снагу, о двотрећинском одлучивању. Радна група састављена од девет држава чланица, укључујући Југославију, предложила је пленуму компромисни предлог да се ревидирани текст усваја двотрећинском већином уз услов да број гласова против не буде већи од дванаест.⁹⁰

Ово коначно усвојено рјешење је и даље омогућивало индустријски развијеним земљама да спријече усвајање одлука које са становишта својих интереса сматрају битним. Ипак, ово рјешење је значило важно постигнуће у области мијењања система међународне заштите индустријске својине, напуштање традиционалног принципа једногласности, ограничавање могућности отворених злоупотреба процедуралних правила у поступку ревидирања Париске конвенције.

Међутим, и против оваквог компромиса изјаснила се делегација Сједињених Држава. Представник САД је отворено изјавио да ће користити сва средства у одбрани принципа једногласности за усвајање ревидираног текста. На тај начин Сједињене Државе су резервисале себи право ветирања усвајања коначног текста нове ревизије Париске конвенције.

Послије усвајања Пословника остао је само један дан Дипломатске конференције за разматрање, у оквиру комитета, суштинских питања. Усаглашени су само текстови неких чланова (12 bis, 12 ter и 13), који нијесу од одлучујућег значаја за земље у развоју. Започети су разговори члана 1. који се односи на проналазачка свједочанства, за што су заинтересоване социјалистичке државе источне Европе у преговорима са индустријски развијеним земљама тржишне привреде, као и о дефиницији патента, за што су посебно заинтересоване индустријски развијене земље тржишне привреде.

Дипломатска конференција о ревизији Париске конвенције одлуком да се од 22. до 26. септембра 1980. састане скупштина Париске уније на ванредно засиједање у циљу доношења одлука и потребних мјера за наставак Дипломатске конференције, с тим што се нова сједница неће сматрати новом дипломатском конференцијом, већ наставком Конференције за ревизију Париске конвенције 1980.

⁹⁰ „На пленарној сједници Конференција улаже напоре за коначно усвајање ревидираног текста консенсусом. Међутим, ако се консенсус не постигне, за коначно усвајање ревидираног текста потребна је већина од двије трећине, уколико број земаља које гласају против не пређе 12 (дванаест). У случају да ревидирани текст није на овај начин усвојен код првог гласања, најраније по истеку четрдесет осам часова, гласаће се друге пут, примјеном истих правила. Ако приликом другог гласања ревидирани текст не буде потврђен, најраније по истеку четрдесет осам часова, гласаће се по трећи пут. Ово треће гласање обавиће се примјеном истих правила али ће бити тајно.“

Друга сједница Дипломатске конференције за ревизију Париске конвенције о заштити индустријске својине одржана је, под покровитељством Свјетске организације за интелектуалну својину (WIPO), у Најробију од 28. септембра до 24. октобра 1981. На конференцији је узело учешће 68 држава, од којих 58 чланица Париске уније.

На овој сједници се борба водила у вези кључне одредбе о праву издавања принудних лиценци, у случају неупоребе или недовољне употребе патента, посебно о праву земаља у развоју да, у одређеним условима, могу издати искључиву принудну лиценцу. Од највећег значаја је настала подјела у групи индустријских држава тржишне привреде (Групе Б). На почетку конференције Савезна Република Њемачка, Британија и Швајцарска су иступиле у име „већине Групе Б“ са амандманом који омогућава земљама у развоју суспендовање патентних права за одређено вријеме, али не дозвољава издавање искључиве лиценце. Изнијета је замисао да се потребе земаља у развоју ријеше кроз посебни статус у прелазним одредбама, које би се укинуле по истеку периода од двадесет пет година. Мање развијене индустријске земље (Аустралија, Канада, Нови Зеланд, Португал, Шпанија и Турска) су иступиле са против предлогом којим подржавају њима ближа права земаља у развоју, посебно издавање искључиве лиценце, с тим да се то право прошири на све. Индустријски развијене земље су показале спремност да земљама у развоју признају посебан статус, али не и одлучујућа права, као што је издавање искључиве принудне лиценце.⁹¹

Други наставак Дипломатске конференције за ревизију Париске конвенције о заштити индустријске својине одржан је у Женеви од 4. до 30. октобра 1982. Овом приликом разматрана су питања дефиниције патента и проналазачког свједочанства (члан 1), заштите званичних назива земаља чланица Париске уније (члан 6), принудне лиценце (члан 5А) и сукоба између жига и ознаке поријекла производа (члан 10 quater).

О дефиницији патента и проналазачког свједочанства није постигнута коначна сагласност. У вези проблема права издавања принудне лиценце Сједињене Државе су на овој сједници остале усамљене. У таквом положају представник САД је иступио са предлогом да се изостави право издавања искључиве принудне лиценце (члан 5А), с тим да се земљама у развоју обезбиједи преференцијални третман у вези права носилаца патента на увозни монопол (члан 5 quater). Будући да је овај предлог поднијет касно да би Група 77 земаља у развоју могла да заузме став, због временских ограничења, Дипломатска конференција је одлучила да прекине и настави рад од 23. до 27. новембра 1982, у Женеви, с тим да се у међувремену покуша наћи рјешење за ревизију члана 5А и 5 quater.

⁹¹ WIPO: Revision of the Paris Convention. Journal of World Trade Law, vol. 16, no. 2, 1982, стр. 180—182.

*

* *

Париска конвенција за заштиту индустријске својине заснована је на принципу националног третмана, изједначавања домаћих и страних држављана: „Припадници сваке од земаља Уније уживаће у осталим земљама Уније, уколико је у питању заштита индустријске својине, користи које одговарајући закони сада дају својим држављанима или ће дати накнадно, али с тим да се не вријеђају права нарочито предвиђена овом конвенцијом. Према томе, они ће имати исту заштиту као и ови и исто законско средство против сваке повреде нанесене њиховим правима, с тим да се испуне услови и формалности које се траже и од својих држављана.“⁹² „Међутим, никакав услов домицила или предузећа у земљи у којој се заштита тражи не може се захтијевати од припадника Уније, да би се уживало ма које од права индустријске својине.“⁹³

Историјски, принцип националног третмана — изједначавања домаћих и страних држављана у међународном привредном промету уопште, у међународној заштити индустријске својине посебно, одиграо је значајну улогу за развијање слободног промета и конкуренције, против дискриминације и затварања у односу на научна и техничка достигнућа. Формалноправна једнакост, међутим, има своје пуно оправдање у односима економски једнаких партнера, док у односима између економски неравноправних може да значи предност јачем, легализацију неједнакости, продубљивање економског јаза, технолошку колонизацију.

Питање увођења принципа преференцијалног третмана без реципроцитета кроз нову ревизију Париске конвенције о заштити индустријске својине за земље у развоју представља кључно питање у борби за успостављање новог међународног економског поретка у овој области. Од рјешења овог питања зависи однос земаља у развоју према Париској унији, могућност сарадње у интересу развоја или припадност клубу у коме доминирају индустријски развијене земље.

Показало се, међутим, да су индустријски развијене земље најмање спремне на „попуштање“ у области међународне заштите индустријске својине. У току припрема за дипломатску конференцију о ревизији Париске конвенције „у интересу земаља у развоју у изради нацрта ревидираног текста прихваћена је само могућност увођења преференцијалног третмана за припаднике земаља у развоју у области такса и у области рокова права првјенства. Предвиђено је да ће припадник земље, која се у пракси Генералне скупштине УН сматра земљом својине у другој земљи чланици Париске уније, плаћати половину таксе коју плаћају у тој земљи њени држављани. Поред тога, за припаднике земаља у развоју предвиђено је продужено

⁹² Члан 2 став 1.

⁹³ Члан 2 став 2.

трајање рока права првјенства за подношење пријаве у другој земљи чланици Париске уније (дванаест мјесеци за патенте и моделе за искоришћавање и шест мјесеци за жигове и индустријске узорке и моделе).

У току дипломатске конференције показало се да индустријски развијене земље тржишне привреде (Група В), па и индустријски развијене социјалистичке државе (Група Д) нијесу спремне да прихвате ни тако ограничени преференцијални третман земаља у развоју. Оне су донекле спремне да прихвате преференцијални третман у области такса, али не и у области рокова права првјенства. Недостатак политичке спремности, која највише забрињава, долази до изражаја кроз неприхватање западних индустријски развијених земаља дефиниције земаља у развоју сходно пракси Генералне скупштинне УН.

Са становишта интереса земаља у развоју питање такса и рокова права првјенства нијесу питања од суштинског значаја. Оне у овим предлозима не виде могућност битног побољшања положаја земаља у развоју, већ покушај да се Париска конвенција за заштиту индустријске својине прикаже као ревизија „у интересу земаља у развоју“. Земље у развоју захтијевају много ширу примјену принципа преференцијалног третмана без реципроцитета, увођење неке врсте генералне клаузуле о преференцијалном третману земаља у развоју у области коришћења индустријске својине. Преференцијални третман би требало примјењивати када је у интересу земаља у развоју потребно отклонити примјену одредаба Париске конвенције (члан 5А, члан 5 quater, на примјер), у области жигова, и т. сл.

Индустријски развијене земље су се чак енергично супротставиле да се кроз Привремени пословник дипломатске конференције отвори могућност да се у области преференцијалног третмана поднесу нови предлози.

Професори права индустријски развијених земаља отворено пишу, позивајући се на историјско искуство, да једна држава може добити преференцијални третман, дугорочније гледано, „само ако је то засновано на реципроцитету“.⁹⁴

Више забрињава понашање земаља у развоју у међусобним односима. Нови југословенски закон о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања (1981) не садржи одредбе о преференцијалном третману земаља у развоју.⁹⁵

У току протеклих сто година, послје шест ревизија, Париска конвенција није садржавала дефиницију индустријске својине. Она се ограничавала на одређивање „предмета“ заштите индустријске својине. „Заштита индустријске својине има за предмет патенте, моделе за искоришћавање, индустријске узорке или моделе, фабричке или трговачке жигове, услужне жигове, трговачко име и ознаке или имена поријекла, као и сузбијање

⁹⁴ Norbert Horn, *Normative Problems of a New International Economic Order*, *Journal of World Trade Law*, vol. 16, no. 4, 1982, стр. 340.

⁹⁵ Службени лист СФРЈ, бр. 34, 19. јуна 1981.

нелојалне конкуренције.⁹⁶ Непостојање дефиниције патента омогућивало је ширу примјену, посебно кроз национално законодавство у интересу развоја.

Социјалистичке државе Источне Европе (Група D) инсистирале су да се проналазачка свједочанства, облик заштите индустријске својине карактеристичан за земље у којима преовладава државна својина над средствима за производњу, којима се искључива права производње и промета проналаска преносе на државу уз материјална и морална признања аутору проналаска, третирају у ревидираној Париској конвенцији на исти начин као патенти.

Земље у развоју су у начелу подржале овај предлог, иако само неке од њих (Алжир, Мексико) познају овај облик заштите у битно другачијем облику од оног у источноевропским социјалистичким државама.

Индустријски развијене земље (Група B) су условиле прихватање проналазачког свједочанства да се у Париску конвенцију унесе и дефиниција патента. Социјалистичким државама Источне Европе, које поред проналазачког свједочанства користе и патенте, одговарао је овакав компромис.

У нацрту ревидираног текста Париске конвенције по, први пут се појавио текст који садржи дефиницију патента као право чији носилац има по националном закону искључиво право искоришћавања заштићених проналазака за одређено вријеме трајања, односно право да забрани трећем да искоришћава заштићени проналазак.⁹⁷

Проналазачко свједочанство је дефинисано као право чији држалац има право на накнаду и на друга права на основу националног закона земље која је издала и која обезбјеђује право искоришћавања проналаска и условљава право искоришћавања од стране трећих лица добијањем дозволе од стране надлежних власти; односно као право чији држалац има право искоришћавања проналаска и има право на накнаду од лица која искоришћавају његов проналазак заштићен на његово име од стране надлежних власти, али нема право да забрани другим лицима искоришћавање проналаска.⁹⁸

Дефиниција патента заснована на класичном схватању права искључиве употребе и забране трећим лицима да за одређено вријеме употребљавају патентирани проналазак, досљедно је спроведена у ревидираном тексту Париске конвенције, условљавањем да друге врсте патената одговарају општој дефиницији патента (поред индустрије и трговине и у прани пољопривред-

⁹⁶ Конвенција Париске Уније од 20. марта 1883. за заштиту индустријске својине, члан 1(2).

⁹⁷ OMPI, Conference diplomatique de revision de la Convention de Paris Genève, 4 février au 4 mars 1980. Memorandum du Directeur général: Proposition de base. Doc. PR/DC/3, Article 1/b, p. 22.

⁹⁸ Исто, члан 1/2/b/I—II.

них и екстрактивних индустрија, на све фабриковане и природне производе, на примјер: вина, цереалије, листове дувана, воће стоку, руде, минералне воде, пива, цвијеће, брашна).⁹⁹

Прихватање дефиниције патента и проналазачког свједочанства у садашњој ревизији Париске конвенције за заштиту индустријске својине могло би значити озбиљан корак назад и у односу на важећи текст конвенције, са гледишта интереса земаља у развоју. По важећем тексту Париске конвенције све земље чланице Уније биле су слободне да својим националним законодавством предвиде садржину патента, која одговара њиховим друштвено-економским условима. Група 77 земаља у развоју упорно је захтијевала пуну слободу националног законодавства земаља у развоју да доноси рјешења која најбоље одговарају потребама њиховог друштвеног и економског развоја. На тај начин, земље у развоју би се могле наћи пред дилемом блоковског избора „капиталистичког патента“ и „социјалистичког проналазачког свједочанства“, што би значило ограничавање могућности прилагођавања националног законодавства потребама развоја.

Насупрот захтјева да се патент дефинише „као искључиво право производње заштићеног проналаска“ или „као искључиво право привредне употребе заштићеног проналаска“, постоји мишљење да је патент најпогоднији облик унапређења проналазака, путем привремене заштите и искључивих права. При томе се полази од схватања да је друштво заинтересовано да сазна резултате научних истраживања и техничких достигнућа, да би их користило у производњи нових добара и стимулисало нова истраживања и изуме. У томе циљу, патентни систем даје проналазачу временски ограничено искључиво право да би га заинтересовао да изум не задржи за себе већ да га пријави и друштву учини доступним. У противном, проналазач би изум држао тајним, привредне организације би га могле класирати као пословну тајну и користити за своје уже интересе.

Суштина патентног система је у чињеници да се искључиво право у односу на заштићени проналазак даје националним законом и остварује путем посебног механизма створеног у томе циљу. Оквир монополних права који патент даје садржи право израде, употребе, вршења, продаје и дистрибуције патентираног проналаска.¹⁰⁰ Патент се може добити само за један проналазак, који је тачно дефинисан и опредијељен у патентном захтјеву. Према томе, увијек је познат предмет патентне заштите

⁹⁹ Исто, члан 1, став 3, стр. 26.

¹⁰⁰ »At the core of the patent system lies the fact that exclusive right related to protected inventions are granted by national law and administered through special machinery established for the purpose. The scope of the monopoly right granted by patent comprises right to make, use, exercise, sell and distribute the patented invention.« (The Role of the Patent System in the Transfer of Technology to Developing Countries, Chapter V — Main Features of the Patent System, стр. 43.

проналаска, што није случај са „know-how“. Ограничења патента одражава брзину техничког напретка.

Критичари института патента полазе од последица а не од суштине и истичу познате чињенице да је огроман број патентираних проналазака у власништву транснационалних (мултинационалних) корпорација и злоупотребе у процесу искоришћавања заштићеног проналаска. Заборавља се да је институт патента створен у интересу заштите проналазача, да су Венеција и Француска уводиле прве патенте у циљу заштите сопствене производње.

Искључиво право носиоца патента не представља неограничени монопол, јер ако искључиво право патента дође у сукоб с друштвеним интересима, ако се патент користи противно јавним потребама, примјењују се принудне мјере — принудне лиценце. Иако се такве мјере, према одредбама Париске конвенције, могу дозволити три или четири године послје признања патента, почев од Лисабонске конференције за ревизију на међународном плану се учврстило увјерење да се принудне мјере могу одобрити одмах ако су у питању нарочити друштвени интереси, као народна одбрана, здравство и општи привредни интереси земље. Постоји могућност и да се патент одузме. У сваком случају, послје одређеног времена заштите патент постаје јавно добро (*domaine public*), које може свако користити.

Модел закона о проналасцима земаља у развоју, који је израдила Свјетска организација за интелектуалну својину, предвиђа да патент даје свом регистрованом власнику право да спријечи треће странке, када је патент издат у односу на производ, од слиједећих аката: израда, увоз, понуда продаје, продаја и употреба производа; магационирање тог производа у циљу понуде за продају, продаја или употреба.¹⁰¹

Први директор Свјетске организације за интелектуалну својину G. H. C. Bodenhause, у Водичу за примјену Париске конвенције описује патент „као искључиво право примјене једног индустријског проналаска“.¹⁰²

Према студији Уједињених нација „Улога патената у трансферу технологије земаљама у развоју“, власник патента има право да искључи друге од употребе патентираног проналаска.¹⁰³ У извјештају Генералног секретара УН патент је дефинисан као законска привилегија коју држава даје проналазачу за одређен број година у циљу искључивања других лица из производње, употребе или продаје патентираног метода односно

¹⁰¹ »(I) making, importing, offering for sale, selling, and using, the product, (II) stocking such product for the purpose of offering for sale, selling or using« (Model Law for Developing Countries on Inventions, BIPRI publication no. 801/e, Geneva, 1965, стр. 102).

¹⁰² »As an exclusive right to apply an industrial invention«, G. H. C. Bodenhause, Guide to Application of the Paris Convention for the Protection of Industrial Property, Geneva, BIPRI, 1968, стр. 22.

¹⁰³ The Role of the Patent System in the Transfer of Technology to Developing Countries, UN Doc. TD/B/AC. 11/19/ Rev. 1, стр. 1.

оступка. Истеком времена за који је привилегија дата, патентирани проналазак је на располагању широке јавности, спада public domain.¹⁰⁴

У студији Уједињених нација јасно се одређује да се искључива права „односе на производњу, употребу и продају патентираног производа“, односно на употребу патентираног поступка,¹⁰⁵ да се могу искључити и одређени акти у вези продаје, као што је извоз или магационирање.

Под искоришћавањем проналазака у смислу југословенског закона¹⁰⁶ о патентима и техничким унапређењима (1960) „подразумијева се његова примјена у производњи и пуштање у промет предмета израђених према пријављеном односно патентом заштићеном проналаску, као и свака друга употреба проналазака у привредне сврхе.“¹⁰⁷ Ово схватање одражава и југословенска „Правна енциклопедија“: „Патентом заштићени проналазак може у начелу искоришћавати само носилац права у складу са правним и привредним поретком. Искоришћавањем проналазака сматра се производња, стављање у промет на основу проналаска израђених предмета и свака друга привредна употреба.“¹⁰⁸

И све социјалистичке државе Источне Европе признају патент као искључиво право носиоца, поред проналазачког свједочанства као главног института заштите проналазака (СССР, ЧССР, Бугарска, Мађарска, Монголија, и др.). Совјетски закон признаје патент као подстрек да странци пријављују патенте у СССР-у. Мађарска је 1969, усвојила класични патентни закон са искључивим правом коришћења проналазака са најдужим трајањем права од 20 година. При томе се полази од схватања да робни односи социјалистичке привреде у оквиру међународних привредних односа добијају све већи значај, што има за последицу да су производи, у којима се опредмећују проналасци, роба а поступци по којима се они производе дио робног производног процеса. У томе смислу патент је најприкладнији правни облик за задовољење ових захтјева, јер је предност института патента у томе да као искључиво право између предузећа која међусобно конкуришу постаје успјешан облик конкуренције која поспјешује технички напредак.

¹⁰⁴ The Role of Patents in the Transfer of Technology to Developing Countries, UN Publications Sales no. 65. II. B. 1, par. 1.

¹⁰⁵ »7. The excluded acts are usually manufacturing, using and selling a patented product, and using a patented process«, стр. 2.

¹⁰⁶ Појам патента у Закону о заштити индустријске својине 1928. дефинисан је: „Патент је овде прописаним начином задобивено право, по коме његов власник може за ограничено време у виду занимања искључиво примењивати и употребљавати извештан нов проналазак (изум) на пољу занатске, индустријске, привредне производње и предмете по њему израђене пуштати у промет.“ (члан 8, глава II „Предмети индустријске својине, Патенти, појам патента“).

¹⁰⁷ Службени лист ФНРЈ, број 44 од 2. 11 1960, члан 5, став други.

¹⁰⁸ Правна енциклопедија, Београд 1979. стр. 941—942.

Институт патента у социјалистичкој привреди и у условима Новог међународног економског поретка има своје мјесто, без ограничавања права власника патента, кроз мјере против злоупотребе патентом заштићених права.

Нови југословенски закон о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања (1981)¹⁰⁹ уводи новину по којој власник патента има искључиво право коришћења патентираног проналазка у производњи, али не и у промету. Искључиво право стваљања у промет, а тиме и искључиво право увоза производа израђених према патентираном проналазку, власник патента стиче тек када се патентирани проналазак користи у производњи у СФРЈ. На тај начин, право промета постоји само у случају производње у Југославији, и то не као искључиво право, пошто и „друга лица“ могу тражити дозволу за стављање у промет производа израђених према заштићеном проналазку који се примјењује у производњи у СФРЈ ако је то у друштвеном интересу, подношењем захтјева савезном органу управе надлежном за послове спољне трговине, који доноси рјешење пошто прибави мишљење савезног органа надлежног за послове енергетике и индустрије и Привредне коморе Југославије, против кога није допуштена жалба, али се може водити управни спор.

Овим је обиљежено напуштање класичног појма патента, покушај спајања противурјечних рјешења кроз концепцију друштвеног власништва патента у СФРЈ и својинских права југословенских носилаца права индустријске својине у иностранству. Посебно је противурјечан положај странаца у СФРЈ који, с обзиром да нема право непосредног учешћа у производњи у СФРЈ, да би одговорио законским условима принуђен је да свој проналазак уступи домаћој организацији удруженог рада и уступи знања и технологију за коришћење датог проналазка (know-how). У неким случајевима питање је услова који се нуде страном власнику проналазка, стопа профита коју може остварити, извоз профита. Коначно, питање је да ли је југословенска привреда заинтересована да сваки заштићени проналазак производи у Југославији (комерцијална оправданост, потреба тржишта, расположиви фондови, индустријски капацитети, и др.).

Једна од кључних одредаба Париске конвенције је „Члан 5А“, који ограничава слободу националних законодавстава у спречавању злоупотребе права датих патентом, посебно злоупотре-

¹⁰⁹ Закон о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања предвиђа да носилац патента, модела или узорка има: 1. право да користи и да другим лицима не дозволи коришћење у производњи заштићеног проналазка, облика тијела, слике или цртежа; 2. право да стави у промет предмете израђене према заштићеном проналазку, облику тијела, слици или цртежу; 3. право да располаже патентом, односно моделом или узорком; 4. право на накнаду кад друго лице користи у производњи његов заштићени проналазак, облик тијела, слику или цртеж, односно право на учешће у доходу и друга права утврђена самоуправним општим актом“ (члан 44.)

требе некористишћењем или недовољним користишћењем заштићеног проналаска у земљи која је патент издала. Дуги рокови, 4 године од подношења пријаве патента односно 3 године од издавања патента, послуже којих се могу примијенити законске санкције за неискористишћавање или недовољно искористишћавање проналаска заштићеног патентом у виду издавању принудне лиценце или одузимање патента (послије истека накнадног рока од 2 године), учинили су ове могућности неефикасним у земљама у развоју.¹¹⁰

Тиме се објашњава да је у Декларацији министарског сас-танка Групе 77 земаља у развоју, усвојеној у Аруши, истакнуто „да нови члан 5А Париске конвенције треба да одражава главне интересе земаља у развоју, да унаприједи примјену изума у свакој земљи, како би се омогућило земљама чланицама да предузме све одговарајуће мјере ради спречавања злоупотребе индустријске својине.“ Група 77 је апеловала на све развијене земље „да се придржавају својих обавеза преузетих и догово-рених на другом засиједању Припремног комитета за ревизију члана 5А Париске конвенције.“¹¹¹

Послије дугих преговора усвојен је, са мањим резервама у погледу дужине рокова, усаглашени текст ревидираног члана 5А, по коме свака земља има право да предвиди у свом нацио-налном законодавству да се патентом заштићени проналасци морају индустријски употребљавати у земљи и да увоз може али не мора да значи индустријску употребу. Предвиђено је право сваке земље да предузима законске мјере у циљу спреча-вања злоупотреба права датих патентом путем принудних ли-ценци, издавање лиценци у јавном интересу у сваком моменту, уз обавезу обештећења носиоца патента. Нацртом ревизије пред-виђена је могућност да земље у развоју могу издавати принуд-

¹¹⁰ Члан 5А — 1) Увожење предмета израђених у једној или другој земљи Уније, од стране власника патента, у земљу у којој је патент издат, не повлачи губитак права.

2) Свака од земаља Уније има могућност да прибјегне потребним законским мјерама којима се предвиђа давање принудних лиценци, да би спријечила злоупотребе које би могле настати употребом искључивог права датог патентом, на примјер неискористишћавањем.

3) Одузимање патента неће се моћи предвидјети, сем у случају када давање принудних лиценци не би било довољно да се спријече ове зло-употребе. Никакав захтјев за одузимање или опозивање патента не може се поднијети прије истека двије године, рачунајући од давање прве при-нудне лиценце.

4) Давање принудне лиценце не може се тражити због неискористиш-ћавања или недовољног искористишћавања прије истека рока од четири године, рачунајући од подношења пријаве патента, или од три године рачунајући од издавања патента, с тим да се има примијенити онај рок који доцније истиче; она ће се одбити ако носилац патента своје неис-користишћавање оправда законским разлозима. Таква принудна лиценца неће бити искључива и неће се моћи пренијети на другога, чак ни у виду подлиценце, сем са дијелом предузећа или трговачког фонда (fond de commerce) у коме се ова лиценца користи.“

¹¹¹ Програм колективног ослањања на сопствене снаге: оквир за пре-говоре, Аруша фебруар 1979, Међународна политика, 1979, — тачка 13(б)3, стр. 106.

не лиценце у краћем року, по истеку двије године односно три године од дана издавања патента, уколико у земљи у развоју нема индустријске производње патентираног производа.

Значајну новину представља могућност издавања искључивих принудних лиценци.¹¹² Иако је институт искључиве принудне лиценце једногласно прихваћен на другом састанку Припремног комитета јуна 1977, Сједињене Државе и друге индустријски развијене земље су дошле до закључка, већ у фази припрема за дипломатску конференцију, да ова мјера значи више од одузимања патента, јер се као носилац искључивог права искоришћавања патентираног проналаска, на мјесто власника патента, појављује носилац искључиве принудне лиценце. Промјену ставова изазвало је, изгледа, искуство из Латинске Америке, посебно Бразила. Међународно удружење за заштиту индустријске својине (AIPPI) се нарочито гласно изјашњавало против било каквог прихватања искључиве принудне лиценце, тврдећи да правно присудна лиценца не може бити искључива.¹¹³

На почетку друге сједнице Дипломатске конференције за ревизију Париске конвенције за заштиту индустријске својине, у Најробију, индустријски развијене земље су иступиле против битнијег ревидирања члана 5А. То је био одраз подјеле у оквиру Групе Б индустријски развијених земаља. „Група 6“ мање развијених индустријских држава (Аустралија, Канада, Шпанија, Нови Зеланд, Португалија и Турска) иступила је са предлогом у коме се посебан третман, предвиђен за земље у развоју, проширује и на недовољно технолошки развијене земље, које се у пракси Генералне скупштине Уједињених нација не сматрају земљама у развоју.

¹¹² Article 5A(6): Any non-voluntary license shall generally be non-exclusive and shall not be transferable, even in the form of a grant of a sub-license, except with that part of the enterprise or goodwill which exploits such license. However, in special cases where exclusive licenses are necessary to ensure local working, such exclusive licenses may be granted for a period of up to (six) (three) years subject to the condition that the patent may not be forfeited or revoked for insufficient working for a further period of (one) (two) years after the expiration of the exclusive license. WIPO/OMPI Doc. PR/DC/3, 1979.

¹¹³ Association internationale pour la protection de la propriété industrielle — Buenos Aires Congress (1980), Question 67: »The AIPPI re-affirms its resolution adopted in Montreux in 1976, Munich in 1978 and Toronto in 1979 that a compulsory license should never be exclusive in nature.« На састанку Извршног комитета AIPPI, одржаног у Москви априла 1982, усвојена је резолуција у којој се, у вези формулације засиједања у Најробију којом се дозвољава земљама у развоју да могу у свом националном законодавству унијети одредбу на основу које је, под одређеним условима, могућа искључива принудна лиценца чак и против носиоца патента, закључује:

»the AIPPI believes that no situation justifies turning a patent against the inventor himself so that this inventor is excluded from the working of his own invention; is convinced that such a measure would constitute a serious obstacle to the transfer of technology; and affirms once more that a compulsory license must never be exclusive.«

(Resolutions adopted by the International Association for the Protection of Industrial Property at the Meeting of its Executive Committee of Moscow (Април 1982) Question 67, B, p. 11).

Индустријски најразвијеније земље, на челу са Сједињеним Државама, у условима политичке неспремности да дају суштинске уступке у области међународне заштите индустријске својине земљама у развоју, још мање су спремне да те уступке прошире на индустријски мање развијене земље. Социјалистичке државе Источне Европе (Група D) су заузеле сличне ставове. У борби за своја права, суочене са жестокиим отпором индустријски развијених земаља, земље у развоју би отежале и онако слабе изгледе ако би се залагале за проширење круга корисника преференцијалног третмана.

Група 77 земаља у развоју је тактички иступила са предлогом, који представља враћање на предлог усаглашен у припремној фази. Пошто се ближио крај друге сједнице Дипломатске конференције образована је „Група председничких пријатеља“, која је прерасла у преговарачку групу,¹¹⁴ која је последњег дана усагласила нови текст члана 5A. Против овог предлога једино је делегација САД одлучно иступила, истичући да санкционисање искључиве принудне лиценце представља негативну приватну својину и да је као таква неприхватљива.

У наставку Дипломатске конференције у Женеви, октобра-новембра 1982, делегација САД је на тој линији предложила постизање консенсуса компромисом да се из усаглашеног текста изостави искључива принудна лиценца, с тим да се земљама у развоју обезбиједи преференцијални третман у односу на члан 5 quater, који се тиче заштите хемијских и фармацеутских процеса и производа.

„Члан 5 quater“ Париске конвенције о заштити индустријске својине предвиђа „кад се неки производ увезе у земљу Уније у којој постоји патент којим се штити поступак за производњу овог производа, према овом производу носилац патента имаће сва права која му, на основу заштићеног поступка, обезбјеђује законодавство земље увоза у односу на производе израђене у самој тој земљи“. Ова одредба обезбјеђује носиоцу патента увозиј монопол, без обзира што у земљи у којој ужива заштиту не производи по патентном заштићеном поступку.

На почетку преговора индустријски развијене земље тржишне привреде (Група В) су биле одлучно против било каквог мијењања ове одредбе, тврдећи да ревидирани текст члана 5A рјешава све проблеме у вези са тумачењем члана 5 quater.

Основни став земаља у развоју је био да овоме члану нема мјеста у ревидираном тексту Париске конвенције. Уколико, ипак, овај члан остане у конвенцији постављен је захтјев да се земље у развоју изузму од његове примјене.¹¹⁵

¹¹⁴ У „Групу председничких пријатеља“ испред Групе 77 делегирани су представници Југославије, Бразила и Габона, преговарачка група је проширена са девет чланова (три из сваке регионалне групе).

¹¹⁵ Proposition de base: d'omettre ledit article ou d'exempter au moins les pays en développement de l'obligation d'appliquer ledit article — ar-

Социјалистичке државе источне Европе (група D) су по-држале став Групе 77 земаља у развоју, уз одређене измјене, за искључење увозног монопола носиоца патента.

По Париској конвенцији „патенти тражени од стране припадника Уније у разним земљама Уније, независни су од патената добијених за исти проналазак у другим земљама, које припадају или не припадају Унији“. Конвенција предвиђа да се ова одредба „има разумјети у потпуном смислу“, да се „примјењује на све постојеће patente у тренутку њеног ступања на снагу“ и „да важи у случају приступа нових земаља за постојеће patente обје стране у вријеме тог приступања.“¹¹⁶

Земље у развоју су заступале да се не може прихватити да на њиховој територији остају у важности патенти који су поништени у другим земљама. Принцип зависности патената издатих у разним државама Уније није прихваћен због разлика у националним правним системима. Постигнута је сагласност о увођењу новог члана (12 bis) о обавези држава да обавјештавају уреде за patente других држава о статусу пријаве односно patente за исти проналазак.¹¹⁷

Овом одредбом се настоји ријешити питање међусобног информисања држава чланица Париске уније у условима све већег броја пријава и заштићених патената и међународног промета индустријске својине. То је посебно важно за земље у развоју које не располажу потребним бројем квалификованих кадрова и потребном патентном документацијом, у поступку издавања патента.

На основу Декларације о циљевима ревизије Париске конвенције о заштити индустријске својине новину представља увођење у ревидирани текст одредаба о „развоју земаља у развоју“ (нови члан 12 ter):

„1/ Унија ће, у оквиру своје надлежности, настојати да, посредством индустријске својине, допринесе развоју земаља у развоју.

„2/ Ови напори ће се усмјерити нарочито на модернизацију законодавства у области индустријске својине и његово провођење, на организовање националних и регионалних организација одговорних за унапређење употребе индустријске својине, на бољу употребу документације у области патената, на подстицање националне проналазачке и новаторске дјелатности путем подстрека које пружа систем индустријске својине и на бољу употребу индустријске својине за освајање иностране технике и извоз националне технике и националних производа.“¹¹⁸

¹¹⁶ Члан 4 bis Париске конвенције о заштити индустријске својине. ticle 1.2/b, document PR/DC/2 Groupe 77, document PR/PSC/7 para 16. III — Doc. PR/DC/3 p. 65.

¹¹⁷ Doc. PR/PIC/III/14 para 37. Делегације САД и СР Њемачке поднијеле су одвојене предлоге. Doc. PR/DC/3, стр. 77.

¹¹⁸ Doc. PR/DC/3 — Développement des pays en développement, Article 12ter, стр. 82—85.

У вези са овим, Скупштина Париске уније добија надлежност да даје препоруке конференцији Свјетске организације које активности из области индустријске својине треба укључити у програм техничко-правне помоћи земљама у развоју и, у вези са тим, одређивање износа контрибуције Париске уније буџету конференције Свјетске организације.¹¹⁹

Природно је било очекивати да под удар ревизије Париске конвенције за заштиту индустријске својине дође постојећа територијална (колонијална) клаузула: „Свака земља може у свом инструменту ратификације или приступа изјавити, или може писмено саопштити генералном директору било када доцније, да се ова конвенција примјењује на све или дио територија, наведених у изјави или саопштењу, за које је она одговорна у спољним односима.“ Исто тако, „свака земља која је дала такву изјаву или учинила такво саопштење може, у сваком тренутку, саопштити генералном директору да се ова конвенција престаје примјењивати на све или дио ових територија“.¹²⁰

Група 77 земаља у развоју одлучно се изјаснила против задржавања у Париској конвенцији овог члана, јер имплицира постојање зависних и колонијалних односа између држава и поставила захтјев његовог брисања.¹²¹

Група социјалистичких држава источне Европе (Група D) је подржала захтјев земаља у развоју, истичући да је ова одредба „по природи колонијална и не одговара духу савремене епохе“.¹²²

Представници индустријски развијених земаља су покушали да протумаче ову одредбу Штокхолмског акта да нема политичко значење, већ техничко и практично и „да је заснована на Хашкој конференцији 1973. за међународно приватно право“.¹²³

Значајно је, коначно, истаћи да ревидирани текст Париске конвенције о заштити индустријске својине не садржи одредбу по којој се отказ Конвенције није могао користити прије истека рока од пет година од дана када је држава која жели да се користи отказом постала чланица Париске уније.¹²⁴

*

* *

Међународни преговори о ревизији Париске конвенције за заштиту индустријске својине нијесу дали резултате који би представљали „допринос увођењу једног новог свјетског економског поретка у коме ће преовладавати друштвена правда

¹¹⁹ Члан 13. 2/a/XIV — Doc. PR/PIC/III/14 para 14 — Doc. PR/DC/3 стр. 86 и 87.

¹²⁰ Члан 24. став 1) и 2) Париске конвенције.

¹²¹ Doc. PR/PIC/V/11 para 40 — Doc. PR/DC/3, стр. 104. и 105.

¹²² Doc. PR/PIC/V/11 para 41.

¹²³ Исто, para 42.

¹²⁴ Члан 26. став 4. Париске конвенције.

и бити смањене економске неједнакости међу нацијама“, да индустријска својина постане „елеменат у процесу трансфера технологије“ и доприноси „остварењу новог технолошког напретка“, „остварењу циљева новог економског поретка, нарочито индустријализацијом земаља у развоју“, како је то записано у Декларацији о циљевима ревизије Париске конвенције. Основни разлог неуспјеха Дипломатске конференције за ревизију Париске конвенције, у неколико наставака, је политичка неспремност индустријски развијених земаља, која је нарочито дошла до изражаја у одлучном отпору суштинским промјенама у међународном систему заштите индустријске својине.

Успјех међународних разговора представља упознавање свјетске јавности о суштини међународног система заштите индустријске својине, да се Париска конвенција као основни међународноправни инструменат у овој области трансфера технологије претворила у кочницу техничког и привредног развоја земаља у развоју и остварења принципа новог међународног економског поретка. Показано је да савремени међународни патент, власништво моћних транснационалних корпорација, значи диктат власника у међународном трансферу технологије. На тој основи представници земаља у развоју су указали на нужност напуштања класичних ставова у области заштите индустријске својине, заснованих на монополским и природним правима власника индустријске својине.

Резултати преговора о седмој ревизији Париске конвенције „у интересу земаља у развоју“, који битније не мијењају положај земаља у развоју, представљају покушај да се постојећи међународни систем заштите индустријске својине учини привлачнијим земљама у развоју, да укључи још већи број земаља у развоју у Париску унију — клуб у коме владају индустријски развијени. Даљом универзализацијом Париске уније повећавала би се зависност земаља у развоју. Кроз међународни систем заштите индустријске својине, уговоре о патентима и лиценцама, ствара се све већа технолошка зависност земаља у развоју од индустријски развијених земаља, монопол над савременом свјетском технологијом, технолошки колонијализам.

„Национално и међународно право индустријске својине одражава институционализацију односа стварне неправедности. У стварању система међународне заштите индустријске својине, најважнијих облика технолошког знања — патената и жигова, учествовале су индустријски развијене земље са циљем очувања постојећих монополских и колонијалистичких односа.“¹²⁵ Париску конвенцију за заштиту индустријске својине и Париску унију створиле су индустријски развијене земље у циљу заштите сопствених интереса. И данас се одредбе Париске конвенције примјењују највише у односима индустријски развијених.

¹²⁵ Весна Бесаровић, Правни аспекти преноса технолошких знања у земље у развоју (докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, 1976).

Ставови да примјена Декларације о ревизији Париске конвенције представља „значајан допринос успостављању новог међународног економског поретка“, „да Декларација о ревизији Париске конвенције и њена разрада у виду конкретних захтјева земаља у развоју, изражена у 14 тачака, представља пуну имплементацију закључака Коломба“, ¹²⁶ спремност да се национално законодавство земаља у развоју у потпуности прилагоди ревидираном тексту Париске конвенције, одражавају велику заблуду несврстаних и земаља у развоју.

С обзиром да је међународни систем заштите индустријске својине изгубио значај који је имао прије сто година, да су настале нове потребе стварања новог међународног економског поретка крајем овог миленијума, поставља се питање да ли заштиту интереса развоја тражити кроз нову ревизију Париске конвенције, кроз универзалне норме заштите индустријске својине, или тражити нова рјешења кроз нова правила, не трансфера у међународним оквирима технологије, већ међународног коришћења технологије као „заједничке баштине човјечанства“.

У таквим условима поставља се питање оправданости останка земаља у развоју у оквирима Париске уније, чији смисао битисања је заштита индустријске својине, односно њених власника индустријски развијених земаља и транснационалних корпорација. Алтернатива земаља у развоју је у сопственом организовању, ослањању колективном на сопствене снаге и јединственом наступању према индустријски развијеним земљама у циљу заштите интереса развоја, у стварању новог схватања индустријске својине у коме би на мјесто заштите појединачних интереса тежиште било на заштити друштвених интереса земаља у развоју.

Професор Стојан Претнар развија тезу да се проналазак претвара у вриједност када добије правну заштиту патентом, да патент претворен у капитал представља облик извоза капитала, доминације страног тржишта. У таквим условима постојећи систем међународне заштите индустријске својине доприноси одржавању и даљем ширењу економског јаза између индустријски развијених и земаља у развоју. Проблеми националног и међународноправног режима индустријске својине од пресудне су важности за земље у развоју у борби за осамостаљивање и стварање сопствене технологије:

„Трансфер технологије у виду давалац-прималац може бити само почетна, прва фаза, којој треба да следи осамостаљење земаља у развоју, да стваралачки саме, из властитих снага примењују најновију технологију и постепено и саме сарађују у њеном стварању“. Земље у развоју треба све више да саме тргују властитим производима, „да ово нааступање на тржишту не само организују, него и заштите знаковима разликовања (ин-

¹²⁶ Пета конференција шефова држава или влада несврстаних земаља, одржана у Коломбу, Сри Ланка, од 16. до 19. августа 1976.

дивидуализација робе), као што су национално и међународно заштићени жигови и географске ознаке порекла робе.¹²⁷

Односи индустријски развијених и земаља у развоју унутар Париске уније једнаки су као и односи између индустријски развијених и земаља у развоју које нијесу у њу уклањене. Поред тога, Париска конвенција не регулише коришћење знања и искустава (know-how), што је од посебног значаја за земље у развоју. У коначној анализи, ревизија Париске конвенције за заштиту индустријске својине и преговори о Међународном кодексу понашања у трансферу технологије представљају саамо одбрамбене мјере против злоупотреба монопола у индустријској својини и међународном трансферу технологије, не доприносе стварању равнотеже између индустријски развијених и земаља у развоју. Проблем економске неједнакости у савременом свијету, излазак из ове „историјске кризе“, професор Претнар види само у стварању технолошке инфраструктуре у земљама у развоју, њиховом укључивању у токове технолошког развитка и научно-технолошке револуције.¹²⁸

Према томе, излазак из економске зависности земље у развоју не треба упорно да траже само у оквиру система индустријске својине и ревизије Париске конвенције за њену заштиту. Професор Претнар указује да, према начелима међународног патентног права, проналазак који није заштићен може користити свако, да за потребе земаља у развоју стоје на располагању милиони незаштићених проналазака. Међутим, земље у развоју не располажу потребном инфраструктуром да би ово слободно богатство знања могло пренијети у привредно и опште коришћење. Примјер развоја јапанске привреде, уз сва радна и географска ограничења, може служити као велики примјер за углед. У циљу превазилажења овог проблема рјешења се могу тражити кроз образовање националних и регионалних информативних центара¹²⁹ и предузимања других мјера изван Париске уније, на линији предлога Међународне организације за индустријски развој (UNIDO).

Друга могућност је у изградњи националног законодавства индустријске својине земаља у развоју. С тим у вези поставља се питање какав закон у овој области најбоље одговара земљама у развоју у оквиру борбе за нови међународни економски поредак.

¹²⁷ Стојан Претнар, Значај заштите индустријске својине у земљама у развоју, Тезе о задацима и програму UNCTAD-а на подручју технологије и тржишта у националним и међународним оквирима, Југословенско проналазаштво.

¹²⁸ Стојан Претнар, исто.

¹²⁹ Прво југословенско савјетовање о стратегији технолошког развоја предложило је израду „пројекта конзистентног система технолошких информација који би, уз систем патентних информација, развијен у Савезном заводу за патенте, обухватио и све друге технолошке информације које ће омогућити да се у сваком тренутку може знати: које технологије постоје у Југославији, на којем су нивоу, које технологије су развијене у земљи и када, које технологије су увезене и када, које организације нуде своју технологију за трансфер у земљи, које организације намјеравају да увезу технологију, стање стандаризације у свијету и у удруженом раду, итд.“

Париска конвенција за заштиту индустријске својине садржи одредбу по којој се „свака земља уговорница обавезује да, у сагласности са својим уставом, усвоји потребне мјере за обезбјеђење примјене ове Конвенције“, подразумијевајући „да ће у тренутку када једна земља депонује свој инструменат ратификације или приступа, она бити у могућности да примјењује одредбе ове Конвенције у складу са својим унутрашњим законодавством.“¹³⁰ Постоји и модел закона за земље у развоју у редакцији Свјетске организације за интелектуалну својину (ОМРИ/ВИРО), који одражава интересе и филозофију Париске уније индустријски развијених земаља.¹³¹

Државе Латинске Америке, које су најкритичније према Париској конвенцији за заштиту индустријске својине, у својим законима признају патенту искључиво право. Државе Андског пакта, на основу посебних закључака усвојених у Картагени 1974, признају носиоцу патента „искључиво право да свој проналазак користи“, али на основу патента „не даје искључиво право за увоз патентираних или по патентираном поступку произведених производа“.¹³² Државе чланице Андског пакта, међутим, нијесу чланице Париске уније, а ограничења се тичу само увоза, а не промета у цјелини.

До највећих промјена дошло је у законодавству Мексика, гдје нови закон даје проналазачу право на избор између патента, са искључивим правом искоришћавања проналаска, и ауторског свједочанства, које даје право на накнаду од оних који га искоришћавају. Искључиво право носиоца патента не може се користити да спријечи увоз и подлеже издавању принудне лиценце након три године од издавања, уколико није коришћен у домаћој привреди. За разлику од совјетског, мексички ауторски сертификат има по свом садржају све функције патента, искључиво располагање проналаском, коришћење у производњи и стављање производа на основу проналаска у промет. Закон, међутим, ускраћује патентну заштиту за нове поступке за производњу умјетних гнојива, пестицида, хербицида, фунгицида, фармацеутских производа, припремање хемијских смјеша и легура, као и нуклеарне енергије и нуклеарне заштите, и пића.

Закони Индије /1970/, Сри Ланке и Тајланда признају искључиво право носиоца патента. Закон о интелектуалној својини Сри Ланке од 8. августа 1979, који је ступио на снагу 1. јануара 1980, предвиђа да носилац патента има искључиво право искоришћавања патентираног проналаска, што укључује право „израдити, увозити, понудити на продају, продавати и употребљавати“ патентирани производ.

¹³⁰ Члан 25, став 1. и 2. Париске конвенције за заштиту индустријске својине.

¹³¹ Model Law for Developing Countries on Inventions, BIPRI/WIPO publication No. 801/E, Geneva 1965.

¹³² Тачка 28. Закључака из Картагене.

У Африци, закон Нигерије од 1971. изричито искључује друге од „производње, увоза, продаје, коришћења у виду продаје“. Неке земље у развоју, као Судан, донијеле су нове законе о индустријској својини на основу Модел закона Свјетске организације за заштиту индустријске својине.¹³³

У студији Уједињених нација „Улога патентног система у трансферу технологије у земље у развоју“, у закључним разматрањима посебно указује на значај обезбјеђења да се увођењем нових мјера не створи неразумијевање, конфузија, неизвјесност и већи спорови око тумачења националних закона и међународних стандарда, што је предуслов убрзаног трансфера технологије из развијених у земље у развоју.¹³⁴ Наводи се примјер једне земље у развоју која је донијела тако радикално законодавство у одбрани од индустријски развијених земаља, али је посљедица била врло тешка по развој те земље, јер је обусваћен трансфер технологије и инвестиције страног капитала у развој.

У доношењу нових радикалних националних закона појединих земаља у развоју, земља у питању не смије дозволити да остане усамљена и изолована пред притиском индустријски развијених земаља, међународних монопола и моћних транснационалних корпорација. Нужна је размјена мишљења, консултација земаља у развоју на основу сопствених искустава за усвајање најкориснијих рјешења у складу са концепцијом Новог међународног економског поретка. У усклађивању ових активности координатори покрета несврстаних земаља могу и треба да одиграју далеко већу улогу у помоћи Групи 77 земаља у развоју. У тим разматрањима не треба искључити ни напуштање Париске уније и стварање сопствене организације несврстаних и земаља у развоју за стварање технолошке инфраструктуре — технолошке основе за економски развој у борби против опасности технолошког колонијализма.

Милан БУЛАЈИЋ

THE REVISION OF THE PARIS CONVENTION FOR PROTECTION OF INDUSTRIAL PROPERTY »IN THE INTEREST OF DEVELOPING COUNTRIES«?

— Summary —

According to the Declaration on the objectives of the revision of the Paris convention for the protection of industrial property, adopted in December 1975 — »1. The revision of the Paris Convention should aim to contribute to the establishment of a new

¹³³ Нигерија је Законом о патентима из 1970. укинула регистрацију британских патената и увела свој систем, заснован на модел закону BIPRI. То је исто учинио и Судан.

¹³⁴ The Role of the Patent System in the Transfer of Technology to Developing Countries — Conclusions, t. 409, стр. 64.

economic order in the world in which social justice prevails and economic inequalities between nations are reduced; 2. Industrial property, in particular as it relates to inventions, should constitute an element in the process of the transfer of technology and should contribute to the achievement of new technological advances. It should serve the goals of a new economic order, in particular through the industrialization of developing countries.¹

Regardless the fact that the Paris Convention represents the basis of the system of protection of industrial property, the need for »reappraisal and revision« was apparent, in accordance of recommendations of the Seventh Special session of the United Nations General Assembly, of the system of conventions for international protection of intellectual property.

Intellectual creativity represents the most powerful instrument of development, surpassing the deep gap between the developed and developing countries and in establishing the new international economic order. In that area one of the greatest contradiction in contemporary world finds its expression thorough such disproportions which are best illustrated by the fact that on average 95 percent of annual investing into science, development and research personnel, including all inventions created annually in the world, goes for the developed countries.

International and national protection of inventions represent a stimulative measure of intellectual creativity, which is substantiated in new wealth in the form of products or goods. The real source of the problem is the conflict between the interests of private ownership and the public interests, in the global framework, between mighty transnational corporations and developing countries. Arucha Programme for collective self-reliance and framework for negotiations (1979) took a position that the process of revision of the Paris convention for the protection of industrial property should be finalized by establishing a balance between public interests and wider developmental needs, on the one hand, and the rights of owners of industrial property, on the other.

According to the domain public principle, the developing countries have at their disposal a whole world mass of patents, including the most recent ones. Developing countries, however, have no proper conditions (infrastructure, resources, personnel) to transform the mass of free creative achievements into production means and goods. The principle of public interest and a necessity of assisting developing countries in creating their own material basis of development are recognized by the Patent Co-operation Treaty (PTC) of 1970 and the Treaty on the international recording of scientific discoveries of 1978. There is a need to take initiative for enacting a new international binding instruments aiming at implementing the adopted principles.

¹ adopted by the WIPO ad Hoc Group of Governmental Experts on the Revision of the Paris Convention for the Protection on Industrial Property at its second session held in Geneva from December 15 to 22, 1975. Doc. PR/DC/3 crp. 7.

The results of negotiations on the seventh revision of the Paris convention »in the interest of developing countries« do not supply sufficient basis for the belief that the developing countries would be able to improve their position in a considerable degree. The international system for protection of industrial property, as established by the Paris convention and thorough classical legislation on industrial property, represents a barrier to an effective transfer of technology and to accelerated economic and technical development of developing countries. The search for alternative solutions has been proposed thorough national legislation, in establishing regional and sub-regional information centers for the benefit of developing countries.

ИЗАБРАНА БИБЛИОГРАФИЈА

(коју је М. Булајић сачинио уз овде објављени рад)

- AIPPI Association Internationale pour la protection de la propriété industrielle — *Revision of the Union Convention: General Considerations in Preparation of the Second Session of the Diplomatic Conference* (September—October 1981).
- ANDERFELDT, Ulf — *International Patent Legislation and Developing Countries*. The Hague, Martinus Nijhoff, 1971.
- BALLREICH, H. — KUNZ-HALTSTEIN, H. P. — *Revision of the Paris Convention: The Principle of Unanimity*. 9IIC, 1978.
- BARRRET, P. J. — *The role of patents in the sale of technology in Mexico*. The American Journal of Comparative Law, vol. XXII, no. 2, Spring 1974.
- BEAUMER, L. — *Importance of Industrial Property Protection in Developing Countries*. UNIDO, Symposium on Problem and Prospects of Industrial Licensing in developing Countries, Vienna, IV, 1972.
- BEIER, F. K. — *Patent License Agreement under German and European Antitrust Law*, IIC, München, No. 1, 1972. *Die Bedeutung des Patentrechts für den Transfer von Technologie in Entwicklungsländer*. GRUR, Int., München, no. 11, 1972. *Future Problems of Patent Law*. IIC, Int., München, no. 4, 1972.
- BENER-WITTEW, E. — *La caractère du droit de marque et les importations parallèles*. Bern, 1970.
- BENTHELM, J. B. — *Le brevet européen en 1972*. Propriété industrielle, XI, 1972.
- БЕСАРОВИЋ, Весна — *Међународно патентно право у последњој деценији*. Југословенска ревија за међународно право. Правни аспект преноса технолошких знања у земље у развоју. Докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, 1976.
- BODENHAUSEN, G. H. C. — *Guide to the Application of the Paris Convention*. WIPO, Geneva, 1968, p. 18.
- BRAZIL — *Industrial Property Code*. Decree Law no. 1005 of 21 October 1969. WIPO, Industrial Property, no. 7, July 1970, p. 221.
- БУЛАЈИЋ, Милан — *Седма ревизија Париске конвенције за заштиту индустријске својине „у интересу земаља у развоју“? Међународно право економског развоја — правни аспекти новог међународног економског поретка*, 1980, стр. 133—148.
- BURST, J. J. — *Breveté et licencié/leurs rapports juridique dans le contract de licence*. Strasbourg, 1970. *Place de la propriété industrielle dans le transfert des techniques par voie contractuelle*. UNIDO, Vienne, 1972.

- CARTAGENA AGREEMENT — *Reglamento para la aplicacion de les normas sobre propiedad industrial*. Decision 85 of the Commission of the Cartagena Agreement, adopted at the 13th special session, 27 May — 5 June 1974.
- CAZENAVE, R. — *Rôle des droits de protection de la propriété industrielle et notamment de la protection par le brevet dans les pays en voie de développement, en particulier du point de vie africain*. AIPPI Annuaire, Geneve, II, 1972.
- CENTER ZA PROUČEVANJE SODELOVANJA Z DEŽELAMI V RAZVOJU LJUBLJANA — *Ekonomsko-pravni aspekt transfera tehnologije i ustupanja industrijske svojine zemljama u razvoju*. Makroprojekt »Novi međunarodni ekonomski poredak«, tema br. 37. Koordinator Rasto Mačus; naučni saradnici Dragomir Čemalović, mr Ilija Janković i Emil — Milan Pintar.
- ЦЕРОВИЋ, Драгомир В.: *Анализа регистрованих уговора о прибављању права индустријске својине у иностранству*, Секретаријат СИБ-а за индустрију, Београд, 1962, стр. 102. *Прибављање права индустријске својине*, Р. У. „Буро Салај“, Београд, 1963, стр. 54. *Нови режим у промету индустријске својине са иностранством*, Финансијски студин, Београд, 1964, стр. 42. *Приручник за рад на склапању уговора о лиценцама и пословно-техничкој сарадњи са иностранством*, Центар за стручно оспособљавање руководећих кадрова у привреди, Београд, 1965, стр. 63. *Уговори о лиценцама*, Институт за спољну трговину, Београд, 1965, стр. 123. *Заштита и реализација индустријске својине у свету и у СФРЈ*, Институт за спољну трговину, Београд, 1967, стр. 150. *Пословно-техничка сарадња у земљи и са иностранством*, Институт за спољну трговину, Београд, 1967, стр. 100. *Маркетинг у лиценцим пословима и кооперацији*, Институт за спољну трговину, Београд, 1970, стр. 132. *Корисност индустријске својине за технички развој и економски раст земаља у развоју*. Саопштење на XXXI конгресу AIPPI, Buenos Aires, 16—21 новембар 1980; на заједнању Извршног комитета AIPPI, Москва, април 1982.
- CHILE — *Major issues arising from the transfer of technology: A case study of Chile*. UNCTAD Doc. TD/B/AC.11/20
- COMITE JURIDICO INTERAMERICANO — *Informe Relativo a la Revision, Actualizacion y Evolucion de las Convenciones Interamericanas sobre Propiedad Industrial*. 1213/1971.
- CONFERENCE INTERNATIONALE POUR LA PROTECTION DE LA PROPRIETE INDUSTRIELLE, Paris 1883. WIPO 347.77:063 C 748 1883 Geneva, 1970, 39 p. World Intellectual Property Organization.
- CONVENTION ESTABLISHING THE WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION. WIPO publication 251(E), Geneva, 1970.
- CORNISH, William Rodolph — *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*. London, Sweet & Maxwell, 1981, p. lxi 630.
- COWARD, D. J. — *Développement récent de la propriété industrielle en Afrique anglophone*. La propriété industrielle, 1978, no 10, pp. 251—255.
- DECLARATION ON THE OBJECTIVES OF THE REVISION OF THE PARIS CONVENTION, adopted by the WIPO Ad Hoc Group of Government Experts on the Revision of the Paris Convention for the Protection of Industrial Property, at its second session, held at Geneva from 15 to 22 December 1975. UN Doc. A/AC.191/42, 29 August 1979, Annex, p. 1.
- EEC — *Notice on patent licensing agreements*. Official Journal of the European Communities no 139, 27 December 1962; reproduced in Competition Law in the European Community and in the European Coal and Steel Community, published by the European Communities, Brussels-Luxemburg, 1972.
- FARRELL, J. E. — *Patents and Economic Growth*. AIPPI annuaire, Geneva, II, 1972.

- GAZDA, J. — *Position of know how in the protection of industrial property in the license trade*. Report of Scientific Symposium »Inventive activity and scientific and technical progress«, Moscow, 1968.
- GERSTER, Richard — *Switzerland and the Revision of the Paris Convention*. Journal of World Trade Law, vol. 15, no. 2, 1981, pp. 111—123.
- GRUNDMANN, M. E. — *What kind of patent law does Tanzania need?* In Economic Research Bureau Paper 68.15 University of Dar es Salaam, September 1968.
- Foreign Patent Monopolies in Developing Countries: An Empirical Analysis*. The Journal of Development Studies, 1976, vol. 12, no. 2.
- GUIDELINES for the Acquisition of Foreign Technology in Developing Countries with special reference to technology license agreements. United Nations publication, Sales no. E. 73. II. B. 1.
- HIANCE, M et PLASSERAUD, Y. — *Brevets et sous-développement*. Strasbourg, 1972.
- ЈАЊИЋ, М. — *Индустријска својина и ауторско право*, Београд 1973.
- KATZ, J. — *Patents, the Paris Convention and Less Developed Countries*. Yale University, Economic Growth Centre, Discussion paper no. 190, November 1973.
- KRONSTEIN, H. and TILL, I. — *A Re-evaluation of the International Patent Convention*. Law and Contemporary Problems, vol. XII, no. 4, August 1947.
- KUNZ-HALLSTEIN — *The Revision of the International System of Patent Protection in the Interest of Developing Countries*. 10 IIC 649 et seq. 1979. *Patent Protection, Transfer of Technology and Developing Countries — A Survey of the Present Situation*. 6 IIC 427, 440, 1975.
- LACEY, F. — *Technology and industrial property licensing in Latin America, a legislative revolution*. Les Nouvelles, no. 3, 1972.
- LADAS, S. — *The International Protection of Industrial Property*. Cambridge, 1930. *Les principes fondamentaux de la protection internationale de la propriété industrielle*. Propriété industrielle, Geneva, 1954. *Legal protection of know how*. Industrial Property, Geneva, no. 10, 1963. *La propriété industrielle, facteur de développement technique et de progrès économique*. Genève, 1973.
- LALL, Sanjaya — *The patent system and the transfer of technology to less-developed countries*. Journal of World Trade Law, London, Jan./Feb. 1976, no. 10, pp. 1—16.
- MACHLUP, F. — *An Economic Review of the Patent System*. Study no. 15 of the United States Senate Sub-Committee of Patents, Trademarks and Copyright. Washington, D. C., U.S. Government Printing Office, 1958.
- MANDICH, G. — *Venetian Patents (1450—1550)*. Journal of the Patent office Society, vol. XXX, no 3, March 1948.
- MATHELY, R. — *Rapport de synthèse — Le know how*. AIPPI Annuaire, Genève, II, 1972.
- McGLYNN, Daniel R. — *Technology transfer and industrial property law in developing countries*. Lawyer of the Americas, Miami, Florida, Jun 1976, no. 8, pp. 394—398.
- MELVILLE, L. W. — *Precedents on Intellectual Property and International Licensing*. London, Sweet & Maxwell, 1972.
- MEXICAN LAW on the Registration of the Transfer of Technology and the Use and Working of Patents and Trademarks. December 1972, WIPO, Industrial Property, no. 5, May 1973, p. 174.
- MODEL LAW for Developing Countries on Inventions. BIPRI/WIPO publication, no. 801 (E), Geneva 1965.
- O'BRIEN, P. — *Developing Countries and the Patent System: An Economic Appraisal* World and Development, Oxford, IX, 1974. *The International Trademark System and the Developing Countries*. IDEA — The Journal of Law and Technology, 1978, no. 2, pp. 89—122.
- OECD — *Restrictive Business Practices relating to Patents and Licenses*: Report by the Committee of Experts on Restrictive Business Practices, Paris, 1972.

- OLOFSON, Anders — *The Importance of Patents for Technology Progress in Developing Countries*. Madrid Conference on the Law of the World, September 16—20, 1979, Work paper, p. 24.
- OMPI — vidi pod WIPO
- PATEL, S. J. — *Trademarks in Developing Countries*. UNCTAD, Geneva, 1979, p. 128.
- PATENT CO-OPERATION TREATY (PTC). Done at Washington, 19 June 1970, WIPO doc. 274 (E), Geneva, 1970.
- ПАРИСКА КОНВЕНЦИЈА ЗА ЗАШТИТУ ИНДУСТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ, усвојена 20. марта 1883, ревидирана у Брислу 14. децембра 1900, у Вашингтону 2. јуна 1911, у Хагу 6. новембра 1925, у Лондону 2. јуна 1934, у Лисабону 31. октобра 1956. и у Штокхолму 14. јула 1967. (Службени лист СФРЈ — Међународни уговори и други споразуми, број 5, 31. јануар 1974, стр. 19—29).
- PENROSE, E. T. — *The Economics of the International Patent System*. John Hopkins Press, Baltimore 1951; reprinted by Greenwood Press, Conn., 1973.
- PEREZ, Rafael J. y ESTEBEN J. A. Righi — *El sistema de propiedad industrial y la carta de derechos y debres economicos de los estados*. In *Derecho economico internacional: analisis juridico de la carta de derechos y debres economicos de los estados*, por J. Castaneda (et al), Mexico, Fondo dte cultura economica, 1976, pp. 299—339.
- POINTET, J. P. — *L'influence sur le développement économique d'une législation appropriée en matière de brevets et de marques*. R. I. P. I. A., Paris, X, 1961. *The Role of Industrial Property in the economic development of States*. Industrial Property, Geneva, III, 1967.
- PRETNAR, Stojan — *La protection internationale de la propriété industrielle et les differents stated de développement économiques des pays*. Propriété industrielle, Genève, 1953. *Nouvelles considerations à propos de la protection de la propriété industrielle dans la structure actuelle de l'économie mondiale*, Propriété industrielle, Genève, I, 1955. Проналасци и техничка унапређења. Загреб, 1961. Криза Париске Уније. Реферат на Међународној конференцији „Трансфер технологије и земље у развоју“, 9—11. септембар 1975, Београд. Значај заштите индустријске својине у земљама у развоју. Тезе о задацима и програму УНЦТАД-а на подручју технологије и тржишта у националним и међународним оквирима. Југословенско проналацаштво.
- PRICA- R. — *Patent i know how kao predmett ugovora o licenci*. Privredno-pravni priručnik, br. 5, Beograd, 1965.
- RANGEL MEDINA, David — *La ensenanza del derecho de propiedad industrial y del derecho de autor en las naciones americanas*. Revista mexicana de la propiedad industrial y artistica, 1977, no 29/30, pp. 35—51.
- RESTRICTIVE BUSINESS PRACTICES: *An Analysis of the World Intellectual Property Organizattion Model Laws for the Developing Countries from the Point of View of the Export Interests of the Developing Countries*. United Nations Publication, Sales no. E. 73. II. D. 1.
- ROFFE, Pedro — *Abuses of patent monopoly: A legal appraisal*. World and development, Oxford, no. 9, 1974.
- ROUBIER, P. — *Le droit de la propriété industrielle*, tom I et II, Paris 1952, et 1954. *Licence et exclusivités*. Annales de droit commercial francais, étranger et international. Paris, 1936.
- SCHIFF, E. — *Industrialization without National Patents: the Netherlands, 1869—1912; Switzerland, 1850—1907*. Princeton University Press, 1971.
- SPAIN — *Major issues arising from the transfer of technology: A case study of Spain*. UNCTAD Doc. TD/B/AC.11/17.
- ШУМАН, Јанко — *Законски прописи из области индустријске својине*. Закони Краљевине Југославије, књига XIV, Загреб, 1931. стр. 694.

- UNCTAD — *The International Patent System: The Revision of the Paris Convention for the Protection of Industrial Property*. UNCTAD Doc. TD/B/C.6/AC.3/2. *The Role of the Patent System in the Transfer of Technology to Developing Countries*. Report prepared jointly by the United Nations Department of Economic and Social Affairs, the UNCTAD secretariat and the International Bureau of the World Intellectual Property Organization. United Nations, New York 1975, Doc. TD/B/AC.11/19/Rev. 1, p. 69. *The International Patent System as an Instrument of Policy for National Development*. A report by the UNCTAD secretariat, Geneva 1975, Doc. TD/B/C.6/AC.2/3, p. 32. *Report of the Group of Governmental Experts on the Role of the Industrial Property System in the Transfer of Technology*. Doc. TD/B/C.6/24/Add. 1, Annex IV. *UNCTAD's Contribution to Economic, Commercial and Development Aspects of the Industrial Property System in the Context of its On-Going Revision*. Doc. TD/237. *Systèmes, y compris les régimes de la propriété industrielle visant à améliorer l'infrastructure scientifique et technique nationale des pays en voie de développement*. UNCTAD, Report de Secrétariat, Genève, VIII, 1975. *Trade Marks and Developing Countries*. *Journal of World Trade Law*, vol. 14, no. 1, 1980, pp. 80—89.
- UNIDO — *Directives pour l'acquisition des techniques étrangères par les pays en voie de développement — concernant en particulier les accords de licence*. UNIDO, Vienne, 1973.
- UNITED NATIONS General Assembly — *Activities of the World Intellectual Organization relating to Industrialisation*. Report by the Director-General of the World Intellectual Property Organization. UN Doc. A/AC.191/42, 29 August 1979, p. 6.
- UNITED NATIONS Secretary General — *The Role of Patents in the Transfer of Technology to Developing Countries*. UN Doc. E/3861/Rev.1.
- VACCHINO, J. M. — *Contribucion del regimen de patentes de invencion al desarrollo independiente de America Latina*. *Comercio Exterior*, vol. XXII, no. 12, December 1972.
- VAITSOS, Constantine V. — *The revision of the international patent system: Legal considerations for a Third World position*. *World Development*, London, no. 4, Feb. 1976, pp. 85—102.
- VEDARAMAN, S. — *Article 5-quarter of the Paris Convention*. WIPO, 1976, PR/S/3. *Patent Law in India as a Means towards Accelerating Industrial Development*. In WIPO (ed.) *The Importance of the Patent System to Developing Countries*, Geneva.
- VELLAS, Pierre — *Droit de propriété, investissements étrangers et nouvel ordre économique international*. *Journal du droit international*, Paris, 106, 1979, no. 1, pp. 21—33.
- VERNON, Raymond — *The International Patent System and Foreign Policy*. Study no. 5 of the United States Senate Sub-Committee on Patents, Trademarks and Copyright. Washington, D. C., United States Government Printing Office, 1957.
- БЕРОНА, Алберт — *Уговор о уступању техничког знања (know how)*. Реферат на Трећем међународном савјетовању привредника и правника, Загреб 1966. Институт за упоредно право, Београд, 1966.
- WAS, D.A. — *The Global Exchange of Patents: An Analysis of Patent Statistics*. IDEA, vol. 12.
- WASSERMAN, Ursula — *WIPO: Diplomatic Patent Conference*. *Journal of World Trade Law*, vol. 14, no. 3, 1980, pp. 254—256.
- WIPO — *Declaration on the Objectives of the Revision of the Paris Convention*, Adopted by the WIPO Ad Hoc Group of Government Experts on the Revision of the Paris Convention for the — protection of Industrial Property, at its second session, held at Geneva from 15 to 22 December 1975. UN Doc. A/AC.191/42, 29 August 1979, Annex, p. 1. *Propositions de base*. *Projets approuvés ou transmis à la conférence*

diplomatique par le Comité préparatoire intergouvernemental et autres propositions visées dans le règlement intérieur provisoire de la Conférence diplomatique. Memorandum du Directeur général, OMPI doc. PR/DC/3, 25 juin 1979, p. 127. *Programme technico-juridique permanent de l'OMPI pour l'acquisition par les pays en voie de développement des techniques en rapport avec la propriété industrielle* OMPI, Genève, 1974. *Groupe de travail sur le loi type pour les pays en voie de développement concernant les inventions et le savoir faire (know how)*. OMPI, Genève, 1974. *Revision of the Paris Convention*. Journal of World Trade Law, vol. 13, 1979, pp. 264; vol. 16, no. 2, 1982, pp. 180—182.

ЗАКОН О ЗАШТИТИ ПРОНАЛАЗАКА, техничких унапређења и знакова разликовања. Службени лист СФРЈ, број 34, 19. јун 1981. стр. 897—914.

ЗАКОНИ О ИНДУСТРИЈСКОЈ СВОЈИНИ — Законски прописи из области индустријске својине: Закон о заштити индустријске својине од 27. IV 1928; Правилник о извршењу закона о заштити индустријске својине, од 1. маја 1928. Закони Краљевине Југославије, књига XIV, Загреб 1931, стр. 694.

ЗБОРНИК закона и уредаба у Краљевини Србији.

САДРЖАЈ ПАТЕНТНЕ ЗАШТИТЕ У НОВОМ ЈУГОСЛАВЕНСКОМ ПАТЕНТНОМ СИСТЕМУ

Технички напредак сматра се данас основним фактором привредног развоја. Према резултатима новијих истраживања величина његовог доприноса расту продуктивности, у упоредаби с другим чиниоцима, процјењује се на око 75%¹. Темељ техничког напретка чине нова техничка рјешења, међу којима изуми, због своје новости, инвентивног нивоа и далекосежних реперкусија у примјени, уживају посебан значај. Изум не само да путем своје непосредне експлоатације омогућује остваривање одређених економских постулата, већ истовремено, под претпоставком да је објављен, представља дио свеукупног техничког знања које служи као подлога за настајање нових изума, техничких унапређења итд.

Друштво је стога заинтересовано да, у циљу јачања своје економске базе, максимално унапређује изумитељску дјелатност. Један од инструмената којима се у ту сврху користи јест и систем патентне заштите изума. При томе се, једнако као и кад су у питању нека друга подручја људске дјелатности и њихов правни реглман, патентном заштитом јавни интерес остварује посредним путем, тј. заштитом индивидуалног интереса појединог субјекта инвентивне активности. Интерес изумитеља састоји се првенствено у томе да за свој рад и напоре прими одговарајућу накнаду, односно да буде у могућности да се економски окористи својих изумом.² Патент као средство

¹ Aragwal, Uebertragungen von Technologien an Entwicklungslaender, Tuebingen, 1975; Kunz-Hallstein, Die Reform des internationalen Patentschutzes im Interesse der Entwicklungslaender, GRUR Int. 1979, str. 368.

² Кад се говори о изумитељима и изумитељској дјелатности мисли се не само на изумитеља појединца већ и на индустријске и знанствене организације и у њиховим оквирима плански усмјераван истраживачки рад. Економски интерес, иако врло значајан, није при томе једини мотив који стимулира изумитељеве инвентивне напоре. Низ фактора субјективне и објективне природе истрају при настанку изума одређену улогу (о томе Vaughan, The United States Patent System — Causes of Invention, Norman, 1956, стр. 4—13).

заштите тако схваћеног изумитељевог интереса атрактиван је не само за појединог носиоца проналазачке дјелатности, већ и за друштво као цјелину.³ Не само због тога што стимулира објављивање резултата инвентивне дјелатности (патент ће се додијелити само за изум који је у пријави описан потпуно, тако да га стручњак може примијенити), већ и зато што осигурава селективност у награђивању изумитеља. Наиме, награду и компензацију за улагања, трошкове, инвентивне напоре и резултате тих напора изумитељ односно носилац патента, будући да се остварују посредством тржишних механизма, може примијенити једино ако и у мјери у којој је заштићени изум не само привредно примјенљив (то је уосталом и претпоставка патентбилности), већ и комерцијално привлачан, што другим ријечима значи у мјери у којој је објавом изума и предностима његове експлоатације допринјео развоју економске базе друштва и тиме унапређењу јавног интереса.

Да ли ће и у којем опсегу систем патентне заштите представљати успјешан инструмент остваривања циљева који су му постављени, овисит ће у великој мјери о садржају и значају овлаштења што их носилац патента стјеће његовом додјелом. Стога је, поготово у контексту новог Закона о заштити изума, техничких унапређења и знакова разликовања, пред којим је амбициозан задатак да унапређује не само изумитељску дјелатност (односно објављивање њених резултата), већ и да потиче примјену заштићених изума у производњи, неопходна њихова детаљнија анализа.

Према одредби члана 44. Закона о заштити изума носиоцу патента припада: право да употребљава заштићени изум у производњи, право да трећим особама забрани употребу заштићеног изума у производњи, право да ставља у промет предмете израђене према заштићеном изуму, право располагања изумом, право на накнаду од трећих који у производњи употребљавају заштићени изум. У члану 45. Закон предвиђа да ће у случају да се изум искоришћава у земљи, једино носилац патента или особа коју он овласти имати право стављања у промет производа израђених према заштићеном изуму. Оваквим одређивањем садржаја патентне заштите југославенски се законодавац приближио ставу једног дијела патентноправне теорије према којем би патенту била иманентна и позитивна и негативна компонента, а носиоцу патента припадало и позитивно овлаштење на привредну употребу заштићеног изума и негативно овлаштење да темељем патента као искључивог права трећим особама ускрати могућност искоришћавања патентираног изума у привредне сврхе.⁴

³ О проблемима везаним уз награђивање изумитеља путем новчаних премија види Bussmann, *Patentrecht und Marktwirtschaft*, GRUR 1977, стр. 121.

⁴ Усп. Busse, *Patentgesetz*, Berlin, 1972, стр. 204; Tetzner, *Kommentar zum Patentgesetz*, Nuernberg, 1951, стр. 199; Weidlich-Blum, *Das Schweizerische Patentrecht*, Bern, 1934, стр. 189; Hubmann, *Gewerblicher Rechtsschutz*, Muenchen, 1974, стр. 126. и др.

Питање је, међутим, да ли је такав приступ оправдан и не доводи ли Закон одредбом члана 44. до сувишних нејасноћа.

Прије свега, с аспекта правне могућности искориштавања изума од стране његовог проналазача сасвим је ирелевантно да ли је изум заштићен патентом или не. У потоњем случају изум ће представљати само одређено техничко знање као пуку чињеничну категорију, којим се изумитељ може начелно увијек користити на начин који му највише одговара.⁵ Претпоставка је једино да то кориштење буде у складу с јавним поретком и прописима који регулирају начин и увјете за обављање привредне дјелатности. Према томе, право експлоатације изума у привредне сврхе изумитељ не стјече патентом, већ му оно припада само по себи у оквиру и границама опћег привредног поретка. Надаље, кад је у питању право стављања у промет предмета израђених према заштићеном изуму⁶ правно је логички неосновано истицати га као посебно овлаштење носиоца патента, кад Закон прописом члана 45. свакој трећој особи, све док није испуњен увјет из члана 47. Закона, дозвољава промет патентираним производима (набављеним из патентно слободног иностранства) без икаквог ограничења.

Како је патент приватноправног карактера,⁷ то ће и овлаштења која из њега извиру такођер бити приватноправног значаја. Уједно ће им бити иманентан и захтјев усмјерен према трећим особама који је претпоставка могућности њиховог присилног остваривања у парничном поступку. Према томе би и у позитивном овлаштењу на употребу изума у привредне сврхе требао бити садржан и приватноправни захтјев усмјерен према трећим особама. Међутим, не само да због непостојања таквог захтјева носилац патента овлаштење на употребу изума као такво не може остваривати присилним путем (то може учинити једино с правом да искориштавање трећим особама забрани), већ и због својстава изума као интелектуалне творевине и његовог потенцијалног убикуитета, оно нема ни својег правнологичког оправдања. Носилац патента неће бити спријечен у искориштавању својег изума његовом истовременом употребом од стране трећих особа. Мисли се при томе на искориштавање у строго техничком смислу. Изум није ствар и стога је позитивно овлаштење на експлоатацију изума сувишно. Сврха патента (за разлику од нпр. власништва) није да носиоцу односног права осигура неометану техничку (физичку) употребу изума, јер она није ни упрожена, већ да му

⁵ Усп. Terrel and Shelley, On the Law of Patents, London, 1951, стр. 8.

⁶ Члан 44, точка 2. Закона о заштити изума, техничких унапређења и знакова разликовања.

⁷ Чињеница да патент настаје актом власти не утјече на његов приватноправни карактер: носилац патента може њиме слободно располагати, може га преносити, лиценцирати, може га се у сваком тренутку одрећи, прохибиторна овлаштења која из њега извиру реализурају се у парничном поступку итд. Види о томе Tetzner, оп. цит. стр. 45; Troller, Immaterialgüterrechte, Basel, 1959, стр. 117; супротно Krabel, Kommt das Patent durch staatlichen Verleihungsakt zustande, GRUP 1977, стр. 206.

путем монополне гаранције омогући остваривање добити којом ће бити награђен за публикуирање резултата својих инвентивних напора. Уједно, с обзиром да позитивном овлашћењу на употребу изума недостаје непосредна правна санкција, оно у приватноправном смислу представља дефектно, квази-овлашћење.⁸

Право носиоца патента да њиме располаже⁹ већ само по себи произлази из приватноправног карактера патента. Одредбом тачке 3. члана 44 Закон о заштити изума једино је упозорио на статус патента као *juris in commercio*.

Коначно, право носиоца патента на накнаду од трећих особа које користе заштићени изум¹⁰ у суштини и није самостално право већ акцесоријум прохибиторног овлашћења, односно његова директна и неизбјежна посљедица. Ако носиоцу патента припада право да забрани искориштавање заштићеног изума, онда му по природи ствари припада и право да одређује и увјете под којима је вољан трећим особама дозволити употребу изума у привредне сврхе. Искориштавање патентираних изума и увјети под којима ће се оно обављати редовито ће бити предмет уговора између носиоца патента и заинтересоване треће особе. Ако је тим уговором као протучинидба дозволи коју даје носилац патента предвиђено и плаћање одређене накнаде, онда је очито да темељ за остваривање накнаде није патент као такав, већ један обвезноправни однос који у вези патента, односно изума као његовог објекта, настаје вољом странака.

Сматрам стога да је патенту првенствено својствен негативан, тј. прохибиторан карактер, те да је према томе основно овлашћење његовог носиоца да свакој трећој особи забрани коришћење патентираних изума и предмета на које се заштита евентуално протеже у привредне сврхе. Сва остала, позитивна овлашћења само су логична посљедица основног прохибиторног овлашћења без којег немају своје самосталне егзистенције, с једне стране, те приватноправног карактера патента, с друге.

Према томе, у контексту Закона о заштити изума носиоцу патента припада искључиво право искориштавања заштићеног изума у производњи као и, уз претпоставку да је испуњен увјет из члана 45. и 47, искључиво право стављања у промет производа израђених према патентираним изуму. Нажалост, набрајањем споменутих позитивних квази-овлашћења Закон је једино непотребно замаглио прохибиторну суштину патента. Рјешење бившег југословенског патентног закона који је у своме члану 6. изричито прописивао да „право на искориштавање пријављеног или заштићеног проналаска припада пријавиоцу односно носиоцу патента“ било је с тог аспекта боље.¹¹ Тиме је и

⁸ Усп. Troller, оп. цит. стр. 68; Bussmann: Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Berlin, 1962, стр. 213.

⁹ Члан 44. тачка 3. Закона о заштити изума.

¹⁰ Члан 44. тачка 4. Закона о заштити изума.

¹¹ Закон о патентима и техничким унапређењима, Сл. лист ФНРЈ бр. 44/60 и 28/62 ј Сл. лист СФРЈ бр. 24/74.

прохибиторан карактер патента био недвојбено изражен.¹² Из цитиране одредбе јасно је произлазило да управо носиоцу патента (а не трећој особи) припада право употребе патентираног изума. У том погледу практички идентична и рјешења која налазимо у компаративном законодавству: аустријски патентни закон у члану 22. прописује да „патент своме носиоцу даје искључиво овлашћење да привредно производи предмет изума, ставља га на тржиште, нуди или искориштава“,¹³ дански патентни закон у члану 1. предвиђа да носиоцу патента „припада искључиво право да изум искориштава у привредне сврхе“,¹⁴ у француском патентном систему носилац патента има право да „трећим особама забрани да без његове приволе израђују, нуде, стављају у промет или употребљавају патентирани производ“,¹⁵ по патентном закону Совјетског савеза „патент потврђује искључива права његовог носиоца“. ¹⁶ Патент је искључиво, дакле прохибиторно право и према законима Низоземске, Шри Ланке, Швицарске итд.¹⁷

У зависности од конкретног модалитета објективизације, дакле дијела материјалне стварности у којем изум као техничко правило долази до изражаја и претвара се у објект спознаје, могућа је двоја изума на три основне категорије.

Првом су обухваћени производни и тзв. радни поступци. Производним поступцима називају се такви технички захвати у одређени материјални супстрат који за циљ имају измјену полазног предмета или материје и доводе до настанка новог производа. Производни поступци могу бити хемијски, физикални или механички; резултирају производом који се разликује од полазног предмета и непосредна је посљедица примјене самог поступка. За разлику од производних, радни поступци немају за циљ мијењање супстрата на који се примјењују, дакле, нису усмјерени на стварање новог производа, већ се исцрпљују у дјеловању које не резултира измјеном суштине њиховог објекта.

Другу категорију изума чине хемијске супстанције, но с обзиром да су оне у југославенском патентном систему изузете из непосредне патентне заштите на њима се нећемо задржавати.¹⁸

¹² Управо прохибиторна овлашћења омогућују носиоцу патента да остварује »material benefits to which he is entitled« (WIPO, Model Law for Developing Countries, Vol. I, Patents, Женева, 1979, стр. 82).

¹³ Patentgesetz из 1977. године.

¹⁴ Bekendtgørelse af patetlov из 1967. године, према послједњој верзији из 1978. године.

¹⁵ Loi sur les brevets d'invention из 1968. године, с посљедњом измјеном из 1978. године, члан 29.

¹⁶ Положеније об откритијих, изобретенијах и рационализаторских положенија из 1973. године, с посљедњим измјенама из 1978. године, члан 30.

¹⁷ Rijksooctroiwet из 1910. године с посљедњом из 1980. године, чл. 30. ст. 1; Code of Intellectual Property Act из 1979. године, чл. 81; Loi federale sur les brevets d'invention из 1957. године с посљедњом измјеном из 1978. године, чл. 8.

¹⁸ Члан 23. Закона о заштити изума.

Трећа категорија изума обухвата ствари. У патентноправном смислу ствари могу бити (1) производи, дакле покретне ствари одређених својстава које немају друге функције и намјене до своје властите непосредне употребе и (2) уређаји, који за разлику од производа имају и даље функционалне циљеве. Задатак уређаја јест да омогуће одвијање одређених производних или радних поступака, односно функционирање неких других уређаја.

Међутим, строго доктринарно гледајући, предмет патентне заштите ни у ком случају није ствар сама по себи, већ техничко правило које је у њој материјализирано. Техничко правило, кад су у питању изуми који су изражени стварима, не односи се на њихову производњу (јер би се у том случају радило о изуму производног поступка), већ се односи на њихова техничка својства и дјеловање. Правило не даје упуту како ће се патентирана ствар опетовано моћи произвести, него како ће се помоћу ње, односно својстава њених и њене конструкције постићи одређени технички циљеви.¹⁹

То упућује на потребу за даљњом интерпретативном корекцијом одредби чланова 44. и 45. Закона о заштити изума. Наиме, њиховим дословним тумачењем дошло би се до закључка да носиоцу патента припада једино право да трећим особама забрани употребу изума у производњи, а не и производњу предмета у којима је изум објективизиран. Уједно, носилац патента трећој особи не би могао забранити употребу изума у оквиру оних дјелатности које нису производне али унаточ томе омогућавају привредно искориштавање заштићеног изума: транспорт, телекомуникације, информатика, услужне дјелатности итд. Дошло би до апсурдне ситуације у којој носилац патента трећој особи не би могао забранити производњу заштићеног предмета и његову продају, али би купцу могао забранити искориштавање прибављеног предмета у производњи и присилити га да предмет неупотријебљен држи на складишту. Надаље, према одредби члана 45. Закона, било би довољно да носилац патента уређај или производ примијени у производњи, а не и да га производи, и већ би могао остваривати искључиво право на стављање у промет предмета у којима је изум објективизиран. Међутим, носилац патента ни у ком случају не би имао могућности да забрани употребу изума у непроизводне сврхе.

У изражавању своје основне интенције Закон је терминолошки крајње неадекватан. Сматрам стога да је излаз једино у интерпретацији која можда не произлази непосредно из самог законског текста, али је у сваком случају не само у складу с основном законодавчевом интенцијом, већ и с природом како изума тако и патента као специфичног инструмента његове

¹⁹ Усп. Busse, оп. цит. стр. 94; Hubmann, оп. цит. стр. 76.

правне заштите. Према томе, спорне одредбе Закона (члан 44. и 45) требало би схватити на слиједећи начин: носиоцу патента припада искључиво право да у циљу њиховог привредног искориштавања производи предмете у којима је објективизиран заштићени изум, односно да у производњи примјењује патентиране поступке и израђује предмете који су непосредан резултат примјене тих поступака. Ако та производња задовољава увјете из чланова 45. и 47. Закона, тј. већи дио потреба југославенског тржишта за одговарајућим производима, искључиво право носиоца патента протегло би се и на остале модалитете привредног искориштавања заштићеног изума. То индиректно произлази и из дикције члана 45. Закона у којем се наглашава да за разлику од права производње тј. израде производа према заштићеном изуму, искључиво право њиховог стављања у промет носиоцу патента припада једино уз испуњење прописаних увјета.

Изузетак ће представљати тзв. изум радних поступака који не резултирају настанком новог производа. Додјелом патента за такав поступак носилац мора стећи сва овлашћења, и то без икаквих даљњих увјета, која му с обзиром на природу тог изума могу припадати — искључиво овлашћење да заштићени радни поступак примјењује у привредне сврхе. Било којим другим рјешењем носилац патента био би лишен сваке заштите. Не би било прихватљиво тумачење по којем би носилац његовом додјелом *ipso jure* стјецао не само искључиво право на производњу, већ и искључиво право употребе патентираног производа. Наиме, у том би случају дошло до апсурдне ситуације у којој носилац патента не би нпр. могао спријечити увоз заштићеног уређаја из патентно слободног иностранства, али би крајњем купцу таквог строја могао забранити да га користи у сврхе за које је набављен. А то би без сумње било у супротности с основним правно-политичким и економским циљевима које Закон жели постићи. На тај би начин носилац патента индиректно могао остварити тржишни монопол који му је закон спреман признати једино уз испуњење увјета из члана 45. и 47.

Даљње је питање учинка накнадно стечених пуних монополних овлашћења. Од могућа три рјешења два су екстремна, а једно је у приличној мјери компромисно.

Према првом рјешењу, које би највише одговарало носиоцу патента, дјеловање накнадно стечених овлашћења, у складу с одредбама члана 45. и 47. Закона, било би ретроактивно. Тако би носилац патента од треће особе која, задржимо се на истом примјеру, привредно употребљава заштићени строј, уређај или предмет набављен у патентно слободном иностранству, могао за период до стјецања пуних монополних овлашћења тражити накнаду штете, а *pro futuro* кориштење забранити. С обзиром да

према Закону о заштити изума и патент као такав има ретро-активан учинак²⁰ тај би се став могао и аргументирано бранити.

Друга солуција у највећој мјери одговара интересима треће особе која привредно експлоатира заштићени изум, тј. употребљава предмет у којем је материјализирао. Аналогно институту раније употребе, трећа особа која је прије него је носилац патента у складу с одредбама члана 45. и 47. Закона стекао пуна монополна овлашћења започета привредно употребљавати патентирани производ или уређај, била би изузета из њиховог досега.

По трећем, компромисном, рјешењу дјеловање накнадно стечених овлашћења не би било ретроактивно, али би било ефективно према свакој трећој особи која би се у тренутку њихова стјегања од стране носиоца патента, користила конкретно објективизираним патентираним изумом. Како је претпоставка да је трећа особа заштићени строј, уређај и сл. набавила у патентно слободном иностранству и од неовлаштене особе, права носиоца патента не би била конзумирана²¹, па би према томе потоњи трећој особи даљу употребу патентираног предмета могао или забранити или дозволити, али уз плаћање одговарајуће накнаде. Трећа би особа, у случају да носилац патента одбија с њом склопити лиценцни уговор или јој намеће неоправдано тешке увјете, могла, овисно о конкретном случају, заштиту својих интереса остварити или путем присилне или службене лиценце, или темељем одредби члана 59—70. Закона о заштити изума.

Без намјере да одобравам временско одвајање настанка појединих патентних овлашћења и везивања њиховог стјегања уз испуњење увјета из чланова 45. и 47. Закона, сматрам да треће горе наведено рјешење бити ипак најприхватљивије. Прије свега њиме се у највећој могућој мјери штите интереси носиоца патента (што је потребно ради остваривања специфичних циљева Закона и патентног система заштите изума уопће) а да се при томе интереси и положај треће особе не упрожавају сувише. Осим тога, треба поћи од тога да је законодавац могао, да је хтио, на довољно јасан начин изразити ретроактиван карактер накнадно стечених овлашћења, једнако као што је то учинио и у односу на сам патент. У обзир не долази ни аналогна примјена одредбе члана 58, јер недостаје основна претпоставка за екскулпацију због раније употребе, а то је савјестност корисника.

Зоран ПАРАЋ

²⁰ О томе опширније Параћ, Нека материјалноправна овлашћења носиоца патента и подносиоца патентне пријаве, Привреда и право бр. 4/81, стр. 31.

CONTENTS OF PATENT-PROTECTION IN THE NEW YUGOSLAV PATENT SYSTEM

— Summary —

• The author criticises the formulation of art. 44 in connection with art. 45 and art. 47 of the Law on protection innovations and technical improvements and distinction marks. In art. 44 the legislator enumerates positive and negative claims of the patentee, but in an incomplete way. In authors opinion the sense of patent is contained in negative (prohibitory) claims of the patentee and enumeration of positive claims can only initiate misunderstanding that those unmentioned positive claims which logically result from the economic essence of the patent are not recognized by the legislator. Further, the author elaborates the question of import of patented product from a patent-free foreign country, and patentee's claims in respect of art. 45 and art. 47, as well as the question of legal position of the person who is exploiting the patented invention in the moment of commencement of full patent-protection according to art. 44 in connection with art. 45 and art. 47.

О НЕДОСТАЦИМА У РЕГУЛИСАЊУ ПОЈЕДИНИХ ПИТАЊА ИНДУСТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ

I

Основна правила права индустријске својине садржана су у нас у четири закона савезног карактера: у Закону о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања, који је донет 1981; у Закону о сузбијању нелојалне утакмице и монополистичких споразума, који је донет 1974; у Закону о облигационим односима, који је донет 1978; и, најзад, у Закону о дугорочној производној кооперацији, пословно-техничкој сарадњи и прибављању и уступању материјалног права на технологију између организација удруженог рада и страних лица, који је донет 1978.

Законом о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања регулисане су следеће области индустријске својине: област проналазаштва у ширем смислу, област узорака и модела, област жигова и област ознака порекла производа.

Законом о сузбијању нелојалне утакмице и монополистичких споразума регулисани су, као што и сам назив закона каже, заштита од нелојалне утакмице и заштита од монополистичких споразума.

Законом о облигационим односима регулисан је, из домена индустријске својине, уговор о лиценци облика индустријске својине и права искоришћавања поводом њих, у вези с којима се може закључити овај уговор.

И, најзад, Законом о дугорочној производној кооперацији, пословно-техничкој сарадњи и прибављању и уступању материјалног права на технологију између организација удруженог рада и страних лица регулисани су односи између наших организација удруженог рада и страних лица у области производне кооперације, пословно-техничке сарадње и промета добара и права индустријске својине.

Поред наведених закона, и поједини други закони садрже извесне одредбе које се односе на област индустријске својине, на пример, Закон о удруженом раду. Али, основна регулатива индустријске својине садржана је у горе наведена четири закона, па ће о питању недостатака у нормирању области индустријске својине бити управо речи у вези с тим законима.

На основу реченог може се констатовати следећа чињеница: основна или, другим речима, суштинска правила права индустријске својине, и то и по обиму и по значају, не налазе се, као целина, у једном правном акту, у једном закону, него у четири.

Откривање недостатака у постојећој правној регулативи области индустријске својине треба да буде стална брига разних чинилаца, а пре свега судске праксе и правне теорије.

Овом приликом говорићемо само о неким недостацима у регулисању појединих питања индустријске својине, и то како о онима које су већ други уочили тако и онима које смо ми уочили.

II

Уочени недостаци у регулисању појединих питања индустријске својине били би следећи:

1. *Недостатак у правној техници нормирања.* Дифузним начином нормирања области индустријске својине, какав је примењен у нас, тешко се могу избећи противречности, пропусти и недостаци разне врсте, неуједначеност у терминологији и друге слабости. Јер, у припреми пројеката појединих закона, по правилу, не учествују иста лица, нити се пројекти закона раде у исто време. Због тога нема ни координације у раду, ни усаглашавања ставова, нити настојања да се дође до јединственог поимања појединих питања. А такве су околности углавном биле и у вези с радом и доношењем наших прописа у области индустријске својине. Због тога је требало основну материју права индустријске својине регулисати на једном месту, тј. једним законом. А то значи да је, пре свега, требало да изостане регулисање уговора о лиценци Законом о облигационим односима. Регулативу тога уговора требало је извршити у оквиру Закона о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања. Јер, од свих уговора који се односе на интелектуална и друга нематеријална добра која не спадају у домен личних добара, само је уговор о лиценци права искоришћавања добара из области индустријске својине регулисан Законом о облигационим односима. Други уговори су регулисани ауторским правом, и то је добро учињено. Не постоје ни теоријски ни практични разлози за издвајање уговора о лиценци права искоришћавања добара из области индустријске својине из основне правне регулативе те области живота. Напротив, сви разлози говоре за то да овај уговор треба да буде регулисан у оквиру основних прописа који постоје у вези с индустријском

својином. Такође, требало је размотрити могућност да и одредбе о међународном промету добара и права из области индустријске својине и одредбе о заштити од нелојалне утакмице нађу место у оквиру Закона о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања. Тиме би се овај закон проширио и садржински, а и по називу, и обухватио би, у основи, целу област индустријске својине. Јер, кад су, у принципу, све области права индустријске својине могле да буду обухваћене Конвенцијом париске уније за заштиту индустријске својине, дакле, једним међународним правним актом, не види се разлог зашто области права индустријске својине не би могле да буду обухваћене једним законом у оквиру једне државе, у овом случају наше државе. Шта више, такав закон би могао носити и назив „Закон о заштити и промету индустријске својине“, дакле, могао би имати један краћи и оперативно употребљивији назив, без обзира на то што се уствари не ради о регулисању својине. Јер, овај назив је у нас такорећи одомаћен, правничкој јавности је познато његово право значење, а и међународна конвенција којој је наша држава приступила назива се Конвенција париске уније за заштиту индустријске својине. Теоријско пуританство, коме се каткад тежи, може ствари више да компликује него да упрости, те му, због тога, не треба увек тежити.

Најзад, дифузан начин регулисања области индустријске својине може, у најгорем случају, да доведе и до тога да се зна, у вези с одређеним питањем, само за одредбе садржане у једном закону, док се не зна да о том питању постоје такође одредбе и у другом закону. А до тога управо може да дође у нас у вези с одредбама о уговору о лиценци појединих облика индустријске својине и права искоришћавања поводом њих, јер се одредбе у вези с овим уговором налазе не само у Закону о облигационим односима, него и у Закону о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања. Такво стање ствари може да доведе не само до пропуста при закључењу овог уговора или регулисањем неког другог питања у вези с којим постоји идентична правна ситуација, него и до великих материјалних губитака на страни појединих лица.

2. *Недостатак у одређивању појма уговора о лиценци.* Овај недостатак постоји у Закону о облигационим односима. Наиме, у чл. 686 овог закона дат је појам уговора о лиценци на следећи начин:

„Уговором о лиценци обавезује се давалац лиценце да стицаоцу лиценце уступи, у целини или делимично, право искоришћавања проналаска, техничког знања и искуства, жига, узорка или модела, а стицалац лиценце се обавезује да му за то плати одређену накнаду.“

Из овако формулисаног појма уговора о лиценци произилази да је овај уговор увек уговор са накнадом. Међутим, као што је познато, уговор о лиценци може бити и добротин, без накнаде. Додуше, то је релативно редак случај, али је то мо-

гуће и, што је најважније, то се догађа у пракси. Због тога је појам уговора о лиценци требало тако формулисати да се види да тај уговор може бити и добродин.

Наведени недостатак су уочили творци Закона о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликова и тај недостатак исправили. Они су то учинили у ст. 1., чл. 135. тога Закона, у коме се говори о садржини уговора о лиценци, на следећи начин:

„Уговор о лиценци садржи, нарочито: време трајања лиценце, обим лиценце, назначење да ли је лиценца искључива, као и висину накнаде за уступљено коришћење права, ако је накнада уговорена.“

Дакле, правно гледано, недостатак у дефинисању уговора о лиценци појединих облика индустријске својине и права искоришћавања поводом њих је отклоњен. Али, то је учињено у два различита законска текста, тј. на два различита места, па тиме није потпуно отклоњена опасност погрешног поимања уговора о лиценци.

Дакле, правно гледано, недостатак у дефинисању уговора о лиценци појединих облика индустријске својине и права искоришћавања поводом њих је отклоњен. Али, ако се пажљиво погледа, може се запазити да и комплетирана дефиниција уговора о лиценци има извесне недостатке. Први произилази из недостатка у техници нормирања, што је већ напоменуто, и огледа се у томе што се до целовитог појма уговора о лиценци може доћи само увидом у одредбе два закона: Закона о облигационим односима и Закона о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања. Други недостатак састоји се у томе што формулација „ако је накнада уговорена“, употребљена у Закону о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања, даје основа да се појам уговора о лиценци схвата тако да је овај уговор увек добродин, ако накнада није уговорена. А из ове претпоставке произилази да би лице, које би супротно тврдило, а то је давалац лиценце или његов правни следбеник, морало да обара претпоставку о добродиности уговора о лиценци, кад накнада није уговорена, и да доказује да је уговор теретан. Међутим, уговор о лиценци облика индустријске својине и права искоришћавања поводом њих спада, у принципу, у уговоре пословног промета. Као такав, тај је уговор, у принципу, теретан. Због тога је у закону требало овај уговор дефинисати тако да из дефиниције произилази да је он теретан, уколико у уговору није изричито означено да је добродин. А то значи да је требало рећи да је то уговор са накнадом, уколико накнада није уговором изричито искључена. Најзад, трећи недостатак постојеће дефиниције уговора о лиценци састоји се у томе што је формулација из које произилази да овај уговор може бити и добродин дата не непосредно у вези са накнадом, него у вези с одређивањем њене висине, дакле, дата је у вези с једним изведеним питањем везаним за накнаду.

3. *Недовољна одређеност лица које треба да да изјаву да проналазач не жели да буде, у пријави за патентирање проналаска, означен као творац проналаска и недовољна одређеност форме те изјаве.* Према ст. 2., чл. 77. Закона о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања, пријава за патентирање проналаска мора, у случају кад пријаву не подноси проналазач него друго лице, да садржи „и име проналазача, ... односно изјаву да проналазач не жели да буде наведен у пријави.“ Овако дата формулација не казује довољно јасно ко треба да да ову изјаву: проналазач или подносилац пријаве за патентирање проналаска, ни у којој форми та пријава треба да буде дата. А ове ствари су, са мало напора, могле бити јасно формулисане. Сматра се, а то лежи и у природи ствари, да изјаву, о којој је реч, треба да да проналазач, јер он као аутор проналаска има право да буде означен као његов творац у пријави за патентирање проналаска и на другим местима, па се само он и може одрећи тога права; што се тиче форме у којој проналазач треба да да наведену изјаву, сматра се да та изјава треба да буде дата у писаном облику, јер то, каже се, произилази из контекста законских одредаба.

4. *Непотпуност одредбе о делимичном преносу права поводом појединих облика индустријске својине.* У чл. 130., ст. 1., Закона о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања постоји одредба која омогућава носиоцу патента (права на патент), модела, узорка или жига да право које има у вези с појединим обликом индустријске својине пренесе на другог, у целини о облигационим односима не садржи никакву одредбу о овом преносу права, јер он садржи само одредбе о уговору о лиценци. А овај случај преноса права поводом појединог облика индустријске својине није уговор о лиценци.

Међутим, Закон о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања, који регулише наведени пренос права, не садржи довољно одредаба о делимичном преносу права. Наиме, у вези с тим преносом поставило се, и у пракси и у теорији, питање да ли се овом врстом преноса могу преносити само идеални делови наведених права или се могу, у вези с појединим облицима индустријске својине, преносити и реални делови. Кад је реч о праву на патент, постаје два опречна мишљења: по једном, могу се преносити само идеални делови (в. Алберт Верона, *Право индустријског власништва*, Информатор, Загреб, 1978, стр. 96), а по другом, могу се преносити и реални делови, уколико је искоришћавање проналаска могуће поделити на поједине фазе.

Разрешавање наведене дилеме препуштено је у нас правној теорији и судској пракси. А било би боље када би наш Закон о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања садржавао одредбу о томе да ли је и у којим случа-

јевима могућ делимичан пренос права поводом облика индустријске својине, као што такве одредбе садрже одговарајући закони других земаља.

5. *Противречност између чл. 695. и чл. 689., ст. 2., Закона о облигационим односима.* Ове одредбе се односе на питање искључиве лиценце, искључивог преноса права искоришћавања предмета лиценце. Али, оне су једна другој противречне (в. Алберт Верона, Право индустријског власништва, Информатор, Загреб, 1978, стр. 98). Наиме, према чл. 695., ако давалац пренесе на стицаоца право искључивог искоришћавања предмета лиценце, онда он нема право да искоришћава предмет лиценце ма у ком виду, а не само у виду у коме га је пренео на стицаоца. Међутим, према ст. 2., чл. 689. истог Закона, давалац искључиве лиценце задржава „остале могућности искоришћавања предмета лиценце.“ А то значи да давалац, који је пренео право искључивог искоришћавања предмета лиценце на стицаоца, може тај предмет искоришћавати и у оним видовима које није пренео на стицаоца у виду искључивог права.

Ову противречност између чл. 695. и чл. 689., ст. 2., Закона о облигационим односима требало би отклонити при првој измени и допуни наведеног Закона, односно при првој ревизији одредаба о индустријској својини. Притом се могу усвојити различита решења, укључујући и решење да давалац искључиве лиценце може сам искоришћавати предмет лиценце и у виду у коме га је пренео на стицаоца или пак да то може, под одређеним условима, предвидети у уговору, на пример у случају када стицалац не задовољава потребе тржишта у потребној мери или у случају када обустави производњу — као што је то прописано у правима појединих земаља.

6. *Непотпуност одредаба о одговорности за материјалне и правне недостатке предмета лиценце.* О материјалним недостацима и о одговорности за те недостатке у вези с појединим облицима индустријске својине, који могу бити предмет уговора о лиценци, говори чл. 693. Закона о облигационим односима. Међутим, правна теорија је већ указала на то да нема довољно одредаба о материјалним недостацима за које одговара давалац лиценце (в. Алберт Верона, Право индустријског власништва, Информатор, Загреб, 1978, стр. 99). Према наведеном члану Закона о облигационим односима „Давалац лиценце гарантује стицаоцу лиценце техничку изводљивост и техничку употребљивост предмета лиценце.“ Дакле, наведена су само два материјална недостатка предмета лиценце за које давалац лиценце „гарантује“ стицаоцу, а то су: ако предмет лиценце није технички изводљив или ако није технички употребљив. Реч „гарантује“ употребљена је у смислу да давалац лиценце одговара за наведене недостатке. Међутим, по мишљењу појединих правника, материјални недостатак у вези с предметом лиценце постоји и када је неки од тих предмета (од облика индустријске својине) признат од стране Савезног завода за

патенте, али није испуњавао услове да буде признат, на пример није нов. У правној теорији је изражено мишљење да давалац лиценце одговара и за такве недостатке.

Кад је реч о одговорности за правне недостатке у вези с преносом права искоришћавања појединих облика индустријске својине треба правити разлику између искључивог и неискључивог преноса права искоришћавања предмета лиценце. Закон о облигационим односима, чини нам се, то не чини у потребној мери, иако он о одговорности за правне недостатке говори у чл. 694. Наиме, одговорност даваоца за правне недостатке је шира у случају искључивог преноса права искоришћавања предмета лиценце. Она обухвата одговорност за свако правно узнемиравање у искључивом вршењу права искоришћавања предмета лиценце, које долази од даваоца или трећег лица, а које није допуштено законом или уговором закљученим између даваоца и стицаоца лиценце. Насупрот томе, одговорност даваоца за правне недостатке у случају неискључивог преноса права искоришћавања предмета лиценце је ужа. Наиме, давалац не одговара стицаоцу за пренос неискључивог права искоришћавања предмета лиценце трећим лицима, као и за искоришћавање предмета лиценце у сопственој режији, јер он и на једно и на друго има право. Али, он одговара стицаоцу, уколико право искоришћавања предмета лиценце, које је предмет преноса, не припада њему или уколико трећа лица имају друга права која ометају стицаоца да врши право искоришћавања предмета лиценце, на пример, имају право плодуживања на предмету лиценце.

Чини нам се да је требало подробније регулисати одговорност даваоца лиценце за материјалне и правне недостатке у вези с преносом права искоришћавања појединих облика индустријске својине путем уговора о лиценци на стицаоца, полазећи од разликовања лиценце на искључиву и неискључиву лиценцу.

7. Недостатак законске одредбе да је давалац лиценце дужан да одржава у важности право у вези с предметом лиценце и да стицаоца обавештава о чињеницама од значаја за постојање тога права. Ова обавеза уствари може постојати само у вези с обликом индустријске својине или, другим речима, само у вези с правом поводом предмета лиценце које је признато од стране Савезног завода за патенте и, чини нам се, само у случају кад је уговор о лиценци теретан. Њу би давалац могао преузети и у случају када је уговор о лиценци добротин, али би то морало бити изричито предвиђено у уговору. Међутим, ова обавеза није предвиђена ни одредбама о уговору о лиценци које се налазе у оквиру Закона о облигационим односима ни одредбама о овом уговору које се налазе у оквиру Закона о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања. Извесни писци сматрају, ограничавајући се на лиценцу права на патент, да ова обавеза представља основну дужност даваоца лиценце и да је законо-

давац учинио пропуст тиме што је није санкционисао (в. Алберт Верона, Право индустријског власништва, Информатор, Загреб, 1978. стр. 99). Нема сумње да се овакво резонување може односити и на лиценцу права искоришћавања поводом других облика индустријске својине.

А обавеза о којој је реч састоји се, с једне стране, у дужности даваоца лиценце да право које је стекао у вези с предметом лиценце одржава у важности, и то на тај начин што ће уредно плаћати прописане таксе за време за које је пренео право искоришћавања предмета лиценце на стицаоца и што се неће одрећи права које је стекао у вези с предметом лиценце, а с друге стране, у дужности да стицаоца обавештава о чињеницама које су од значаја за постојање права које је стекао у вези с предметом лиценце (на пример, о оглашавању ништавним решења о признавању права и сл.)

За разлику од нашег права, права појединих других земаља предвидела су наведену обавезу даваоца лиценце, на пример право Демократске Републике Немачке, па су предвидела и мере које може користити стицалац права искоришћавања предмета лиценце (на пример, да се давалац може одрећи права које има у вези с предметом лиценце само уз сагласност стицаоца лиценце; да је државни орган, који је признао одговарајуће право даваоцу у вези с предметом лиценце, дужан обавестити стицаоца да доспела такса за одржавање признатог права у важности није плаћена, тако да је може платити стицалац лиценце и одржати у важности признато право у вези с предметом лиценце). Шта више, наше бивше проналазачко право садржало је одредбе о наведеној обавези даваоца лиценце у вези с правом на патент (в. Закон о патентима и техничким унапређењима од 1960, чл. 20.).

Сматрајући наведену обавезу веома важном, поједини наши писци сматрају да се њено постојање у нашем праву подразумева, иако није изричито предвиђена, односно такав се закључак може посредно извести из описа ове обавезе (в. Алберт Верона, Право индустријског власништва, Информатор, Загреб, 1978, стр. 99.).

Међутим, у вези с овом обавезом даваоца, могао би се, што се тиче нашег права, заузети и друкчији став. Наиме, пошто о њој нема речи ни у Закону о облигационим односима ни у Закону о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања, може се стати на становиште да је ова обавеза апсорбована обавезом даваоца да стицаоцу одговара за правне недостатке у вези с пренетим предметом лиценце, уколико се такви недостаци појаве у току постојања права стицаоца да предмет лиценце искоришћава. За овакво становиште има основа у Закону о облигационим односима, у ст. 2. и 3., чл. 121. и у ст. 2., чл. 508., који гласе: „...утоварач одговара и за правне недостатке испуњења и дужан је да заштити другу страну од права и захтева трећих лица којима би њено право било искључено или сужено“ (ст. 2., чл. 121.).

„На ове обавезе преносиоца сходно се примењују одредбе овог закона о одговорности продавца за...правне недостатке, ако за одређен случај није што друго прописано“ (ст. 3., чл. 121.). „Продавац неког другог права (сем права на продатој ствари — Ж. Б.) гарантује да оно постоји и да нема правних сметњи за његово остварење“ (ст. 2., чл. 508.). Пошто у Закону о облигационим односима и Закону о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања, у којима је регулисан уговор о лиценци, нема посебних правила о одговорности даваоца лиценце стицаоцу за правне недостатке у вези с пренетим предметом лиценце, то се примењују опште одредбе о овој одговорности, садржане у Закону о облигационим односима, па и одредба садржана у ст. 2., чл. 508., по којој „Продавац“, односно у случају лиценце — давалац лиценце, „гарантује да“ пренето право „постоји и да нема правних сметњи за његово остварење.“ Дакле, по Закону о облигационим односима, у правне недостатке се убраја и непостојање права, а не само постојање права трећих лица, којима се ограничава право које је прибавио стицалац.

На основу реченог могло би се закључити да наш законодавац није предвидео обавезу даваоца да одржава у важности право на предмету уговора о лиценци и да стицаоца обавештава о чињеницама од значаја за постојање тога права, зато што је ову обавезу, као што је већ речено, апсорбовао обавезом одговорности даваоца лиценце за правне недостатке у вези с пренетим предметом лиценце. Али би, вероватно, било боље да је у Закону нешто речено о овој обавези, посебно о мерама које стицалац има право да предузме, уколико давалац ову обавезу повреди, као што је то учињено у правима појединих земаља.

8. *Непостојање правила о начину плаћања накнаде за дату лиценцу.* Обавеза плаћања накнаде даваоцу од стране стицаоца лиценце за дату лиценцу постоји, уколико је уговор о лиценци теретан. То јасно произилази из постојећих одредаба у Закону о облигационим односима и Закону о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања. Али, у овим законима нема одредаба о томе у чему се може састојати накнада. Ту празнину морају попуњавати судска пракса и правна теорија. Али, с обзиром на карактер нашег друштва, не би била сувишна ни нека одредба у закону, у којој би, бар примера ради, било наведено у чему се накнада може састојати, јер неки начини плаћања накнаде, који се практикују у капиталистичким земљама, несумњиво не одговарају нашем друштву (на пример, плаћање у акцијама).

9. *Делимична неадекватност одредбе о обавези стицаоца да предмет лиценце искористи.* Ова обавеза у нас није регулисана зависно од врсте уговора о лиценци, него је прописана на општи начин, па се може закључити да постоји у сваком уговору о лиценци. Наиме, у чл. 696. Закона о облигационим

односима је у вези с њом речено следеће: „Стицалац лиценце је дужан искоришћавати предмет лиценце на уговорени начин, у уговореном обиму и у уговореним границама.“ Међутим, постојање обавезе искоришћавања предмета лиценце не би требало сматрати елементом сваког уговора о лиценци. Наиме, она свакако постоји у теретном уговору о лиценци, и то у када висина накнаде зависи од искоришћавања предмета лиценце; тада ова обавеза постоји било да се ради о простој (неискључивој) било о искључивој лиценци. Такође треба сматрати да обавеза искоришћавања предмета лиценце постоји и у случају добротине искључиве лиценце. Јер, давалац лиценце има моралан интерес, у смислу личне сатисфакције, да се предмет лиценце искоришћава. Али, ако је у теретном уговору о лиценци накнада фиксно одређена, а ради се о простој лиценци, не видимо разлог зашто би у таквом уговору обавеза искоришћавања предмета лиценце била обавезан елемент уговора. Сматрамо да на стицаоцу неће лежати обавеза искоришћавања предмета лиценце ни у случају добротине искључиве лиценце, уколико је ова обавеза изричито искључена уговором. Најзад, у случају добротине просте лиценце, на стицаоцу не би морала да лежи обавеза искоришћавања предмета лиценце. Јер, давалац лиценце може уступљени предмет лиценце уступити и другим лицима, а може га и сам искоришћавати, па, изгледа, не постоји посебан интерес даваоца да стичалац буде принуђен да предмет лиценце искоришћава. Али, кад је искоришћавање предмета лиценце изричито уговорено у уговору о лиценци, стичалац ће бити обавезан да га искоришћава и у случају добротине просте лиценце.

Као што се види, питање обавезности искоришћавања предмета лиценце изазива извесне дилеме, зависно од тога да ли је лиценца теретна или добротина, искључива или неискључива и т. сл. Због тога би било корисно да у закону постоји одредба која би наведене дилеме разрешила. Закон о облигационим односима, постављајући у чл. 696. правило о дужности стицаоца да предмет лиценце искоришћава, прописао је у ствари само оно што је уобичајено, што се у највећем броју случајева дешава. Али би, чини нам се, исто тако било потребно прописати и случајеве у којима не постоји обавеза искоришћавања предмета лиценце од стране стицаоца.

10. *Непостојање одредбе о спору који настане у вези с ауторством техничког унапређења.* У Закону о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања, међу одредбама у којима се говори о техничким унапређењима, нема одредбе о томе може ли се и, ако може, коме ће се државном органу обратити аутор, уколико организација удруженог рада, којој је поднео предлог техничког унапређења на испитивање, одбије да призна поднети предлог за техничко унапређење, али га почне искоришћавати. Оваквих случајева има у пракси. У ствари, између аутора и организације удруженог рада настаје, у оваквим случајевима, спор о ауторству: аутор тврди да је

он творац духовне творевине коју искоришћава организација којој је он ту творевину поднео да буде призната као техничко унапређење, а организација тврди да је она том творевином већ располагала (да је, на пример, створена у њеном институту или да је још одраније постојала идеја о њеном стварању и сл.). До спора о ауторству техничког унапређења може доћи и у другим случајевима, и са другим лицима, а не само са организацијом удруженог рада којој је техничко унапређење поднето у циљу признања.

Закон о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања садржи одредбе о томе који је државни орган надлежан у случају да између аутора и организације удруженог рада, која искоришћава техничко унапређење, настане спор о условима и начину коришћења техничког унапређења или о висини накнаде, па каже да је „надлежан суд удруженог рада“ (чл. 169.). Али, наведени закон нема одредбе о спору који настане у вези с питањем ауторства техничког унапређења. Значи ли то да ће се, по аналогiji, применити правила предвиђена у поменутом закону за спорове о ауторству других облика индустријске својине (проналазака, модела, узорка) или пак творац техничког унапређења остаје без могућности вођења спора о ауторству у вези са својом творевином. Сматрамо да се у вези с питањем спора о ауторству техничког унапређења имају применити правила предвиђена за решавање спора о ауторству других облика индустријске својине. Али, та правила садрже недостатак који се односи на рок у коме се може подићи тужба за утврђивање ауторства, о чему ћемо говорити као о посебном недостатку у нашем праву индустријске својине.

11. Неадекватност одредбе о року за подношење тужбе за утврђивање ауторства појединих облика индустријске својине. У чл. 127., 128. и 129. Закона о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања говори се о разрешавању спора који, евентуално, настане о ауторству појединих облика индустријске својине; у оквир тих одредаба није, као што је већ речено, укључен и евентуалан спор о ауторству техничког унапређења. Каже се да спор о ауторству наведених облика индустријске својине решава надлежан суд на основу тужбе, а да се тужба може „поднети од дана подношења пријаве (Савезном заводу за патенте — Ж. Б.), као и за све време трајања патента, односно модела или узорка.“ Као што се види, ограничено је време у коме се може покренути спор о ауторству појединих облика индустријске својине на време за које им је дата правна заштита Законом о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања. Такво решење је, по нашем мишљењу неоправдано, чак штетно. То одудара од решења које је о истом питању, дакле, о ауторству, усвојено у Закону о ауторском праву у вези с ауторским делима из области књижевности, науке и уметности. Наиме, по Закону о ауторском праву, личноправна овлашћења у вези

с ауторским делом, а међу њима и овлашћење на признање ауторства, су дата трајно. По смрти аутора, а у року у коме се ауторско право може наслеђивати, о овим овлашћењима се старају наследници, а може их „вршити и организација аутора, којој је умрли аутор припадао, односно којој би припадао с обзиром на врсту дела, ако он није одредио другачије.“ По истеку рока у коме се ауторско право може наслеђивати, о заштити личноправних овлашћења аутора, па и његовог права на ауторство, „старају се организација аутора и академија наука и уметности“ (в. чл. 80. и 81. Закона о ауторском праву у вези с питањем о коме је реч). За овакво решење говоре и појединачни и друштвени интереси. Оно стимулира стварање ауторских дела и улива сигурност, јер и аутор и сваки члан друштва зна да увек постоји правна могућност да се утврди ко је стварни аутор одређеног дела. А друштво као целина, његове садање и будуће генерације, а и сваки појединац, имају право да знају ко је творац одређене духовне творевине. Друштво не треба, свога добра ради, да омогући присвајање туђег интелектуалног стваралаштва од стране ма кога. А присвајања је било и има га, и до њега долази из разних разлога, у разним околностима и на разне начине. Некада треба да пробу деценије док се не утврди прави аутор дела. Због тога не треба ограничавати право на тужбу за утврђивање ауторства ни на какав рок. Треба дати могућност да се спор о томе покрене у било које време. Право на то треба дати и аутору, и његовим наследницима, и одговарајућим организацијама и установама. Кад је реч о спору о ауторству неког од облика индустријске својине, право вођења спора у било које време треба дати не само аутору и његовим правним следбеницима, него и организацијама аутора у области индустријске својине и академији наука и уметности. Штитећи на овај начин ауторство аутора у области индустријске својине, друштво ће штитити и обезбеђивати услове за свој даљи развој.

12. *Неадекватност израза „материјално право“.* Овај израз је употребљен и у називу и у тексту Закона о дугорочној производној кооперацији, пословно-техничкој сарадњи и прибављању и уступању материјалног права на технологију између организација удруженог рада и страних лица. Њиме су названа субјективна права у области индустријске својине: патентно право, право на узорак, право на модел, право на жиг (ова субјективна права имају и друге називе). Основу за квалификацију ових субјективних права као материјалних права дали су Устав СФРЈ од 1974. и Закон о удруженом раду од 1976., јер су они ова, и још нека друга, субјективна права назвали материјалним правима. Међутим, ниједно субјективно право није материјално, па то нису ни субјективна права у области индустријске својине. Материјални могу бити само објекти појединих субјективних права. Али то није разлог да се та

права зову материјална права. Међутим, субјективна права у области индустријске својине немају чак ни објекте материјалне природе; предмети тих права су управо нематеријалног карактера. Због наведених разлога се израз „материјално право“ појављује као неадекватан назив за субјективна права уопште, па и за субјективна права у области индустријске својине.

III

Изложени и, евентуално, други недостаци нашег позитивног права индустријске својине стварају извесне тешкоће при регулисању случајева из праксе који настају поводом појединих облика индустријске својине. Али, и поред тога, право индустријске својине се мора примењивати, а морају се изналазити и путеви и начини за превазилажење постојећих недостатака који у оквиру њега постоје. У превазилажењу недостатака главну улогу треба да одиграју судска пракса и правна теорија, користећи се свим правно допуштеним средствима: ужим и ширим тумачењем појединих појмова и правних норми, применом законске или правне аналогije при регулисању и разрешавању појединих питања, попуњавањем празнина у закону својом стваралачком улогом и т. сл. Већ данас се може рећи да судска пракса и правна теорија разрешавају или указују на путеве разрешавања појединих противречности и недостатака у нашем праву индустријске својине. Ту сврху има и овај напис. Као последњи чин превазилажења недостатака у области права индустријске својине треба да дође измена и допуна постојећих прописа. Притом би требало настојати да се створи, од четири данас важећа закона, један закон за област индустријске својине.

IV

Указивање на извесне недостатке у нашем позитивном праву индустријске својине није учињено с намером да се омаловажи труд уложен у стварање и доношење закона који чине ову област права, нити да се деградирају сами закони. Напротив, можемо бити веома задовољни што је област индустријске својине правно нормирана. Јер, реч је о једној веома значајној области живота, и то значајној и са становишта текућег привредног живота, и са становишта привредне и укупне стабилизације нашег друштва и са становишта нашег будућег привредног и друштвеног развоја. Нека решења, садржана у нашем важећем праву индустријске својине, у знатној мери одступају од класичних решења у овој области права, па та решења треба настојати у пракси оживотворити, пратити ефекте које изазивају и благовремено их мењати бољим решењима, уколико не дају резултате који су се очекивали. Једном речи,

наше друштво има у целини обликовано право индустријске својине, и то је оно што је најважније и највредније. Али, то не значи да не треба тежити бољој правној регулативи области индустријске својине, јер, да парафразирамо поруку садржану у програму СКЈ, ништа није тако добро урађено, да не може бити урађено још боље. Ако овај наш прилог о извесним недостацима у нашем праву индустријске својине може, бар мало, да допринесе бољем сагледавању ове области права, бољој примени појединих њених одредаба и њеној бољој сутрашњој обликованости, онда је он испунио сврху ради које је и сачињен.

Живомир С. БОРБЕВИЋ

ON DEFECTS IN REGULATION OF SOME QUESTIONS OF INDUSTRIAL PROPERTY

— Summary —

The fact that fundamental regulations of industrial property protection in Yugoslavia are spread throughtout 4 laws (Law on protection of inventions, technical improvements and distinction marks, Law against unfair competiiton and monopolistic arrangements, Law on obligations and Law on long-term production co-operation, business and technical cooperation and asquisition and transfer of material rights to technology between organisations of associated labour nad foreign persons) does not bring any contribution to the safety and efficiency of protection of industrial property. Beside dispersion of the regulations the disadvatageous result of such a situation is disharmony between legal solutions itselfes, like in the case of definition of licencing contract according to art. 686 of Law on obligations and art. 135 of Law on protection...

Some further defective regulations which are considered by the author are:

— Insufficient determination of persons who are entitled to declare that the inventor does not want to be denoted as such in a patent application (art. 77—§2 of Law on protection...)

— Incomplettness of regulations of partial transfer of rights concerning some forms of industrial property (art. 130—§1 of Law on protection...)

— Contradiction between art. 695 and art. 685—§2 of Law on obligations

— Incomplettness of regulations of liability for material and legal defects of the subject of licencing contract.

— Partial inadequatness of regulations concerning the obligation of licensee to exploit the subject of the licence

ИНОВАЦИЈСКА КРИЗА ЈУГОСЛАВИЈЕ

»Уочи све оштрије борбе за учешће на тржиштима, воља и способност за развијање иновација постају *мерило успона, опстанка или пропадања предузећа, читавих грана привреде и у кончаној последици — националних привреда.*«

Овај цитат узет је из органа Удружења западнонемачких инжењера (Verein deutscher Ingenieure, VDI — Zeitschrift, април 1982., стр. 233), а наводим га као основну идеју овог излагања, а истовремено и као економску законитост нашег времена коју нико не може да избегне и која је баш због своје неумољиве логике постала кључни критеријум за разликовање развијених од неразвијених делова света. Као допуна и за боље разумевање може да послужи и дефиниција иновације према званичном органу OECD-а (Organization for Economic Cooperation and Development) из 1971. године која гласи:

»Као технолошка иновација сматра се *прва употреба науке и технологије за извесну сврху и за комерцијални успех...* Иновација води било до стварања нових производа било до снижавања производних трошкова за већ познате производе.«

Као разлози за тешку економску ситуацију у којој се наша и Југославија, наводе се углавном енергетска ситуација коју је условио скок цена нафте од 1973. године наовамо и, у последњих неколико година, изванредан пораст камата на иностране кредите. Оба разлога су несумњиво присутна, али било би нетачно када бисмо тврдили да без ових жаришта кризу не бисмо ни осетили. Тек на трећем месту се, као узрок наше кризе наводи наша заосталост у продуктивности у поређењу са развијеним светом од ког највише и зависимо у погледу стања производних средстава. По мом дубоком увјерењу, међутим, баш у тој околности лежи и највећа наша, у суштини, структурална производна криза. Да тога нема, без сумње бисмо много лакше подносили ударе светске кризе, а и задужења

у иностранству била би далеко мања него што јесу. Да није дошло до поменутог технолошког кризе, много би лакше подносили ударе светске кризе и много би лакше решавали наше унутрашње потешкоће. Основна теза на којој заснивам ову констатацију лежи у чињеници да наша земља никада до сада није систематски и програмски успела да се укључи у токове савремене научно-техничке револуције од 1950. године наовамо, у њене законитости и организацију оне инфраструктуре коју то укључивање тражи.

I. Савремена научно-технолошка револуција, њене карактеристике и законитости

1) Садашња индустријска револуција у ствари је само логични и последњи резултат друштвених привредних односа, а почиње са ступањем капитализма на позорницу светске историје за који су Маркс и Енгелс у *Комунистичком манифесту* тврдили да (капитализам) „...не може да постоји, уколико без престанка не револуционира своја производна средства“. Оно што данас називамо иновацијским процесом, Маркс и Енгелс постулирали су као основну законитост грађанског друштвеног система, а и они сами, а касније и Лењин, прогласили су развој производних снага за основну законитост и социјализма; у коначној анализи и за пут ка прелазу на комунистичко уређење.

2) Садашња научно-технолошка револуција носи неке своје типичне законитости, од којих наводимо најзначајније:

2.1. *Повезивање науке са иновацијама.* Научна открића која на подручју природних наука значе откривање својстава и законитости у природи које још нису биле познате, покрећу иновативну иницијативу која ова својства и законитости преко изума претвара у материјалне производе или технологију.

2.2. *Настанак такозваног иновацијског ланца* од научних открића преко изума за које је битно да се (као интелектуално стваралаштво) могу употребити у „производњи или иначе у привреди“, до техничких унапређења која додуше не стварају нову технику, него побољшавају постојећу нарочито повећавањем њене продуктивности. Овome треба додати, као квалитативно нову категорију у том ланцу, комплексну производну иновацију читаве конструкције или технологије у виду такозваног „know-how“.

2.3. *Масовност у иновацијском процесу* која се огледа нарочито у учешћу непосредних произвођача у стварању бројних мањих иновација, техничких унапређења и корисних предлога. Ова масовност је очита у најразвијенијим земљама и достиже чак 50% запослених (Јапан, Немачка демократска република, поједине гране у САД), тако да, по оцени америчког економисте Машлупа (у извештају пододбору америчког сената за патенте и ауторска права), техничком напретку знатно допри-

носе „миллиони малих техничких унапређења производне технике“ углавном порастом продуктивности и непантерани изуми.

Поменуте три законитости дозвољавају извођење следећих закључака о савременом развоју:

— иновацијска делатност претвара се у *саставни део производње и репродукције*. Сваки производни систем који о томе не води рачуна и ослања се само на повремено побољшање средстава за производњу, има за последицу кризу самог производног система.

— иновацијска проблематика је одавно *прерасла појединачне интересе учесника у производњи и циркулацији* и постала од *општег друштвеног интереса* и иновацијска политика држава, чак и оних које су системски структуриране по законима тржишта, с тим што креирају широку макро-инфраструктуру на подручју информатике и законодавних мера за подстицање иновација (пореских и других). Чак и САД су донеле посебан закон 1980. године (Stephenson-Wydler Act) којим се предвиђа доношење организационих мера које подсећају на наше истраживачке заједнице.

3) Иновацијски процес се програмира на темељу *широке информативне мреже* која дозвољава прогнозирање даљег техничког развоја и на тој основи планирање инвестиција у иновације. Истовремено, технички напредак изискује и ствара огромну *концентрацију и средстава за истраживачки рад и стручњака*. Техничка (и научна) достигнућа резултат су — према томе — *капитала и рада*.

4) Ову концентрацију прати и *све бржи ритам техничког развоја*, који, међутим, носи у себи и опасност за све оне који нису у стању да га прате. Технички развој и његов ритам *истовремено представљају и ритам брзог застаревања* са свим последицама на привредне разлике и ту лежи вероватно један од главних узрока драстичне разлике између развијених и неразвијених делова света, а из тога проистиче и законитост у погледу нових инвестиција: свака би требало да буде програмирана на такав начин да се *може у будућности непрестано прилагођавати сваком новом степену технологије*.

5) У светлу ових разматрања органски састав капитала — дакле репродукције — указује се не као константна, него као динамична категорија, што је открио већ Маркс у првом делу Капитала (К. Маркс, Капитал I, Загреб, Култура, 1947., стр. 588):

»Додатни капитал створени у току нормалне акумулације служе претежно као носиоци искориштавања *нових проналазака и открића*, једном ријечи, *индустријских усавршавања*. Али и стари капитал долази временом до часа кад треба да се *обнови од главе до пете...* и изнова се раба у савршенијем техничком облику, у коме је *мања маса рада* довољна да покрене *већу масу стројева* и сировина (подвукао С. П.)

Акумулација капитала која се у први мах показивала као његово *квантитативно* увећавање, врши се, као што смо видјели, уз непрекидно *квалитативно* мијењање његовог састава, уз стално повећавање његова постојаног саставног дијела на рачун промјењивог» (подвучења су Маркова).

6) Будући да је иновација у своме настанку најпре *инвенција*, то јест интелектуална креација, из тога неизбежно произилази да се производни и репродукциони процес *интелектуализирају* у условима научно-технолошке револуције.

7) Имајући све ово у виду, свака иновација, самим укључивањем у производни и репродукциони процес, *претвара се у фактор тога процеса*, а тиме и у вредност чији је органски саставни део и *правна* заштитна мера без које је иновација приступачна свакоме. Трансфер технологије указује се у својој суштини као *трансфер права на коришћење* поједине иновације или комплексног „know-how“.

8) Закључујући овај уводни део треба подвући које законитости важе за ефикасно укључивање — било поједине ОУР, било националне политике развоја — у токове научно-технолошке револуције. У том погледу важе три међусобно органски повезана императивна задатка:

- сопствена стваралачка инвентивна делатност;
- стваралачко коришћење читавог светског научног и техничког напретка и његових достигнућа (што изискује савршену информативну службу);
- стваралачко коришћење куповином стечене туђе технологије.

Само оне привредне (и научне) организације, као и поједине државе које су способне да у иновацијском процесу испуњавају сва три поменута задатка заједно и органски међусобно повезано, могу претендовати на пуноважно укључивање у научно-технолошку револуцију развоја наше епохе и тиме добијају и статус *развијених* земаља. Одсутност само једног од поменута три метода укључивања претвара било организацију било земљу у ону „у развоју“.

Укључивање у садашњу револуцију развоја тражи, међутим, додатно испуњење барем два битна услова:

- стварање одговарајуће и функционалне опште друштвене (макро) као и појединачне — у појединим организацијама (микро) инфраструктуре, а са друге стране
- програмирање и доследно извођење стратегије технолошког развоја.

II. Теорија и категорије иновацијске стратегије

Научно-технолошка револуција и њен значај за привредни успех, развијање иновација и њихово укључивање у што бржем темпу у непосредну производњу, разуме се да је морало изазвати и теоријске расправе о најповољнијој стратегији техно-

лошког развоја. Исто тако не зачуђује да су радови ове врсте најчешћи баш у земљама које су иновацијски јаке. За наша разматрања у оквиру размишљања о иновацијској кризи Југославије, послужиће теорија ове стратегије коју је развио С. Freemann (Economics of Industrial Innovation, 1974.) и коју у нашој литератури преузимају Ј. Тодоровић (Концепција стратегије раста предузећа, Београд 1977.) и Бојан Претнар (Industrijska lastnina v ekonomskih odnosih s tujino, 1982.). По овој теорији, постоје следеће категорије стратегија:

1. *Офанзивна стратегија* тежи првенству у стварању нових производа из кога, скоро редовно, произилази и економски монопол на тржишту који се поткрепљује и одговарајућом патентном политиком и најширом патентном заштитом да би се спречиле имитације. Ова стратегија тражи велика средства на подручју истраживања и њени носиоци су велике транс-националне компаније.

2. *Дефанзивна стратегија* ослања се исто тако на интензивну иновацијску делатност, али не тежи за иновативним вођењем по сваку цену, будући да је офанзивна стратегија повезана са великим ризиком. Она не тежи да буде прва, него боља од постојеће технологије, па је због тога и најтипичнија у савременој конкуренцији. „Дефанзивност“ лежи у томе што јој је сврха да заобиде патенте „офанзивних“ фирми које баш због тога своју офанзивну стратегију повезују са властитом дефанзивом.

3. *Смисао имитативне стратегије* обухваћен је већ самим називом: следити иновативне конкуренте, али без намере да се постане пионир у бранши. Имитативне фирме укључују се у конкуренцију у извесном временском раскорак, када извесно технолошко знање постане шире приступачно. Њен облик деловања је куповина развијене технологије, било патената, било лиценци или „know-how“; у суштини, дакле, коришћење туђег иновативног напора и резултата.

4. *Зависна стратегија* карактеристична је за произвођаче-кооперанте који производе на пример саставне делове за другог продуцента.

Имајући пред очима поменуте категорије иновацијских стратегија није тешко утврдити да је наша земља до сада била способна углавном само за имитативну и зависну стратегију укључивања у токове развоја производних снага и средстава, што дозвољава закључак да ово стање само по себи значи кризу иновативног процеса нашег друштва. Ова ситуација нас је неминовно довела до тога да смо као држава (изузеци су веома ретки и не мењају битно националну слику) способни само као епитони стране светске технологије, мада бисмо, по стању наших производних снага и по броју техничке интелигенције, могли смоћи снага и за дефанзивну иновацијску стратегију, барем у неким кључним пранама наше привреде као што је, на пример, делимично и успело у пољопривреди.

Овај приказ стратегија иновацијског процеса у неком датом друштву (држави) или у појединим научним и привредним организацијама дозвољава закључак да је Југославија способна углавном само за имитативну и зависну стратегију, што уједно означава и заостајање за напреднијим водећим стратегијама (офанзивном и дефанзивном).

III. Параметри ефикасности иновацијског процеса односно научно-технолошког развоја (НР)

Укључивање у савремену научно-технолошку револуцију тражи — уз све оно што је већ речено — не само доследну стратегију развоја него и тој стратегији примерена средства и организовани НР рад, а резултати се огледају у правно-заштитном облику који ове резултате претвара у вредност (капитал).

Због тога на прво место долази онај део бруто националног дохотка који поједине земље улажу у НР (о концентрацији средстава за НР било је више говора раније). Будући да велике државе као што су САД и СССР већ због саме своје величине улажу у апсолутном износу највећа средства и највећи број истраживачких радника, за интензитет иновацијског процеса одлучујућу вредност има параметар броја иновација по једном милиону становника, у виду њиховог претварања у „власништво“, дакле самосталну вредност према броју додељених патената за домаћа (национална) техничка достигнућа.

Ако узмемо просек 10 година за читав свет, ови параметри дају следећу слику:

1. У НР од свих на свету уложених средстава отпада годишње:

- на 20 развијених држава 96%
- на преостали део света (укључујући СФРЈ) 4%

(Југославија, узето у целини, не одваја више од 1% националног дохотка за НР)

2. У НР запослених истраживача (око 3 милиона) у свету од којих у нашој држави око 3.000 дакле 1/100 отпада:

- на развијене државе око 95%
- на преостали део света 5%

3. По броју остварених и правно заштићених (а тиме претворених у самосталну вредност) проналазака на један милион становника отпада годишње:

- у развијеним земљама 150 до 500
- у Југославији (1981. укупно 94!) 4.1

Као пример и доказ наших теза треба истаћи Швајцарску која (у појединим годинама) достиже светски рекорд са чак 500 патената годишње на милион становника (1981. године преко 352) и која је уједно најјачи извозник патената (у

просеку се сваки у земљи пријављени патент пријављује три пута у иностранству) што објашњава податак (наведен у реферату др М. Булајића на страни 1) по коме Швајцарска по броју у иностранству заштићених патената, долази са 9,2% одмах иза САД, СР Немачке и Велике Британије, а испред Француске и Јапана.

Имајући у виду све досадашње податке, не може зачудити чињеница да се ови параметри поклапају и

4. по броју у свету правно заштићених проналазака (и у 3 социјалистичке земље Европе: СССР, ЧССР, Бугарска и Монголији — проналазачких сведочанстава):

— у развијеним земљама	око 94%
— у преосталом делу света	6%

(Југословенима у земљи издати патенти учествују у укупном броју у свету издатих патената, односно проналазачких сведочанстава са — једним промилом!)

IV. Иновацијска криза Југославије

Од самог стварања нове Југославије у њен развој био је упућен програм индустријализације као средство за излазак из историјски условљене заосталости и зависности од развијених земаља. Ова политика развоја, међутим, није могла заобићи стање у коме се Југославија нашла после ослобођења: не само заосталост него уз то и разарање земље као последицу окупације земље. Због тога, ако говоримо о иновацијској кризи наше земље, морамо у погледу уназад осветлити три временска раздобља, од којих су прва два била нужно потребна у стварању материјалних и кадровских услова да бисмо могли прећи на властиту стваралачку уклопљеност у токове научно-технолошке револуције.

Прво раздобље (1945—1950) означава обнову земље у којој није било места за увођење нити стварање нове најмодерније технологије, него баш за обнову онога што је било у току рата разорено. Ово раздобље, међутим, означава незапамћени радни полет који добија облик масовног покрета ударништва чија је основна карактеристика максимално коришћење људских могућности и техничког капацитета *постојеће* технологије. Ипак треба нагласити да је већ закон о првој петолетки у својим уводним одредбама (1946) нагласио увођење најновије технологије као услов за изграђивање индустријализације. У овај период пада и доношење нашег првог послератног закона о проналасцима и техничком усавршавању (1. дец. 1948. Сл. 1. ФНРЈ 108), конципираног по узору на совјетско законодавство и одговарајућег административном социјализму тога времена. Треба, међутим, нагласити образложење Бориса Кидрича уз овај закон у коме је дата концепција даљег техничког стваралаштва у развоју социјализма наше државе, из којег издвајамо следеће мисли:

Социјалистичка изградња је уско повезана са развојем технике и она захтева *непрекидан стваралачки рад* у правцу усавршења технике, у правцу овладавања производњом нових стројева, материјала и израђевина...

Проналазачи, новатори и рационализатори јесу *пионири привредне изградње* наше земље, *предводници радничке класе* у борби за извршење и премашење плана, у борби за *социјалистички преображај* наше земље...»

У преамбули самог закона наглашено је да се доноси, између осталог, у сврху:

»подстицања и правилног усмеравања напретка технике као *неопходно потребног увјета* за развој индустрије, пољопривреде и осталих *права народне привреде*;

даљњег *омасовљавања проналазаштва* не само међу научноистраживачким и инжењерско-техничким кадровима, него и међу радничком класом *уопће* на свим радним местима наше привредне изградње;

даљњег развоја *стваралачког социјалистичког такмичења* наших трудбеника као важног увјета за *подизање производности* рада и развијања *проналазачких, новаторских и рационализаторских склоности и способности* наших грађана и стварања социјалистичког односа према раду».

Овој концепцији не би требало, све до данас, ништа додати, осим да важи нарочито за самоуправљање које је уведено 1950. године, после завршетка обнове, законом о радничким саветима.

Друго раздобље (1950—1960) означава већ изградња свих наших темеља индустријализације и истовремено развојем кадрова, економиста и техничке интелигенције који су нам требали уз институционализацију система самоуправљања. Овде треба подвући да оно значи прелаз привредне иницијативе из руку државе на непосредне произвођаче, а то има за логичну последицу прелаз на економске законитости у привређивању. Због тога поменути закон о проналасцима и техничким усавршењима из 1948. године, није могао да одговара тој друштвеној и привредној структури, па су проналасци и формално прешли из државног власништва у основна средства привредних организација у облику „патената и лиценци“ према уредби о „управљању основним средствима привредних организација“ из краја 1953. године (чл. 3) која је донета уз још увек важећи закон из 1948. године.

И овај период означава политика екстензивног инвестирања у нова постројења, при чему је још увек требало прибегавати туђој технологији из разлога што су предмет прибављања нове иностране технологије били не поједини проналасци, него комплексна технологија у виду „know-how“ или једноставно куповање целих постројења. Тај правац оправдава у неку руку чињеницу да је национални иновацијски покрет био занемарен, мада је баш у том периоду достигнут висок број пријава домаћих патената (преко 1 000 годишње). Занемарен је и покрет

масовног иновацијског стваралаштва радника непосредно укључених у производњу у виду техничких усавршења свих облика (новаторства и рационализације, а касније и такозваних корисних предлога). Крајем овог периода, око 1960. године, наше друштво располагало је довољним бројем научне, истраживачке и техничке интелигенције као и довољним бројем научних институција и инсталираних производних средстава тако да је требало спровести прелаз са екстензивне привреде на иновацијску, интензивну, све уз категорички императив да мора свако развијати своја производна средства из властитих снага. То би требало да буде историјски задатак за:

Треће раздобље (од 1960. до данас и даље) које наше друштво није било способно да испуни као што показују параметри и наш заостатак у продуктивности као коначни резултат наше иновацијске кризе која је настала због пропуштеног квалитативног заокрета око 1960. године и која нас је довела до прекомерне зависности од иностране технологије (мада треба подвући да данас ниједна земља у свету, чак ни најразвијенија, не може развијати сопствену технологију без апликације читавог светског техничког напретка. Ако желимо сажето да предочимо главне разлоге за ово стање, треба да подвучемо оне најглавније:

1. *Неоправдани наставак екстензивне инвестиционе политике и ослањање на туђу технологију.* Закон о патентима и техничким унапређењима који је 1960. године заменио закон из 1948. године (патенти су основна средства привредних организација!) остао је закон за заштиту туђе технологије уместо да подстиче наше домаће организације да сагледају интелектуалне креације као резултат привређивања (претварањем — преко патената — памети у материјалну вредност) и тако смо пресудно заостали у кључној међународној подели рада — креативности у развоју производних средстава.

2. *Одсутност јасне концепције за укључивање Југославије у токове научно-технолошке револуције.* Концепцију би требао да прати целокупни систем инфраструктуре која може и треба да ово укључивање и оствари.

3. *Либерализам и неселективност куповања иностране технологије* коју прати конкурисање домаћих ОУР и то уместо властитим техничким достигнућима, куповањем паралелних лиценци у туђини чак за производе за које би били домаћи стручњаци способни да без потешкоћа достигну светске норме квалитета (пасте за зубе, дувански производи, сенф).

4. Тако смо морали прибећи допуштању учешћа страног капитала (закон о средствима привредних организација из 1967. године), у првом реду у облику коришћења стране технологије као што се види из сада важећих закона из 1978. године о учешћу страних лица са средствима у нашим ОУР, као и закона о дугорочној кооперацији. У оба закона без устручавања и формално признајемо страној технологији значај капитала, не само у виду патената, него и правно незаштићене технологије

„know-how“, што са друге стране нисмо способни да остваримо за властита техничка достигнућа.

5. *Одсутност вођења технолошког биланса* Југославије као и *контроле економских учинака* у тубини набављене технологије.

6. *Одсутност ангажовања свих субјективних снага* — политичких, синдикалних, омладинских — у подстицању иновацијског покрета.

7. *Одсутност јасно формулисаних и спроведених мера за материјалну стимулацију* иновација свих степена и категорија, како за ствараоце тако и за оне ОУР које подстичу и користе у првом реду сопствену технологију.

8. Друштвена психологија односа према иновацијама пројева кроз све што је обухваћено претходним разлозима, а нарочито:

— иновације (домаће) сматрају се и посматрају само кроз аутора поједине иновације, а не као производни фактор;

— комплекс мање вредности у односу на туђу технологију нарочито западну, што објашњава и податак да преко 90% у иностранству набављене технологије потиче из „конвертибилних“ западних земаља. Отуда и садашње потешкоће у односу са тим земљама из којих, управо због те зависности, морамо увозити репроматеријале;

— пристапак на рестриктивне клаузуле, некритичност и нестручност код склапања уговора о трансферу технологије у Југославију.

Проблематика наше иновацијске кризе није могла мимоићи ни „Комисију савезних друштвених савета за проблеме економске стабилизације“ чији радни тим за „стратегију технолошког развоја“ у своме документу (Основе за стратегију технолошког развоја) потврђује наше закључке, наводећи:

»Данашњом екстензивном економском политиком у Југославији најмање су за једну деценију остале занемарене економске законитости и технолошке стратегије Југославије које ће се заснивати на подстицању иновационог процеса. То значи да је неопходно привредно, политички и доходовно подстицати технолошки напредак, као основне носиоце развоја стратегије на достигнутом степену развијености Југославије.

Том процесу преображаја који ће омогућити смањивање стратегијске и репродукционе зависности наших РО од мултинационалних компанија, односно великих капитала, мораће се наменити велики део целокупне акумулације.

Треба, међутим, нагласити да је било и у периоду од 1960. године наовамо покушаја да се пређе на систематични иновацијски програм. Формално најважнија акција потекла је од Савезног завода за патенте који је уочи IX конгреса СКЈ (1969) предложио Председнику СФРЈ меморандум под насловом „Улога и место Југославије у савременој научно-технолошкој револуцији“. Извештај је прихваћен и делови из њега су унети и

у реферат друга Тита на Конгресу. Проширени извештај је затим предложен Савезном извршном већу у коме се најпре износе „конкретни задаци“, а затим наводе „организатори спровођења задатака“. Ово наводимо пошто сматрамо да је неизоставно и за данашњу кризну ситуацију уз посебни нагласак на инфраструктуру.

Као „конкретни задаци“ за уклапање у научно-технолошку револуцију наводе се нарочито:

- *израда концепта техничког развоја Југославије за релативно дужи период од 10 до 20 година;*

- *реформа и допуна законодавства не само у циљу формалне заштите нових техничких достигнућа, него у циљу стимулативних мера за увођење и коришћење најновије технике;*

- *реформа система образовања, од основног до високошколског, као мера за изградњу инфраструктуре, потребне за настанак модерног индустријског друштва. С тим у вези конкретно још формирање стручњака за организацију и спровођење техничког напретка (патентних инжењера, економиста и правника специјалиста);*

- *приступање новој науци прогнозирања техничког развоја и на овој основи заснивање планирања техничког напретка;*

- *активирање и организовање науке у правцу континуираног стварања нових, за привреду употребивих проналазака и њихове комерцијализације;*

- *формирање истраживачко-развојних (ИР) одељења код свих већих привредних организација и научних институција чији је задатак не само да прате, него и да стварају — у првом реду — нову технику;*

- *уклапање Савезног завода за патенте у ове задатке нарочито организовањем информативне службе, служећи се његовом богатом патентном документацијом.*

Да би се ови задаци могли остварити као *опште друштвени програм*, у документу се наглашава да би морале у том кључном задатку преображавања друштва узети активно учешће све друштвене и политичке снаге у земљи, у првом реду:

- *све скупштине, од савезне до општинских, требало би да прате проблематику техничког развоја као и организацију модерног тржишта;*

- *сви заводи за планирање;*

- *коморе, од савезне до регионалних, које би требало да прате и усмеравају проблематику техничког развоја (и модерну организацију тржишта) као органски и саставни део привређивања;*

- *синдикати као непосредни представници радничке класе, нарочито са задатком формирања иноваторског покрета;*

- *све друштвене организације као што су удружења инжењера и техничара, удружења проналазача и новатора, народна техника и сл.*

- *штампа, телевизија, радио и филм;*

— сви политички форуми и још посебно Савез омладине Југославије;

— тежиште лежи, међутим, на појединим привредним организацијама и њиховим удружењима.

Савезно извршно веће, на својој седници 18. фебруара 1970., разматрало је и упознало се са „Извештајем о улози и месту Југославије у савременој научно-техничкој револуцији“ и *позитивно оценило* предлоге Савезног завода за патенте садржане у извештају. Веће је у вези с тим закључило (наводим само најважније закључке):

— да комисије које се баве *пројекцијом дугорочног развоја* Југославије, укључе у своја разматрања и прогнозе и компоненту научно-техничког напретка;

— да Савезни завод за привредно планирање, у вези с тим, разради јединствену *методологију планирања техничког развоја*;

— да је неопходно и програме образовања, *од основних школа до факултета, прилагодити захтевима научно-техничке револуције*;

Веће ће предложити Већу Савеза синдиката Југославије, да и Синдикат, са своје стране *подстиче и пропагира новаторство* и да буде иницијатор измена и допуна статута радних организација у којима треба предвидети стимулансе, морална и материјална права чланова радних колектива који својим иницијативама (у виду проналаза и новаторских решења) *непосредно доприносе техничком развоју*. (све наведено цитирано је из Записника са 63. седнице СИВ-а, одржане 18. фебруара 1970.)

Закључци СИВ-а били су достављени свим републичким и покрајинским извршним већима, заједно са материјалима на које се закључци односе. Мада су закључци по своме садржају, програм који обавезује на организовану друштвену акцију — ова акција је изостала. Постоји само документ да је наш највиши извршни орган прихватио укључивање у научно-технолошку револуцију као задатак изградње Југославије и њезиног друштвеног напретка. Ниједно извршно веће република и покрајина — осим Одбора за привреду ИВ Словеније — није разматрало споменуте материјале и закључке СИВ-а. Акција је изостала.

Много боље среће није била ни акција проглашења 1975. и 1976. за „године иновације и заштите индустријске својине“. Проглашење и програм ових година донеле су најпре Скупштина Југославије, а затим и републичке и покрајинске скупштине. Акција је у неку руку захватила и коморе и појединце, али је изостала непосредна акција и њезино праћење у Југославији и појединим републикама и покрајинама. Окупила је углавном оне појединце и радне организације које није требало подстицати.

Требало је да дође до садашње тешке ситуације па да се наше друштво поново тртне, да се нађе у драматичним околно-

стима па да се схвати значај и улога заосталости у укључивању у савремене токове развоја производних снага у свету.

Закључујући овај приказ иновацијске кризе наше земље имам ипак, утисак да још није у својој суштини дошло до схватања да је ова криза заправо криза *самих производних односа*. Ако полазимо од основне тезе да је иновацијски процес саставни део самог савременог производног и репродукционог процеса, онда није тешко утврдити да је одсутност иновација и заосталост наших производних снага која је из тога настала, криза *производње*.

V Пuteви излаза из кризе

У том погледу заправо би требало да се испуни оно што је у прошлости већ било програмирано и формално утврђено. Међутим, велику препреку за укључивање у научно-технолошку револуцију представља друштвена психологија која још није сазрела до закључка да савремени иновацијски процес захтева да *удружени рад тражи проналазаче и новаторе* и да му то буде један од задатака, а не да ови ствараоци траже онога који је спреман да узме њихова достигнућа у производњу. Друга психолошка препрека за брзо остваривање реформи на том подручју, лежи у томе што се и наше законодавство оријентише на друштвено коришћење онога што су други стварали, а не оријентише наш самоуправни систем на самоуправно *заједничко иновацијско стварање*. У том погледу значајни су и закон о удруженом раду и закон о заштити проналазака, техничких решења и знакова разликовања из прошле (1981) године.

Закон о удруженом раду, наиме, нигде не подвлачи (нарочито чл. 46) да је задатак удруженог рада да подстиче и развија производна средства. Једини члан који изричито говори о иновацијама унутар ОУР, чл. 130, говори само о правима иноватора у погледу личног дохотка док се *властито* стваралаштво удруженог рада нигде не помиње као фактор производње и успешности на тржишту.

И закон из 1981. године у својој концепцији и одредбама полази од становишта да нисмо способни за властите стваралачке инвентивности. Занемарена је функција патента и његова конкурентска улога, а слаба заштита проналазака — нарочито условљавањем да се проналазак мора користити претежно на југословенском тржишту и кратким роком његовог важења — спречава да се патенти претварају у капитал.

Уколико ћемо, дакле, у садашњој пресудној ситуацији озбиљно, и то читаво друштво у целини, тражити путеве излаза, мораћемо поново размислити и реформисати наше законодавство.

То је, међутим, перспектива за дужи рок. Охрабрује што су поменуте *Основе за стратегију технолошког развоја* Комисије

савезних друштвених савета озбиљно приступиле проблемима које обухвата ова стратегија. Овде нарочиту важност има инфраструктура у свим видовима који су изнесени у овом реферату.

Исто тако, треба поздравити закључке да иновацијски процес треба схватити у његовој пуној функцији *економских законитости*.

Лично сматрам, међутим, да би требало за полазну тачку целокупне наше будуће технолошке стратегије узети утврђивање стања наше технологије или, другим речима, утврђивање органског састава друштвеног капитала Југославије, што би се постигло израдом онога што називам „технолошким билансом“ Југославије. Овај приказ дао би верну слику онога чиме располажемо и у ком правцу би требало да усмеримо наш технолошки развој.

Ако се зауставимо још и на задацима на кратки рок, требало би да се проблем иновација хитно испита и проучи у светлу наше извозне политике. Думпинг и извоз „по сваку цену“ нећемо моћи избећи уколико наше извозне капацитете у најкраћем року не прилагодимо савременим производним условима. То тражи уграђивање иновацијског процеса у важеће економске законитости, како то чини, желели ми то или не, и најразвијенији свет.

Стојан ПРЕТНАР

INNOVATION CRISIS IN YUGOSLAVIA

— Summary —

The author finds the main cause of structural economic crisis in Yugoslavia in lagging behind of productivity and dependence on foreign technology. This statement is explained by the analysis of a number of features and rules of modern scientific and technical revolution in the world, which places technical innovation, it's planing and financing in the focus of modern reproduction process. The ultimate giving up of imitative and depending innovation-strategy and integration of Yugoslav economy and each organisation of associated labour into courses of scientific and technical revolution supposes the fulfillment of organically tied tasks:

- own inventive activity
- creative application of known and free state og art by using a well organized information system
- creative application of purchased technology

In authors opinion, the innovation crisis in Yugoslavia started by the beginning of the sixties when it came to unjustified:

— absence of clear conception of integration of Yugoslavia into courses of scientific and technical revolution
— liberalism and unselectivity in purchasing foreign technology
— absence of control over economic effects of foreign technology
— and a number of further failures and unfavourable tendencies. Although there have been some attempts to start actions to improve such a situation, Yugoslav society begins to realize the importance of these problems not earlier than today, after falling in deep economic crisis. At the same time this is the first step on the way out of the innovation crisis. Then, there should follow the appropriate revision of legislature concerning industrial-property-protection and making a survey of technological potential of the country. The aim is to place the innovation process into function of economic rule of social development.

МЕЂУНАРОДНО УДРУЖЕЊЕ ЗА ЗАШТИТУ ИНДУСТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ (AIPRI) И РЕВИЗИЈА ПАРИСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ ЗА ЗАШТИТУ ИНДУСТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ

Допринос развоју, проширивању и побољшавању конвенција за заштиту индустријске својине, посебно Париске Конвенције за заштиту индустријске својине од 20. 3. 1883. године (Конвенција), представља један од основних задатака AIPRI-а записан и у Статуту овога удружења. Доследно спровођење тог задатка учинило је да AIPRI иако није међудржавна организација, у току своје дуге историје која почиње његовим оснивањем 1897. године, игра значајну улогу у свему ономе што се тиче питања ревизија Конвенције. Тај значај непрестано расте, што је последица чињенице да AIPRI шири своје чланство. Према подацима датим на заседању Извршног Комитета овог удружења одржаног у Москви априла месеца 1982. године (III/82) AIPRI броји 5627 чланова из око 60 земаља света. Међу овим земљама налазе се оне најразвијеније, са Запада и Истока, али и оне из Азије и Африке које свој економски развој заправо тек започињу. Стручњаци из Кине, који већ дуго времена као посматрачи прате рад AIPRI-а, такође најављују своје чланство. Зато се може сматрати да ово међународно удружење изражава ставове који представљају резултанту најразличитијих схватања, укључујући и ставове који су у интересу земаља у развоју. Но, то је утисак који vara, јер огромна већина чланства потиче из најразвијенијих земаља и њен утицај је пресудан у доношењу коначних одлука. Поред тога, Статут AIPRI-а, промовишући идеју фаворизовања развоја заштите индустријске својине, не ставља ову у контекст потреба земаља које заштиту пружају. Тако долази до фетишизације традиционалног концепта заштите индустријске својине који несумњиво одговара само најразвијенијим земљама света.

У таквој ситуацији, релативно невелики број чланова AIPRI-а из земаља у развоју и када сматра да заштита индустријске својине мора да крене у неком новом правцу, који

би одговарао интересима и потребама њихових земаља, објективно долазе у сукоб са дилемом пред коју их ставља задатак кога су прихватили ступајући у AIPRI.

Решавајући ову дилему, чланови AIPRI-а из земаља у развоју или се приклањају ставовима већине чланства које потиче из најразвијенијих земаља, што је најчешћи случај, или своје интервенције своде на упозорења која, када се ради о важним питањима, углавном не налазе одјека у заузимању коначних ставова овог удружења. Тако, идеје новог економског поретка онако како их схватају земље у развоју, не налазе подршку у раду AIPRI-а. Но, ова чињеница никако не би требала да декуражира чланове AIPRI-а из земаља у развоју у њиховим настојањима да дају свој допринос, јер, оно што је сигурно, AIPRI представља максимално толерантну трибину за изношење најразличитијих мишљења и погледа о проблемима заштите индустријске својине. Из те толерантности произилази и могућност да се боље схвате потребе и стремљења земаља у развоју, што дугорочно гледано мора да пружи и позитивне резултате, а у међувремену, омогућава да се и у оквирима AIPRI-а чује и глас „друге стране“. У том правцу су биле управљене и све интервенције југословенских делегата који су учествовали у раду ове међународне организације.

Ставови AIPRI-а у оквиру припремних радова за нову ревизију Конвенције, крећу се у оквирима онога што је напред изложено. Наш задатак је да у најкраћим цртама прикажемо како AIPRI конкретно гледа побољшање Конвенције, које овога пута треба да буде и у интересу земаља у развоју, као принципу кога су све учеснице у припремним радовима па и AIPRI прихватили. У извршавању овог задатка, послужили смо се Годишњацима AIPRI-а у којима су публиковане донете резолуције по појединим питањима ревизије, имајући у виду и Информацију Савезног завода за патенте из септембра месеца 1979. године о припремним радовима за дипломатску конференцију.

Садашња ревизија Конвенције инспирисана извештајем Савета Уједињених нација за трговину и развој (UNCTAD) од 25. 4. 1974. године о утицају режима индустријске својине, нарочито патентног система, на економски развој земаља у развоју. Реагујући на тај извештај Координациони Комитет Светске организације за интелектуалну својину (OMPI) формирао је *ad hoc* радну групу која се састала у Женеви од 11 — 17. I 1975. године када је утврдила и препоручила листу питања која су од значаја за нову ревизију Конвенције. У раду те групе, као посматрачи, учествовали су и представници AIPRI-а, тако да је ово удружење, као и много пута раније, одмах било укључено у рад. На Конгресу одржаном у Сан Франциску маја месеца 1975. године AIPRI је усвојио резолуцију (II/75) којом је наложено радним телима овог удружења да проуче питања која је, на основу препорука радне

групе ОМРП-а, елаборисао g. Matheli, тада генерални репортер, а сада председник овог удружења.

Радна тела АИРРП-а, као што је то и уобичајено, релативно брзо су обавила свој део посла, па је већ на Конгресу у Минхену одржаном маја месеца 1978. године по већини питања заузет став. Дискусија је настављена по веома малом броју питања, од којих се најважније односи на ревизију члана 5А Конвенције, где се очекује усвајање одговарајуће резолуције тек на предстојећем Конгресу заказаном за мај месец 1983. године у Паризу. Зато ћемо наше излагање управо почети приказивањем ставова АИРРП-а по том питању, да би после тога изложили и ставове по питањима: дефиниције патента и проналазачког сведочанства (чл. 1), Међународне заштите имена и ознаке порекла (чл. 10) и Процедуралним питањима, где је АИРРП подржао извесне измене у важећем штокхолмском тексту Конвенције. На крају ћемо набројати и остала питања ревизије, где је став АИРРП-а, да нема потребе за изменама штокхолмског текста Конвенције. При томе, као што смо то већ напред и учинили, означићемо у ком Годишњаку се налази резолуција на коју се позивамо.

1. *Одузимање патента; принудна лиценца; суспензија патента (чл. 5 А)*

На заседању Извршног Комитета АИРРП-а одржаног у Москви априла месеца 1982. године, ревизија чл. 5 А Конвенције била је главни предмет дискусије. Разматрана је последња верзија ове одредбе у тексту који је био презентиран на заседању Дипломатске конференције у Најробију октобра месеца 1981. године. Донетом резолуцијом (III/82), извршни Комитет АИРРП-а (ИК) је пре свега у начелу негативно оценио предложене измене и допуне, да би затим конкретно одбацио могућност да се, у случају неискоришћавања патента, као главна санкција изриче одузимање односно опозивање патента, као и могућност да се принудна лиценца огласи ексклузивном. Истом резолуцијом одлучено је да се суспензија патента, као евентуална алтернатива одузимању патента као главној санкцији и ексклузивној принудној лиценци, и даље сматра предлогом који заслужује озбиљна проучавања.

НАЧЕЛАН СТАВ. Резолуција је изразила убеђеност АИРРП-а да уколико неке од одредби формулисаних у Најробију буду прихваћене од националних законодавстава земаља у развоју, доводе до тога да те земље више немају један ефикасан систем заштите патената иако би и даље остале чланице Уније и као такве наставиле да уживају користи које Конвенција пружа. АИРРП сматра да је то противно предпоставци универзалности и ефикасности система патентне заштите на којој Конвенција почива и да наносе штету Конвенцији. Поред тога ИК је још једанпут потврдио став АИРРП-а да слабљење заштите индустриј-

ске својине има за последицу отежавање трансфера технологије. Но, уколико упркос томе ипак дође до увођења таквих одредби у Конвенцију AIRPI сматра, да би њихово дејство требало ограничити само на земље у развоју.

Дакле, AIRPI је остао на позицијама најразвијенијих земаља по питању схватања универзалности примене и ефикасности патентне заштите као основама Конвенције. Међутим, сама чињеница да AIRPI дозвољава могућност ограничавања примене нових одредби само на земље у развоју, представља доказ, да нема правних препрека да се Конвенција тумачи и онако како то чине земље у развоју. Став резолуције да може доћи до отежавања трансфера технологије, имплицира да сада важећи текст конвенције иде у прилог таквом трансферу. Не треба посебно дискутовати ову импликацију, јер да она стоји, наша земља би, као, преко Кнежевине Србије једна од оснивача Конвенције, требала данас, после 100 година да буде у врху оних који су на бази трансферисање технологије остварили свој индустријски и економски напредак, а сви знамо какво је стање на том плану.

ЕКСКЛУЗИВНОСТ ПРИНУДНЕ ЛИЦЕНЦЕ. ИК је поново потврдио став AIRPI-а да принудна лиценца ниуком случају не сме да буде ексклузивна чак и у односу на носиоца патента, и да предвиђање такве мере такође озбиљно утвђује трансфер технологије. Сигурно је да су разлози правичности на страни једног оваквог става, али чини нам се, да ексклузивна принудна лиценца не одговара ни економским интересима земље која би је увела. Ради се најиме о санкцији због злоупотребе ексклузивног права, па се поставља питање, да ли би таква злоупотреба престала самом чињеницом да је одређен нови носилац истог ексклузивног права. Ништа једноставније како ми видимо, него да се полазећи од ексклузивности, дакле од могућности да се отклони конкуренција, нови и ранији носилац права договоре не само на штету потрошача, него и на штету есенцијалних интереса развоја производних снага земље која је ексклузивну принудну лиценцу издала. По нашем мишљењу, неопходно би било да земље у развоју још једанпут проуче домаћај ексклузивне принудне лиценце, имајући у виду, да поред патентних права постоје и небројене друге могућности да се стимулише и обезбеди развој сопствених производних снага, почевши од дозволе иностраним лицима да се у земљи баве одређеном привредном делатношћу, до успостављања посебних режима за увоз појединих роба.

ГУБИТАК И ОПОЗИВАЊЕ ПАТЕНАТА. ИК је чврсто остао на позицији AIRPI-а да могућност националних законодавстава да предвиде губитак или опозивање патента као главну санкцију за неискоришћавање патента, значи без предходног издавања принудне лиценце, доводи до укидања свих објективних критеријума за изрицање једне такве мере, замењујући је слободном оценом. Зато је AIRPI против предвиђања једне такве могућности, сматрајући је „варварском“, како је изричито рекао

садашњи генерални репортер AIRPI-а г. Gaultier на заседању ИК у Москви. На тај начин AIRPI се заложио за одржавање постојећег стања које условљава одузимање односно опозивање патента предходним издавањем неуспеле принудне лиценце, све то по истеку прилично дугачких прописаних рокова. Ти рокови, а и компликована процедура издавања принудне лиценце и одузимања односно опозивања патента, учинили су да Конвенција нема ефикасно средство у борби против злоупотребе патентних права. Ту је опет доказ наша земља, у којој је, колико нам је познато, издата само једна принудна лиценца и то још пре рата, а до одузимања односно опозивања патента због неискоришћавања никада није ни дошло.

СУСПЕНЗИЈА ПАТЕНТА. Институт суспензије патентних права несумњиво представља интересантан предмет разматрања, али само као још једна додатна могућност у борби против злоупотребе патентних права. Међутим, AIRPI разматра овај инструмент као алтернативу предлозима земаља у развоју, сматрајући при томе да би то одговарало интересима земаља у развоју. Када се има у виду садржај овог Института, такво становиште је погрешно. Наиме, за време суспензије патентних права било ко може да искоришћава у производњи суспендовани патент или да предмете њиме заштићене увози. Онда када и ако носилац патента сам почне да искоришћава патент у производњи земље у питању, суспензија престаје, с тим да они који су суспендовани патент употребљавали у сопственој производњи ту производњу могу да наставе, док право оних који су само увозили престаје. Дакле, онај који би за време суспензије патентних права одлучио да отпочне производњу, пре свега би одмах био у ситуацији да трпи конкуренцију увезене робе. Затим, био би изложен и ризику да га конкуренција носиоца патента и потпуно уништи, јер би овај имао могућност коју корисник суспендованог патента нема, а наиме, да користећи патент у сопственој производњи једновременно успостави и апсолутну контролу тржишта, коју би сигурно користио и за сузбијање конкуренције предходног произвођача. У таквој ситуацији суспензија патентних права представља лошије решење од постојећих могућности на бази принудне лиценце и одузимања односно опозивање патента, при чему смо показали да ни та ситуација, са становишта интереса и потребе земаља у развоју није добра и да је треба мењати.

Закључујући излагање о питању ревизије чл. 5 А Конвенције, морамо констатовати да по овом питању AIRPI веома чврсто стоји на традиционалним позицијама очувања универзалности примене Конвенције и ефикасности патентне заштите формираним у кругу најразвијенијих земаља света. Са те позиције је тешко схватити концепцију новог економског поретка и место патената у његовом оквиру за коју се залажу земље у развоју. Универзалност примене Конвенције и ефикасност патентне заштите треба посматрати са веома јасног становишта

да формално иста права економски јаким и слабим доводе, када се ради о коришћењу могућности коју пружа заштита индустријске својине, до њихове фактичке неједнакости.

2. Дефиниције проналазачког сведочанства и патента. (чл.1)

Оправдана настојања социјалистичких земаља Источне Европе, да конвенција равноправно третира проналазачка сведочанства са патентима и осталим видовима заштите индустријске својине, нашла су подршку у АИРРП. Међутим, та подршка није изашла из оквира става развијених земаља Запада, а наиме, да инострани пријавилац мора имати могућност избора између заштите патентом и заштите проналазачких сведочанством при чему, како би се знало о ком избору је реч, ова два вида заштите морају бити дефинисани самом Конвенцијом.

Тако је на Конгресу у Минхену у мају месецу 1978. године донета резолуција (II/78), која је подржала, уз резерву да треба унети и нека побољшања, следећу формулацију чл. 1 (2)б) Конвенције:

„У смислу ове Конвенције, патент је основ по коме његов носилац у сагласности са националним законом, има ексклузивно право у одређеном периоду времена, било да искоришћава патентирани проналазак, било да трећа лица у томе спречи, док је проналазачко сведочанство

I) основ чији носилац има право на накнаду и друге привилегије у смислу националног законодавства земље која га је издала и који основ даје Држави право искоришћавања проналаска или право да то искоришћавање, одлуком државног органа, уступи трећим лицима, или

II) основ чији носилац има право да искоришћава проналазак и да од других лица добије накнаду за искоришћавање проналаска у висини коју одреди национални орган, али нема право да искључи друга лица од искоришћавања проналаска.“

Увођење ових дефиниција у Конвенцију несумњиво није у интересу земаља у развоју, јер им онемогућава да садржај заштићених права прилагоде потребама и циљевима свога развоја. АИРРП је овде подржао покушај развијених земаља да ревизију Конвенције искористе за учвршћење њихових и иначе веома јаким позиција, у што се наравно не уклапа прокламовани циљ, да садашња ревизија Конвенције има у виду интересе земаља у развоју. Са становишта тих интереса важећи текст конвенције не би требало мењати, јер он даје право свакој земљи да самостално одреди садржај и обим заштићених права. То је такође једна од претпоставки на којима се Конвенција оснива, претпоставка стара колико и Конвенција. Изјашњавајући се у прилог потребе да Конвенција дефинише садржај патента и проналазачког сведочанства, АИРРП је пренебрегнуо

принцип кога је сам прокламовао а наиме, да измене и допуне не смеју да буду управљене против претпоставки на којима се Конвенција оснива. Тако је сам показао, или да таквих претпоставки и нема, или, и ако их има, да нема препреке да се од њих одступи.

3. Међународна заштита имена и ознака порекла (чл. 10)

По питању ревизије Конвенције у односу на међународну заштиту имена и ознака порекла, међу развијеним земљама запада постоје различита становишта. Развијене земље Западне Европе залажу се за што потпунију заштиту ових ознака дајући им предност у односу на регистроване жигове, док развијене земље Common lawa, нарочито САД, таквом становишту се супротстављају. Логика овог конфликта лежи у различитој традицији и чињеници, да земље Западне Европе поседују имена и ознаке порекла са светском репутацијом, док су развијене земље Common lawa настојале да такву репутацију обезбеде својим регистрованим жиговима. Та ситуација је нашла свој одраз и у AIPPI-у, па је на Конгресу у Минхену усвојена резолуција (II/78) која подржава формулацију чл. 10 bis параграф 3 Конвенције предложен од стране OMPI-a, при чему је једно-времено предложена и формулација једне нове одредбе, по истом питању, која би требала да уђе у Конвенцију.

Подржана формулација OMPI-a гласи: „3. Треба забранити нарочито:

3. Ознаке, укључујући и фабричке, трговачке и услужне жигове, или наводе чија употреба у трговини може довести јавност у заблуду о пореклу, начину производње, особинама, географском пореклу, погодностима за употребу или количини робе или услуге.“. (Подвлачене су предложене допуне постојеће одредбе Конвенције).

Нова формулација додатне одредбе коју AIPPI предлаже гласи:

„1. Свака земља Уније, ангажоваће се да одбије или поништи регистрацију жига који по својој природи доводи у заблуду јавност у погледу географске ознаке порекла производа или услуга за које је регистрација затражена или одобрена.

2. Да би се оценило да ли жиг по својој природи може довести јавност у заблуду, мора се водити рачуна о свим околностима случаја, а нарочито о трајању коришћења и дистинктивном карактеру који би жиг могао да добије на основу тог коришћења.“.

Допуњена одредба чл. 10 Bis параграф 3 Конвенције отклања заблуду у погледу тумачења речи „ознака“, како се то у резолуцији изричито истиче. Практичне последице овакве допуне свакако су у интересу земаља у развоју чије се ознаке порекла, путем жигова, веома често присвајају од стране развијених земаља. Та корист произилази из чињенице да допуњена

одредба изричито проглашава забрањеним жигове који могу довести у заблуду у погледу географског порекла робе или услуге у питању. Самим тим жиг, када је реч о довођењу у заблуду јавности у погледу географског порекла, губи предност која му је давана у односу на остале ознаке робе и услуга. Практично, чини се да у том случају има мању вредност, јер је географско порекло нешто што стоји и постоји ван и пре било ког приоритета конституисаног пријавом и регистрацијом жига. Међутим, та корист у многome се умањује, ако не и потпуно отклања, наведеном новом одредбом коју је предложио AIRPI.

Став први ове одредбе, лоцира оцену постојања односно непостојања заблуде у погледу географске ознаке порекла у оквиру поступка односне регистрације или поништаја жига, тако да регистровани жиг, док и ако не буде поништен представља доказ да је са њим све у реду у односу на географске ознаке порекла. То, само по себи даје предност жигу у односу на остале ознаке порекла робе и услуга. Тумачење које овој одредби даје резолуција иде у прилог таквом закључку, јер то тумачење гласи: „Параграф 1, дозвољава Државама да не одбију регистровање жига који је идентичан са именом географског места, уколико то име, јавност земље у којој је заштита затражена, не сматра ознаком географског порекла.“.

Став други нове одредбе коју предлаже AIRPI управљен је на потврђивање стечених права оних који су путем жига већ присвојили географске ознаке имена и порекла, па тако успоставља *status quo* у корист развијених земаља где је до таквих присвајања углавном долазило на штету земаља у развоју. И ту тумачење које даје резолуција потврђује ову тезу, јер каже: „Параграф 2 има за циљ да институционализује правило тумачења, инспиришући се чланом 6 *quinquies* C 1) Конвенције, који омогућава државама да не одбију регистрацију жига који садржи географску назнаку, уколико та назнака није или није више таква да доводи јавност у заблуду у погледу порекла робе услед дистинктивног карактера који је жиг добио на основу употребе на производима и за услуге једног одређеног предузећа.“. За развијене земље овакво тумачење има у суштини само теоретски карактер, будући да им предност регистрованих жигова над географским ознакама имена и порекла практично не смета. Те земље су имале и имају организован систем и економску снагу да своје географске ознаке учине познатим јавности широм света и да их заштите на одговарајући начин, па тако нити у прошлости, а ни у будућности, нису и неће имати проблеме са којима се на том плану срећу земље у развоју.

Иако није у непосредној вези са ревизијом конвенције чији је поступак у току користимо прилику да овде нешто кажемо и о тзв. сертификирајућим жиговима. На последњем заседању ИК у Москви донета је резолуција (III/82) којом се AIRPI залаже за међународно институционализовање ових

жигова полазећи од одредбе чл. 7 bis) Конвенције који говори о колективним жиговима. Према предложеној дефиницији, сертификајући жигови су били они жигови који потврђују да производи и услуге у питању имају одређене карактеристике и квалитете. Носиоци тих жигова не би имали право да их сами користе за сопствене производе и услуге, било да их производе или само стављају у промет, али би морали да буду способни да одреде и контролишу коришћење тих жигова од стране оних који робе и услуге прописаног квалитета производе или стављају у промет. Дакле, међународни систем заштите жигова послужио би у овом случају за успостављање контроле од стране најспособнијих и најјачих на подручју производње и промета одређених производа и услуга. То су развијене и најразвијеније земље света, па би тако њихова фактичка превласт била и правно санкционирана, што сигурно не одговара интересима земаља у развоју.

4. Процедурална питања (чл. 20, чл. 27 и Пословник Дипломатске конференције)

Овом приликом нећемо расправљати о значају питања процедуре за успостављање материјалних права, него ћемо се ограничити само на кратко приказивање ставова AIRPI по том питању.

ПРОЦЕДУРА УСВАЈАЊА КОНВЕНЦИЈЕ у новом тексту од стране земаља које јој приступе, било да се врши у форми ратификације, прихватања (acceptation) или потврђивање (approbation), по препоруци ИК усвојеној резолуцијом на заседању у Москви (III/82), мора у националном законодавству земље у питању да осигура директну примену новог текста на чланице Уније која се појављује у дотичној земљи. На тај начин би се обезбедила правна сигурност за све чланице Уније.

ПРИМЕНА ЧЛАНА 27 ПАР. 3) КОНВЕНЦИЈЕ. Уколико би та одредба остала и у новом тексту Конвенције, по мишљењу AIRPI-а имала би за последицу да се усвојени нови текст примењује и на припаднике земаља које тај текст нису ратификовале. То би могло имати тешке последице када се има у виду да, по схватању AIRPI-а, нови текст члана 5 А) Конвенције представља слабљење патентне заштите. Зато је ИК на заседању у Москви, донетом резолуцијом (III/82), подржао предлог за брисање поменуће одредбе, не налазећи да у датој ситуацији може бити пронађено боље решење.

ПОСЛОВНИК ДИПЛОМАТСКЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ о ревизији Конвенције такође је био разматран од AIRPI-а, који ту није заузео децидиран став. Наиме, на Конгресу у Буенос Аиресу новембра 1980. године предложена резолуција (I/81) по том питању није подржана, будући да су гласови били подељени. Том резолуцијом било је предложено да Пословник

мора да буде усвојен једногласно од стране учесника Конференције и да се у току рада Конференције не могу сматрати усвојени предлози за ревизију уколико против њих гласа најмање 3 пуноправна учесника Конференције.

5. *Остала питања ревизије Конвенције*

Напред смо приказали ставове по којима је AIRPI прихватио да се нешто мења у важећем тексту Конвенције. Ниже ћемо само назначити ставове по којима AIRPI не прихвата било какве промене у постојећем тексту Конвенције. Питања о којима је реч, расправљена су резолуцијом донетом на Конгресу у Минхену (II/78), и односи се на следеће:

ПРЕФЕРЕНЦИЈАЛНИ ТРЕТМАН за земље у развоју у погледу продужења рока Конвенцијског приоритета и смањење такса у вези са заштитом индустријске својине нема свог основа, јер нису презентирани никакви оправдани разлози па је зато AIRPI сматрао да није опортуно било шта мењати у Конвенцији у вези са тим питањем.

ПОНИШТАЈ ЖИГА због неискоришћавања по чл 5 С (1) Конвенције може бити извршен тек после истека једног правичног рока у коме жиг није искоришћаван. AIRPI је заузео став да тај рок Конвенцијом не треба одређивати, па су се тако интереси у оквиру AIRPI-а поклопили са интересима земаља у развоју.

НЕЗАВИСНОСТ ЖИГОВА треба одржати јонако како је она дефинисана чл. 6 Конвенције. У дискусији по овом питању у оквирима AIRPI-а нису нашле одјека идеје изнете у оквиру групе 77 о томе да принцип изнет у тој одредби, у осталим одредбама Конвенције трпи значајне изузетке који иду у корист најразвијенијих земаља (нпр. заштита ноторних жигова) и да ту треба видети да ли и које измене и допуне Конвенције треба извршити у интересу земаља у развоју.

ПАТЕНТИ ЗА ПОСТУПАК ПРОИЗВОДЊЕ према чл. 5 quater Конвенције обезбеђују њиховим носиоцима заштиту и у земљама, углавном неразвијеним, где се тај патент не користи AIRPI сматра да ту одредбу Конвенције треба одржати непромењену. Према томе, AIRPI није прихватио оправдане тежње земаља у развоју да ова одредба или буде брисана или бар да се земље у развоју изричито ослободе обавезе да је примењују. AIRPI је сматрао да се ове тежње задовољавају новом редакцијом чл. 5 А Конвенције и да зато нема потребе правити изузетак који се предлаже. Како на чл. 5 А Конвенције гледа AIRPI напред смо објаснили, па нема потребе да сад то понављамо.

ИМЕ И АМБЛЕМ ОЛИМПИЈСКИХ ИГАРА, по предлогу земаља у развоју заслужује одговарајуће решење у погледу заштите и у оквирима Конвенције. AIRPI тај предлог није прихватио, јер је сматрао да то питање по својој природи

не може бити решено у оквирима Конвенције, а и кад би било решено, да би то отворило могућност да и друге не-владине организације затраже заштиту својих имена и знакова. Оваквом ставу АИРПИ тешко се може приговорити, а поред тога не видимо зашто би баш решавање поменутог питања било у интересу земаља у развоју. Претпоставка је наиме да би све чланице Уније од заштите имена и амблема Олимпијских игара требале да имају корист. О којим и каквим користима се ради било би договором утврђено, а код договарања преговорачка позиција земаља у развоју није тако јака.

Све оно што смо напред изложили нема, у оквирима које смо поставили, нити је могло да има, претензију да прикаже целокупну, веома плодну активност АИРПИ у припремама за ревизију Конвенције. Та активност је пак од великог значаја, јер, на подручју заштите индустријске својине, АИРПИ и ако невладина организација, има велики утицај на формирање јавног мњења и то не само због бројности свога чланства из најразличитијих земаља света, него још и више због њихове стручне квалификованости. Зато праћење рада ове међународне организације и учествовање у том раду, несумњиво доприноси бољем схватању проблема о којима се расправља, што је сигурно од значаја за чланове АИРПИ-а из земаља у развоју. Када се једанпут схвати проблем, пут до његовог решавања не мора да буде дугачак, па макар водио и у правцу који није трасиран од стране АИРПИ-а. Уколико на том путу наш приказ ставова АИРПИ-а по битно важним питањима ревизије Конвенције може да помогне, не можемо а да не будемо задовољни.

Братислав НОВАКОВИЋ

AIPPI AND REVISION OF THE PARIS CONVENTION ON PROTECTION OF INDUSTRIAL PROPERTY

— Summary —

Although strongly influenced by the attitudes of members who represent industrialized countries, AIPPI is most tolerant platform for discussion on matters of industrial property and, as such, it helps understanding delicate problems in this field. The author presents a survey of questions which AIPPI worked on and official views concerning proposed revision of some regulations of the Paris Convention. Summary of the results shows that principles of New World-Economic-Order couldn't have been affirmed because there is fetishizing of traditional concept of industrial-property-protection which, no doubt, suits the interests of only most developed countries.

РЕВИЗИЈА КОНВЕНЦИЈЕ ПАРИСКЕ УНИЈЕ У СВЕТАУ ОСТВАРИВАЊА НАЧЕЛА И ЦИЉЕВА НОВОГ МЕЂУНАРОДНОГ ЕКОНОМСКОГ ПОРЕТКА*

Циљ овог реферата је да се у кратким цртама укаже на економске и правне услове настанка индустријске својине и њене битне карактеристике у националним оквирима, а затим на настанак међународне заштите индустријске својине и насталу кризу Париске конвенције, предлоге за измену те Конвенције, као главног упоришта међународне заштите индустријске својине, датих од стране Светске организације за интелектуалну својину која врши администрацију Париске уније, као и погледе земаља у развоју на ревизију Париске конвенције, приказ досадашњих резултата у раду на ревизији те Конвенције и, најзад, оцену до сада постигнутих резултата, уз извесна размишљања о другим мерама за уклањање недостатака међународне заштите индустријске својине, тј. да се укратко изложи основна питања која се тичу ревизије Париске конвенције изазване потребом да се њена начела и циљеви ускладе са начелима и циљевима новог међународног економског поретка како би се потстакла дискусија о овим питањима и како би се кроз њу дошло до новог и драгоценог материјала потребног за даљи рад на разрешењу овог сложеног питања.

I Економско-правни услови настанка индустријске својине

Економски и правни настанак постојећег система заштите индустријске својине у свету условљен је развојем одговарајућих друштвено-економских односа. Почиње са средњовековним привилегијама, уствари, феудалним привилегијама, чије је давање било условљено вољом и расположењем феудалаца (на

* Приређено на основу једног већег рада групе аутора из Института за упоредно право, Београд.

челу са сувереном), као, уосталом, и сама садржина привилегије, и развија се у савремене облике индустријске својине, који носе одлике објективности и претварају заштиту технолошких иновација у индивидуално право. Будући да су идеје буржоаске револуције биле доминантне у време индустријске револуције, којој се дугује настанак нових схватања о заштити технолошких иновација, основа правног формулисања те заштите „виђена је“ у праву својине на резултатима стваралачког (креативног) рада — одакле и термин индустријска својина. Законски текстови у којима су уобичајена нова схватања и непосредно изражене идеје буржоаске револуције, почев од првог таквог закона — енглеског Act of Monopolies, на јединствен начин изражавају то гледиште о својском праву творца технолошких иновација на продукте свог креативног рада, а то својинско право даје његовом носиоцу монопол који му омогућује заузимање доминантног положаја на тржишту.

У наше доба, у ери научно-технолошке револуције која резултира у планском и системском организованом проналазачком раду, у организованом тимском раду на остваривању нових проналазака, тј. нових средстава за производњу и др. облика индустријске својине у правим фабрикама технолошких иновација у којима су запослене хиљаде инжењера и техничара, долази до дезиндивидуализације креативног рада: проналасци постају производи рада читавог тима, а права на основу тако оствареног проналаска признају се организатору и финансијеру тог рада. Сем тога, број проналазака повећава се геометријском прогресијом. Проналазачки рад је постао „посао“ од кога ће видети главну корист они који располажу средствима која могу да уложе у тај посао и који ће тај „монопол монопола“ чак и злоупотребити.

Једном речју, систем заштите индустријске својине тако, иако замишљен као објективан и правичан, чиме је и супростављен систему привилегија, врло брзо, а нарочито у време научно-технолошке револуције наших дана, претвара се у своју супротност — у систем који у суштини представља моћан инструмент за заштиту интереса оних који су освојили доминантне економске позиције.

II Карактеристике постојећег система индустријске својине у националним границама

Независно од филозофских или правно-теоријских објашњења права индустријске својине и мишљења економиста о основама тих права, примећује се основна карактеристика тих права која се огледа у монополу који се састоји у искључивом праву носиоца патента (или неког другог права индустријске својине) да га искористићава у границама његовог важења (тј. у границама државе у којој је издат и за време за које је издат) и да забрани било ком другом лицу да увози предмете

произведене применом тог проналаска у земљу у којој је патент издат, за све време његовог важења. Тај монопол увоза има много теже дејство од монопола производње, јер допушта могућност да се проналазак патентира искључиво у баражне сврхе, како би се спречили конкуренти из иностранства да освоје национално тржиште на коме патент „доминантно“ влада.

Те негативне појаве запажене су врло рано и већ почетком овог века предвиђене су у националним правима појединих земаља одбрамбене мере против злоупотреба монопола које дају права индустријске својине, на првом месту патенти (принудна лиценца, одузимање патента, скраћење рока заштите итд.).

Индустријска својина, захваљујући патентима углавном, али и жиговима, постала је у рукама њених „сопственика“ моћно средство за овладавањем националним тржиштима. Уз то, треба приметити да у ери научно-технолошке револуције важну улогу у том погледу игра и know how, под којим се подразумевају непатентирани проналасци, техничко знање и искуство производње итд., што све даје ономе ко располаже know how-ом фактички монопол на тржишту, који заједно са патентних монополом, уз помоћ жигова, омогућава чак и монополизацију читавих привредних грана.

Научно-технолошка револуција довела је и до раслојавања у оквиру самих индустријских високо развијених земаља, захваљујући управо овом монополу, што је чак и у развијеним земљама имало за последицу дискусију о ублажавању дејства монопола ове врсте.

III Карактеристике постојећег система међународне заштите индустријске својине Париска конвенција и њени принципи

Чињеница да су техничке иновације биле заштићене у националним оквирима већине развијених земаља, а да на међународном плану није постојала таква заштита, имала је за последицу отежавање промета техничких достигнућа, што је пред крај прошлог века довело до иницијативе за доношење једне међународне конвенције за заштиту индустријске својине, која се завршила повољно и 1883. године је закључена тзв. Париска конвенција за заштиту индустријске својине.

Основно начело Париске конвенције је начело асимилације, тј. начело једнаког третмана домаћих држављана и тзв. припадника Париске уније (коју сачињавају земље чланице Париске конвенције), а под припадницима се подразумевају не само држављани земаља чланица Уније, већ и правна и физичка лица која на територији Уније имају стварно и озбиљно предузеће.

Сем тога, Париска конвенција предвиђа и нека друга начела, од којих су најважнија: начело унионистичког приоритет

тета (тј. право да се у одређеном року после првог депоновања изврши подношење патентне пријаве са приоритетом у свим другим земљама Уније), начело сајамског приоритета (тј. право депоновања са приоритетом од дана излагања на некој међународној изложби), начело независности патента (по коме сваки патент у разним земљама Уније дат за исти проналазак има самосталну судбину), начело обавезе искоришћавања (уз могућност примене извесних санкција — принудна лиценца и одузимање патента), начело заштите ноторно познатих жигова итд.

Сем тога, Париска конвенција даје могућност стварања ужих и регионалних унија у циљу проширивања и продубљивања међународне заштите индустријске својине. Та могућност је искоришћена, па су основане уже уније за ближу заштиту жигова (Мадридска и Бечка), узорака и модела (Хашка), ознака порекла производа (Лисабонска) итд.

Од регионалних, нарочито вредне помена су уније образовање на америчком континенту и унија коју образују земље Заједничког тржишта, у циљу унификације патентног права. У оквиру тих унија, конвенцијска начела се даље продубљују, а њихово дејство проширује.

Основно начело — начело асимилације, али и остала начела Париске конвенције омогућила су формално једнака права свих припадника Уније у њеним границама, што је онима из развијених земаља, а нарочито из високо развијених, изузетно погодновало, омогућујући им да остваре монополизацију светског тржишта, уз велику помоћ know-how-а уз то.

На тај начин Париска конвенција је постала инструмент у рукама развијених, директно утичући на репартицију светског дохотка и на стварање све веће привредне неједнакости.

Париска унија, која данас има око 90 чланова, обухвата већим делом земље у развоју, које су, у жељи да се што пре укључе у међународну поделу рада, принуђене да плаћају данак за своје учешће у Париској унији. Али, земље у развоју имају свој став у односу на Париску конвенцију и своје примедбе на њена решења, изражавајући јасно гледиште да је Париска конвенција запала у озбиљну кризу и да мора да буде ревидирана битно, из основа.

IV Недостаци постојеће међународне заштите индустријске својине и криза Париске конвенције

Криза у коју је Конвенција запала констатована је и у Генералној скупштини Уједињених нација, која је донела и једну резолуцију (бр. 1713/XVI) од 19. децембра 1961. године, у којој је, између осталог, затражено од Генералног секретара Уједињених нација да припреми једну студију о дејству патената на привреду неразвијених земаља. Подаци из те студије, као и из сличне студије UNSTAD-а показују поражавајућу

слику, из које се види да земље у развоју располажу само са 1% светске технологије, а опет само са 0,4% тзв. међународних патената, од чега седам шестина припада странцима, углавном мултинационалним корпорацијама, и да се 90% од те технологије не искоришћава.

На основу тих и низа других података може се извући закључак да се земље у развоју и због свог зависног положаја у вези са поседовањем технологије, али и због злоупотреба које се врше са индустријском својином, налазе у врло тешком економском положају који утиче, између осталог, и на стално проширење јаза који постоји између неразвијених и развијених, чему доприносе и друге околности, као што су, на пример, поседовање тајног know-how-a, рестрикције приликом уступања технологије итд.

Све то чини да се принцип једнаког третмана — једнакости, претвори у своју супротност — у неравноправност у односима између развијених земаља и земаља у развоју, а Париска конвенција, основни међународни инструмент у овом домену, претворила се у кочницу остварења принципа новог међународног економског поретка. Напред поменутом резолуцијом OUN призната је званично ова криза, а одлуком о припремању студије о дејству патената на привреду неразвијених земаља отпочео је рад на ревизији Париске конвенције.

V Предлози Светске организације за интелектуалну својину за ревизију Париске конвенције

У тој ситуацији Светска организација за интелектуалну својину (OMPI — WIPO), која врши администрацију Париске уније, дала је своје предлоге за уклањање недостатака Париске конвенције. Ти предлози OMPI-a (увозни патент, патент за индустријски развој и патент за трансфер технологије) огледају се уствари у покушају да се неразвијеним земљама стави на располагање и накнадно заштити технологија која је већ пала у јавни домен у тим земљама и коју те земље могу користити слободно, без ограничења и без плаћања накнаде што би, ако би се усвојили предлози OMPI-a, биле дужне да плате.

Сматрајући да су ти предлози перфидни покушај да се у виду помоћи земљама у развоју створе нова упоришта развијених земаља, ови предлози су од стране земаља у развоју потпуно одбачени.

VI Погледи земља у развоју на ревизију међународне заштите индустријске својине

На основу анализе ситуација у самим земљама у развоју и улоге коју оне играју у оквиру Париске конвенције, констатије се да земље у развоју нису нашле решење које би у об-

ласти индустријске својине било прихватљиво за њих и које би могло да буде презентирано као заједнички став земаља у развоју.

Осећајући тенденцију сталног „отварања маказа“ у погледу економске развијености у свету на штету земаља у развоју, као и све тежи привредни положај тих земаља, ове последње су, у низу мера са тежњом постепеног успостављања равнотеже, предвиделе низ мера одбрамбеног карактера, почев од контроле увоза технологије, па до сузбијања рестриктивних клаузула редовно предвиђених у досадашњој пракси уговора о уступању технологије земаља у развоју.

Те идеје које су показале одређене резултате на националном плану земаља у развоју, предлажу се, пре свега, као теме за разговор о њиховом међународном регулисању.

У сваком случају, земље у развоју сматрају да је сада управо време када се може разговарати о суштинској ревизији Париске конвенције, која треба да унесе битне промене у сам систем међународних односа у вези са заштитом индустријске својине, јер се показало да постојећи начин међународне заштите индустријске својине погодује искључиво привредно и индустријски развијеним земљама и да и он са своје стране доприноси даљем проширењу јаза створеног између развијених и неразвијених. Имајући у виду рад неких међународних организација, посебно UNCTAD-а, земље у развоју подржавају иницијативу која са њихове стране потиче, између осталог, и због тога што ставови земаља у развоју у овом погледу нису још довољно јасно прецизирани, сем начелног става који се тиче потребе суштинских промена.

VII Досадашњи рад на ревизији Париске конвенције

У циљу усклађивања битних недостатака Париске конвенције, током досадашњег рада истакнута је потреба да се ревидирају следећа питања:

1. начело националног третмана,
2. начело независности патента,
3. до 5. неискоришћавање и рокови неискоришћавања патентираног проналаска, принудна лиценца и службена лиценца,
6. преференцијални третман без реципроцитета,
7. техничка помоћ,
8. остали видови заштите осим патента (проналазачка сведочанства и др.),
9. жигови, индустријски узорци и модели, ознаке порекла,
10. могућност стављања резерви,
11. укидање члана 24. Париске конвенције, тј. одбацивање колонијалне клаузуле,
12. обим заштите патента за поступак,

13. право првенства,

14. правило о једногласности приликом гласања о измени Конвенције.

Практично, због отпора који пружају развијене земље, рад на ревизији Париске конвенције сводио се досад на констатовање потребе њеног ревидирања и на указивање кључних проблема. Сама ревизија још се није осетила било у којем погледу. Октобра (1—30.) и новембра (22—27.) ове године рад на том питању поново се нашао на дневном реду Међународне конференције организоване у Паризу, од које се очекује да ово питање покрене са мртве тачке, а о чему ће бити поднет посебан реферат.

VIII Оцена досад постигнутих резултата и размишљања о другим мерама за уклањање недостатака међународне заштите индустријске својине у циљу остваривања новог међународног економског поретка

Пошто је констатована кризна ситуација у коју је запала Париска конвенција и нужност њеног битног ревидирања, извршена је оцена до сада постигнутих резултата, који су сведени засад, само на разговоре о ревизији, и закључено је да са становишта земаља у развоју два основна проблема не би смела да буду том приликом изостављена, а то су: ревизија начела асимилације, односно успостављања преференцијалног третмана, а и адекватно решење питања неискоришћавања патентираних проналазака.

Међутим, ни решењем тих основних проблема у вези са Париском конвенцијом ситуација се неће битно поправити, пре свега, због слабљења улоге патената и све јачег дејства know-how-a у међународним привредним односима, а know-how није предмет регулисања Париске конвенције (или неког другог међународног инструмента) и његово уређење, бар засад, може се вршити само делимично, путем сузбијања рестриктивне пословне праксе.

Сем тога, за успешно прибављање и имплементирање технологије у земљама у развоју потребно је да буду испуњени и неки други услови, као што су: организовање међународне службе помоћи земљама у развоју у вези са одређивањем и избором технологије, утврђивањем правичне цене и другим условима уступања технологије; организовање једног међународног информативног центра који би служио потребама обавештавања земаља у развоју у вези са прибављањем технологије и њеном применом у тим земљама; обучавање и школовање кадрова, како оних који ће примењивати технологију у земљама у развоју, тако и оних који треба да учествују у прибављању технологије и у закључивању одговарајућих уговора; оснивање тзв. банака патената у којима би била „депонована“ технологија која стоји на располагању земаља у развоју; омогу-

ћење земљама у развоју да се што пре укључе у међународну поделу рада; и, нарочито, решење инфраструктурних питања у земљама у развоју, без којих је илузорна и свака помисао технолошког развоја и укључења у међународну поделу рада.

Ревизија Париске конвенције и правичнија међународна заштита индустријске својине у свету допринеће несумњиво решењу многих проблема на путу смањења економских разлика између развијених и неразвијених и остварења новог међународног економског поретка. Међутим, сигурно је да решење само тог питања ревизије Париске конвенције није довољно само за себе да реши кризу у коју је свет запао и да оствари начела новог међународног економског поретка. То је само један од каменова темељаца будућег правичнијег решења друштвеног прогреса у свету.

Али, управо због тога што и он доприноси са своје стране одржавању постојеће неравноправности у свету, напори читаве заједнице народа треба да буду управљени, између осталог, и у правцу уклањања тог важног упоришта оних којима до фактичке једнакости није много стало.

Миодраг ЈАЊИБ

REVISION OF THE PARIS CONVENTION IN RESPECT OF REALIZATION OF PRINCIPLES AND AIMS OF THE NEW WORLD-ECONOMIC-ORDER

— Summary —

The article contains a brief history of industrial-property-protection and main characteristics of the present international system of industrial-property-protection in frames of the Paris Union. Current and growing technology-gap between developing and developed countries can be seen as a result of same fundamental principles of the Paris Convention, which have disadvantageous effects on economic development of developing countries. Necessary and urgent revision of the Paris Convention in benefit of developing countries has been balked by insufficient understanding and readiness of industrialized countries to give up their present monopolistic and superior status concerning industrial property and international legal frames for it's economic realization.

ЗАШТИТА ИНДУСТРИЈСКОГ ОБЛИКОВАЊА У ЈУГОСЛАВЕНСКОМ ПРАВУ

Индустријско обликовање већ је давно — још од привилегија каснијег средњег вијека — а поготово у данашњем бујном привредном збивању важан и неопходан економски инструмент привредне утакмице.

Индустрија и трговина свјесни су чињенице, да се потрошачи при одабирању робе из обилате понуде не опредјелују само према квалитетним својствима добара, већ и према њиховом изгледу. Та поставка се подједнако односи на производе трајније вриједности, нпр. ауто, покућство, кућански апарати и т.д. већ и на потрошну робу. При набави живежних намирница, козметике и других средстава дневног живота потрошачи преферирају робу допадљивог изгледа.

Организације удруженог рада, које су успјеле да својим индустријским обликовањем постигну продор на тржиште, теже за правном заштитом свога робног обликовања, како би спријечили несавјесне учеснике у промету, да им имитацијом отимају стечени углед и крут потрошача.

Уводно треба истакнути, да појам индустријског обликовања у најширем смислу не обухваћа само широм свијета устале категорије индустријског узорка и модела (енгл. *design*, франц. *dessin et modèle de goût*, њем. *Geschmacksmuster*), већ и размјерно слабо познати *корисни модел* (енгл. *utility model*, франц. *modèle d'utilité*, њем. *Gebrauchsmuster*).

Између категорија индустријског узорка и модела и корисног модела постоји битна разлика. Док су индустријски узорак и модел орнаменталне односно ликовне креације, које се односе на извањски изглед производа, корисни модел садржава инвентивну компоненту, која обликовањем индустријског предмета доприноси његовој кориснијој или спретнијој употреби при раду.

Корисни је модел најприје легализиран у њемачком праву индустријског власништва. Roubier¹ тумачи, да је њемачко право настојало створити интермедијерни правни инструмент између инвентивног патента и естетске креације индустријског узорка и модела, све у намјери да добар дио патентних пријава, које су се односиле на инвентивно обликовање, а не на друга техничка својства, усмјери на пријаве корисног модела и тиме одтерети патентну администрацију од помног испитивања свих поднесених патентних пријава у погледу новости.

Из њемачког права је заштита корисног модела преузета у законодавство Бразила, Италије, Јапана, Јужне Кореје, Пољске, Португала, Шпањолске, Тајвана, Уругваја, а у најновије вријеме и у право чланица ревидираног Споразума за оснивање афричког уреда за интелектуално власништво (ОАРИ), који је 8. II 1982. ступио на снагу за Централно-афричку републику, Габон, Камерун, Мауританију, Нигер, Обалу бјелокости, Сенегал и Того. Заштита корисног модела је у правилу краткотрајнија од патента, а поступак за признање таквог права брз је и једноставан, јер се корисни модел у правилу не испитује на новост. У Бразилу заштита корисног модела траје максимално 10 година, у Италији до 15, у Јапану, Јужној Кореји и Тајвану 10 година али најдуже 12 година рачунајући од поднесене пријаве, у СР Њемачкој 3 + 3, у Пољској 5 + 5, у Португалу 5, у Шпањолској 20, у Уругвају 5 + 5, а у чланицама ОАРИ-а 5 + 3 године.

Након овог краткот информативног осврта на корисни модел, који стручна литература назива „малим патентом“, ограничићемо обраду наше теме на проблеме индустријског обликовања у ужем смислу, особито с разлога, што заштита корисног модела у нашем праву није ни раније, а нити је сада присутна.

Индустријско обликовање, које сачињавају узорак и модел, састоји се од избора, састава и распореда црта, нацрта и боја у свим могућим комбинацијама, код модела и од избора и распореда плоха.

Узорак је дводимензионалан, а модел као просторно тијело тродимензионалан. Та дистинкција нема правних посљедица, обје су врсте индустријског обликовања сродне и равноправне творевине ликовног карактера.

Околност, да је индустријско обликовање производа објект примијењених умјетности, има за посљедицу, да се његова заштита може реализирати на подручју вишег појма интелектуалног власништва, које обухваћа право индустријског власништва и ауторско право.

Начелна разлика између једне и друге врсте правне заштите односи се на проблем објективне односно субјективне новости.

¹ Roubier, Le droit de la propriété industrielle, II, 5, Paris 1954.

На подручју индустријског власништва мјеродавно је начело објективне новости, које је зависно и од датума поднесене пријаве за заштиту узорка или модела. Евентуално касније креирани модел или узорак, који је прије пријављен у циљу стицања његове заштите, имати ће првенство.

У ауторском праву просуђује се новост ауторског дјела с позиције оригиналности или субјективне новости. Ако је аутор створио субјективно ново дјело, оно ужива заштиту, макар је слично ранијем дјелу, које аутору није било познато. Ријетко ће се наћи примјер очигледне сличности ауторских дјела, али начелно може свако од њих бити субјективно ново².

Треба истаћи, да је заштита на подручју права индустријског власништва искључива, она дјелује *erga omnes*, док је ауторскоправна заштита усмјерена против неовлаштене имитације дјела у било којем облику.

Посљедње реформе нашега права индустријског власништва³ и ауторског права⁴ захваћају такођер осјетљиви проблем заштите индустријског обликовања.

За заштиту индустријског узорка и модела мјеродавне су одредбе Закона о заштити изума, техничког унапређења и знакова разликовања, којим се обје врсте индустријског обликовања — узорак и модел — сврстане у знакове разликовања, Закона о ауторском праву, Закона о ауторском праву, Закона о сузбијању нелојалне утакмице и монополистичких споразума⁵, те одредбе међународних уговора с тих правних подручја, којима је Југославија приступила: Париска конвенција за заштиту индустријског власништва⁶, Бернска конвенција за заштиту књижевних и умјетничких дјела⁷ и Свјетска конвенција о ауторском праву⁸.

Због потпуности наводимо још Хашки споразум о међународној пријави индустријских узорака и модела, који у члану 18 прописује, да његове одредбе не могу спријечавати примјену ширих правила националног законодавства на индустријско обликовање, нити дирати у заштиту, која дјелима примијењених умјетности припада према међународним уговорима и споразумима. Хашки је споразум опетовано ревидиран, али њему припада релативно скучен број земаља. Југославија није том споразуму приступила.

² Усп. Јањић, Индустријска својина и ауторско право, Београд, 1973, 272.

³ Закон о заштити изума, техничких унапређења и знакова разликовања, Сл. л. СФРЈ 34/1981.

⁴ Закон о ауторском праву, Сл. л. СФРЈ 19/1978.

⁵ Закон о сузбијању нелојалне утакмице и монополистичких споразума, Сл. л. СФРЈ 24/1974.

⁶ Међународни уговори и споразуми (Прилог Сл. л. СФРЈ) бр. 5/1974.

⁷ Бернска конвенција за заштиту књижевних и умјетничких дјела, Сл. л. СФРЈ 14/1975.

⁸ Свјетска конвенција о ауторском праву од 6. 9. 1952, ратифицирана од Југославије 11. 5. 1966.

Паришка конвенција — поред њених опћих начела — укључује узорке и моделе у појам индустријског власништва (члан 1 ст. 2), уређује међународно првенство пријаве узорка или модела, које износи 6 мјесеци (члан 4-С), одређује, да заштита узорка или модела не може у ниједној земљи Уније престати услијед пропуштене примјене или због увоза идентичних производа (члан 5-В), прописује обавезну заштиту узорка и модела у свим земљама Уније (члан 5-quinquies), те уређује изложбено првенство (члан 11).

Бернска конвенција убраја дјела примијењених умјетности у заштићена ауторска дјела (члан 2 ст. 1), тиме да препушта домаћем законодавству установљење заштите дјела примијењених умјетности и индустријског обликовања, те да специјална заштита, коју таква дјела уживају у једној земљи, бива реализирана и у другој земљи. Ако такве заштите нема, бити ће таква дјела у другој земљи заштићена као умјетничка дјела. Заштита таквих дјела не може бити краћа од 25 година, рачунајући од стварања дјела (члан 7 ст. 4).

Свјетска конвенција о ауторском праву одређује, да заштита дјела примијењених умјетности у земљама чланицама не може бити краћа од 10 година.

Закон о заштити изума, техничких унапређења и знакова разликовања дефинира узорак као слику или цртеж, а модел као вањски облик индустријског или занатског производа односно његова дијела (члан 25).

Том је дефиницијом у погледу на модел искључен било какав инвентиван момент код његова стварања, а тиме је и у нас установљена оштра праница између индустријског модела и корисног модела, који је заштићен у страном праву. Па ипак, у супротности с таквом дефиницијом, члан 47 говори о „техничком рјешењу“, садржаном у заштићеном облику тијела, слике или цртежа, премда таквог техничког рјешења нема у узорку или моделу, и појмовно не може га бити.

Према одредбама члана 44. ст. 1 припадају имаоцу узорка или модела ниже наведена права:

- право употребе творевине, као и право забранити трећима њену употребу,
- право пуштати у промет производе, обликоване по узорку или моделу,
- право располагати узорком или моделом,
- право на накнаду, ако трећа особа употребљава његов узорак или модел.

Примјећујемо, да право употребе, право стављања властите креације у промет и право располагања њоме, припада ствараоцу према опћим начелима приватног права, макар закон та права не би изричито набројио.

Могућност трећему забранити експлоатацију заштићеног узорка или модела, припада ствараоцу или имаоцу права само увјетно, ако у смислу члана 46 и 47 у вези са чланом 45 своју творевину у земљи употребљава у таквом опсегу, да „већим

дијелом“ задовољава потражњу на југославенском тржишту. Тако дуго, док том увјету не удовољава, сваки трећи може слободно користити туђи заштићени узорак или модел.

Поставља се питање, какво значење имају такве одредбе, јер је очигледно, да ниједан узорак или модел не може реализирати прописани увјет.

Ако је законодавац сматрао, да треба у интересу домаће индустрије и техничког стваралаштва увјетовати искључиво право из патента домаћом производњом, која покрива претежни дио потражње, није разумљив смисао аналогне одредбе на подручју индустријског обликовања.

Код испитивања домета и значења тога прописа треба добро разликовати креацију узорка или модела као ликовне творевине од производа, обликованог према узорку или моделу, јер потрошач не купује узорак или модел, него производ, који има привлачан изглед. Управо због тога није могуће, да узорак или модел постигне такав промет, како закон налаже! Узорак или модел само је украсни акцесориј дотичног производа.

Ни закон, а ни његово образложење не објашњавају разлоге или податке, из којих би се могло наслутити намјера, која стоји иза тих прописа. — Међутим, свјесни смо, да морамо унапријед искључити и одбити сваку помисао, да је намјера законодавца била у томе, да сваком југославенском потрошачу пружи само једнолично и униформно обликовање производа, не водећи рачуна о његовим жељама и о његовом укусу.

Заштита индустријског обликовања је према одредбама закона кратког вијека. Заштита траје само пет година, рачунајући од дана поднесене пријаве Савезном заводу за патенте (члан 51 ст. 2). Тај ће рок неминовно скратити трајање управног поступка за признање заштите.

Закон дозвољава продужење заштите на даљњих пет година, али опет само уз увјет сталне и озбиљне примјене узорка или модела у опсегу претежне опскрбе тржишта.

Једина алтернатива за постизавање трајне заштите узорка који садржава слику, цртеж, ријечи или изразе и разне боје, могла би се постићи пријавом таквог узорка као жига и на тај начин осигурати временски неограничену, безувјетну и искључиву заштиту (члан 29, 31, 48, 53). Таква могућност не постоји за тродимензионални модел.

Закон о ауторском праву убраја „дјела примијењених умјетности и индустријског обликовања“ у заштићена ауторска дјела (члан 3). Према одредбама Бернске конвенције прописује члан 84, да заштита дјела примијењене умјетности траје 25 година од објаве дјела.

Из одредаба наведених закона произлази, да у нас стваралац узорка или модела ужива кумулативну заштиту према једним и према другим приказаним одредбама⁹.

⁹ Усп. Troller, Immaterialgüterrecht, I, 477, Basel 1959; Јањић о. ц. 293.

Компарација једне и друге заштите показује, да је ауторскоправна заштита индустријског обликовања једноставнија, комплетнија и трајнија а није увјетована фактичном примјеном ауторског дјела.

С тих разлога можемо претпоставити, да ће дизајнери у правилу прихватити ауторскоправну заштиту; они су и до данас знали свој узорак или модел депонирати у запечаћеном омоту код Ауторске агенције, која им је издала датирану потврду о пологу. Тиме је аутор осигурао *prima facie* доказ о времену, у којем је дјело створено.

Кумулативна заштита има свој извор у француском праву. Закон о узорцима и моделима (1909) прописује, да аутори таквих творевина имају искључиво право употребе, продаје и нудења својих дјела, али да та одредба не дира у права, која им припадају на темељу закона о ауторском праву.

Кумулативна заштита преузета је и у право других земаља, нпр. Марока, Монака, Мексика, у супранационални закон односно Уговор о узорцима и моделима Beneluxа, у заједничке одредбе о узорцима и моделима земаља ОАРИ-а, а у другим земљама пракса признаје кумулативну заштиту, особито у Аустрији, Данској, СР Њемачкој, Пољској, Шпањолској и Турској.

Талијанско право одбија кумулацију, а није њој ни склоно англо-америчко право; ипак се у земљама те правне гране показују знакови новог опредјељења. Британски Registered Design Act прописује у члану 11, да ће се регистрација узорка или модела опозвати, ако буде установљено да је дотично дјело заштићено према одредбама Copyright Act-а. Ипак је касније потоњи закон измијењен, тако да као узорак или модел употребљено дјело ужива 15-годишњу заштиту.

У Сједињеним америчким државама установљен је патентним законом посебан Design-Patent, који траје до 14 година, а заштићује својеврсни, нови и орнаментални узорак (§ 171). У новије је вријеме Court of Customs and Patent Appeal in re Yardley (184 USPQ CCPA 1974) установио, да одредбама § 171 и интенцијама члана I § 8 устава најпотпуније одговара кумулативна заштита¹⁰.

Колико Закон о заштити изума, техничких унапређења и знакова разликовања, толико и Закон о ауторском праву уређују међусобне односе организације удруженог рада и радника, који је створио узорак или модел.

Првонаведени закон обвезује ствараоца-радника, да својој организацији пријави своје дјело; организација је дужна у року од 60 дана дати изјаву, да ли ће сама у своје име узорак или модел пријавити Савезном заводу за патенте, односно хоће ли друга организација поднијети пријаву; ту одредбу можемо само тако тумачити, да се она односи на организације у саставу исте радне или сложене организације.

¹⁰ Winkel, Das Verhältnis von Markenschutz zu Musterschutz und Urheberrecht, GRUR INT 1978, 19.

Негативан одговор организације овлашћује радника, да у своје име подноси пријаву; у том случају може свака организација удруженог рада у земљи његово дјело експлоатирати, а да није потребан његов пристанак!

Ако организација у којој је узорак или модел створен или друга организација експлоатира дотично дјело, дужна је ствараоцу плаћати накнаду, „овисно о доприносу повећавању дохотка, смањењу трошкова или губитака“. Те се одредбе односе и на узорак или модел, створеног од трећег на темељу склопљеног уговора.

Спор о накнади рјешава суд (члан 152 ст. 3), док спор о накнади између организације у којој је дјело створена и радника рјешава суд удруженог рада (члан 146 ст. 3).

Закон о ауторском праву дефинира ствараочева права широкорудније (члан 20—25). Организацији удруженог рада припада искључиво право експлоатације ауторског дјела, створеног у радном односу, али само у оквиру њене редовне дјелатности; остала ауторска права задржава радник, а она се не могу ни опћим актом ни уговором ограничити (члан 21).

На ауторско дјело, створено ван редовне дјелатности организације, сва права припадају аутору (члан 23), али организација може уз плаћање накнаде дјело експлоатирати.

Те се одредбе протежу и на дјело, које је створено у радном односу с особом која обавља самосталну дјелатност (члан 20).

При крају ових излагања још неколико ријечи о заштити индустријског обликовања на подручју сузбијања нелојалне утакмице.

Генералном клаузулом Закона о сузбијању нелојалне утакмице и монополистичких споразума утврђена су као нелојалне акције у привредном промету, које су противне добрим пословним обичајима и које наносе или потенцијално могу наносити штету другим учесницима у промету, потрошачима или друштвеној заједници.

Практичну разраду генералне клаузуле и квалификацију најчешћих случајева нелојалне утакмице налазимо у члану 8. Точка 9 тога члана индицира нелојално понашање злоупотребом вањских обиљежја, законом заштићених или незаштићених за друге учеснике у промету, ако ствара или може створити забуну на штету оних учесника у промету, који су отприје употребљавали таква обиљежја.

Та се правила очигледно односе на злоупотребу узорка и модела.

Кумулативна заштита узорка и модела и одредбе, усмјерене на сузбијање нелојалне утакмице, која нису везана роковима заштите, изазива питање, како треба таква правила ускладити. Опће прихватљив и користан начин рјешавања тога проблема даје Troller¹¹. Према његовом схваћању треба дифе-

¹¹ Troller, .о ц. 507.

ренцирати заштиту естетске творевине узорка и модела према правним правилима за заштиту права индустријског власништва и ауторског права; у случају кумулативне заштите, узорак и модел су заштићени до краја рокова једних и других прописа.

Након протеча тих рокова постала је креација узорка или модела опће добро, али се она не смије употребити противно добрим обичајима. Такав чин потпада под санкције прописа против нелојалне утакмице, без обзира на вријеме у којему је подузет.

Алберт ВЕРОНА

INDUSTRIAL-DESIGN-PROTECTION IN YUGOSLAV LEGAL SYSTEM

— Summary —

After a brief explanation of the substance of industrial design and forms of it's protection in national and international frames the author puts an emphasis on article 44—§1 in connection with art. 45, 46 and 47 of Law on protection of inventions and technical improvements and distinction marks. Literal interpretation of the Law shows that the legislator failed to realize that industrial design is different from industrial-designed-product, so that conditions in art. 46 and 47 for attaining full protection according to art. 44 and 45 can not be fullfilled. So, systematic interpretation is necessary. Further, the author explains the industrial-design-protection within Copyright law and Law against unfair competition and monopolistic arrangements, as well as the principle of so called cumulative protection of industrial design from comparative and international point of veiw.

ПАТЕНТНА ЗАШТИТА ПРОИЗВОДА КОЈИ СУ ДОБИЈЕНИ У ЗАШТИЋЕНОМ ПОСТУПКУ И ЊЕНО РЕГУЛИСАЊЕ У ПАРИСКОЈ КОНВЕНЦИЈИ ЗА ЗАШТИТУ ИНДУСТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ

У већини правних система могу се патентирати поступци за производњу како хемијских материја, тако и других производа, на пример механичких. Међутим, посебно је питање да ли се патентна заштита поступака за производњу односи и на производе, тј. материје које су добијене у једном таквом поступку. Ово питање се поставља првенствено у земљама у којима је могуће заштитити само поступке за производњу материје, али и у земљама у којима је могуће заштитити и проналаске материје. Оно може бити решено на два начина. Усвајање једног или другог решења има различите последице за имаоца патента којим је заштићен поступак за производњу, што ће се видети из наредних излагања.

1. *Решење по коме се патентна заштита поступака за производњу не односи и на материје (производе) који су добијени у поступку*

По овом решењу ималац патента којим је заштићен поступак за производњу материје искључиво је овлашћен да индустријски искоришћава заштићени поступак и да забрани трећим лицима индустријско коришћење поступка. Поред тога, ималац оваквог патента може да забрани трећим лицима и индустријско коришћење производа који су добијени у поступку, али под условом да су производи добијени искоришћавањем поступка који је патентиран. Међутим, оваква заштита се врло брзо показала као недовољна. Наиме, важење територијалног принципа, као једног од основних принципа у патентном праву, условљавало је да се заштита поступка односи само на индустријско искоришћавање поступка у оним зем-

љама у којима је постојао патент којим је поступак заштићен. Другим речима, постојала је могућност да трећа лица користе исти такав поступак у оним земљама у којима тај поступак није био патентиран. На пример, једно лице патентира у Југославији поступак за производњу једињења Х. У том случају, трећа лица не могу индустријски искоришћавати наведени поступак у Југославији. Међутим, ако тај поступак није био патентиран у Аустрији, трећа лица могу тај поступак слободно искоришћавати у Аустрији, не пребајући патент који је додељен за исти поступак у Југославији. Тако добијено једињење Х може се слободно увозити у Југославију. Патент којим је заштићен поступак за производњу у Југославији није повређен увозом предмета из Аустрије, јер коришћење поступка у Аустрији није повреда југословенског патента. Отуда ни производи који су добијени у Аустрији нису добијени повредом југословенског патента. Видљиво је да су на овај начин интереси имаоца патента којим је заштићен поступак за производњу озбиљно угрожени. Он је, наиме, уложио знатна средства у истраживање и развој поступка, те та средства жели да поврати и кроз цену производа. Трећа лица, пак, нису оптерећена било каквим трошковима истраживања и развоја.¹ Из тог разлога је и њихова производња јевтинија, па могу потиснути имаоца патента са тржишта оних земаља у којима постоји патентна заштита поступка за производњу.

2. Решење по коме се патентна заштита поступака за производњу односи и на производе који су добијени у поступку

Овим решењем се имаоцу патента којим је заштићен поступак за производњу пружа знатно шира заштита него решењем које је изложено под 1. Наиме, поред већ изложених овлашћења, ималац патента може забранити, на територији за коју патент важи, и индустријско искоришћавање производа који су добијени коришћењем поступка у оним земљама у којима поступак за производњу није патентиран. На пример, у Југославији је заштићен поступак за производњу једињења Х. Тај поступак, пак, није заштићен у Аустрији. То значи да трећа лица могу искоришћавати поступак у Аустрији, јер у тој земљи поступак није заштићен патентом. Међутим, тако добијени производи се не могу увозити у Југославију у којој је поступак за производњу заштићен патентом. Другим речима, патентна заштита поступка за производњу односи се и на производе који су добијени у том поступку. Теоретско образложење за простирање патентне заштите поступка и на производе

¹ von Pechmann, Der Schutz für das unmittelbare Verfahrenserzeugnis und der mittelbare Stoffschutz, GRUR 6/1977, стр. 377.

који су добијени коришћењем поступка је у чињеници да поступак и производ који је у њему добијен сачињавају јединство. Производ је, наиме, резултат поступка и представља његову завршну етапу.

3. Карактер и обим заштите производа који су добијени коришћењем поступка

Као што смо то већ истакли, решење по коме се патентна заштита поступака за производњу односи и на производе који су добијени коришћењем поступка може се усвојити и у системима у којима се проналасци материје могу патентирати, као и у системима у којима се могу патентирати само поступци за производњу материје. Из тих разлога је потребно направити разлику између патентне заштите проналазака који се односе на материју и патентне заштите материје, која је изведена из патентне заштите поступка за њену производњу. Основне разлике између ове две врсте заштите су у следећем: а) проналасци који се односе на материју могу се патентирати под условом да су испуњени сви услови за стицање патентне заштите. То значи да ови проналасци морају бити нови, технички напредни и поседовати инвентивни карактер, као и да се могу индустријски применити. Томе насупрот, патентна заштита поступка за производњу односи се и на материје које су добијене коришћењем поступка, а које су познате. То значи да се патентна заштита поступка за производњу односи и на материје које су добијене у том поступку, а саме за себе нису проналазак; б) суштинска разлика између патентне заштите проналазака који се односе на материју и патентне заштите поступака за производњу, која се односи и на материју добијену коришћењем тог поступка, је у могућности трећих лица да ту материју сами производе. Наиме, ако је реч о патентној заштити проналазака материје, само је ималац патента овлашћен да материју производи и користи. Трећа лица могу пронаћи нове поступке за производњу исте материје, али те поступке не могу искоришћавати без одобрења имаоца патента којим је заштићен проналазак материје. Ако је, пак, реч о патентној заштити поступка за производњу, која се односи и на материју добијену у том поступку, трећа лица могу пронаћи нове поступке за производњу исте материје и такве поступке могу слободно искоришћавати. На тај начин добијену материју трећа лица могу слободно употребљавати.² На пример, патентом је заштићен поступак за производњу једињења Х. Овај патент биће поврћен само у случају да треће лице користи заштићени поступак за производњу и добије једињење Х. Поред тога, овај патент биће поврћен и у случају да трећа лица индустријски искоришћа-

² Flesche Michael, Die Ermittlung unmittelbarer Verfahrenserzeugnisse gemäss 6. Satz 2 Patentgesetz, стр. 2.

вају једињење X, али под условом да је реч о једињењу X, које је произведено коришћењем заштићеног поступка. Међутим, треће лице може пронаћи нови поступак за производњу једињења X. Тај поступак се може слободно искоришћавати, а једињење X добијено у новом поступку за производњу, може се употребљавати без повреде патента којим је заштићен први поступак за производњу једињења X. У наведеном примеру смо пошли од претпоставке да је патентиран поступак за производњу једињења X, а да је, затим, пронађен још један, нови поступак за производњу истог једињења. Међутим, могуће је да је једињење X познато и да су познати и поступци за његову производњу. У том случају свако лице може производити једињење X познатим поступцима и слободно га употребљавати. Претпоставимо сада да неко лице пронађе нови поступак за производњу познатог једињења X и да је тај нови поступак патентиран. Тада ће се патентна заштита поступка за производњу X односити и на само једињење X. То значи да трећа лица не могу употребљавати једињење X које је добијено у патентираном поступку за производњу. Међутим, трећа лица могу и даље несметано употребљавати једињење X које добијају коришћењем већ раније познатих поступака. На крају, могуће је да за производњу једињења X постоји више патентираних поступака. На пример, једињење X може се добити у патентираним поступцима A, B, C. Патентна заштита поступка A односи се само на једињење X које је добијено у поступку A, патентна заштита поступка B односи се само на једињење X које је добијено у поступку B, а патентна заштита поступка C само на једињење X које је добијено у поступку C. Претпоставимо да треће лице употребљава једињење X које је добијено у поступку A. У том случају треће лице врећа само патент A, а не и патенте B и C; ц) патентна заштита проналазака материје је самостална заштита, независна од заштите самог поступка за њену производњу. Заштита материје на основу заштите поступка за њену производњу је секундарног карактера, она је последица заштите самог поступка за производњу, те је од ње зависна;³ д) патентна заштита проналазака материје обухвата све начине на које се материја може употребљавати, дакле употребу материје у сваку сврху, без обзира на који је начин материја произведена. Патентна заштита материје на основу заштите поступка за њену производњу обухвата, такође, употребу материје у сваку сврху, али само под условом да је материја произведена коришћењем заштићеног поступка. На пример, патентом је заштићен поступак за производњу једињења X, које се употребљава за бојење. Треће лице сада пронађе да се једињење X може употребљавати као лек, али једињење X производи по већ заштићеном поступку. У том случају ће патент којим се штити примена једињења у сврху лечења бити зависан од патента којим се штити поступак за производњу једињења X. Међутим, треће

³ Flesche Michael, исто, стр. 2.

лице може открити и нови поступак за производњу једињења X. У том случају су и патент којим је заштићена примена X у сврхе лечења независни од патента којим је заштићен први поступак за производњу X.

Резимирајући претходна излагања, можемо рећи да је патентна заштита проналазака материје знатно ширира и свеобухватнија од заштите поступка за производњу која се простире и на материје добијене у једном таквом поступку. Поред тога, патентна заштита проналазака материје има за непосредни предмет материју која испуњава све услове за стицање патентне заштите. Патентна заштита поступка за производњу која се односи и на материје добијене у том поступку има, пак, за непосредни предмет само поступак за производњу, а за посредни предмет заштиту материје под условом да је произведена у заштићеном поступку. При томе, материја на коју се односи заштита поступка за њену производњу не мора представљати проналазак. Она, наиме, може бити и позната. Међутим, разумљиво је да тако добијена материја може и сама представљати проналазак. Из тог разлога патентна заштита поступка за производњу, која се односи и на материје добијене у том поступку, представља једини начин да се, преко заштите поступка за производњу, у ограниченој мери заштите и проналасци материје у оним системима у којима су ови проналасци искључени из патентне заштите.

4. Решења појединих националних законодавстава у погледу патентне заштите материје која је добијена у патентираном поступку за производњу

У великом броју земаља патентна заштита поступка за производњу се односи и на материје (производе) које су добијене у том поступку. Те земље су, на пример, СР Немачка, ДР Немачка, ранија јединствена Немачка, Аустрија, Швајцарска, Италија, Велика Британија и др. Интересантно је да се заштита поступка за производњу у САД не односи и на материје које су добијене у том поступку. Ми ћемо у наредним излагањима ближе приказати заштиту поступака за производњу и материја које су у њима добијене у неким земљама.

4.1. Патентна заштита поступака за производњу и материја које су у њима добијене у ранијој јединственој Немачкој

Први немачки Закон о патентима који је донет 1877. Дозвољава патентирање поступака за производњу материје, али не садржи одредбу по којој би биле заштићене и материје које су добијене у том поступку.⁴ Како су и проналасци

⁴ Hahn Jorg, Der Schutz von Erzeugnissen patentierter Verfahren, стр. 13.

материје били искључени из патентне заштите, немачка хемијска индустрија није уживала готово никакву заштиту од иностраних конкурената. То је водило схватању да се заштита поступка за производњу мора односити и на саме материје које се добијају у поступку. Ово схватање је усвојио и Reichsgericht у одлуци која је донета 14. 3. 1888. У спору који је претходио доношењу наведене одлуке, тужиоцу је био у Немачкој заштићен поступак за производњу боје (Methilenblau). Тужена страна је била трговачко друштво из Базела, које је наведено средство производило коришћењем заштићеног поступка у Швајцарској. У Швајцарској, пак, поступак за производњу није био патентиран. Овим средством су бојене мараме које су, затим, извожене у Немачку. Суд је стао на становиште да увоз марама у Немачкој представља повреду патента којим је у Немачкој заштићен поступак за производњу средства за бојење.

После наведене одлуке Reichsgericht-а дошло је до реформе немачког Закона о патентима. Нацрт Закона о патентима је садржао нови став у члану 4. Тај став је гласио: „Ако је додељен патент за поступак за производњу, дејство патента се простира и на производе који су добијени овим поступком. „Међутим, у марту 1891. усвојена је измена Закона о патентима, по којој се дејство патента односи и на непосредне производе који су добијени у заштићеном поступку.⁵ О појму непосредних производа биће речи на одговарајућем месту у раду.

4.2. Патентна заштита поступака за производњу и материја које су у њима добијене у Аустрији

У Закону о привилегијама који је донет 15. 8. 1852. није садржан пропис по коме се патентна заштита поступака за производњу односи и на материје које су добијене у том поступку. За таквом одредбом није постојала посебна потреба, јер су проналасци материје, по овом Закону, могли бити патентирани.⁶ Међутим, одредба по којој се патентна заштита поступка за производњу односи и на материје добијене у том поступку садржана је у Закону о патентима од 11. 1. 1897., као и Закону о патентима из 1925. Исту одредбу садржи и Закон о патентима из 1950. Напомињемо да су проналасци материја искључени из патентне заштите већ Законом о патентима који је донет 1897.

⁵ von Pechmann, Der Schutz für das unmittelbare Verfahrenserzeugnis und der mittelbare Stoffschutz, GRUR 6/1977, стр. 378.

⁶ Hahn Jorg, Der Schutz von Erzeugnissen patentierter Verfahren, стр. 18.

4.3. Патентна заштита поступака за производњу и материја које су у њима добијене у Швајцарској

Развој патентне заштите поступака, и уопште патентног права, је био у Швајцарској врло интересантан.⁷ Наиме, у периоду од 1802—1888. за доношење прописа из области патентног права били су надлежни поједини кантони. Међутим, врло мали број кантона донео је такве прописе. Јаки отпори увођењу патентне заштите долазили су управо од стране хемијске индустрије која је у то доба била још неразвијена. Увођењем патентне заштите престала би, наиме, могућност неометаног коришћења страних проналазака, а посебно немачких. Упркос тежњама хемијске индустрије, потребе развоја других привредних грана условиле су да је надлежност за доношење прописа из области патентног права прешла 1887. на Савез. Тај прелаз надлежности није, пак, био потпун. Савез је, наиме, био надлежан за доношење прописа којима се регулише заштита проналазака који се могу представити на основу модела. Другим речима, за доношење прописа којима би се регулисала заштита проналазака у области хемије остали су надлежни кантони. То значи да поступци за производњу материја нису могли бити патентирани. Одлучујући подстрек за доношење прописа којима се омогућава патентирање поступака за производњу материје дошао је од стране немачке владе у току преговора о новом царинском и трговачком уговору између Немачке и Швајцарске. Швајцарска влада се нашла пред алтернативом: или да промени Закон о патентима или да производи хемијске индустрије Швајцарске буду изложени високим царинама при увозу у Немачку. Из тог разлога је и дошло до измене Закона о патентима 1907. Од тог времена могу се патентирати и поступци за производњу материје. Заштита поступака за производњу се односи и на непосредне производе који су добијени у поступку.

5. Патентна заштита производа који су добијени даљом прерадом производа насталих коришћењем већ заштићеног поступка.

У земљама у којима се патентна заштита поступка за производњу односи и на производе који су добијени у том поступку поставља се још једно интересантно питање. То је, наиме, питање у којој се мери патентна заштита поступка за производњу односи и на производе који су добијени даљом прерадом или обрадом производа који су добијени у већ патентираном поступку. На пример, заштићен је поступак за производњу једињења Х. Заштита коју пружа поступак за производњу Х односи се, како смо то већ истакли, и на коришћење једињења Х под условом да је оно произведено по заштићеном

⁷ Gemuseus Alphons, Das Schweizerische Patentgesetz in seiner Anwendung auf chemische Erfindungen, стр. 9—17.

поступку. Међутим, може се десити да се једињење X не употребљава увек само, већ и у смеси са другим једињењима. Отуда се може поставити питање да ли је коришћење смесе која садржи једињење X повреда патента којим је заштићен поступак за производњу једињења X. Или, патентом је заштићен поступак за производњу ексера. Поставља се питање да ли је употреба ормана чије су даске закуцане овим ексерима повреда патента којим је заштићен поступак за производњу ексера. Оваква питања имају посебан значај с обзиром на чињеницу да се врло мали број производа који су добијени коришћењем заштићеног поступка употребљава као такав. Напротив, готово је редовна појава да се такви производи подвргавају даљим мерама обраде или прераде, пре него што добију облик у коме се дефинитивно употребљавају. Овакве накнадне мере обраде или прераде имају различити утицај на особине, састав и могућност употребе производа који се прерађује.

5.1. Значај простирања патентне заштите поступка за производњу и на производе који су добијени даљом прерадом производа насталих у већ заштићеном поступку

Патентна заштита поступка за производњу је утолико снажнија, уколико се простире на већи број производа који су добијени даљом прерадом производа који су добијени у том поступку. На пример, у Југославији је заштићен поступак за производњу једињења X. Ималац патента, као што је већ речено, може забранити индустријско коришћење поступка у Југославији свим трећим лицима. Поред тога, он може забранити коришћење једињења X које је произведено по заштићеном поступку. Забрана коришћења једињења X односи се и на лица која су једињење X стекла од повредиоца патента којим је заштићен поступак за производњу X. Међутим, лице које бесправно користи поступак за производњу једињења X не мора једињење X употребљавати као такво. Оно може направити смесу једињења X и неког другог једињења и такву смесу употребљавати за своје потребе или продавати. У случају да се патентна заштита поступка за производњу X не односи и на смесу у којој је X садржано, овлашћење имаоца патента којим је заштићен поступак за производњу X су знатно сужена. Он може, наиме, забранити трећем лицу да користи поступак за производњу X, као и да користи једињење X у циљу прављења смесе. Међутим, он не може забранити повредиоцу патента да смесу која садржи једињење X даље продаје. Он не може забранити ни лицима која су смесу стекла да је даље употребљавају или продају. Положај имаоца патента је још неповољнији када треће лице користи овај поступак у

некој земљи у којој поступак није патентиран.⁸ На пример, треће лице користи у Аустрији поступак за производњу који је заштићен у Југославији, добије једињење X и искористи га за прављење смесе са неким другим материјама. Таква смеша се може слободно увозити у Југославију у којој је заштићен поступак за производњу једињења X. Заштита коју ужива има-лац југословенског патента је без икакве практичне вредности. Он, наиме, не може тужити произвођача смесе, јер он ради у Аустрији у којој поступак за производњу није патентиран. Но, он не може тужити ни увозника такве смесе, ни продавца, јер смеша није више обухваћена патентном заштитом која про-истиче из заштите поступка за производњу X у Југославији. Анализирани примери показују да је за имаоца патента којим је у Југославији заштићен поступак за производњу једињења X од великог практичног значаја да се заштита овог поступка односи и на смесу која садржи X, тј. на производ који је добијен даљом обрадом производа већ заштићеног поступка. Међутим, питање да ли се патентна заштита поступка за про-изводњу односи и на производе који се добијају даљом обра-дом производа који су добијени у заштићеном поступку је врло спорно у правној теорији и пракси. Може се рећи да нема ни једног мишљења које би било опште прихваћено. То је разумљиво када се има у виду чињеница да интересима имаоца патента којим је заштићен поступак за производњу за што свеобухватнијом заштитом стоје насупрот интереси дру-штвене заједнице за ограничавањем заштите. Поред тога, врло је тешко одредити границу до које се даљим мерама обраде или прераде може деловати на један производ, а да он не изгуби везу са поступком у коме је произведен. Желећи да одреди разумне границе до којих се патентна заштита поступка за производњу односи и на производе који су добијени даљом обрадом производа добијених у заштићеном поступку, велики број законодавстава употребљава појам „непосредни производи поступка“. Другим речима, законодавци ограничавају заштиту поступка за производњу на производе који су непосредни про-изводи поступка за производњу. Међутим, сам појам непосред-них производа поступка изазвао је врло богату расправу, осо-бито у немачкој правној теорији. Настао је велики број тео-рија којима које објашњавају суштину овог појма. Ми ћемо у наредним излагањима обрадити само две које представљају екстремна решења овог проблема. То су „теорија последњег поступка“ и „теорија особина производа које су условљене поступком.“

а) Теорија последњег поступка

Теорија последњег поступка је најстарија теорија којом се жели објаснити суштина појма „непосредних производа који су добијени у патентираном поступку“. Она се заснива на

⁸ Hahn Jorg, Der Schutz von Erzeugnissen patentierter Verfahren, стр. 70.

стриктном тумачењу речи непосредан, па је заштита која се пружа производима добијеним у заштићеном поступку ограничена на производе само у оном облику у коме се добијају у заштићеном поступку. Свака наредна мера која је усмерена на даљу обраду или прераду таквог производа има за последицу да обрађени или прерађени производи нису више обухваћени патентном заштитом на основу поступака за производњу производа који се даље обрађују.

Најизразитији представници теорије последњег поступка су Tetzner и Wirth. На пример, по Tetzner-у брашно је непосредни производ поступка за млевење, али не и хлеб који је испечен од таквог брашна. Затим, непосредни производ поступка за добијање соде је сама сода, а не и боје које се из соде касније добијају.⁹ И по схватању Wirth-а производ може бити непосредни производ само оног поступка који је последњи деловао, пре него што је производ доспео на тржиште. На пример, ако се цеви за топове прво избуше, па онда полирају, цеви су непосредни производ поступка за полирање. Међутим, ако се исте цеви прво полирају па тек онда буше, оне су непосредни производ само поступка за бушење.¹⁰

Теорију последњег поступка усвојио је, у неким одлукама, и Reichsgericht. На пример, у образложењу одлуке коју је донео 24. 5. 1909. овај суд је истакао да заштита производа поступка обухвата само производе који су директно проистекли из заштићеног поступка, који су, дакле, непосредни резултат поступка за производњу. Свака даља мера обраде или прераде има за последицу да прерађени предмети нису више обухваћени заштитом на основу заштите поступка за производњу предмета који се даље прерађују.¹¹ Исто схватање је изражено и у одлуци Reichsgericht-а, која је донета 1. 6. 1936. У образложењу ове одлуке је истакнуто: „Према смислу закона не може се говорити о непосредним производима поступка, када је, према заштићеном поступку, произведен најпре полупроизвод или сировина, а за производњу финалног производа се морају накнадно применити и други поступци.“¹²

Ова теорија је оштро критикована особито од стране Schanze-а и Flesche-а. По њиховом мишљењу теорија последњег поступка је често зависна од чисте случајности. Јер, редослед поступака који се примењују за производњу финалног производа може бити сасвим произвољан. На основу таквог редоследа од случаја зависи да ли ће један производ бити непосредни производ поступка или неће. У оним ситуацијама у којима се финални производ, са свим својим карактеристичним особинама темељи на примени првог поступка, ималац патента којим је заштићен тај специфични, карактеристични

⁹ Flesche Michael, Die Ermittlung unmittelbarer Verfahrenserzeugnisse gemäss 6. Satz 2 Patentgesetz, стр. 101.

¹⁰ Flesche Michael, исто, стр. 93.

¹¹ Flesche Michael, исто, стр. 85.

¹² Flesche Michael, исто, стр. 83.

поступак за производњу финалног производа неће уживати заштиту и за финални производ. Ово зато што је по теорији последњег поступка, заштита производа поступка зависна од чињенице последњег примењеног поступка, па макар тај поступак садржавао само незнатне, небитне и некарактеристичне промене производа.¹³

б) Теорија особина производа, које су условљене поступком за производњу

По овој теорији, појам непосредног производа поступка обухвата све оне производе чије се особине које имају суштински значај за промет заснивају, искључиво или претежно, на примени поступка за производњу производа који се даље обрађује или пређује. То значи да, по овој теорији, производ који је добијен у једном поступку може бити изложен даљим мерама обраде и прераде, које могу имати такав карактер да доводе до стварања нових ствари, према схватању промета. Међутим, прерађени производ ће се сматрати као непосредни производ поступка у коме се производи производ који се обрађује само ако се особине прерађеног производа заснивају на својствима поступка за производњу производа који се даље обрађује. Ово схватање је, на пример, дошло до изражаја у одлуци Reichsgericht-а, донетој 13. 5. 1916. У спору који је претходио доношењу ове одлуке, тужилац је био ималац патента за производњу везујуће компоненте за пигментне боје. Посебан ефекат везујуће компоненте испољавао се у чињеници да су боје које су добијене применом ове компоненте показивале изванредну трајност и отпорност на временске утицаје. Било је спорно да ли се боје у којима је садржана везујућа компонента могу сматрати као непосредни производи поступка за производњу везујуће компоненте. Reichsgericht је потврдно одговорио на ово питање и истакао да посебне особине везујуће компоненте, као што су трајност и постојаност имају одлучујући утицај на вредност боје која садржи такву компоненту. Остале особине боје, њено украсно деловање, немају велики значај за вредност боје у промету, па су у другом плану.¹⁴ I Трговачки суд кантона Цирих је усвојио ову теорију у две одлуке које су донете 2. 12. 1969. и 3. 3. 1972.

Од правних писаца ову теорију је, још раније заступао ау. По његовом мишљењу, ако је у процесу производње финалног производа заштићен само поступак за производњу сировина финални производ ће се сматрати као непосредни производ поступка за производњу сировина у случају да поступак за производњу сировина непосредно утиче на особине финалног производа. У том смислу су, на пример, сијалице које садрже влакно произведено по заштићеном поступку непосредни производ поступка за производњу влакна.¹⁵

¹³ Flesche Michael, исто, стр. 93.

¹⁴ Hahn Jorg, Der Schutz von Erzeugnissen patentierter Verfahren, стр. 80.

¹⁵ Flesche Michael, исто, стр. 96.

По једној варијанти ове теорије, особине производа које су значајне за промет, нису само оне особине које промет сматра као посебно важне. То су, напротив, све оне особине које промет запажа као корисне. Производ се не може сматрати непосредним производом поступка само у случају да изгуби све особине које су корисне са становишта промета, а које су условљене применом патентираног поступка. Према томе, патент којим је заштићен поступак за производњу неће имати дејство на производе чије се особине и вредност у промету ни на који начин не могу свести на примену управо патентираног поступка.¹⁶

На крају истичемо да у правној теорији има и мишљења, по којима је појам непосредних производа поступка сувише нејасан и неодређен, па га не треба употребљавати. На пример, Reimer сматра да је немогуће поставити општу правну норму која би обухватила све случајеве или већину случајева у којима се јављају непосредни производи једног поступка. О постојању непосредних производа поступка може се, наиме, решавати само у зависности од околности конкретног случаја.¹⁷

6. Регулисање заштите производа који су добијени у поступку у Париској конвенцији за заштиту индустријске својине

Париска конвенција за заштиту индустријске својине садржи, у члану 5 quater, одредбу којом се регулише заштита производа који су добијени коришћењем заштићеног поступка. Та одредба је укључена у текст Конвенције на ревизионој конференцији која је одржана у Лисабону 1958., а гласи: „Кад се неки производ увезе у земљу Уније у којој постоји патент којим се штити поступак за производњу овог производа, према овом производу носилац патента имаће сва права која му, на основу заштићеног поступка обезбеђује законодавство земље увоза у односу на производе израђене у самој тој земљи.“

На ревизионој конференцији у Лисабону швајцарска делегација је предложила да се у текст Конвенције укључи одредба, по којој би патент, додељен за поступак производње, био повређен увозом, продајом и коришћењем производа који су произведени по заштићеном поступку. По овом предлогу требало је, дакле, створити такву заштиту производа који се добије коришћењем поступка каква је већ постојала у СР Немачкој, Швајцарској и Аустрији. Предлог је, међутим, наишао на противљење једног броја делегација, а особито делегације САД. Америчка делегација је сматрала да би усвајање таквог предлога било у супротности са њиховим законодавством о монополима. Након расправе на ревизионој конференцији,

¹⁶ Hahn Jorg, Der Schutz von Erzeugnissen patentierter Verfahren, стр. 91.

¹⁷ Flesche Michael, исто, стр. 104—105.

усвојен је већ цитирани члан 5 quater. То значи да Париска конвенција не обавезује своје чланице да пружи заштиту производа који су добијени у патентираном поступку, нити одређује обим и карактер такве заштите. Регулисање питања заштите производа који се добијају коришћењем заштићеног поступка је ствар само појединих националних законодавстава. Она, наиме, могу штитити производе који се добијају у поступку, али, исто тако, могу и да их не штите. Међутим, Конвенцијом се одређује да земље чланице Уније морају обезбедити да производи који су добијени у заштићеном поступку у једној земљи и производи који су добијени по истом таквом поступку у некој другој земљи уживају исти третман, чак и онда када су ти производи произведени у некој другој земљи у којој поступак за њихову производњу није патентиран.¹⁸ На пример, поступак за производњу једињења X је заштићен патентом у Аустрији. У том случају ће се патентна заштита поступка за производњу односити и на производе који су добијени у том поступку. То значи да Аустрија мора пружити исту заштиту и производима који су произведени у истом поступку, али на територији земаља у којима поступак за њихову производњу није патентиран. Другим речима, Аустрија мора забранити увоз тако добијених производа. Међутим, ако Аустрија не би штитила производе који се добијају коришћењем патентираног поступка у Аустрији она неће штитити ни производе који су добијени коришћењем истог поступка у некој другој земљи. Такви производи би се могли несметано увозити у Аустрију, без повреде патента којим је заштићен поступак за производњу у Аустрији.

Божин ВЛАШКОВИЋ

PATENT PROTECTION OF IMMEDIATE PRODUCTS OF PRODUCTION PROCESS AND IT'S REGULATION ACCORDING TO THE PARIS CONVENTION ON PROTECTION OF INDUSTRIAL PROPERTY

— Summary —

Patent protection of production process encloses in some countries the immediate product of the process. The concept of immediate product of the process is not uniformly defined in the theory and practice of the countries which recognize this institute. It is possible to distinct two extreme solutions: theory of the last process and theory of product — features which are determi-

¹⁸ Bodenhausen, Pariser Verbandsübereinkunft zum Schutz des gewerblichen Eigentum, стр. 71.

ned by the process. Between this extremes there is a number of transitional solutions which differ from each other regarding protection intensity of the patentee.

The Paris Convention does not mention patent protection of immediate products of the production process, and, consequently, does not determine the extent of the protection. It is the matter of national legal systems. The Convention determines only the equal treatment of products resulting from a patented process in a member-country and products resulting from the same production process in a foreign member-country even if this process is not patented in that country.

ЛІТЕРАТУРА

- Beil Walter, Hundert Jahre Patentierung von Chemie-Erfindungen, GRUR 6/1977.
- Benkard Georg, Patentgesetz, 7. Auflage.
- Bodenhausen, Pariser Verbandübereinkunft zum Schutz des gewerblichen Eigentums 1971.
- Bruchhausen, Sind Endprodukte unmittelbare Verfahrenserzeugnisse eines auf die Herstellung eines Zwischenprodukts gerichteten Verfahrens ?, GRUR 11/1979.
- Flesche Michael, Die Ermittlung unmittelbarer Verfahrenserzeugnisse gemäss 6. Satz 2 Patentgesetz.
- Geissler Bernhard, Der Umfang des Stoffschutzes für chemische Erfindungen.
- Hahn Jörg, Der Schutz von Erzeugnissen patentierter Verfahren.
- Pechmann, Der Schutz für das unmittelbare Verfahrenserzeugnis- und der mittelbare Stoffschutz, GRUR 6/1977.
- Utermann, Verwendungsanspruch neben Stoffanspruch, GRUR 8/1981.

ПРАВНА ЗАШТИТА НОВИХ БИЉНИХ СОРТИ

Доминантан облик правне заштите инвентивног стваралаштва у функцији унапређења материјалне основе друштва данас представља патент. Велики позитиван учинак патента на стимулisanje инвентивног рада и трансфера резултата таквог рада у националним и међународним оквирима, праћен је, донекле, његовим дискриминаторским учинком у погледу једне посебне врсте инвентивног рада — стварања нових биљних сорти и животињских пасмина. Ова околност је објашњива ако се сагледа у светлу историјских услова настанка патента у модерном смислу. Савремени патентни систем је тековина техничко-технолошке револуције с краја XVIII и почетка XIX века. Изразита експанзија проналазаштва у области физичких наука била је она одлучујућа појава на којој су правно утемељени појам патента и услови за патентбилност проналаска у законима САД 1790, Француске 1791, Бразила 1802, Аустрије 1812, Пруске 1813, Енглеске 1952. и тако редом. Како је развој генетике у оквиру биолошких наука уследио нешто касније (крај XIX века), проналазаштво у тој области наишло је на тешкоће у погледу правне заштите у крилу већ формираног патентног система са једновековном традицијом. Тешкоће су биле, као и данас што су, формалне и материјалне природе. С једне стране, како је патент, традиционално, инструмент правне заштите проналазака из области неживе материје, постоји проблем тумачења одредаба старијих, а још увек важећих патентних закона на начин који би требало да отвори пут заштити проналазака и из области живе материје. С друге стране, околност да се биљна сорте и животињске пасмине размножавају, тешко се уклапа у садржину постојећег патентног система, што се неповољно одражава на ефекат заштите проналазача, те и на политику стимулisanja проналазаштва у области биологије.

Уколико би се настојало да се питање правне заштите проналазака из области биологије разреши на задовољавајући начин у оквиру патентног система, то би водило увођењу низа

специјалних решења која би пореметила унутрашњу кохеренцију и стабилност система. Алтернативно решење се налази у установљењу посебне правне заштите за проналаске из области биологије. У оквиру такве посебне заштите могуће је избећи компромисе са патентом и изнаћи оптимална решења која би била примерена специфичностима предмета заштите.

Како дилема око начина правне заштите проналазака из области биологије није до данас јединствено решена ни у теорији ни у пракси, биће потребно детаљније изложити овај проблем, како са становишта патента, тако и са становишта посебног апсолутног права, које ћемо, за ову прилику, назвати *оплемењивачко право*.¹

А. ПАТЕНТ КАО СРЕДСТВО ПРАВНЕ ЗАШТИТЕ НОВИХ БИЉНИХ СОРТИ²

Иако ће излагање бити ограничено само на питање правне заштите нових биљних сорти, теоријског прегледа ради, потребно је претходно учинити следећу напомену. Наиме, не постоји ниједан озбиљан правно релевантан критеријум разликовања биљне сорте од животињске пасмине (биолошка дефиниција, поступак и сврха оплемењивања и сл.) који би узроковао разлику у погледу могућности патентне заштите између ове две категорије проналазака из области биологије. Дакле, може се рећи да сви аргументи за и против патентне заштите за нове биљне сорте важе подједнако и за нове животињске пасмине (и обратно), и то захваљујући заједничкој особини ових да припадају свету живе материје.

І ФОРМАЛНЕ ПРЕПРЕКЕ ЗА ПАТЕНТИБИЛНОСТ НОВИХ БИЉНИХ СОРТИ

Као што је познато, основни и, углавном, општеприхваћени услови патентибилности проналазака су: новост, технички карактер и привредна применљивост, одн. корисност.

¹ У стручној литератури СР Немачке прихваћен је термин »das Zuechterrecht«. Овај назив није адекватан, јер упућује на „узгајање“, што је шири појам од „оплемењивања“. При том, само резултат оплемењивачког рада може бити предмет правне заштите о којој је овде реч.

² Термин „правна заштита нових биљних сорти“ није најприкладнији за оно што он, конвенционално, означава. Реч је о праву које штити субјекта-ствараоца биљне сорте, а не саму сорту. Међутим, по аналогiji са већ конвенционалним терминима „правна заштита ауторског дела“ и „правна заштита проналаска“, нема разлога да због лексичког чистунства ризикујемо неспоразум са читаоцем који се у литератури већ сретао са термином „правна заштита нових биљних сорти“.

Формалне препреке за патентбилност нових биљних сорти састоје се у статичком приступу тумачењу неких основних појмова патентног права. Тако, да би се оценио технички карактер проналаска, потребно је одредити појам технике. Овај појам се, међутим, и данас често схвата на начин како је то чинио законодавац у време доношења првих патентних закона. На пример, Патентни уред СР Немачке, одбијајући патентну пријаву за поступак добијања једног новог соја голубова,³ између осталог из разлога што се такав поступак не може сматрати техничким, прећутно се позива на законодавчево схватање технике из 1877. године. Слично, патентне пријаве за нове бактериолошке културе (случајеви Bergy и Chakrabarty)⁴ биле су одбијене од стране Патентног уреда Сједињених Америчких Држава (РТО)⁵ из разлога што Конгрес САД 1790. год. није имао у виду да се под појмовима „производ“ и „спој делова материје“, који појмови су садржани у условима за патентбилност проналаска по прописима САД, може подразумевати и жива материја.⁶ У југословенској теорији, Јанић је мишљења да је појам технике неспојив са проналасцима из области медицине, биологије, зоологије итд., те се ови „не сматрају проналасцима у смислу проналазачког права“.⁷

Оваква схватања су неодржива. Етимолошки гледано, појам технике се односи на умеће постизања одређених циљева у најширем смислу. То подразумева свест о циљу и свест о ефикасном начину постизања тог циља. На тај начин, техника је иманентна каузалном финалитету, тј. људском сврховитом деловању уопште. Ужи појам технике се односи на ону сферу људског деловања у којој човек, путем коришћења природних закона, долази до одређеног, жељеног циља. За обим овог појма технике, који је историјски одређен, меродаван је ступањ развоја људског знања и овладавања природом. Тако, „није одлучујуће шта је законодавац године 1877. подразумевао под техником, већ на који начин се имају разумети и класификовати биолошке пвојаве и силе према данашњем ступњу науке“.⁸

С друге стране, нужност еволуционистичког схватања појма технике произлази из циљног тумачења патентног закона, одн. разумевања његове друштвене функције. Наиме, неодрживо је да се појам „техника“ схвата статички у једној области права којој је основни циљ унапређење научног истраживања ради подизања ступња развоја технике. У управном спору против

³ Реч је о случају „Црвени голуб“ (Rote Taube), (GRUR 1969/12, стр. 672).

⁴ Volker Vossius: Ein wichtiger Schritt zur Anerkennung der Patent-fähigkeit von Mikroorganismen in den USA (GRUR INT 1980/1, стр. 16).

⁵ Patent and Trademark Office.

⁶ Volker Vossius: Op. cit. стр. 20.

⁷ Миодраг Јанић: Индустријска својина и ауторско право, Београд, 1973, стр. 16. Даљи текст гласи: „Потпуно је разумљиво, дакле, што се правна заштита по том основу не даје лековима, новим врстама животиња, новим биљним сортама итд.“.

⁸ Пресуда „Црвени голуб“ (GRUR 1969/12, стр. 672).

одлуке патентних власти у случају „црвени голуб“, Савезни суд СР Немачке је заузео изванредно напредно становиште о овом питању: „У сваком случају, сазнање да, према данашњем виђењу, и биолошки поступци могу бити у узрочној вези са одређеним резултатом, те тиме срачуњљиви и савладиви, води измени ранијег описа (појма технике — прим. С. М.) у правцу да се може сматрати патентбилним једно привредно корисно, ново, напредно и инвентивно упутство за планско деловање уз коришћење савладивих природних снага за постизање једног узрочно сагледивог резултата“.⁹

У поменутих случајевима Bergu и Chakrabarty, апелациони орган у патентним стварима САД (ССРА)¹⁰ се суочио са схватањем Патентног уреда да се микробиолошке културе не могу патентирати под условима које предвиђа Patent Act, јер су живе. Правни основ за овакво схватање налази се у § 101 Патентног закона, где је предвиђено да се патент издаје само за проналаске нових и корисних производа, уређаја и спојева делова материје, или нових и корисних побољшања истих. По мишљењу Патентног уреда САД, чињеница да проналасци живе, неспојива је са наведеним условима. У овом схватању очигледно је пренебрегнут став у којем се природне науке слажу, а то је да живот представља једну материјалну појаву, тј. процес који се одвија на основу својства материје да се креће, поседује енергију и сл. Другим речима, лаичка подела на живу и неживу материју је условна, утолико што нежива материја у неком другом систему међусобних веза и односа постаје жива материја, и обратно. У том смислу, а имајући у виду и већ поменуте разлоге за нужност еволуционистичког тумачења патентних закона, апелациони орган у патентним стварима САД је одлучио да су патентни захтеви у случајевима Bergu и Chakrabarty допуштени и у складу са § 101 Патентног закона САД. Ова одлука је потврђена од стране Врховног суда САД.

II МАТЕРИЈАЛНЕ ПРЕПРЕКЕ ЗА ПАТЕНТИБИЛНОСТ НОВИХ БИЉНИХ СОРТИ

Из основног друштвеног циља патентне заштите, као и из појма технике као битног појма патентног права, произлази један, мада не увек изричито формулисан, услов патентбилности проналаска. По њему, проналазак се може патентирати једино ако представља упутство на основу којег се може, увек наново, доћи до резултата назначеног у патентној пријави. Ово је сасвим логично, јер без тога проналазак не би могао представљати допринос стању технике у свету, нити би могао бити друштвено користан. Питање поновљивости, повезано са питањем корисности код проналаска нових биљних сорти има своје спе-

⁹ Пресуда „Црвени голуб“ (GRUR 1969/12, стр. 672).

¹⁰ Court of Customs and Patent Appeals.

цифичности које су изазвале велику полемику у литератури. На овом месту потребно је разликовати патент за поступак за добијање нове биљне сорте (Verfahrenspatent) од патента за саму нову биљку сорту (Sachpatent).

1. *О патентбилности поступка за добијање нове биљне сорте*

Данас у стручним круговима постоји мишљење да се поступак за добијање нове биљне сорте не може поновити на начин који гарантује добијање увек једнаког резултата. Основни фактор несигурности у поступку оплемењавања чини недовољно познавање везе између спољних особина биљних индивидуа (фенотип) и генетских особина истих (генотип). Да одређена корелација између генотипа и фенотипа постоји извесно је, али природу и те везе наука још није сасвим открила и формулисала у виду чврстог закона. Осим тога, евентуалну препреку поновљивости поступка за добијање нове биљне сорте чини могућност да полазни узгајивачки материјал не може више да се нађе, или да не могу да се реконструишу услови у којима је први поступак изведен.¹¹ Када се овоме дода и околност да је поступак за добијање нове биљне сорте врло дуг и скуп,¹² јасно је да се нико, ко је заинтересован за резултата поступка добијања нове биљне сорте, дакле саму биљну сорту, неће определити за мукотрпан и неизвестан пут оплемењавања, који је описан у патентној пријави, већ ће се послужити способношћу биљке да се сама размножава. Тако, патент који је замишљен да представља привредну вредност, у овом случају то не би био, већ би се свео на једно безразложно заштитно право. Када је већ тако, чини се оправданим закључити да поступку за добијање нове биљне сорте нема места у традиционалном систему патентног права.¹³

Овом приликом се мора указати на изузетан случај када је патент за поступак добијања нове биљне културе оправдан и допуштен. То је случај онда, када је код производа оплемењавања немогуће постићи постојаност (стабилност) особина кроз неколико генерација, а поступак добијања такве културе је поуздан, једноставан и брз. Ова појава је честа код најједно-

¹¹ Н. Г. Hesse: Zur Patentierbarkeit von Zuechtungen (GRUR 1969/12, стр. 646).

¹² Стварање нове сорте кромпира траје 8—10 година, житарице 15—20 година, шумског дрвећа до 80 година. Трошкови поступка производње једне нове житарице износили су 1938. између 50 000 и 100 000 ДМ (Н. Г. Hesse: Op. cit. стр. 649).

¹³ Савезни суд СР Немачке је у поменутом случају „Црвени голуб“ одрекао могућност патентирања пријављеног поступка за добијање новог соја голубова из разлога непоновљивости поступка.

ставнијих биљака — бактерија. Из тог разлога је у многим патентним законима, па и у југословенском,¹⁴ допуштено патентирање проналазака из области микробиологије.

Враћајући се на питање патентбилности поступка за добијање постојаних (стабилних) биљних сорти, корисно је поменути још нека размишљања присутна у литератури. Она се односе на биљне сорте код којих је постигнута аутономна стабилност, тј. код којих се потомство репродукује генотипски и фенотипски без интервенције човека.¹⁵ Познато је да се патентом за поступак штити сам поступак, као и конкретан производ добијен применом патентираног поступка. Патент за поступак добијања нове биљне сорте би се, тако, односио и на непосредан производ, тј. прву генерацију нових биљака добијених патентираним поступком. Захваљујући способности природног размножавања тих биљака, свака нова генерација би била изван патентне заштите, јер свака нова генерација настаје природним путем, а не као резултат патентираног поступка. Пошто конкретна привредна искористивост проналаска нове биљне сорте, како је већ речено, не лежи у овладавању поступком за добијање исте (јер је непоуздан, дуг и скуп), већ у поседовању саме нове биљке (тј. њеног репродукционог материјала), то би свако заинтересовано лице, не повређујући патент, могло да набави семе или вегетативни (садни) материјал друге, треће или било које наредне генерације нове биљне сорте, и да га слободно користи за сваку сврху. Из изложеног је видљиво да је ефективни монопол титулара, који произлази из патента за поступак добијања нове биљне сорте, мали, штавише недовољан, да би титулару обезбедио сразмерну корист од његовог проналазачког рада. Овај закључак, истовремено, представља још један аргумент против патентбилности поступка за стварање нове биљне сорте.

2. О патентбилности нове биљне сорте

Када је у питању патентбилност самог производа, тј. нове биљне сорте, правна ситуација је нешто другачија. Као услов патентбилности новог производа такође се, у принципу, захтева поновљивост израде таквог производа, тј. упутство на основу којег ће стручњаци моћи реализовати проналазак назначен у патентној пријави. Будући да је примерен проналасцима из области неживе материје, овај услов је, са становишта друштвене корисности и привредне применљивости нове биљне сорте, у најмању руку, неадекватан, јер основ друштвене корисности и

¹⁴ Закон о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања (СЛ. СФРЈ 34/81), чл. 23. тач. 7.

¹⁵ То је, на пример, случај код тзв. линија које су сачињене од генеративног потомства хомозиготних индивидуа, и код клонова који су сачињени од вегетативног потомства које је генетички једнако са матичном биљком. Види Александар Туцовић: Генетика са оплемењивањем биљака, Београд 1979, стр. 258.

привредне применљивости нове биљне сорте лежи, како је речено, у способности њеног природног размножавања и, при том, очувања постојаности њених особина. Како је предмет патентне пријаве биљна сорта, а не поступак за њено добијање, постоје схватања по којима би услов поновљености, у том случају, требало ублажити, па и укинути. Једна од могућности у том смислу јесте да се као услов патентбилности нове биљне сорте узме, уместо реалне поновљивости, хипотетичка, одн. теоријска поновљивост.¹⁶ То значи да би у патентној пријави за нову биљну сорту требало да се опише поступак добијања исте, чиме би се патентном уреду представило као вероватно да се тим поступком долази до назначеног резултата, а у циљу да се елиминише сумња да ли је у питању проналазак или откриће. Ово зато што патентна права, у принципу, штите само проналаске, тј. инвентивне интелектуалне творевине које се односе на нешто, што пре тога у природи, као такво, није постојало. Поменути опис не би имао никакву другу практичну вредност, јер је извесно да се нико не би решио да понови тај поступак, када већ може да дође до оних примерака нове биљне сорте, који су резултат њеног природног размножавања. С друге стране, са становишта логике патентног система, недоумицу изазива питање како је могуће патентом штитити производ (другу, трећу или било коју наредну генерацију нове биљне сорте) који није резултат непосредне људске инвенције, већ је у природи већ постојао у виду биљке-родитеља.

Посматрано са аспекта садржине патента као монополског права на проналазак, чини се да патент не би могао да пружи довољно ефикасну заштиту ствараоцу нове биљне сорте, одн. титулару патента за нову биљну сорту. Наиме, познато је да патент овлашћује титулара да може на искључив начин да привредно искоришћава проналазак, тј. да га примењује у производњи, пушта у промет предмете израђене према проналаску и да их продаје. Међутим, „право из патента, које се односи на предмет израђен према изуму не може слиједити такав патент у пословном промету. Тко га је легално набавио од имаоца патента изравно или посредно, није више везан патентом. Стечено власништво на таквом предмету не може доћи у колизију са искључивим правом привредне употребе изума јер је право патента сада конзумирано. Стјецатељ може набављени предмет употребити сам или преко других, може га и даље продати без икаквих обавеза према имаоцу патента“.¹⁷ Тако, евентуални титулар патента за нову биљну сорту одлучује само да ли да сорту (семе или садни материјал) пусти у промет, док легални прибавилац може семе или садни материјал користити на најшири могући начин, што укључује и даље умножавање и препродају истог. Очигледно је да је ефективни монопол титулара патента

¹⁶ Hans Schade: Patentierung von Pflanzenzuechtungen, GRUR 1950, стр. 312. (наведено према Heydt: Anmerkung zum Urteil »Rote Taube«, GRUR 1969/12, стр. 675).

¹⁷ Алберт Верона: Право индустријског власништва, Запреб 1978, стр. 94.

за нову биљну сорту битно слабији од монопола који има титулар патента за проналазак из области неживе материје.

Из излагања о патентбилности поступка за стварање нове биљне сорте, као и патентбилности саме биљне сорте произлази да се патент, у његовом класичном виду, не може сматрати адекватним правним средством за заштиту проналазака из области ботанике.

Б. ОПЛЕМЕЊИВАЧКО ПРАВО КАО ОБЛИК ПРАВНЕ ЗАШТИТЕ НОВИХ БИЉНИХ СОРТИ

С обзиром на изнете специфичности проналазака на пољу ботанике, као прикладан облик њихове заштите појављује се једно ново искључиво право (оплемењивачко право). Овим правом се обезбеђује проналазачу монопол на привредно искоришћавање проналаска, али је садржина овог права, будући да је примерена специфичној природи предмета, различита од садржине права из патента. Истовремено, оплемењивачко право у објективном смислу, одређује специфичне услове заштите, рокове заштите, као и нарочите разлоге престанка заштите. У оквиру овог права, као не мање важно, поставља се и питање које ће институције и у којем поступку одобравати, пратити и укидати заштиту нових биљних сорти.

I ПРЕДМЕТ ЗАШТИТЕ

Када је реч о предмету заштите, обично се каже да је то нова биљна сорта. То, међутим, није сасвим прецизно. Предмет заштите је репродуктивни материјал нове биљне сорте. Како се биљке репродукују (размножавају) генеративним и вегетативним путем, то предмет заштите чине семе и садни материјал (струк, садница) нове биљне сорте. Заштитити се може, у принципу, репродуктивни материјал било које биљне сорте, без обзира на поступак којим је та сорта добијена (клонови, хибриди, родови, линије, популације), као и без обзира на полазни материјал.

II УСЛОВИ ЗАШТИТЕ

У условима заштите се формулише шта се, у смислу закона, подразумева под биљном сортом. То је хомогена и постојана (стабилна) биљна група. Под хомогеношћу се подразумева извесан степен једнообразности карактеристика појединачних биљних примерака, на пример у погледу времена цветања, величине плода, изгледа и сл. Постојаност (стабилност) особина означава способност биљке да се репродукује без фенотипских и генотипских девијација, и то у току више репродуктив-

них периода. Разлози биолошке природе захтевају да се у погледу хомогености, а посебно у погледу постојаности биљне сорте, поставе шири критеријуми. Постојаност се најпре постиже код вегетативног, а у мањој мери код генеративног размножавања биљака. Штавише, критеријум постојаности сорте је толико широк, да толерише и интервенцију човека код сваког генеративног размножавања репродуктивног материјала нове сорте, као што је случај код хибридних сорти.

Сорта мора бити нова, при чему се новост може одредити као апсолутна или релативна. Апсолутна новост подразумева неограничену светску новост. Конкретно, то значи да се сорта чија се новост испитује, пореди са свим сортама које су постојале или постоје, као и са онима које су описане у објављеним списима било где у свету. Релативна новост подразумева новост у ограниченом смислу (географски, временски или на други начин).

III САДРЖИНА ОПЛЕМЕЊИВАЧКОГ ПРАВА

Титулар оплеменењивачког права има искључиво овлашћење да сам производи (ради продаје) репродуктивни материјал нове биљне сорте и да га, у комерцијалне сврхе, пушта у промет. То значи да производња ради продаје и сама продаја репродуктивног материјала нове и заштићене биљне сорте од стране других лица подлеже обавези претходног тражења дозволе титулара оплеменењивачког права и испуњења других допуштених услова које он постави (лиценца). Из тога произлази значајна разлика у односу на патент, јер прибавилац који репродукциони материјал нове и заштићене биљне сорте користи за сопствене потребе, нема обавезу тражења лиценце. Тако, на пример, прибавилац зрна нове и заштићене сорте кукуруза може зрно употребити за сетву ради добијања плодова, може га самлети у брашно, може га употребити као храну за стоку или за птице. Штавише, он може плодове, брашно или храну за птице продавати, не вређајући тиме оплеменењивачко право. Дакле, за искључиво дејство оплеменењивачког права битна је намена коју прибавилац репродуктивног материјала нове и заштићене биљне сорте да том материјалу. Наиме, једино ако жели да га користи у сврху умножавања и продаје као таквог (као репродуктивног материјала), он мора добити лиценцу. У свим другим случајевима он може прибављени репродуктивни материјал слободно користити и располагати њиме.

IV РОКОВИ ЗАШТИТЕ

Биолошке специфичности предмета оплеменењивачког права налажу једно принципијелно разликовање у погледу рокова трајања заштите за поједине биљне сорте, и то с обзиром на биљну врсту којој припадају. То је, уопштено узев, разлика између

оних биљних врсти чији представници кратко живе (једногодишње и двогодишње биљке) и биљних врсти чији представници су вишегодишње биљке. Ова разлика у трајању живота биљака је релевантна за дужину рока заштите, јер је код вишегодишњих биљака потребно дуже време да узгајивач произведе репродуктивни материјал за продају.

V ПОСЕБАН НАЧИН ПРЕСТАНКА ОПЛЕМЕЊИВАЧКОГ ПРАВА

Напред је већ било речи о постојаности особина нове биљне сорте као услову њене заштите, и о тешкоћама да се та постојаност оствари и сачува. У пракси се дешава да једна нова биљна сорта у току рока заштите почне да губи своја првобитна својства, што долази као последица промене микроклиматских услова у којима се сорта негује, или због саме генетске нестабилности сорте, која се нестабилност открије тек кроз већи број генерација биљака. Околност губитка првобитних својстава сорте, због којих је сорта била заштићена, представља логичан и оправдан разлог престанка заштите сорте.

VI НАДЛЕЖНОСТ И ПОСТУПАК ЗА ОДОБРАВАЊЕ ЗАШТИТЕ ЗА НОВУ БИЉНУ СОРТУ

Одобравање заштите за нову биљну сорту врши посебан, за то предвиђен државни орган, у посебном поступку. Тај орган је, пре свега, дужан да испита да ли пријављена ботаничка култура испуњава услове да буде сматрана сортом, а затим, да ли може бити правно заштићена. У току трајања заштите, исти орган је дужан да прати квалитет заштићене сорте. Сорта чије је испитивање закључено и која испуњава услове да буде заштићена, уписује се у посебан списак (репистар) заштићених сорти, од којег момента почиње да тече рок заштите.

B. ЗАШТИТА НОВИХ БИЉНИХ СОРТИ У УПОРЕДНОМ ПРАВУ¹⁸

Из горњег излагања произлази да је, од облика правне заштите нових биљних сорти, предност на страни оплеменењивачког права, док је патентна заштита нових биљних сорти могућа, али не и адекватна, јер неке друштвене циљеве правне заштите нових биљних сорти не обезбеђује, или их обезбеђује уз мноштво тешкоћа техничке и суштинске природе.

Између националних законодавстава која пружају патентну заштиту новим биљним сортама, требало би разликовати

¹⁸ Подаци о заштити нових биљних сорти у појединим државама узети су из *Patents Throughout the World*, New York 1981.

она законодавства где је та заштита, с обзиром на услове и садржај, 'едиња са заштитом проналазака ван области биологије (СР Немачка — за неке биљне врсте, Мађарска), од оних законодавстава где се та заштита назива патентном, али није једнака заштити проналазака ван области биологије (САД, Куба, Јужна Кореја). Другим речима, у овој другој групи земаља, правна заштита нових биљних сорти се остварује путем специјалних врста патента за биљке (plant patent).¹⁹

Специјалне законе о заштити нових биљних сорти путем оплемењивачког права донеле су многе земље (СР Немачка, Белгија, Француска, Холандија, ДР Немачка, Шведска, Швајцарска, Велика Британија, Јужноафричка Република, Аргентина, Нови Зеланд, Југославија, САД — за биљке које нису обухваћене плант патентом). У СССР-у и Румунији је предвиђен ауторски сертификат као облик правне заштите стваралаца нових биљних сорти.

Г. МЕЂУНАРОДНА ПРАВНА ЗАШТИТА НОВИХ БИЉНИХ СОРТИ

І ПАРИСКА КОНВЕНЦИЈА ЗА ЗАШТИТУ ИНДУСТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ

Као што је познато, Париска конвенција не дефинише прецизно предмет свог регулисања. Додуше, у чл. 1. ст. 2. се каже да су то патенти, модели за искоришћавање, индустријски узорци и модели, фабрички или трговачки жигови, услужни жигови, трговачко име и ознаке или имена порекла, као и стварање нелојалне утакмице, али Конвенција не даје дефиницију горњих појмова, већ то препушта националним законодавствима. Када је реч о патенту, то значи да ће се патентом у смислу Конвенције сматрати свако оно право индустријске својине, које национално законодавство земље чланице Париске уније буде означило као патент. Из чињенице да одређени (додуше мали) број земаља чланица Париске уније признаје патент за нове биљне сорте, као и из чињенице да Конвенција регулише правни положај странаца на основу принципа националног третмана (чл. 2. ст. 1). следи да страни проналазачи нових биљних сорти, под условом да су држављани неке од земаља чланица Уније или су асимилирани, начелно, улазе у круг Конвенцијом заштићених лица. Наиме, они могу, без обзира да ли земља њиховог држављанства или асимилације признаје патент за нове биљне сорте, остварити патентну заштиту за свој проналазак у свакој земљи чланици Уније, која признаје такву заштиту својим држављанима. У том смислу, све одредбе Париске

¹⁹ На пример, у САД се садржина plant patenta своди на монопол вегетативног размножавања нове биљне сорте и употребу и продају тако репродукованог материјала на територији САД.

конвенције, које се односе на патент (међународно првенство патентне пријаве, независност патента, ограничење патента и остала минимална права) применљиве су и на горе изнету правну ситуацију.

Упркос универзалности ове Конвенције, као и њеној изузетној еластичности у погледу одређења предмета регулisaња, она се није позакала као погодан инструмент међународне заштите проналазача нових биљних сорти. Разлог овоме јесте у чињеници да национална законодавства, у великој већини случајева, не признају патентну заштиту за нове биљне сорте.

II КОНВЕНЦИЈА О ЕВРОПСКОМ ПАТЕНТУ (1973)

Ова Конвенција, усвајајући решења Европског споразума о унификацији неких појмова патентног права, не дозвољава државама чланицама издавање патената за биљне сорте или животињске пасмине, као ни за поступке за добијање истих. Ово се не односи на микробиолошке поступке ни на производе који су резултат таквих поступака.

III МЕЂУНАРОДНА КОНВЕНЦИЈА О ЗАШТИТИ БИЉНИХ СОРТИ

Потреба за вишим степеном унификације правног третмана иностраних проналазача нових биљних сорти у свету, подстакла је 1957. год. у Паризу прву међународну конференцију о овом питању. Већ на следећој дипломатској конференцији 1961. такође у Паризу, дошло је до закључења Међународне конвенције о заштити биљних сорти (у даљем тексту КЗБС). У међувремену, КЗБС је ревидирана два пута: 1972. и 1978.

Тежећи стварању уније што већег броја земаља које признају заштиту нових биљних сорти без обзира на наслов заштите, те тиме и превазилажењу формализма Париске конвенције, КЗБС је отворена за приступ како државама које признају посебно оплеменењивачко право, тако и онима које признају патент за нове биљне сорте. У оба случаја, међутим, потребно је да та права не буду мања од оног права које је предвиђено у чл. 5. КЗБС. Штавише, КЗБС у чл. 2. ст. 1. дозвољава паралелно постојање патента за нову биљну сорту и посебног оплеменењивачког права у једној земљи, с тим да забрањује њихову кумулацију у оквиру исте ботаничке врсте.

Конвенцијом су, на основу националног третмана, заштићени титулари односних права (физичка или правна лица) који имају боравиште или пребивалиште у некој земљи чланици КЗБС или који су држављани неке од тих земаља (чл. 3). Поред тога КЗБС дозвољава да држава чланица Уније за заштиту биљних сорти примењује национални третман предвиђен чл. 2. и 3. Париске конвенције, тј. да обезбеди национални третман и у односу на лица која су заштићена Париским конвенцијом.

У принципу, конвенцијска заштита се, у диспозитивном смислу, односи на све ботаничке врсте. Међутим, императивна конвенцијска заштита је, у погледу предмета, нешто сужена, јер се пошло од тога да државе чланице КЗБС објективно нису у стању да спроведу заштиту за нове биљне сорте свих ботаничких врста, и то из разлога сложености поступка за проверу и одобрење заштите, као и потребе постојања уско специјализованих стручних установа за тај посао. Тако, КЗБС у чл. 4. прописује обавезну заштиту бар за 5 ботаничких врста, коју заштиту свака држава мора обезбедити у тренутку приступања Конвенцији. Затим, у року од 3 године заштита се мора проширити најмање на још 5 врста у року од 6 година најмање на још 8, и у року од 8 година на укупно 24 врсте.

Не задржавајући се на основној садржини Конвенцијом предвиђеног оплемењивачког права (чл. 5), јер се она подудара са већ реченим у одељку „Оплемењивачко право као облик заштите нових биљних сорти“, указујемо само на посебно проширење тог права: „Право одгајивача се простира на украсне биљке или њихове делове који се обично не пуштају у промет у сврху умножавања, уколико буду употребљени као репродуктивни материјал за производњу украсног биља или цвећа“. *Per argumentum a contrario* може се закључити да у погледу других врста биљака оплемењивачко право нема домашај у случајевима када неко лице прибави од титулара тог права репродуктивни материјал за сопствену употребу, па га касније, променивши му намену, искористи за умножавање и продају као таквог. Тог мишљења је и Н. Јуче. У погледу украсног биља „посебно регулисање заснива се на чињеници да у овим случајевима може бити изведено вегетативно размножавање које измиче свакој могућности контроле од стране узгајивача. Слична ситуација је, додуше, на пример код промпира, али је опасност избегавања тражења дозволе мања, јер је трошак за једно привредно исплативо размножавање несразмерно већи, а, осим тога, јавноправни прописи о промету садног материјала помажу спречавање недозвољене употребе једне сорте“.²⁰

Да би једна биљна сорта била заштићена, тј. да би њен стваралац стекао оплемењивачко право, КЗБС предвиђа следеће услове: Светску новост, хомогеност, постојаност (стабилност) и ознаку сорте у смислу чл. 13. Сорта је нова, ако се у погледу значајних обележја разликује од неке друге „општепознате“ сорте. Под општепознатом сортом се подразумева сорта која се већ употребљава, сорта чији се репродуктивни материјал већ налази у привредном промету, сорта која је уписана у регистар сорти или сорта која је тачно описана у некој публикацији. Новости сорте не шкоди ако је у тренутку почетка поступка за одобрење заштите већ била у промету у некој другој земљи чланици КЗБС, али не дуже од 4 године (чл. 6).

²⁰ Hanno Juche: Das Zuechterrecht des Internationalen Uebereinkommens zum Schutz von Pflanzenzuechtungen (GRUR INT 1963/11, стр. 527).

КЗБС забрањује националним законодавствима да прописују друге или додатне услове за одобрење заштите нове сорте од набројаних.

Рок заштите се рачуна од дана одобрења заштите, и износи најмање 15 година, док „за биљке као винова лоза, воћна стабла и њихове подлоге, шумско и украсно дрвеће износи најмање 18 година“ (чл. 8).

Оплеменењивачко право може бити ограничено из разлога јавног интереса (чл. 9. ст. 1). При том, ако је ограничење уследило ради обезбеђивања интензивнијег коришћења сорте (принудна лиценца у јавном интересу) КЗБС обавезује државе чланице да предузму мере како би титулар оплеменењивачког права добио правично обештећење. Оплеменењивачко право је ништаво ако се покаже да у моменту одобравања тог права није био испуњен услов новости. КЗБС прописује и друге разлоге за престанак оплеменењивачког права. Оно престаје ако титулар није у могућности да надлежном органу достави репродуктивни материјал заштићене сорте, на основу којег би се установило да је сорта задржала морфолошке и физиолошке особина које је имала приликом одобрења заштите. С друге стране, оплеменењивачко право може престати ако титулар пропусти рокове за доставу репродуктивног материјала заштићене сорте надлежној установи ради провере хомогености и постојаности сорте, или ако пропусти рокове за уплату таксе за одржавање свог права на снази. КЗБС забрањује државама чланицама да предвиде друге или додатне разлоге за поништење или престанак оплеменењивачког права.

Рок за међународно првенство пријаве нове сорте ради одобравања оплеменењивачког права износи 12 месеци, с тим да после протека тог рока КЗБС оставља подносиоцу пријаве још један рок (Schonfrist) од 4 године да приложи надлежној установи узорке репродуктивног материјала нове сорте ради испитивања (чл. 12).

У чл. 13. је прописано да нова сорта мора носити ознаку која ће омогућити идентификацију сорте. Ознака сорте се мора користити у свим земљама чланицама КЗБС како за време трајања заштите, тако и после протека заштитног рока. Ознака сорте не сме да колидира са заштићеним жиговима којима се означава иста или слична роба других лица. Означи сорте титулар оплеменењивачког права може додати и трговачки жиг.

У чл. 14. КЗБС одређује да је оплеменењивачко право независно од националних управно-правних прописа којима се регулишу промет и контрола промета биљног репродуктивног материјала.

Даљих 27 чланова КЗБС односе се на регулисање техничких и административних питања.

КЗБС су 1961. потписале, а затим ратификовале СР Немачка, Белгија, Француска, Италија и Холандија. До 1978. овој Конвенцији су приступиле и Данска, Шведска и Велика Британија.

IV ОДНОС ИЗМЕНЕ ПАРИСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ ЗА ЗАШТИТУ ИНДУСТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ И МЕЂУНАРОДНЕ КОНВЕНЦИЈЕ ЗА ЗАШТИТУ БИЉНИХ СОРТИ

У фази преговора и израде КЗБС поставило се питање односа будуће Конвенције и Париске конвенције. Било је замисли да КЗБС представља посебан споразум у оквиру Париске уније, а у складу са чл. 15. Париске конвенције. На крају је преовладао супротно мишљење, тј. да КЗБС буде акт независан од Париске конвенције. Одлучујући догађај за решење тог питања био је пропали покушај ревизије Париске конвенције у смислу проширења њеног предмета и на друге облике правне заштите нових биљних сорти, осим патента.²¹ Поред тога, појавио се отпор према евентуалној обавези примене принципа националног третмана из чл. 2. Париске конвенције, с обзиром да, у односу на укупан број земаља чланица Париске уније, само мали број земаља пружа правну заштиту за нове биљне сорте, што би те земље довело у неоправдано неповољан положај. Међутим, с обзиром на чињеницу да је циљ КЗБС био да обухвати све земље које пружају правну заштиту новим биљним сортама, без разлике који је назив те заштите, материјалноправне одредбе КЗБС су конструисане тако, да држава чланица КЗБС, која штити нове биљне сорте патентом, те због тога има међународноправне обавезе према Париској конвенцији, може те обавезе извршавати не долазећи у сукоб са КЗБС, и обратно. Иако је, уопштено узев, КЗБС рађена према узору на Париску конвенцију, приметно је да КЗБС има далеко мање компромисан карактер од Париске конвенције. Наизглед, једини крупан компромис јесте дозвољавање заштите за нове биљне сорте како путем новог оплемењивачког права, тако и путем патента. Међутим, тај компромис је само формалног карактера, јер КЗБС строго одређује садржину тог права, за разлику од Париске конвенције која не дефинише свој предмет. Даље, у погледу свих кључних питања, као, на пример, услова заштите, ограничења, поништења и престанка заштите, као и временског распореда обезбеђења заштите за све у анексу наведене ботаничке врсте, КЗБС се децидирано изјашњава. Међутим, упркос настојању да се избегне колизија Париске конвенције и КЗБС, појавили су се неки проблеми и примедбе у оним случајевима где се поља дејства ових конвенција прожимају и секу.

1. На темељу одредбе из чл. 2. ст. 1. КЗБС, која дозвољава националним законодавствима да за нове биљне сорте одређених ботаничких врста признају патент, а за нове биљне сорте других ботаничких врста признају посебно оплемењивачко право, СР Немачка, која је до приступања КЗБС признавала патент за нове биљне сорте без обзира на ботаничку врсту, увела је горњи режим паралелне (али не кумулативне) заштите нових

²¹ Hans Schade—Klaus Pfanner: Das Internationale Uebereinkommen zum Schutz von Pflanzenzuechtungen (GRUR INT 1962/7—8, стр. 347).

биљних сорти. Тако је дошло до ситуације у којој држављани или асимилирана лица земље која признаје патент за нове биљне сорте, а која је чланица Париске уније, али не и чланица КЗБС, не могу у СР Немачкој (чланици обе уније) остваривати заштиту за своје нове биљне сорте из групе оних ботаничких врста за које СР Немачка не предвиђа патент, већ оплемењивачко право. Истовремено, држављанин или асимилирано лице СР Немачке може остварити у таквој земљи патентну заштиту за било коју нову биљну сорту. Оваква ситуација, са чисто формалноправне тачке гледишта није противна Париској конвенцији, али садржински није у складу са идејом ове Конвенције. Наиме, уместо тенденције проширења права странаца у оквиру Париске уније, долази до појаве сужења тих права. У вези с тим, постоји предлог да се на следећој ревизији КЗБС, уместо факултативног проширења националног третмана и на држављане и асимилирана лица држава чланица Париске уније, уведе обавезно признање таквог националног третмана.²²

2. Наслањајући се на одредбу чл. 4. Париске конвенције, КЗБС признаје рок међународног првенства пријаве за одобрење заштите за нову биљну сорту од 12 месеци. Национално удружење за заштиту индустријске својине СР Немачке предлаже ревизију Париске конвенције, како би се једногодишњи рок приоритета могао користити на релацији Патентна пријава — пријава за одобрење оплемењивачког права и између земаља које припадају само Париској унији, односно само КЗБС. Ревизија би се састојала у томе да Париска конвенција, аналогно признању проналазачког сведочанства, призна и оплемењивачко право; дакле не као свој предмет, већ само као основу за постојање права приоритета (чл. 4. Париске конвенције).²³

Д. ПРАВНА ЗАШТИТА НОВИХ БИЉНИХ СОРТИ У ЈУГОСЛАВИЈИ

Правна заштита нових биљних сорти у Југославији постоји у виду посебног оплемењивачког права и регулисана је Законом о признању новостворених, одобравању увођења у производњу страних и заштити сорти пољопривредног и шумског биља (СЛ СФРЈ 38/80). То, међутим, није први закон којим је југословенски законодавац покушао да реши питање правне заштите нових биљних сорти. Први пут то је било 1965. Основним законом о семену (СЛ СФРЈ 13/65). Годину дана касније донет је и Основни закон о садном материјалу (СЛ СФРЈ 40/66). С обзиром да су имали различит предмет регулисања, ова два закона су, важећи заједно и упоредо, садржавали решења првенствено у вези са производњом, прометом и контролом промета репродуктивног биљног материјала, као и признавањем ново-

²² E. von Pechmann: Anwendung der Internationalen Uebereinkunft zum Schutz von Pflanzenzuechtungen von 1961. (GRUR INT 1970/7, стр. 234).

²³ E. von Pechmann: Op. cit. стр. 234.

створеног репродуктивног материјала и његовим увођењем у производњу и промет. При том, питање правне заштите нових биљних сорти је било узпред решено. Занимљивост тог решења јесте у томе, што је законодавац направио разлику између правне заштите нових сорти семена и нових сорти садног материјала. По Основном закону о семену (чл. 20) „решење о признавању новостворене сорте семена из ст. 1. овог члана има својство признања ауторског права по Закону о ауторском праву (СЛ ФНРЈ 36/57). Ауторска права одређују се уговором између ствараоца новостворене сорте и радне организације која користи ту сорту“.

Истовремено, у Основном закону о садном материјалу се каже (чл. 12): „На основу решења о признавању новостворене сорте садног материјала из чл. 10. ст. 1. овог закона, аутор новостворене сорте стиче права сходно прописима о патентима и техничким унапређењима. Односи између аутора новостворене сорте и радне организације која користи ту сорту за производњу садног материјала, утврђују се уговором“.

У најмању руку је чудно што законодавац ово питање није јединствено решио, јер разлика између семена и садног материјала биолошки и комерцијално не може бити релевантна за разлику у облицима њихове правне заштите. Да ли је и колико је ауторскоправна заштита за нове биљне сорте уопште могућа и оправдана, јесте тема која, због ширине питања која отвара, заслужује посебну расправу.

Основни закон о семену и Основни закон о садном материјалу са пратећим прописима престали су да важе ступањем на снагу Уставног закона за спровођење уставних амандмана (чл. 16. СЛ СФРЈ 29/71). Од тада, па до ступања на снагу данашњег Закона о признању новостворених, одобравању увођења у производњу страних и заштити сорти пољопривредног и шумског биља (у даљем тексту Закон), постојала је правна празнина у погледу заштите нових биљних сорти. Овај Закон уводи први пут једно посебно апсолутно право, слично већ познатим правима из области „интелектуалне својине“, али прилагођено специфичностима предмета заштите. Закон је у погледу поступка за признање новостворене сорте углавном задржао основна обележја ранијих закона, с тим да је неке појмове појаснио. Услов новости је дефинисан као биолошко разликовање нове сорте од друге општепознате сорте. Под општепознатом сортом подразумева се већ призната новостворена сорта, одн. страна сорта за коју је одобрена производња у СФРЈ и сорта која је описана у стручној публикацији (чл. 3). Наш Закон је, дакле, усвојио критеријум релативне новости, за разлику од решења у КЗБС.

Поступак испитивања нове сорте се одвија у огледном пољу и лабораторији, путем поређења са тзв. стандардном сортом, тј. најбољом признатом сортом из одговарајуће ботаничке врсте на одговарајућем рејону. Да би била призната, нова сорта мора у погледу својих квалитета да надмаши стандардну

сорту (чл. 25). Ова одредба такође представља битно различито решење у односу на КЗБС која не допушта оцену вредности сорте као услов за признање заштите.

На предлог стручне комисије (сортне комисије) која је вршила испитивање нове сорте, надлежни савезни орган (Савезни комитет за пољопривреду и шумарство) доноси решење о признању нове сорте и уписује ту сорту у регистар новостворених сорти. За време док је сорта уписана у регистар, репродуктивни материјал те сорте се може стављати у промет као сортни.

У погледу односа акта признања нове сорте и акта признања заштите њеном ствараоцу, Закон доноси новине. Признањем новостворене сорте не стиче се аутоматски и заштита, већ је потребно да надлежни савезни орган, на захтев, посебно оцени да ли је оправдано да се новоствореној и признатој сорти пружи заштита по основу оплемењивачког права. „Сматра се да постоји оправданост за заштиту сорте, ако је могуће неоспорно извршити идентификацију сорте чија се заштита тражи“ (чл. 42). Ако се пође од тога да се могућност идентификације подразумева као услов за признавање нове сорте, одн. за постојање уписа нове сорте у регистру признатих сорти, онда се посебна оцена оправданости за заштиту нове сорте, путем истог критеријума, чини сувишном.

Субјект заштите у смислу чл. 46. у којем се даје садржина оплемењивачког права, није лице које је створило нову сорту, већ је то увек ООУР у којем је сорта створена. Закон, заправо, у чл. 7. уводи чудну терминологију. Ствараоцем сорте назива ООУР у којем је сорта створена, а лице које је створило сорту назива оплемењивачем. Оплемењивачу је Закон у чл. 8. резервисао морална права, као и право на материјалну накнаду у складу са прописима који се односе на самоуправно уређивање коришћења проналазака створених у удруженом раду (Закон о патентима и техничким унапређењима чл. 35—43).²⁴ Тако, Закон и у погледу субјекта заштите предвиђа решење другачије од КЗБС. Сходно реченом, терминологија коришћена у овом спису показује се као неприкладна за југословенске прилике. Наиме, оно што је у овом раду означавамо као оплемењивачко право, по југословенском Закону није право које има оплемењивач, већ је то право које има правно лице у којем је оплемењивач створио сорту (стваралац сорте). Законодавац заслужује критику због избора термина „стваралац сорте“ за правно лице, јер тај термин, према уобичајеном значењу, упућује на физичко лице. Остајући при уверењу да је термин „оплемењивачко право“ добар за оно што означава, у циљу

²⁴ Мисли се на, сада већ бивши, Закон о патентима и техничким унапређењима (СЛ. ФНРЈ 44/60). Формално усклађивање са новим Законом о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања (СЛ. СФРЈ 34/81) тек следи.

избегавања забуне кад је реч о домаћем законодавству, уместо тог термина, користиће се термин „заштитно право ствараоца сорте“.

Садржина заштитног права ствараоца сорте (тј. ООУР-а) изложена је у чл. 46. Закона и углавном се подудара са садржином оплемењивачког права из КЗБС. У погледу украсног биља „носилац заштите стиче, осим права из овог закона, право искључиве производње тог украсног биља и за нерепродуктивне сврхе“ (чл. 48). Наиме, то право се протеже на искључиву производњу украсног биља, без обзира на његову будућу намену. Заштитно право ствараоца сорте је преносиво у целини (цесија права) или делимично (лиценце).

Рокови заштите износе 18 година за винову лозу и воћарско, украсно и шумско биље, а 15 година за остало биље, рачунајући од дана уписа нове сорте у регистар заштићених сорти (чл. 49. ст. 2). Поред протеча рокова заштите, заштита престаје и ако се титулар заштитног права одрекне свог права или ако не може да обезбеди узроке заштићеног репродуктивног материјала ради контроле хомогености, стабилности и идентитета сорте, коју контролу врше надлежни савезни орган. Такође, заштита престаје на основу судске пресуде и ако титулар заштитног права престане да постоји, а нема правних следбеника.

У погледу ограничења вршења заштитног права ствараоца сорте, Закон уводи неку врсту принудне лиценце, тј. могућност да надлежни савезни орган на захтев заинтересованог правног лица, у случају да носилац заштите сам или преко другог правног лица недовољно у земљи користи заштићену сорту, пренесе право коришћења дотичне сорте на лице које то тражи (корисник дозволе), (чл. 52). Критеријуми по којима се цени да ли се сорта недовољно користи у земљи аналогни су критеријумима по којима се у патентном праву цени недовољност искоришћавања проналаска у земљи. Такође постоји нека врста лиценце у јавном интересу, када надлежни савезни орган преноси право коришћења заштићене сорте са титулара заштитног права на друго правно лице, ако то диктирају интереси здравства, народне одбране или заштите човекове околине (чл. 54). У оба случаја ограничења вршења заштитног права, титулару припада накнада. У чл. 57. Закон забрањује корисницима дозволе да извозе репродуктивни материјал заштићене сорте без сагласности титулара заштитног права.

Б. ЗАКЉУЧАК

Правна заштита нових биљних сорти је значајан инструмент стимулisaња научно-истраживачког и практичног рада на плану оплемењивања биљака. Оплемењивачки рад је вид проналазачке активности, али на плану обраде живе материје. Ова чињеница, са свим својим импликацијама, одлучујућа је за облик правне заштите који ће се дати овом предмету. Анализа

је показала да се класичан патент не може сматрати адекватним обликом заштите нових биљних сорти, већ да се у истој функцији, као делотворније појављује једно ново, посебно право (оплемењивачко право), у чије институте су уграђене све специфичности предмета заштите. Ово право је своју потврду у интернационалним размерама стекло у форми Међународне конвенције о заштити биљних сорти. Интензивније укључивање држава у систем међународне заштите нових биљних сорти, мада постављено као циљ Конвенције, не може се очекивати у ближој перспективи, јер Конвенција, будући да је закључена од неколицине високо развијених земаља, поставља, у оквиру тзв. минималних права, релативно високе правне и техничке стандарде. На националном плану, по аналогiji са доприносом патента развоју технике, оплемењивачко право, под условом да је примерено степену привредне развијености и условима за научно-истраживачки рад у једној земљи, мора бити значајан допринос подстицању оплемењивачке делатности.

Слободан М. МАРКОВИЋ

LEGAL PROTECTION OF NEW PLANT VARIETIES

— Summary —

The article starts with an analytic review of major points concerning the legal protection of plant varieties from the aspect of patent. Concluding the analysis with a thesis that patent protection is inadequate for plant varieties, the author elaborates the problem from the aspect of a special right constituted for the benefit of inventor of a new plant variety. After presentation of some significant general points of the contents of the mentioned right, follows the exposure of the problem from the point of view of Paris Convention on Protection of Industrial Property and International Convention on Protection of Plant Varieties. The article concludes with a short review of plant varieties — protection in Yugoslavia.

ЗНАЧАЈ САВРЕМЕНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ И УСЛОВИ ЗА ЊЕН ОПТИМАЛНИ ТРАНСФЕР

Оскренуо бих пажњу на неке видове, у првом реду оних питања која су већ истакнута у веома занимљивим излагањима.

Питање политике у области увоза и коришћења иностране технологије стално се изнова актуелизује. О овом веома важном питању изложио бих неколико опаски.

Сигурно је да земље у развоју, већином мале, не могу претендовати, имајући у виду расположиве могућности, да саме производе целокупно научно и техничко знање које је потребно у свим доменима привредног развоја. Ове земље ће још дуго бити упућене на селективни увоз иностраних технологија, њихово адаптирање и развој. Коришћење технолошких иновација које настају у другим срединама има особити значај и за индустријске нације (о томе говори и податак да приближно 85 одсто међународног трансфера технологије се одвија између индустријски развијених земаља).

Често се истиче Јапан, а и данас је то био случај, као пример који показује како се могу постићи велики привредни резултати кроз увоз иностране технологије. Истицање примера Јапана, на такав начин, наравно није нетачно, али је ипак непотпуно. Реч је о томе да је Јапан истовремено и пример земље која је постигла изузетне резултате у развоју сопствене научне базе. Јапан је успео да надокнади своје значајно заостајање у научно-техничком нивоу за другим развијеним земљама, тако да је већ крајем 70-тих година фактички престигао земље Западне Европе и знатно смањио јаз у односу на Сједињене Америчке Државе. Мада је Јапан широко искоришћавао инострану, у првом реду америчку технологију, он је и сам изградио сопствену научно-истраживачку базу и постигао успехе у низу области научно-техничког прогреса. Са улагањима од око 19 милијарди долара (1980. године) у научна истраживања, Јапан је на другом месту међу капиталистичким земљама, одмах иза САД.

Због свега овога пример Јапана је веома занимљив. Тешко да једна земља може рачунати на поље озбиљније и дуго-рочније привредне успехе, ако једино рачуна на инострану технологију. И успех самога трансфера технологије, који се огледа у способности да се овлада увезеном технологијом и нарочито да се она систематски развија и унапређује, зависи од развоја домаћих научно-истраживачких центара. Сигурно је да Јапан не би могао да предњачи у низу нових производњи које обележава снажан научно-технолошки прогрес, да није развио такве научне потенцијале који омогућују да се усавршавају и надограђују увезене технологије, односно развију сопствене технологије. На другој страни, подвргавање трансфера технологије једној ригорозној процедури испитивања и одобравања, у циљу одговарајуће заштите домаћих привредних интереса, изнова потврђује да централни проблем представља фиксирање услова под којима се увози технологија. Али, колико је сложено питање трансфера технологије говори и то да се и у овој земљи јављају неке негативне импликације продирања на широком плану иностраних технологија, манифестације технолошке зависности. У сваком случају, то још више потенцира значај принципа и оријентације да се набавља туђа технологија само када је то заиста неопходно и посебно економски оправдано, односно да се максимално користе и развију домаћа техничко-технолошка решења. Један од најважнијих циљева стратегије технолошког развоја јесте да се одреди одговарајући и пожељни однос између технологије која се увози и технологије која се ствара у земљи.

Мада смо и до сада постигли видне резултате, мислимо да је у нас потребна још много снажнија оријентација ка форсирању развоја науке и технологије. Неопходно је да наука и технологија привуку највећу пажњу свих друштвених чинилаца, потребно је да се обезбеде много већа средства него до сада за научна и технолошка истраживања. Наш кључни проблем је добро описан у извештају Савезног завода за патенте посвећеном „спровођењу Закона о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања“ (септембар 1982. године): „На основу расположивих података о пријављеним проналасцима стиче се утисак да у организацијама удруженог рада још увек није преовладао схватање да инвентивна активност на унапређењу домаће технологије, као и заштита резултата те активности, представља основни квалитативни фактор привређивања без кога се успешно не може спровести економска стабилизација. Још увек је присутан отпор увођењу домаћих иновација у технолошки процес, као и одсуство активности усмерених на омасовљење инвентивног рада, и на адекватно вредновање резултата тог рада.“ Услед тога што ефикасност савремене производње првенствено зависи (према неким проценама до 75 одсто) од величине научноистраживачких напора, највећи друштвени значај треба да добије развој науке и технологије.

У погледу отклањања слабости у области трансфера технологије, сматрамо да је нарочито неопходно да се предузму кораци да се:

- ефикасније него до сада спречи увоз застареле опреме и технологије;
- спрече рестриктивне клаузуле у уговорима;
- оријентишу домаће ОУР да раде на систематском унапређењу увезених технологија;
- оствари шира дифузија увезене технологије, како би се користила у што већем броју домаћих ОУР, на целој територији Југославије.

Већ је у претходним излагањима с правом подвучен проблем увоза застареле опреме и технологије. Истина, законски прописи регулишу ово питање и постављају извесне критерије и поступке, али се показало да не спречавају на довољно ефикасан начин увоз застареле технологије, што се може објаснити и одређеним недостацима позитивних законских решења. Закон о дугорочној производној кооперацији, пословно-техничкој сарадњи и прибављању и уступању материјалног права на технологију, у члану 23. одређује да наша ОУР може закључити уговор „само ако њиме обезбеђује прибављање савремене технологије која се не може прибавити у СФРЈ под приближно истим условима“. А у члану 35. истог закона се прописује да „ако се уговором прибавља материјално право на творевине, организација удруженог рада дужна је да приложи...и извештај Савезног завода за патенте о стању технике и технологије у свету која се може применити за производњу производа која би отпочела по прибављеном материјалном праву на творевине.“ Међутим, проблем је у томе што домаћа ОУР прво закључује уговор па тек тада тражи сагласност Савезног завода за патенте, тако да то у пракси често добија скоро формални карактер. Заправо, ефикасна сарадња ове институције у процесу прибављања савремених технологија могла би се постићи ако би се њено мишљење тражило у почетној фази, када наша ОУР треба да се информише о светским технологијама како би могла да одабере оне најновије и у сваком погледу најпогодније.

А управо иностране компаније имају најснажније мотиве да продају застареле технологије, дакле оне које су већ амортизоване на тржиштима развијених земаља, јер с једне стране, тиме не преносе домаћој фирми своје технолошко преимућство, а с друге стране, стичу средства која могу улагати у јачање своје технолошке супериорности. Није једноставно доћи до врхунских технологија, ту су монополи најизраженији. Све то потенцира значај развоја техничке експертизе у нашим ОУР за преговоре са иностраним носиоцима капитала и технологије, као и ефикасног коришћења постојећих фондова информација о алтернативним изворима за набавку технологије, условима под којима се иста или слична технологија набавља у другим земљама, о особинама, предностима и недостацима технологија за дату производњу, итд.

До сада је међународни трансфер технологије углавном служио одржавању система економске зависности земаља у развоју. Реч је о томе да власници технологије, пре свега моћне транснационалне корпорације, настоје да кроз процес трансфера прошире свој економски утицај, освоје нова тржишта за пласман својих роба, учврсте своје монополске позиције. Томе особито служи рестриктивна пословна пракса.

У нас је, кроз одредбе већ поменутог закона (члан 37.), створена једна нова и повољна правна ситуација за елиминисање рестриктивних клаузула. Међутим, закон предвиђа (члан 37., став 2), да изузетно Савезни комитет за енергетику и индустрију може, на предлог надлежног републичког, односно покрајинског органа, одобрити уговор о прибављању материјалног права на технологију и кад садржи неку од рестриктивних клаузула (из става 1 члана 37.) „ако оцени да то неће произвести штетне последице.“ Поставља се питање о корисности таквог дискреционог права савезног органа, и посебно о оправданости поделе рестриктивних клаузула на оне које „производе штетне последице“ и оне које немају такве ефекте.

Рестриктивна клаузула са најнегативнијим ефектима тиче се забране или ограничавања извоза. Према нашем увиду, ова клаузула је у нашим уговорима веома раширена, услед чега се производња која се заснива на увезеној технологији скоро по правилу пласира на домаћем тржишту, те је, дакле, спречена интензивнија оријентација ка извозу. О негативним ефектима који из тога проистичу за наш укупни привредни развој, наравно није потребно посебно говорити. Мислимо да се и законским решењима може приговорити да нису на целовит начин спречила примену такве клаузуле (члан 37., став 1, тачка 10) јер се она дозвољава када се ради о извозу производа или услуга у земље у којима страном лице само производи односно производе или је дало искључиво право производње тих производа.

Нама је потребно много више технолошког усмеравања, те усмеравања и координације набавке иностраних технологија. Извесни кораци су учињени, најпре са „Законом о дугорочној производној кооперацији...“, затим са „Законом о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања“. Неопходно је развити технолошко усмеравање, на бази научно фундиране стратегије технолошког развоја, која је повезана са стратегијом привредног развоја. Реч је о опредељивању за то који су приоритети у привредном и технолошком развоју, које ћемо капацитете и пране развијати, које су нам технологије потребне, имајући у виду наше компаративне предности, постигнути степен развоја сопствених снага итд. То треба да определи и активну политику, у области трансфера технологије, дакле, не само у смислу шта не треба набављати, већ и шта треба на организован и смишљен начин набављати, са становишта дугорочне перспективе нашег привредног развоја.

Милан ВОЈНОВИЋ

THE SIGNIFICANCE OF MODERN TECHNOLOGY AND CONDITIONS FOR IT'S ADVANTAGEOUS TRANSFER

— Summary —

Recognizing the fact that Yugoslavia can not continue it's economic development without foreign technology, the author points out two conditions which are necessary to prevent Yugoslavia's technology-dependence upon the countries of the developed world:

- intensive and permanent effort in the course of promotion of own science and technology upon the foreign licenced knowledge,
- prevention of restrictive clauses in licencing contracts with foreign subjects.

НЕКИ ОД УЗРОКА КОЈИ ОМЕТАЈУ РАЗВОЈ ТЕХНИЧКОГ СТВАРАЛАШТВА У ОУР-ИМА

Јављам се за реч подстакнута изјавом друга Булајића да је штета што овом скупу не присуствује већи број представника удруженог рада који би указали на проблеме који успоравају примену Закона о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања.

Иако сам представник удруженог рада нисам овлашћена и не желим да говорим у његово име већ само желим да, на бази свог искуства у раду на заштити индустријске својине, укажем на неке чињенице и проблеме због којих, по мом мишљењу, није дошло до примене наведеног закона што би, због његовог значаја, неминовно требало обезбедити.

Професори Стојановић и Борђевић су приметили и указали на то да у нашем законодавству нису предвиђене санкције за непоштовање прописа као и да нема одговарајућих механизма за обезбеђење примене тих прописа.

Пошто је и мени та чињеница добро позната, сматрам да је штета што не постоји, како сам информисана, правни основ за увођење санкција против оних који не примењују или ометају примену домаћих инвентивних решења, оних који не поштују прописе који произилазе из Закона о заштити проналазака и посебно оних који не поштују сопствена самоуправна акта. Примера ради, коморе су на бази Закона о заштити проналазака (чл. 165) обавезне да воде евиденцију о техничким унапређењима која нису примењена. Међутим, и према обавештењима добијеним овде а и од самих комора, ове до данас по том питању нису предузеле ништа конкретно. Постоји опасност да и овај веома важан пропис доживи судбину Закона о трансферу технологије из 1978. године према коме (чл. 23) удружени рад може склопити уговор једино ако се прибавља технологија која се не може прибавити у СФРЈ, а удруженом раду до данас ти подаци нису стављени на располагање и ако је требало да коморе ту имају главну реч.

Кад сам већ код информација, ако већ код Савезног завода за патенте имамо податке о свим патентним пријавама и регистрованим патентима, зашто не бисмо код комора имали податке о свим техничким унапређењима а не само о неискоришћеним како прописује Закон. Сматрам да би тек тада информација о постојећем стању технике у земљи била комплетна, што је заиста неопходно.

И најзад, желим да скренем пажњу на то да ма колико један закон био добар, уколико нема инструмената за његово спровођење, остаће мртво слово на папиру тј. неће заживети. Примера ради, Закон о заштити проналазака обавезује удружени рад на израду нормативних аката о подстицању и вредновању стваралаштва, до краја 1982. године. Удружени рад није имао ни стручњаке ни упутства којима би се дефинисало шта све та акта треба да садрже, односно, које обавезе или привилегије су по закону а које не. Опет, примера ради, када је на једном од инструктивних семинара о примени Закона о заштити проналазака од друга из Законодавне комисије Скупштине затражено објашњење која су то „друга морална права ствараоца“ (чл. 11, ст. 3) или која су то „друга права утврђена законом и самоуправним општим актима“ (чл. 8, ст. 2) није добијен одговор. Није зато ни мало чудно што та акта углавном нису урађена а и оно што је урађено је веома различито.

Јелена ВАСИЉЕВ

SOME OF CAUSES WHICH OBSTRUCT THE DEVELOPMENT OF TECHNICAL INNOVATION IN ORGANISATIONS OF ASSOCIATED LABOUR

— Summary —

In author's opinion one of the most serious problems concerning industrial property protection in Yugoslavia is absence of legal mechanisms which could provide the enforcement of laws. Consequently, the Chambers of Commerce and Industry still do not have evidence of domestic technical improvements, the associated labour still does not have it's regulations concerning promotion and evaluation of technical inventive work, etc.